

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕЊУ ГОДИШЊЕГ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

ЗА 2017. ГОДИНУ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ
ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД, ДЕЦЕМБАР 2017. ГОДИНЕ

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕЊУ ГОДИШЊЕГ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ ПРИРОДНИХ ДОБАРА за 2017. годину

*У складу са чл. 104 Закона о
защити природе („Службени
гласник РС“, бр. 36/09, 88/2010,
91/2010 и 14/2016), Завод за заштиту
природе Србије подноси
Извештај о остварењу годишњег
програма заштите природних
добара министарству
надлежном за послове заштите
животне средине.*

Директор Завода
Александар Драгишић

Београд, децембар 2017. године

Уводна реч

Завод за заштиту природе Србије, као водећа стручна установа у области заштите природе, успешном реализацијом постављених циљева у 2017. години остварио је значајне помаке, у заштити, очувању и одрживом развоју природних добара и ресурса у Србији, као и унапређењу сарадње са међународним организацијама које се баве заштитом природе.

Истрајношћу у остваривању активности, као што су истраживања нових простора за заштиту, стручни надзор и други послови усмерени ка очувању природне баштине, омогућено је повећање површине заштићених подручја у Србији. У току 2017. године заштитом природних вредности обухваћено је 7,48% територије Србије, што је значајан напредак у односу на 6,1% територије који је био обухваћен заштитом пре 2017. године.

Рад на посебно значајном успостављању еколошке мреже у Републици Србији, са акцентом на еколошку мрежу NATURA 2000 како би се Србија укључила у еколошку мрежу Европске уније у наредном периоду представља стратешки циљ који ће допринети раду Преговарачке групе и припремама за отварање Поглавља 27 у преговорима са ЕУ.

Успешност реализације Програма заштите природних добара за 2017. години огледа се и у међународно значајним активностима у којима је Завод учествовао, као што је ангажовање у програмима UNESCO-а „Човек и биосфера“ и „Геопаркови“, и рад са релевантним међународним организацијама за заштиту природе и стручним институцијама у региону, као и реализација међународних пројеката. Завод се ангажовао и на промоцији и презентацији заштићених природних добара, сарадњи са управљачима заштићених природних добара, а и у едукацији у области заштите природе.

Александар Драгишић
директор

САДРЖАЈ

I ОСНОВНА ДЕЛАТНОСТ

1. ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА

- 1.1. Заштита подручја
 - 1.1.1. Ревизије заштите
 - 1.1.1. Нова заштићена подручја
 - 1.1.1. Вишегодишња истраживања и валоризација природних вредности
 - 1.1.1. Прелиминарна валоризација
 - 1.1.1. Предлог за престанак заштите
- 1.2. Стручни надзор, теренска мистраживања и сарадња управљачима заштићених подручја
 - 1.2.1. Стручни надзор
 - 1.2.2. Теренска истраживања
- 1.3. Заштита геодиверзитета и геонаслеђа
- 1.4. Успостављање еколошке мреже и заштита биодиверзитета
 - 1.4.1. Еколошка мрежа
 - 1.4.2. Пројектне теме
 - 1.4.3. Израда црвених листа и црвених књига
 - 1.4.4. Рад са инспекцијском службом и акцидентне ситуације
 - 1.4.5. Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне у 2017. години
- 1.5. Утврђивање предеоне разноврсности
- 1.6. Централни регистар заштићених природних добара
- 1.7. Израда решења о условима заштите природе, мишљења и планска документација
- 1.8. Службена путовања

2. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

- 2.1. Пројекти
- 2.2. Сарадња са међународним организацијама, номинација међународно значајних подручја
- 2.3. Учешће на скуповима међународног карактера (стручни и научни скупови, обуке и сл.)

3. ИНФОРМИСАЊЕ, ЕДУКАЦИЈА И УЧЕШЋЕ ЈАВНОСТИ У ЗАШТИТИ ПРИРОДЕ

- 3.1. Промотивне манифестације и активности
- 3.2. Информисање и доступност информација

4. ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

- 4.1. Програми за учеснике у заштити природе
- 4.2. Програми за просветне установе
- 4.3. Програми обуке за учеснике у заштити и коришћењу врста
- 4.4. Програми за локалну заједницу
- 4.5. Програми за најширу јавност
- 4.6. Образовни програми за запослене у заводу
- 4.7. Издавачка делатност
- 4.8. Послови инокореспонденције
- 4.9. Библиотечка делатност

II ПРАТЕЋА ДЕЛАТНОСТ

- 1. ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ**
- 2. КАРТОГРАФИЈА**
- 3. ПРАВНИ, ОПШТИ, КАДРОВСКИ И ПОСЛОВИ ЈАВНИХ НАБАВКИ**
- 4. ФИНАНСИЈСКИ ПОСЛОВИ**

I ОСНОВНА ДЕЛАТНОСТ

1. ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Заштита природних добара спроводи се кроз стручни надзор, одређивање и усмеравање мера активне заштите, теренска истраживања природних и предеоних одлика, вредновање природних појава, процеса, објеката, подручја, ресурса и предеоних целина, као и кроз мултидисциплинарна теренска истраживања и обраду потребног научног, стручног, планског и документационог материјала ради ревизије заштићених подручја и израде студија заштите као стручних основа за покретање поступка за доношење Акта о заштити.

Рад на заштити природних добара је мултидисциплинарног карактера, ангажује све секторе Завода и представља континуиран процес праћења стања природе.

У току 2017. године, реализовани су дугорочни и краткорочни циљеви кроз следеће активности:

- Завршено је 7 (седам) студија заштите природе за нова заштићена подручја: Споменик природе „Цер у Четережу“, Споменик природе „Цер у Коњевићима“, Споменик природе „Јасен у Жежевици“, Споменик природе „Китњак у Паковраћу“, Споменик природе „Сладун у Љубићу“, Споменик природе „Топола у Малом парку“ и Заштићено станиште „Сува Морава“.
- Завршене су 2 (две) студије заштите за природна добра која су већ имала статус заштићеног подручја: Предео изузетних одлика „Долина Пчиње“ и Споменик природе „Парк шума Каменички вис“.
- Прелиминарном валоризацијом пет (5) подручја постоји основ за заштиту и то Врело и клисуре реке Скрапеж, Водопада и слапова у кањону реке Дубрашнице, Профил стратотипа горњег панона, сербијана - долина потока Карагача, Изданци фонолита горњокредне старости на источним падинама Горњег брда, поток Железовац, Бањица, Кучевска потајница, док је за једно (1) стабло црног дуда у Пожаревцу утврђено да не постоји основ за заштиту.
- Предлог за скидање заштите обухватио је 4 (четири) подручја, Меморијални природни споменик „Бубања“, Меморијални природни споменик „Прњавор“, Просторни меморијални природни споменик „Кадињача“ и Меморијални природни споменик „Парк Оплепац“.
- Стручним надзором обухваћено је 27 заштићених подручја и 5 споменика природе ботаничког карактера, од чега је на многим подручјима извршен надзор и више пута у току године. Такође, извршен је и велики број теренских излазака у оквиру заштићених подручја (око 20 излазака) по различитим захтевима за спровођење активности.
- Област геодиверзитета обележила је израда великог броја услова и мишљења за коришћење геолошких и водних ресурса, експлоатацију минералних сировина, коришћење подземних вода за различите делатности, коришћење површинских

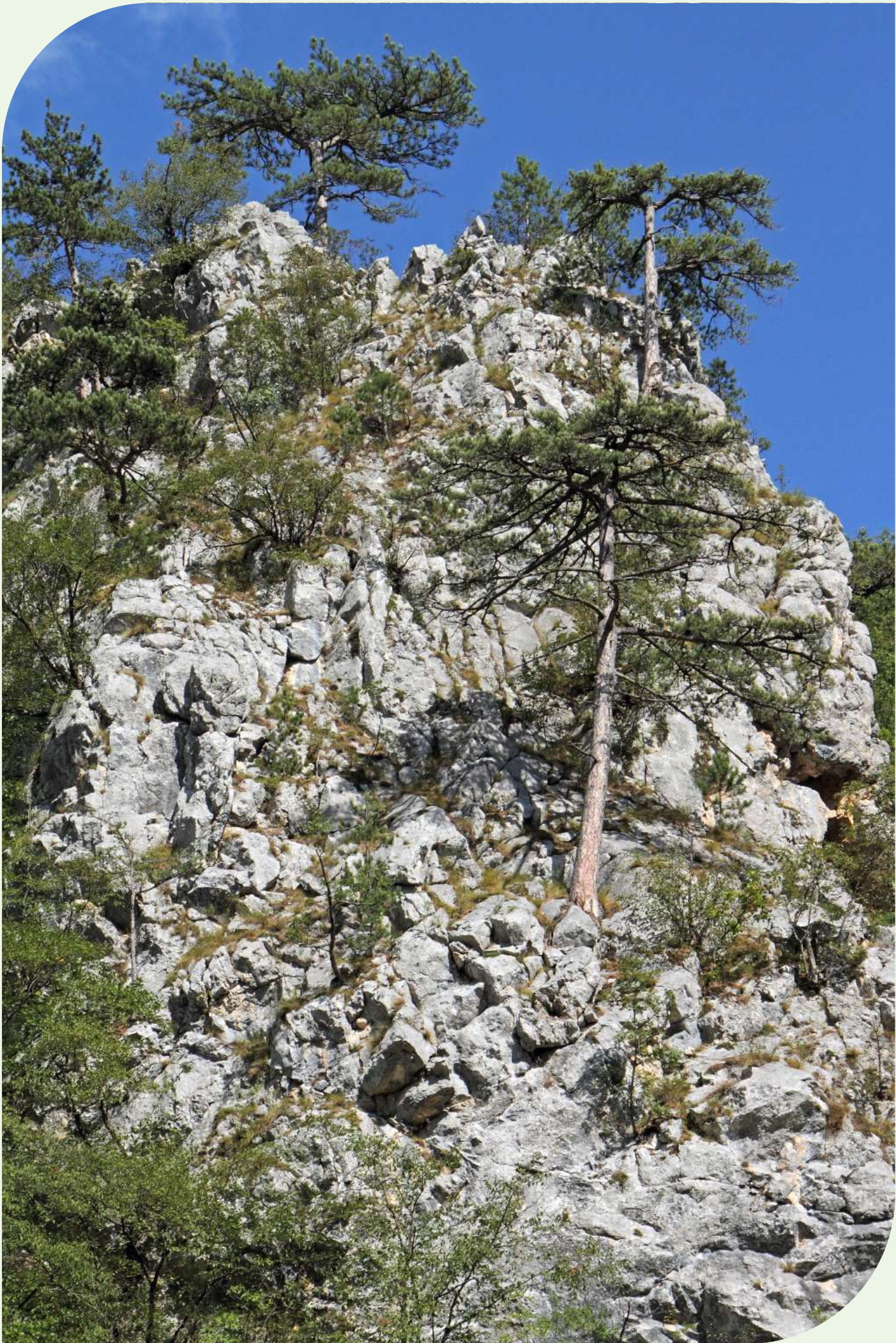
вода и водног земљишта, уређење геолошких и палеонтолошких заштићених подручја, али и активности на истраживању и заштити објеката геонаслеђа, ревизији Инвентара објеката геонаслеђа Србије, учешће у поступку номинације НП „Бердап“ у Европску и Светску мрежу Геопаркова уз подршку UNESCO-а и др.

- У току 2017. године примљено је и урађено укупно 3.174 различита захтева. Укупан број захтева у форми о условима заштите природе и мишљења износи 1.824. Укупан број мишљења који се односи на контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне износи 335. Осим тога, урађено је 1.015 захтева у форми обавештења, извештаја и друго.
- Од укупног броја захтева за услове заштите природе и мишљења, 607 захтева се односио на издавање Решења о условима заштите природе и мишљења на простору заштићених подручја.
- У току 2017. године је за потребе издавања услова заштите природе и других аката и успостављање еколошке мреже, која укључује и европску еколошку мрежу Natura 2000, започето коришћење добијених података од Биолошког факултета Универзитета у Београду у складу са реализованим „Уговором о достављању података и обављању услуга за типове станишта и остале групе (маховине, васкуларне биљке, фауна бескичмењака, фауна риба, фауна водоземаца, фауна гмизаваца, фауна сисара и гљиве“ и „Уговором о јавној набавци података и услуга везаних за израду Црвених листа одабраних група биљака, бескичмењака, кичмењака и гљива“ и података добијених од Друштва за заштиту и проучавање птица Србије у складу са „Уговором о достављању података и обављању услуга о птицама везаним за успостављање еколошке мреже у Републици Србији“.
- Реализовано је 14 пројектних тема из области биодиверзитета, од чега су се две односила на биљне врсте, а остале на истраживања различитих животињских група, а спроведено је и 45 различитих непланираних активности на заштити и очувању флоре и фауне и њихових станишта.
- Остварено је укупно 1.770 дана службених путовања, од чега је 1.510 дана у земљи, 44 дана у иностранству и 216 дана на Хиландару. У београдском делу Завода остварено је 1.396, а у нишком 374 дана службених путовања.
- Реализовано је преузимање и збрињавање строго заштићених и заштићених врста, као и интервентних мера у сарадњи са Републичком инспекцијом за заштиту животне средине Министарства пољопривреде и заштите животне средине, односно Министарства заштите животне средине.
- Завод је издао 325 мишљења за коришћење и промет заштићених врста и укупно обрадио 468 предмета, а сакупљање дивљих врста у природи остала су на нивоу претходних година.
- Међународна сарадња је остварена кроз сарадњу са међународним организацијама кроз учешће на међународним скуповима и радионицама (састанак Групе за научно разматрање CITES конвенције, Међународна радионица „UNESCO човек и биосфера“, Преговарачка група 27, Пројекат Голија – од планирања ка развоју, Конференција о одрживом развоју, Заштићена подручја за природу и људе, МаБ Форум Младих 2017, Допринос одрживог газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју, Пољопривредна и екосистемска решења за смањење ризика од катастрофа, Процена стања заштите животне средине у Југоисточној

Европи) и пројектима (Отворен регионални фонд за југоисточну европу - биолошка разноврсност).

- Реализоване су бројне активности са циљем укључивања јавности у послове заштите природе, обезбеђивање доступности података који се односе на природу и њено очување, и различите промотивне активности едукативног карактера, као и успостављање, односно унапређење сарадње са надлежним државним органима и сродним националним и међународним организацијама и институцијама.
- Реализовано је више од 50 образовних програма у циљу унапређења праксе заштите природе.
- Према подацима Централног регистра заштићених природних добара, по истеку 2017. године, заштићена су укупно 463 природна добра. Укупна површина заштићених природних добара износи 662.402 ha, што чини 7,48% површине Србије.

1.1.ЗАШТИТА ПОДРУЧЈА

1.1.1. Ревизије заштите

1.1.2. Нова заштићена подручја

1.1.3. Вишегодишња истраживања и валоризација природних вредности

1.1.4. Прелиминарна валоризација

1.1.5. Предлог за престанак заштите

1.1.1. Ревизија заштите (ревалоризација заштићених добара)

- А) Предео изузетних одлика „Долина Пчиње“
- Б) Предео изузетних одлика „Рајац“
- В) Парк природе „Кучај-Бељаница“
- Г) Специјални резерват природе „Увац“
- Д) Предео изузетних одлика „Озренске ливаде“
- Ђ) Предео изузетних одлика „Овчарско-кабларска клисура“
- Е) Парк шума „Каменички вис“
- Ж) Просторни меморијални природни споменик „Таковски грм“
- З) Просторни меморијални природни споменик „Врапче брдо“

А) ДОЛИНА ПЧИЊЕ

<i>Врста:</i>	Предео изузетних одлика
<i>Категорија:</i>	II (друга) категорија
<i>Режим заштите:</i>	II (други) степен
<i>Општина:</i>	Бујановац
<i>Управљач:</i>	Српска православна црква – Православна епархија Врањска
<i>Акт о заштити:</i>	Уредба о заштити Предела изузетних одлика „Долина Пчиње” („Службени гласник РС”, бр. 55/1996 и 2/2003).

Кратак опис:

Предео изузетних одлика „Долина Пчиње” ставља се под заштиту ради очувања рељефа планине Козјак и планине Старац, геодиверзитета у оквиру Српско-македонске масе, корита и клисурског типа долине реке Пчиње, шумских састојина посебно храстових шума, ретких биљних и животињских врста медитеранског региона. Културну вредност и идентитет простора чини комплекс манастира Свети Прохор Пчињски од националног значаја.

У току поступка ревизије заштите током 2017. године реализована су три теренска излазка у циљу валоризације и сагледавања могућности за проширење граница заштите овог природног добра студије заштите за Предео изузетних одлика „Долина Пчиње”.

Б) РАЈАЦ

<i>Врста:</i>	Предео нарочите природне лепоте
<i>Категорија:</i>	III (трећа) категорија
<i>Режим заштите:</i>	/
<i>Општина:</i>	Љиг
<i>Управљач:</i>	ЈКП „Комуналац“, Љиг
<i>Акт о заштити:</i>	Решење о стављању под заштиту државе дела Рајца, као предела нарочите природне лепоте, број 02-2266/1 - Савет за просвету и културу Народног одбора општине Љиг, 1963. године

Кратак опис:

Подручје Рајца својим положајем, геоморфолошким, хидролошким, флористичким и другим природним особеностима и пејзажним обележјима вредновано је као значајно са аспекта заштите природе. У претходном периоду Завод је разматрао заштиту, односно ревизију заштите кроз активности на заштити Ваљевских планина.

Заштита Предела нарочите природне лепоте планине Рајца (848 m) на површини од 1.200 ha спроведена је 1963. године на основу стручног мишљења Завода. У циљу утврђивања стања темелних вредности заштићеног подручја и усаглашавања са актуелним законским прописима, Завод је отпочео рад у смислу теренских истраживања и сарадње са заинтересованим странама на заштићеном подручју. Теренска истраживања су обављена са аспекта флоре и вегетације, пољопривреде, шумарства, орнитологије, геологије, хидрогеологије и предеоних вредности. Сходно иницијативи за проширење граница заштите и на територију граничне општине Горњи Милановац, теренска истраживања су спроведена и изван постојеће границе заштите. Обављени су разговори са бројним заинтересованим странама и остварена је сарадња са управљачем ЈКП „Комуналац“ Љиг.

У току 2018. године планирају се истраживања из области шумарства, хидрологије, ботанике, геологије, орнитологије, мамологије и др., као и наставак разговора са другим заинтересованим странама и појединцима и израда студије заштите.

Студија заштите за подручје „Рајца“ биће завршена до краја 2018. године.

В) КУЧАЈ-БЕЉАНИЦА

<i>Врста:</i>	Парк природе
<i>Категорија:</i>	I (прва) категорија
<i>Режим заштите:</i>	I (први), II (други) и III (трећи) степен
<i>Општине:</i>	Деспотовац, Жагубица, Бор, Бољевац и Параћин
<i>Акт о заштити:</i>	Споменик Природе „Велике Атуле“ и „Радошева пећина“, Решење о заштити Споменика природе „Велике Атуле“ и „Радошева пећина“ бр. 13 од 15.11.1949. године; Предео нарочите природне лепоте „Ресава“ – Решење Завода за заштиту и научна проучавања природних реткости НР Србије решење бр. 319 од 25.10.1955. године; Строги резерват природе „Винатовача“, Решење о заштити Споменика природе „Винатовача“ бр. 595 од 24.10.1957. године; Споменик природе „Јама Вртачеље“, Решење о заштити

Споменика природе „Јама Вртачеље“ бр. 6-191/73-04, 27.09.1974. године; Строги природни резерват „Клисура реке Ресаве“, Решење о заштити Строгог природног резервата „Клисура реке Ресаве“ бр. 322-13/74-04 од 30.09.1974. године; Строги природни резерват „Бусовата“, Решење о заштити број 633-2/75 од 28.08.1975. године; Строги природни резерват „Клисура реке Суваје“, Решење о заштити Строгог природног резервата „Клисура реке Суваје“ бр. 06-18/76-03 од 18.02.1976. године; Споменик природе „Мијајлова јама“, Решење о заштити Споменика природе „Мијајлова јама“ бр. 6-121/78-01 од 30.05.1978. године; Споменик природе „Бушан камен“, Решење о заштити Споменика природе „Бушан камен“ бр. 9-5/78-03, 21.07.1978. године; Споменик природе „Прераст Самар“ - Решење о заштити геоморфолошког природног споменика под именом Прераст Самар број 020-60/79-01 од 6. јула 1979. године.

Кратак опис:

Подручје Парка природе „Кучај-Бељаница“ налази се у источној Србији. Састоји се од јасно издвојеног кречњачког блока Бељанице, који се преко долине Ресаве надовезује на пространу површ Кучаја. То је простор испресецан клисурама и кањонским долинама бројних река, са површинским и подземним облицима крашког рељефа и крашке издани, непрегледним шумским просторствима и великим резервама воде високог квалитета. На Кучајско-бељаничком планинском масиву досад је евидентирано око 150 спелеолошких објеката и око 30 објеката хидролошког наслеђа Србије. Насељава га 755 врста биљака, 11 врста риба, 11 врста водоземаца и гмизаваца, 124 врста птица и 70 врста сисара. Простор природног добра је највећи ненасељени простор у Србији. Једино насељено место је рударско насеље Сењски Рудник, које са Александровим поткопом, непокретним културним добром од великог значаја, представља јединствену целину. Површина заштићеног подручја износи 87.644,00 ha.

Завод за заштиту природе Србије је крајем 2013. године доставио Министарству пољопривреде и заштите животне средине студију заштите Парк природе „Кучај-Бељаница“ на даљу реализацију. Министарство је крајем 2016. године вратило студију заштите са предлогом и задатком да се промени врста природног добра, односно да подручје планина Кучаја и Бељанице, због својих природних вредности постане национални парк. С обзиром на то да је у међувремену Војска Србије донела Одлуку о формирању интервидовског полигона чија површина захвата знатан део Парка природе, његова граница је ревидирана. Из његове границе изузете су катастарске општине које су ушле у интервидовски полигон. Природно добро Споменик природе „Лазарев кањон“ је убачено у границе новоформираног подручја – Националног парка „Кучај-Бељаница“, односно Националног парка „Ресава“ (назив који је прилагођен простору обухвата новоформирано подручје). Површина заштићеног подручја би могла бити око 40.000 ha.

Г) УВАЦ

<i>Врста:</i>	Специјални резерват природе
<i>Категорија:</i>	I (прва) категорија
<i>Режим заштите:</i>	II (други) степен
<i>Општине:</i>	Нова Варош и Сјеница
<i>Управљач:</i>	„Резерват Увац“ д.о.о.
<i>Акт о заштити:</i>	Уредба о заштити Специјалног резервата природе Увац - Влада РС, 05 Број 110-1343/2006 („Службени гласник РС”, бр. 25/2006 и 110/2006).

Кратак опис:

Основну вредност Специјалног резервата природе „Увац“ представља присуство популације једне од најређих врста лешинара код нас, белоглавог супа (*Gyps fulvus*), која је успела да се одржи у рефугијалним стаништима кањонских и клисурастих делова реке Увац и њених притока. На овом подручју се гнезде и срећу бројне ретке и угрожене птице грабљивице – сури орао (*Aquila chrysaetos*), орао змијар (*Circaetus gallicus*) и сиви соко (*Falco peregrinus*). Подручје природног добра се одликује репрезентативним облицима крашког и флувиокрашког рељефа. Клисуре реке Увац и клисуре притока Вељушнице, Кладнице и Тисовице истичу се атрактивним пејзажним одликама, посебно лепотом, јединственошћу и бројношћу меандара. У кречњачким стенама развијен је велики број подземних облика крашког рељефа (пећина, јама и поткапина).

У току 2017. године обављена су три теренска изласка на којима је дефинисана нова граница резервата, као и границе режима заштите. Површина резервата у новим границама износила би око 11.500 ha, што представља повећање површине за око 3.000 ha. Урађена је промена и на режимима заштите. У старим границама је био дефинисан само режим заштите II (другог) степена. Нова граница предвиђа постојање сва три режима заштите. Планирано је да се у 2018. години обаве 2 до 3 теренска обиласка. Рок за завршетак студије је крај 2018. године.

Д) ОЗРЕНСКЕ ЛИВАДЕ

<i>Врста:</i>	Предео изузетних одлика
<i>Категорија:</i>	III (трећа) категорија
<i>Режим заштите:</i>	III (трећи) степен
<i>Општина:</i>	Соко Бања
<i>Предлог управљача:</i>	ЈП „Србијашуме“ (послат захтев у ЈП „Србијашуме“ за сагласност о управљању - чека се одговор)
<i>Акт о заштити:</i>	Решење о стављању Озренских ливада под заштиту државе као предела нарочите природне лепоте бр. 6-18/71-03 (1973)

Кратак опис:

Предео изузетних одлика „Озренске ливаде“ захвата пространу долину између планина Девике и Озрена. Захвата површину од 838 ha 13 a 70 m². Одликује се присуством великог броја строго заштићених и заштићених врста биљака - мушки божур (*Paeonia corallina*, syn. *P. mascula* (L.) Miller) и мечја леска (*Corylus avelana* (L.)). Озренска пећина представља централни спелеолошки објекат и станиште строго заштићених врста слепих мишева и посебне пећинске ентомофауне. На западним падинама Девике може се наћи велики број извора на којима су формиране

специфичне заједнице реофилних врста водених макрофита и бентоса. Посебну вредност Озренских ливада чини специфична клима са врло ретком, и са аспекта здравствено - рехабилитационих карактеристика изузетно повољном ружом ветрова, па се на овом простору налазе стационари и болнице за лечење плућних и очних болести. Културну вредност представља манастир Јерменчић који је изграђен још 1392. године.

У току 2017. године извршена је ревизија студије ПИО „Озренске ливаде“. У интерном договору Завода и на основу консултација са представницима општине Сокобања, урађена је студија заштите од стране Завода није прослеђена у даљу процедуру јер се планира заштита ширег простора – планина Озрен и Девица у наредном периоду.

Е) ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКА КЛИСУРА

<i>Врста:</i>	Предео изузетних одлика
<i>Категорија:</i>	I (прва) категорија
<i>Режим заштите:</i>	II (други) и III (трећи) степен
<i>Општине:</i>	Чачак и Лучани
<i>Управљач:</i>	Туристичка организација „Чачак“
<i>Акт о заштити:</i>	Уредба о заштити предела изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура“, 05 бр. 353-1422/2000 - Влада РС („Службени гласник РС”, бр. 16/2000).

Кратак опис:

На иницијативу Управљача Предела изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура“, ЈУ „Туристичка организација Чачка“ за проширење граница заштићеног подручја, током 2017. године реализовано су укупно три теренска обиласка.

Спроведена су теренска истраживања на локалитетима у актуелним границама, као и локалитети који су прелиминарно опредељени за проширење подручја. Обиђени су локалитети на Каблару и северно, односно североистично од Каблара (села Рошци и засеок Чвркићи и појас ка врху Каблара са испосницом Светог Саве, Љубичићи и Видова, траса виа ферате и пећина Турчиновац), затим локације у атару села Врнчани, клисура Врнчанске реке и Јасеновачког потока и локалитета Оровица, локације на јужним и југоисточним падинама Овчара у атару села Дучаловићи и врх Овчара. Затим је обиђена западна граница подручја у циљу прецизирања нове границе подручја у односу на трасу аутопута Чачак-Пожега-јужни Јадран. Један од најзначајнијих локалитета током истраживања издвојио се Бањски поток са аспекта фауне риба и као хидролошки и геоморфолошки објекат, који завређује посебну пажњу. Посебан преглед се односио на обилазак меандара Западне Мораве. Обилажени су локалитети флористичке, хидролошке, односно батрахолошке, херпетолошке, орнитолошке и териолошке вредности које су иницијални аргумент за проширење граница, као и преглед шумских заједница и предеоних вредности. Посебан преглед усмерен је и на геолошку подлогу и сагледавање подручја са аспекта хидрологије, геоморфологије и палеонтологије. Поред ових локација, на кабларској страни обиђена је Шаничка јама и Врелска пећина. У близини Овчар бање прегледан је и локалитет Дебела гора, који се налази у актуелном другом степену заштите, уз Врелску пећину. Обиђена је и пећина Кађеница, на овчарској страни клисуре, узводно

од Овчар бање. У више наврата анализирана је просторно планска документација и издати услови заштите природе за израду и усвајање нове просторно планске документације (ППР Овчар бање на територији општине Лучани, Просторни план подручја посебне намене ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“).

Као културне и верске посебности подручја, обиђени су манастири Никоље, Успење, Јовање, Свете Тројице, Благовештење, Успење, Илиње и Сретење.

Одржани су састанци са представницима града Чачка и представницима Параглајдинг клуба из Чачка у циљу прецизирања појединачних планова у оквиру Просторног плана подручја посебне намене (ППППН) ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“. У току је израде ППППН који треба да буде усаглашен са новом границом и режимима заштите који ће настати као резултат нових истраживања и ревизије Студије заштите овог простора. Тим поводом у општини Чачак одржан је и састанак у фази раног јавног увида Просторног плана подручја посебне намене ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“. Поводом издавања решења о условима заштите природе за План генералне регулације дела Овчар Бање на територији општине Лучани одржан је састанак у општини Личани.

Поред ових састанака, одржан је и теренски састанак са представником Клуба екстремних спортова „Армадило“ из Чачка, а у вези захтева за продужетак виа ферате на централној стени Каблара. Том приликом стручни сарадници Завода су постојећом виа фератом уз помоћ опреме и стручног вођења испели стазу виа ферата и обишли пећину Турчиновац у централној стени Каблара. Пећина је са аспекта заштите и очувања дивљих врста пре свега значајна као станиште за породилску колонију врсте слепог миша јужни потковичар, који су посматрани приликом посете пећини. Поред овога, у зони централне стене налази се гнездилиште сивог сокола *Falco peregrinus*, као и буљине *Bubo bubo*, односно јесење и пролећно станиште за врсту пузгавац *Tichodroma muraria*.

У току 2018. године пожељно је планирати још најмање један пролећни теренски обилазак, пре коначног дефинисања спољне границе и режима заштите.

Ђ) ПАРК ШУМА КАМЕНИЧКИ ВИС

<i>Врста:</i>	Споменик природе
<i>Категорија:</i>	III (трећа) категорија
<i>Режим заштите:</i>	III (трећи) степен
<i>Општина:</i>	Пантелеј, Ниш
<i>Предлог управљача:</i>	ЈП „Србијашуме“
<i>Акт о заштити:</i>	Одлука о заштити Парк шуме на Каменичком вису 01 – 261/90 – II – 4 од 19.09.1990. године.

Кратак опис:

Споменик природе „Каменички вис“ налази се у јужној Србији, на удаљености од 14 km од Ниша, на територији градске општине Пантелеј, град Ниш. Каменички вис (Каменица глава) је узвишење на планинском венцу Калафата, који са северне стране ограђује Нишку котлину. Вис представља уски гребен који има два основна врха од 803 m и 814 m. Заштићено природно добро је смештено на североисточној страни

гребена и омеђено је са три путна правца, један пролази паралелно са јужном страном Каменичког виси, други који се рачва са претходним и иде у североисточном правцу ка врху Каменичка караула (783 m) и трећим који пролази подножјем заштићеног природног добра. Подручје је богато изворима воде. Представља излетничку шуму, обраслу очуваном буковом шумом кроз коју су изграђене стазе за зимске спортове.

Каменички вис је простор богат врстама које су задржале аутохтоност и карактеристике које указују на порекло шуме и њен развој. Међу бројним врстама, присутне су и три врсте јавора (*Acer campestre* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Acer platanoides* L.), две врсте леске (*Corylus avellana* L., *Corylus colurna* L.), две врсте липе (*Tilia cordata* Mill., *Tilia platyphyllos* Scop.), две врсте бреста (*Ulmus montana* With., *Ulmus minor* Miller***), две врсте јасена (*Fraxinus ornus* L., *Fraxinus excelsior* L.), као и 5 строго заштићених врста (*Cephalaria flava*, *Himantoglossum hircinum*, *Paeonia peregrina*, *Ramonda serbica* и *Sideritis montana*).

За подручје Парк шуме, у 2017. години је завршена Студија заштите Споменик природе „Каменички вис“.

Е) ТАКОВСКИ ГРМ

Врста:	Просторни меморијални природни споменик
Категорија:	/
Режим заштите:	/
Општина:	Горњи Милановац
Предлог управљача:	/
Акт о заштити:	Решење о стављању под заштиту државе дела природног подручја села Такова, СО Горњи Милановац, бр. 2-633-8/72 од 21.11.1972. године.

Кратак опис:

Део подручја села Таково, као место на коме је донета одлука о подизању Другог српског устанка 1815. године, стављено је под заштиту као Просторни меморијални природни споменик „Таковски грм“. Површина заштићеног подручја износи 10.29,60 ha и на њему је некада било 8 заштићених стабала храста лужњака (*Quercus robur* L.), тачније 1972. године када су стављена под заштиту државе.

Завод је увидом на терену утврдио постојање само једног стабла храста лужњака. У протеклом периоду заштите од 45 година, седам стабала се осушило или извалило/пало. На заштићеном простору су и даље присутна три сува стабла, односно остаци од осушених стабала где је од два стабла остало само импозантно суво дебло без коре, док се једно стабло храста (код игралишта) осушило 2016. године. У непосредној близини овог стабла се налази стабло храста лужњака, преостало из групе од осам заштићених стабала храста. Храст карактерише велика старост, добро здравствено стање и добра виталност. Стабло је правилног хабитуса са деблом које се наставља у четири стуба који се даље гранају, чинећи добро развијену, правилну крошњу за своју врсту. Премером на терену утврђене су импозантне дендрометријске вредности храста и то: висина стабла – 18 m, пречник крошње -18,80 m, обим дебла на 1,30 m – 3,85 m, пречник дебла на 1,30 m – 1,23 m, висина дебла до прве живе гране – 1,50 m.

С обзиром на то да је преостало стабло хроста лужњака у добром стању, да поседује својства споменика природе, које има и велики културно-историјски значај, оно и даље заслужује статус заштићеног природног добра, али сада као Споменик природе, ботаничког карактера, према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка и 14/2016). У складу са наведеним, Завод ће ово природно добро уврстити у свој Програм рада за следећу годину.

У току поступка ревизије заштите током 2017. године реализован је излазак на терен у циљу валоризације и сагледавања граница заштите овог природног добра. Током 2018. године планира се наставак теренског рада и израда Студије заштите као основе за ревизију заштите Споменика природе „Таковски грм“.

Ж) ВРАПЧЕ БРДО

Врста: Просторни меморијални природни споменик
Категорија: /
Режим заштите: /
Општина: Лајковац
Предлог управљача: /
Акт о заштити: Решење Скупштине Општине Лајковац, бр. 633-4/83-01 од 29.06.1983. године.

Кратак опис:

Поводом утврђивања даљег статуса заштићеног подручја, Просторно меморијалног природног споменика „Врапче брдо“, које је заштићено као место где је у Првом светском рату за време вођења славне Колубарске битке, погинуо Димитрије Туцовић, извршен је теренски обилазак подручја Врапче брда. Природно добро је стављено под заштиту на основу Закона о заштити природе („Службени гласник СР Србије, бр. 50/75 и 41/81).

Завод је 2007. године, извршио ревизију заштите природног добра и предложио скидање заштите, у складу са Законом о заштити животне средине. На основу тога, Завод је СО Лајковац доставио Нацрт Решења о скидању и брисању заштите Просторно меморијалног природног споменика „Врапче брдо“, бр. 02-1569/4 од 10.12.2007. године, а које ни до данас није донето. Како Општина Лајковац није желела да скине са заштите природно добро, Заводу је 2009. године доставила Закључак, бр. 633-4/09-III од 05.11.2009. године, којим је одбила Предлог Завода о престанку заштите ПМПС „Врапче брдо“.

Завод је 2017. године у складу са Програмом рада, у циљу решавања статуса за заштићена подручја за која је покренут поступак скидања заштите, одржао састанак у Општини Лајковац, где је закључено да је Општина Лајковац заинтересована да ПМПС „Врапче брдо“ остане под заштитом и да је спремна да прихвати све обавезе које има као надлежни орган који је донео акт о заштити овог природног добра. Сходно наведеном, Завод ће својим Програмом рада за 2018. годину, планирати излазак на терен и поново валоризовати ПМПС „Врапче брдо“, на основу којег ће утврдити и предложити даљи статус овог природног добра, а у складу са Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Планирано је да се Студија заштите за ово подручје заврши до краја 2019. године.

1.1.2. Нова заштићена подручја

- А) Споменик природе „Цер у Четережу“
- Б) Споменик природе „Цер у Коњевићима“
- В) Споменик природе „Јасен у Жежевици“
- Г) Споменик природе „Китњак у Паковраћу“
- Д) Споменик природе „Сладун у Љубићу“
- Ђ) Споменик природе „Топола у Малом парку“
- Е) Заштићено станиште „Сува Морава“

А) ЦЕР У ЧЕТЕРЕЖУ

Врста:	Споменик природе
Категорија:	III (трећа) категорија
Режим заштите:	III (трећи) степен
Општина:	Жабари
Предлог управљача:	/
Акт о заштити:	/

Кратак опис:

Стабло храста цера (*Quercus cerris* L.) се налази у атару села Четереже - потез Гајеве, на обрадивој површини. Стабло је изузетног хабитуса, велике старости од око два века и импозантних дендрометријских вредности, те представља праву природну реткост. Одликује га правилна граната крошња импозантне ширине, која износи тридесетак метара и прекрива површину од непуних 7 ари. Стабло цера је витално и плодоноси са јаким уродом семена - жира. Карактерише га аутентичан изглед и велика естетска вредност. Храст је „запис“ – „свето дрво“ који је у народној традицији представљао први, најпримитивнији „храм“/светилиште. Својим изузетним изгледом доминира простором и даје посебан печат пејзажу краја. Вишевековни цер је драгоцен ресурс генофонда своје врсте који доприноси очувању биодиверзитета краја у коме се налази. Као вредан примерак дендрофлоре део је природне баштине Општине Четереже, које треба сачувати и оставити у наследство будућим генерацијама.

Стабло цера предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Цер у Четережу“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

Б) ЦЕР У КОЊЕВИЋИМА

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Стабло храста цера у Коњевићима се одликује карактеристичним хабитусом и старошћу од око 150 година, са завидним дендрометријским вредностима. Стабло је правилног изгледа, те га карактерише и естетска вредност. Као импозантни представник дендрофлоре, својим изгледом даје посебан печат пејзажу простора, прави је раритет подручја општине на којем се налази, а и шире. Споменик природе „Цер у Коњевићима“ се налази у централном делу гробља, на благом нагибу, на 249 m надморске висине. Стабло је раширеног, правилног хабитуса типичног за храст цер који је растао на осами, са добро развијеном, широком крошњом.

Стабло цера предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Цер у Коњевићима“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

В) ЈАСЕН У У ЈЕЖЕВИЦИ

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Јасен у Жежевици је моћно стабло старости од око једног века, завидних димензија и добре виталности. Стабло је прави раритет подручја града Чачка на којем се налази, а и шире. Јасен је правилног хабитуса, карактеристичног за своју врсту, доброг здравственог стања и импозантних дендрометријских вредности. Захваљујући висини стабала и импозантној крошњи, природно добро доминира у простору. Поред ботаничке вредности, као и биолошке и предеоне разноврсности ово монументално стабло је раскошно, правилног изгледа, те га карактерише и естетска вредност.

Стабло јасена предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна

обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Јасен у Жежевици“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

Г) КИТЊАК У ПАКОВРАЋУ

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећег) степена
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Стабло храста китњака у Паковраћу је моћно храстово стабло старости од око 150 година, завидних димензија и добре виталности. Стабло је прави раритет подручја општине Чачак на коме се налази, а и шире. Храст је правилног хабитуса, карактеристичног за своју врсту, доброг здравственог стања и импозантних дендрометријских вредности. Захваљујући висини стабала и импозантној крошњи ширине од преко двадесет метара, природно добро доминира у простору. Поред ботаничке вредности, као и биолошке и предеоне разноврсности ово монументално стабло има и културно-историјски значај јер представља запис - свето дрво, први најпримитивнији „храм“, односно светилиште са најстаријим обичајним обредима. Стабло је раскошно правилног изгледа, те га карактерише и естетска вредност. Стабло китњака у Паковраћу, као импозантни представник дендрофлоре, својим изгледом даје посебан печат пејзажу простора на којем се налази.

Стабло китњака предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Китњак у Паковраћу“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

Д) СЛАДУН У ЉУБИЋУ

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Стабло храста сладуна је моћно храстово стабло старости од око два ипо до три века, завидних димензија и добре виталности. Стабло је прави раритет подручја општине Чачка на којем се налази, а и шире. Храст је правилног хабитуса, карактеристичног за своју врсту, доброг здравственог стања и импозантних дендрометријских вредности. Захваљујући висини стабла и импозантној крошњи, природно добро доминира у простору. Храст је драгоцен ресурс генофонда врсте, као и биодиверзитета подручја на којем се налази. Стабло храста је вредан представник дендрофлоре, својим изгледом даје посебан печат пејзажу простора на којем се налази, и треба га сачувати као део природне баштине.

Стабло сладуна предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Сладун у Љубићу“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

Ђ) ТОПОЛА У МАЛОМ ПАРКУ

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Стабло црна топола у Малом парку је моћно тополино стабло старости од око 80 година, завидних димензија и добре виталности. Стабло је прави раритет подручја општине Чачак на којем се налази, а и шире. Правилног хабитуса, карактеристичног за своју врсту, доброг здравственог стања и импозантних дендрометријских вредности. Захваљујући висини стабала и импозантној крошњи ширине од преко двадесет метара, природно добро доминира у простору. Стабло црне тополе у Малом парку као импозантни представник дендрофлоре, својим изгледом даје посебан печат пејзажу простора Парка.

Стабло црне тополе предложено за заштиту одликују репрезентативна својства споменика природе, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Топола у Малом парку“ предлаже за заштиту као Споменик природе ботаничког карактера, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

Е) СУВА МОРАВА

Врста: Споменик природе
Категорија: III (трећа) категорија
Режим заштите: III (трећи) степен
Град: Чачак
Предлог управљача: /
Акт о заштити: /

Кратак опис:

Заштићено станиште „Сува Морава“ представља алувијално станиште крајречне вегетације, уз саму обалу Западне Мораве смештено недалеко од самог градског језгра града Чачка. Алувијална станишта уз обалу реке, са бројним острвима, рукавцима и мртвајама настала су као седиментна и алувијално-акумулациона творевина, услед успоравања и заустављања пешчаних наноса реке Западне Мораве. Ово подручје припада осетљивим влажним стаништима која подразумевају присуство специфичне вегетације - шуме беле врбе (*Salix alba*) и топола (*Populus spp.*), и представља станиште за различите биљне и животињске врсте. Простор насељавају 143 врсте птица. Пре свега, ово подручје је значајно за њихово гнезђење, с обзиром на то да су половина регистрованих врста гнездарице, док друга половина врста подручје користи као коридор за сеобу и зимску станицу. У складу са наведеним, ове врсте номинују подручје Суве Мораве за потенцијално подручје од значаја за заштиту птица (SPA) у оквиру мреже Natura 2000. Са друге стране плавне површине представљају изузетно важна подручја са аспекта заштите биодиверзитета и природних вредности, али су деловањем човека она данас у великој мери измењена и нарушена у смислу њиховог исходног, природног изгледа, што их сврстава у приоритете за заштиту.

Подручје Суве Мораве предложено за заштиту одликују репрезентативна својства заштићеног станишта, односно поседује темељне вредности природног добра, тј. природна обележја, према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), те испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016). Сходно томе, Завод је израдио студију којом се природно добро под називом „Сува Морава“ предлаже за заштиту као Заштићено станиште, у III категорији - заштићено подручје локалног значаја.

1.1.3. Вишегодишња истраживања и валоризација природних вредности

- А) Планина Цер
- Б) Форланд Београд
- В) Пиратерија реке Завојшнице
- Г) Горњачка клисура
- Ђ) Хиландар
- Е) Мучањ

А) ПЛАНИНА ЦЕР

Град: Шабац и Лозница

План завршетка студије заштите: 2018. година

Кратак опис:

Теренска истраживања планине Цер током 2017. године представљају наставак истраживања овог подручја. Основни циљ био је дефинисање граница природног добра као и режима заштите. Површина која ће бити предложена за заштиту износи око 8.000 ha и обухватаће локалитете са режимом заштите II (другог) и III (трећег) степена.

Од природних вредности истиче се то што је на подручју Цера до сада забележено око 130 различитих врста птица које се овде гнезде. Због тога је планина Цер међународно значајно подручје за заштиту птица - ИВА (Important Bird Area) подручје и део је Еколошке мреже Републике Србије. Простор Цера спада у јединствена шумовита подручја северозападне Србије које је добило име по некада широко распрострањеним густим шумама цера. Данас су падине Цера прекривене буковим и храстовим шумама, мешовитом шумом букве и храста, као и фрагментима ливадских екосистема.

Осим природних, планина Цер, се одликује и бројним културним карактеристикама. Овде су пронађени остаци насеља из периода праисторије на чијим темељима је изграђено римско утврђење Тројанов град из III века н.е. и Косанин град из IV века н.е. У VI веку, у близини Тројановог града, изграђено је византијско утврђење Коњуша, које је 1975. године, проглашено за Споменик културе од изузетног значаја. Посебан значај Цера везан је за новију историју Српског народа, јер се ту одиграла Церска битка, односно војни сукоб између Аустроугарске и Србије августа 1914. године. Били су то дани када је српска војска извојевала прву победу у Великом рату и када нам се свет дивео због храбрости и одличне тактике.

Б) ФОРЛАНД БЕОГРАДА

Град: Београд

План завршетка студије заштите: 2019. година

Кратак опис:

Завод за заштиту природе Србије је, у две фазе током 2013. и 2015. године, урадио Студију заштите Предела изузетних одлика (ПИО) Форланд Београда, у складу са којом је Скупштина града Београда започела поступак усвајања акта о заштити. На основу међународних споразума и меморандума потписаних током 2015. године, у плавној зони Црвенка (Бељарица) је предвиђена изградња нове београдске луке. С обзиром да је изградња луке планирана у режимима заштите другог и трећег степена подручја предложеног за ПИО Форланд Београда, поступак заштите је обустављен.

Одлуком о изради Просторног плана подручја посебне намене (ППППН) нове луке у Београду са слободном зоном („Службени гласник РС“, бр. 22/2016, даље: Одлука), током 2016. године започела је израда планске документације за изградњу луке у плавном подручју Црвенка (Бељарица), са роком за израду од годину дана од дана објављивања Одлуке. Актом бр. 020-1790/2 од 17.10.2016. године, Завод је издао услове заштите природе за израду наведеног ППППН. Имајући у виду стратешки значај пројекта изградње нове луке, планиране капацитете лучког подручја и еколошки значај ПИО Форланд Београда, Завод је израду нацрта ППППН условио прописивањем компензацијских мера. Поводом издатих услова Завода, одржан је 31.10.2016. године састанак у Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (МГСИ). Састанку су присуствовали представници МГСИ, Министарства заштите животне средине (МЗЖС), Агенције за управљање лукама, ЈУП Урбанистички завод Београда и Завода.

На основу стручне процене да ће изградњом нове луке са слободном зоном на локалитету Црвенка доћи до непосредног угрожавања одређених типова станишта као и опстанка строго заштићених и заштићених дивљих врста и њихових станишта, на састанку је дискутовано о заштити нових локалитета са идентичним или сличним типовима станишта приоритетним за заштиту у приобаљу Дунава узводно од планског подручја, на десној обали Тамиша на територији Града Београда, као и на ушћу Велике Мораве. Наведени локалитети су разматрани као адекватна компензацијска мера ради ублажавања штетних последица које ће настати планираним активностима у плавној зони Црвенка. У складу са чл. 12. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр. и 14/2016) и Правилником о компензацијским мерама („Службени гласник РС“, број 20/10), на састанку је договорено да:

- МГСИ као носилац израде ППППН покрене поступак утврђивања компензацијских мера, подношењем захтева МЗЖС;
- МЗЖС пропише компензацијске мере, најкасније до јавног увида у нацрт ППППН, на основу предлога Завода;
- прописане компензацијске мере буду предвиђене ППППН;
- МГСИ сноси све трошкове прикупљања, обраде и утврђивања података за утврђивање компензацијских мера.

Сходно томе, Програмом рада Завода за 2017. годину, предвиђена је ревизија Студије заштите ПИО Форланд Београда. Реализујући Програма рада, Завод је 30.5.2017. године и 1.11.2017. године, у сарадњи са представницима ЈП Србијашуме, обавио стручне надзоре 7 евидентираних гнезда строго заштићене врсте орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*) у форландима Дунава и Тамиша, на локалитетима у К.О. Бесни Фок, на к.п. 490, као и на локалитетима у Газдинској јединици „Дунав“ и ГЈ „Рит“ Шумског газдинства „Београд“. Евидентирана гнезда се налазе у простору разматраном за компензацијске мере.

С обзиром да Завод током 2017. године није примио захтев МЗЖС за предлог компензацијских мера, као и да ППППН није урађен у року предвиђеном Одлуком о изради ППППН, Завод ће размотрити могућност поновног упућивања Студије заштите ПИО Форланд Београда са већ предложеним границама и режимима заштите Скупштини града Београда на даље поступање у циљу доношења акта о заштити.

В) ПИРАТЕРИЈА РЕКЕ ЗАВОЈШНИЦЕ

Град: Ваљево

План завршетка студије заштите: 2018. година

Кратак опис:

У 2017. години извршена су теренска истраживања долине реке Завојшнице, као део планираних активности на вредновању овог подручја. У средишту истраживања је пиратерија реке Завојшнице, у природи редак геоморфолошко-хидролошки феномен - потенцијални објекат геонаслеђа Србије.

Са оживљавањем неотектонских процеса који су утицали на издизање венца Подрињско-ваљевских планина, дошло је до интензивирања вертикалне ерозије у горњим деловима слива Дрине, које се регресивно преносило на притоке, Љубовиђу – Завојшницу. Завојшница је тако уназадном ерозијом пробила свод око Брезја и Кучевина (Црквишта), попречно продрла у некадашње извориште Буцурског потока (Обнице) и увукла га у слив Љубовиђе.

Током истраживања извршен је обилазак следећих локалитета: извориште Завојшнице са заравни Равне ливаде (1.038 m) и успоном на врх планине Меведник (1.244 m) и Мало платно; кречњачки плато – Платно и врх Равни Медведник (1.034 m), са извором Кедина вода и видиковцем Војинова стена; долина реке Завојшнице, од Зеленог вира до подножја Медведника и одвајања за село Буцуре; ушће у реку Љубовиђу – код Зеленог вира; део долине Љубовиђе, од Зеленог вира до Римског моста. Истраживања су потврдила оправданост активности Завода на заштити природних вредности овог подручја, али и потребу укључивања сарадника из области шумарства-ботанике и ихтиологије.

Као део прелиминарних активности на заштити долине реке Завојшнице, обављени су састанци са надлежнима у општинама Осечина и Љубовија и граду Ваљева, на чијој територији су вршена истраживања. Надлежни су упознати са активностима Завода на овом простору, плановима заштите и прелиминарним границама. Општински представници су изнели своју заинтересованост за активности Завода и спремност за сарадњу, а представници општине Осечине су усмено најавили да ће Заводу доставити

предлог за покретање заштите највиших делова Соколских планина, око врха Рожањ (што су доцније и учинили). У 2017. години био је предвиђен још један теренски излазак, али он из објективних разлога није реализован.

За 2018. годину треба планирати изласке на терен, како би сви стручни сарадници били у могућности да, са свог аспекта, на одговарајући начин заокруже активности на вредновању долине Завојшнице. Тиме би истраживања Завода била употпуњена, па би се могло приступити изради Предлога о заштити овог овог подручја.

Г) ГОРЊАЧКА КЛИСУРА

Општине: Жагубица и Петровац на Млави

План завршетка студије заштите: 2018. година

Кратак опис:

Заштита и вредновање овог простора може се вршити са аспекта природе, као и са аспекта културних вредности које овај простор поседује. Шире посматрано Горњачка клисура припада средњем току реке Млаве. Главне морфолошке црте клисуре Млаве одређене су карактеристикама подлоге – кречњачких стена мезозојске старости, у које се Млава дубоко усекла формирајући клисурасту долину уског долинског дна сведеног већим делом на само речно корито. У близини манастира Горњак налази се карактеристични укљештени меандар. Карстификација кречњака у којима је усечена клисура Млаве условила је појаву одређених облика површинске и подземне морфологије (вртаче и око 15 пећина и поткапина углавном мале дужине канала). Природна шумска вегетација показује знатну измењеност у односу на првобитну вегетацију овог подручја. Но и поред тога још 90-тих година прошлог века забележено је да је она еколошки, флористички и вегетацијски интересантна јер се у њој налазе реликтне полидоминантне заједнице букве и велики број реликтних шумских заједница.

На улазу у Горњачку клисуру налази се манастир Горњак са црквом Ваведење, односно манастирски комплекс заштићен још 1973. године као споменик културе од великог значаја. Споменичку целину чине манастир Горњак са црквом Ваведење, конак, капела, манастир Благовештење, пећинска испосница св. Саве, остаци Богородице Пречисте, рушевине комплекса Митрополије, и др., остаци средњовековног утврђења Ждрело и бројна археолошка налазишта.

Антропогени утицај оставио је траг на овом простору. Као последица тог деловања, а која је највећа и најочљивија је отворен површински коп геолошко грађевинског материјала на излазу из клисуре, деградираност већине шумских заједница у одређеном степену, изграђени објекти саобраћајне и електро инфраструктуре (регионални пут Пожаревац – Бор и далековод). Простор није оптерећен изградњом.

У току ове године успостављен је контакт са Регионалним заводом за заштиту споменика културе из Смедерева, а до краја године треба и са представницима обе локалне заједнице – општине Жагубица и Петровац на Млави, старешинама манастира, организацијама и корисницима простора. Теренских истраживања у току

2017. године није било, али се планира у току 2018. године како би се вредновао простор или део простора клисуре Млаве.

Ђ) ХИЛАНДАР

Град: Хиландар

План завршетка: 2018. година

Кратак опис:

Током 2017. године, настављена су истраживања природних вредности поседа манастира Хиландар. Истраживања су, према предложеној динамици, обављена у оквиру четири теренске екскурзије. Оваквим распоредом излазака је у највећој мери покривена годишња ритмика животних циклуса и активности појединачних компоненти живог света. Теренским радом је обухваћен већи део укупно предвиђеног истражног простора. Настављена су истраживања у области геологије, геоморфологије, хидрологије и хидрографије, флоре и вегетације, ихтиологије, херпето- и батрахологије и орнитологије, а започета су истраживања у области териологије.

Посебна пажња је била посвећена истраживању фауне риба, птица и сисара. У оквиру истраживања природних вредности подручја Манастира Хиландар, реализована су и комплексна теренска истраживања усмерена на проучавању геолошке грађе, карактеристика геоморфолошких и хидрографије подручја површине од око 9000 ха.

Предвиђени резултати за крај 2017. планирана је публикација: Водоземци и гмизавци Хиландара.

Е) МУЧАЊ

Општина: Ивањица

План завршетка: 2019. година

Кратак опис:

Мучањ је планина у југозападном делу Србије, која се простире источно од планине Муртенице, са југа је планина Јавор и западно од града Ивањице. Планина је поред села Катићи. Мучањ је препознатљив и уочљив, по свом крашком облику и стенама од којих се састоји Јеринин град. У богатству крашких рељефа истичу се поткапине или пећине.

У складу са Програмом заштите природних добара за 2017. годину Завода за заштиту природе Србије, у три теренска изласка, обављена су прелиминарна истраживања на простору планине Мучањ и њене ближе околине (Мала река, Мали рзав, Рзав и Велики Рзав) ради поступка израде студије заштите. Теренским обиласком истраживани су локалитети Градина и највиши врх ове планине, Мучањ (1.534 m), локалитет Савине воде, као и истраживање делова планине Мучањ на ширем подручју наведених локалитета, и локалитета Борје и на сагледавање планине у целисти, Такође, извршен

је обилазак насеља Катићи и Дуришићи, који се налазе у подножју североисточних падина Мучња.

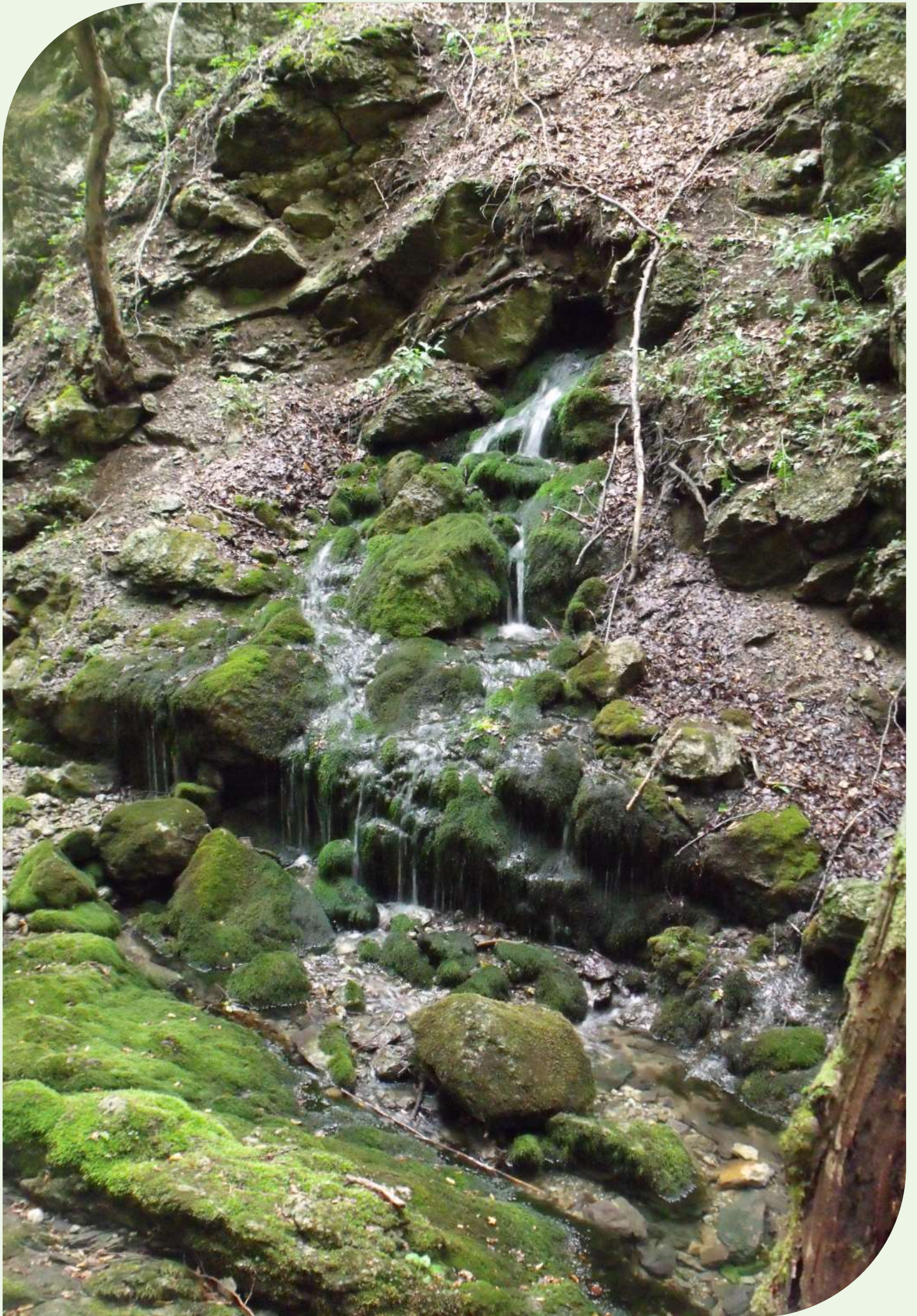
Масив Мучња изграђен је од карбонатних седимената старости доњег и средњег тријаса (шкриљави пешчарско-лапоровити седименти и кречњаци; и масивни и банковити кречњаци), који припадају структурној јединици Унутрашњих Динарида. Са свих страна опасан је творевинама карбонске и пермотријаске старости Дринско-ивањичког елемента (субграуваке и грауваке; кварцни конгломерати).

Према Уредби о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. 102/2010) простор планине Мучањ припада Еколошки значајним подручјима Републике Србије, односно представља међународно значајно подручје за биљке (IPA/Important Plant Area) и потенцијално је NATURA подручје. Према подацима Црвене књиге флоре Србије I на локалитету Катићи је забележена врста *Oreopteris limbosperma* - горска папрат – EX – Srb DD. Налази су из прошлог и са почетка овог века, а у новије време нису потврђени, те се претпоставља да је врста ишчезла. Такође, на локалитету Велики Мучањ је забележена врста *Leontopodium alpinum* Cass. var. *alpinum* – Cr-Srb. Групаације рунолиста су малобројне и угрожене испашом.

На подручју Мучња забележени су и балкански ендемити и то: *Thesium auriculatum* Vandas, *Minuartia bosniaca* (G. Beck) K. Maly, *Cerastium decalvans* Schlosser & Vuk. subsp. *decalvans*, *Heliosperma pusillum* (Waldst. & Kit.) Hoffmanns. subsp. *monachorum* (Vis. & Pancic) Niketic & Stevanovic, *Erysimum linariifolium* Tausch, *Pedicularis heterodonta* Pancic, *Aurinia corymbosa* Griseb., *Acinos alpinus* (L.) Moench subsp. *dinaricus* Silic, *Edraianthus jugoslavicus* Lakusic и *Hieracium gymnocephalum* Pant. subsp. *Gymnocephalum*. На овом простору откривено је 8 интересантних заједница, од којих су 5 нове за науку, као и 266 биљних врста у које спада занатан број врста које су ретке, ендемичне и реликтне. Нове биљне заједнице вегетације стена, крењачких сипара и високих зелени на Мучњу су: *Edraiantho jugoslavicii-Hieracietum humile*, *Carici laevis-Leontopodietum alpinum*, *Edraiantho-Achnatheretum*, *Festuco-Dianthetum petraei* и *Lusulo-Calamrostietum*.

Подручје Мучња се одликује богатством орнитофауне и херпетофауне. Врсте птица од значаја за заштиту на подручју Мучња су: *Aquila chrysaetos* - сури орао, *Bubo bubo* - буљина, *Alcedo atthis* – водомар, *Dryocopus martius* - црна жуна, *Picus canus* - сива жуна, *Dendrocopos syriacus* - сеоски детлић, *Leipicus medius* - средњи детлић, *Lanius collurio* - руси сврчак. Наведене врсте птица су на Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/2010, 47/2011, 32/2016 и 98/2016) као строго заштићене дивље врсте, и на Директиви о очувању дивљих птица Directive 2009/147/EC као врсте са посебним мерама очувања.

На основу теренског увида (и осталих сазнања), потребно је наставити теренска истраживања планине Мучањ у наредном периоду. Такође, у оквиру вредновања (заштите) простора Мучња наставити и са истраживањима из геолошких, геоморфолошких, ботаничких, орнитолошких и других области. Проверити и утврдити још нека погодна станишта на којима би се могле јавити биљне врсте.

1.1.4. Прелиминарна валоризација

- А) Врело и клисуре реке Скрапеж, Водопада и слапова у кањону реке Дубрашнице
- Б) Профил стратотипа горњег панона, сербијана - долина потока Карагача
- В) Изданци фонолита горњокредне старости на источним падинама Горњег брда, поток Железовац, Бањица
- Г) Кучевска потајница
- Д) Стабло црног дуда у Пожаревцу

А) ВРЕЛО И КЛИСУРЕ РЕКЕ СКРАПЕЖ, ВОДОПАДА И СЛАПОВА У КАЊОНУ РЕКЕ ДУБРАШНИЦЕ

Град: Ваљево

Кратак опис:

У току 2017. године извршена су прелиминарна истраживања у циљу основне оцене природних вредности два засебна подручја:

- а) врела и клисуре реке Скрапеж,
- б) кањона реке Дубрашнице.

Извршен је обилазак следећих локалитета: Кнежево поље – Мали Повлен (1.346 m) – горњи ток Скрапежа; клисураста долина Скрапежа (између Раките, 1.087 m и Кукља 1.170 m – лева долинска страна и Гредине, 1.109 m и Свале 1.068 m – десна долинска страна); врело Скрапежа у Црвеном брегу; кањон реке Дубрашнице, притоке Трешњице, од засеока Ружићи до непроходног дела кањона – између Бандере (953 m, лева страна кањона) и Стена Гвоздачких (1.002 m, десна страна кањона); састав река Дубрашнице и Трешњице (628 m н.в., испод засеока Трутинац); кањон Дубрашнице од састава са Трешњицом до водопада, којим се завршава (или почиње) непроходни кањонски део.

- а) Река Скрапеж настаје на падинама Повлена, спајањем три изворишна крака испод западних обронака Малог Повлена (1.347 m). Испод узвишења Ракита (1.087 m), у ерозивном проширењу Пустопољу улази у кречњаке, а нешто ниже, од Грдина (1.109 m), усеца и уску кречњачку клисуру. Већ у овој зони воде Скрапежа пониру, па низводно корито остаје безводно. Живописна кречњачка клисура која се на појединим деоницама сужава на само неколико метара, протеже се све до Црвеног брега (950 m). Овде се, са леве стране клисуре, јавља изузетно снажно крашко врело – врело Скрапежа или Црвенбрешко врело. Реч је о карстном гравитационом врелу, које избија из кречњачког одсека са леве обале из главног отвора око 5 m изнад речног корита, из секундарног, који је пар метара низводно и више мањих отвора, на укупној дужини од око десетак метара. Иако је био изразити и дуготрајни сушни период, на врелу је истицала солидна количина воде, што утврђује претпоставку да ни у најсушнијим деловим сезоне не пресушује. С друге стране, претпоставка је да је значајно колебање издашности врела у различитим деловима сезоне.

Изузев неспорних хидролошких вредности, врело Скрапежа по својој издашности, положају, начину истицања у клисури реке Скрапеж, са којом чини јединствену природну и амбијенталну целину, представља прави природни споменик и потенцијални објекат геонаслеђа Србије, који завређује заштиту. За темељно упознавање неопходно је у наредном периоду, организовати детаљна истраживања.

б) Речица Дубрашница настаје од неколико изворишних кракова (потока) који крећу са падина Брега (1.114 m) – врело Јаворовац, Винчине воде (1.129 m), Ђурине одаје (1.038 m) и Тисове главе (1.088 m), на подручју Гвоздца. У изворишту заузима упореднички правац усецајући уску и релативно стрму долину. На свом току прима неколико кратких потока: Стрмски, Врело и Лазића поток са леве и поток од Ружића врела, са десне стране. Од ушћа Стрмског потока (стални ток, остали су периодски), усмерава се ка северозападу, да би између Бандере (953 m) са леве и Стена Гвоздачких (1.002 m) са десне стране, испод засеока Ружићи, ушла у врлетну, око 1 km дугачку кречњачку клисуру-кањон, све до ушћа у Трешњицу, на 628 m н.м. Низводни део кањона (испод узвишења Бандера) одликује велика дубина и непроходност. Око 300 m узводно од састава са Трешњицом, у кориту усеченом у матичној стени (кречњаку), јавља се више каскада–водопада, висине 7-8 m, испод којих су већа удубљења – „лонци“. Ова деоница, дугачка око 150 m, представља несвакидашњи „микрокањон у кањону“, којем је тешко прићи и проћи га без посебне техничке опреме. Овај „микрокањон“ се завршава огромним водопадом између масивних, а окомитих кречњачких литица. Водопад чине две велике каскаде, укупне висине око 25 m. Изузев слапова, каскада и водопада, у доњем делу кањона врло су интересантне појаве различитих односа равни дна корита Дубрашнице према структурама (слојевима, пукотинама, раседима...) подлоге, што даје естетски врло импресивне форме. То је посебно уочљиво у најнижем делу кањона, неколико десетина метара узводно од састава са Трешњицом, где је читавом ширином корита у матичној стени развијена серија правилних каскада, у подножју којих се формирају живописна језерца. Кањон реке Дубрашнице одликују изузетне вредности геодиверзитета – оличене у већем броју засебних геоморфолошких, хидрогеолошких и хидролошких појава, што га несумњиво сврстава у репрезенте геонаслеђа Србије.

Након прелиминарног обиласка терена уочено је, да би у циљу сагледавања изузетних вредности геодиверзитета, као и целовитости и јединства природних обележја овог простора, будуће активности на очувању и заштити кањона Дубрашнице (и клисуре реке Трешњице), обавезно требало повезати са истраживањима кањона реке Трибуће. Прелиминарна истраживања кањона Трибуће, десне притоке Трешњице, у коју се улива око 3 km низводно од састава са Дубрашницом, биће уврштена у План рада и организована наредне 2018. године.

Када је реч о вредностима биодиверзитета, овај део западне Србије – са кањоном реке Дубрашнице и горњим током (и врелом) реке Скрапеж представља део Еколошки значајног подручја Републике Србије „Ваљевске планине“, којим је обухваћено и истоимено Међународно значајно подручје за птице (ИВА) под називом „Ваљевске планине“. Са аспекта очувања фауне птица овог подручја, треба нагласити да се кањон реке Дубрашнице, леве притоке реке Трешњице, природно везује за Специјални резерват природе „Клисура реке Трешњице“.

Међународно значајно подручје за птице „Ваљевске планине“ (RS025IBA) насељава око 170 врста птица, а око 100 врста су гнездарице. Део подручја у кањону Дубрашнице и долине Скрапежа превасходно је значајан за гнежђење и исхрану врста које су типичне за брдске и планинске водотоке, као што су поточна плиска *Motacilla cinerea* и воденкос *Cinclus cinclus*. Кањон Дубрашнице је од значаја као подручје за одмор и ширење популације белоглавог супа *Gyps fulvus* из клисуре Трешњице. Током прелиминарних истраживања посматране су појединачне младе јединке у прелету. У будућности треба посебно обратити пажњу на потенцијално ширење колоније и гнежђење белоглавих супова у кањону Дубрашнице. Као значајну гнездарицу ових локалитета треба издвојити сурог орла *Aquila chrysaetos*. Дуж водотокова углавном су распрострањене букове и друге мешовите лишћарске шуме, што погодује бројним врстама шумских екосистема. Током посете, на основу остатака перја, потврђено је присуство шумске сове, што указује на потребу истраживања гнездеће фауне птица тамошњих шумских екосистема. Осим наведених, забележене су и друге врсте птица: мишар *Buteo buteo*, планинска сива сеница *Parus montanus*, плава сеница *Parus caeruleus*, брглез *Sitta europaea*, обични звиждак *Phylloscopus collybita*, зеба *Fringilla coelebs*, сива сеница *Parus palustris*. Као посебне налазе треба издвојити једну младу јединку краткопрстог кобца *Accipiter brevipes* и једну јединку змијара *Circaetus gallicus* у зони испод врха и на врху Малог Повлена.

Сеча шуме, нарочито у зонама великих нагиба, попут оне на саставу Дубрашнице и Трешњице и индивидуално каптирање вода (извора и токова) у горњем делу слива Скрапежа – активности посебно уочене током теренског обиласка, могу представљати основне чиниоце угрожавања постојећих природних вредности.

Прелиминарно вредновање подручја – врела Скрапежа и кањона реке Дубрашнице показало је да ови (засебни) локалитети свакако завређују детаљна мултидисциплинарна истраживања у циљу заштите као потенцијалних природних добара, па би их требало предложити, и у зависности од планиране динамике активности, уврстити у Програм рада (заштите природних добара) у наредном периоду. Сматрамо да би у истраживања–заштиту ових подручја, подједнако занимљивих и вредних и са аспекта геодиверзитета, као и са аспекта биодиверзитета, требало изузев стручних сарадника из области хидрогеографије, хидрогеологије, спелеологије и орнитологије укључити и оне који се баве изучавањем биљног - шумарство и ботаника, као и животињског света, пре свега херпето и ихтиофауне.

Упоредо са организовањем детаљних (вишегодишњих) мултидисциплинарних истраживања учврстио би се и јасан концепт заштите ових подручја – као самосталних природних добара или саставних делова већих заштићених подручја. Јер, упркос чињеници да оба истраживана локалитета имају свој индивидуалитет и својства природних споменика, кањон реке Дубрашнице представља природни наставак клисуре реке Трешњице – заштићене као Специјални резерват природе и с њом чини јединствену целину (што је случај и са кањоном реке Трибуће, у којем тек треба организовати прелиминарна истраживања), док су клисура и врело Скрапежа физичко-географски везани за масив Повлена, који се од раније налази у плановима заштите.

Б) ПРОФИЛ СТРАТОТИПА ГОРЊЕГ ПАНОНА, СЕРБИЈАНА - ДОЛИНА ПОТОКА КАРАГАЧА

Град: Београд

Кратак опис:

У горњем току потока Карагача на југоисточним падинама Авале, у атару села Врчин, налази се налазиште фосила у горњепанонским седиментима песковитог типа развића. У подручју потока Карагача трансгресивно и дискордантно преко хидротермалних серпентинита леже седименти горњег панона. Налазиште је од када је откривено било предмет изучавања бројних научника и истраживача – геолога. Налазиште је изузетно фосилоносно и са њега је прикупљена изузетно велика збирка фосила. Идентификоване су 104 врсте и детерминисана 2 (два) нова рода, 49 врста и 4 подврсте фосилних мекушаца. Поред фосилних мекушаца, са профила је проучена и фауна остракода. Проучавана фауна и геолошки састав и склоп ширег подручја потока Карагача имали су знатног утицаја у дефинисању геолошке историје како овог подручја тако и Београда. Међутим, поред наших истраживача, профил у потоку Карагача, био је интересантан и за истраживаче из Европе.

Због великог броја фосила и њиховог значаја за геолошке науке, фосилоносни локалитет Карагача је од стране међународне асоцијације за Хроностратиграфију и неостратотипове неогена централног Паратетиса, узет као стратотипски профил горњег панона за цело подручје Панонског басена. Горњи панон је по овом србијанском локалитету добио назив SERBIAN.

Нажалост, са те локације је експлоатисан песак за насипање нове пруге Београд-Пожаревац, те је већи део локалитета уништен. Данас је део фосилоносног локалитета који се очувао у потоку Карагача обрастао вегетацијом и њоме маскиран.

На основу претходно наведеног, закључено је да фосилоносни профил потока Карагача испуњава критеријуме за стављање под заштиту на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016) и да треба наставити активности на заштити у 2018. години.

В) ИЗДАНЦИ ФОНОЛИТА ГОРЊОКРЕДНЕ СТАРОСТИ НА ИСТОЧНИМ ПАДИНАМА ГОРЊЕГ БРДА, ПОТОК ЈЕЛЕЗОВАЦ, БАЊИЦА

Град: Београд

Кратак опис:

Изданци фонолита налазе се у краткој клисурастој долини Јелезовачког потока на Бањици. Локација је готово у потпуности прекривена растињем и самим тим недоступна за посматрање изузев у стрмој десној страни потока. Стена је захваћена процесом распадања (личи на песак) и може се видети у десном боку Јелезовачког потока. Појаве коре распадања фонолита не даје праву слику о овој врло занимљивој стени која када је компактна при удару чекића треба да производи карактеристичан звук. Због те своје особине је и добила име (грчки *фон*). Разбацани комади компактне стене који потичу од радова (укопавања) подрумских просторија индивидуалних стамбених објеката, могли су се наћи на левој обали потока.

Појаве ове магматске стене - фонолита, су изузетно ретке, не само код нас него и у свету. На подручју Републике Србије ово је једина појава фонолита. Први пут је откривена готово пре 100. година. Иако данас теже доступна посматрању, због своје специфичности и изузетне реткости, треба наставити са истраживањима у наредном периоду и пронаћи решење за њену заштиту и презентацију.

Г) КУЧЕВСКА ПОТАЈНИЦА

Општина: Кучево

Кратак опис:

Кучевска потајница представља интермитентне изворе који су специфичан тип извора у карстним теренима који се огледа у ритмичном смењивању периода истицања и мировања. Функционисање оваквих појава за сада се може објаснити једино постојањем подземног карстног резервоара са дренажним каналом који ради на принципу „криве натеге“. Ове појаве су заиста ретке – у целом свету познато је свега тридесетак оваквих појава, у бившој Југославији десет, а у Србији их има 4.

У непосредној близини, давних година отворен је каменолом, а затим и кречана, са бројним објектима. Извор је каптиран за потребе снабдевања водом и интермитенција је нестала. По неким тврдњама, минирање у каменолому било је узрок нестанка интермитенције.

Током теренског обиласка и краћег осматрања појаве, није уочено нити истицање извора нити интермитенција. Такође, дужим осматрањем појаве, на захватном шахту низводно, на уласку у каптажу није уочено ни истицање нити интермитенција.

Извршено је мерење основних физичких параметара воде $T=10,2^{\circ}\text{C}$; $\text{pH}=7,31$; $E_{\text{с}}=575 \mu\text{S}/\text{cm}$. Температура и рН вредност су типичне за воде карстних извора. Повећана вредност електропроводљивости може да укаже на успорен доток, односно одсуство дотока воде.

Интермитенција Кучевске потајнице, која је била њена основна и по критеријумима реткости и репрезентативности висока природна вредност, није утврђена. Самим тим нису испуњени услови за њену заштиту. Такође, није констатовано ни истицање воде што представља основну вредност извора у општем смислу.

Потребно је извести још један прелиминарни истраживачки обилазак у 2018. години, са детаљним осматрањем у периоду великих вода. Уколико се и тада не констатује интермитенција, потребно је уз стручне консултације донети одлуку у вези са даљим поступањем. Постоје две могућности: прво да се одустане од валоризације и даљих активности у правцу заштите или друго, да се настави са активностима у правцу заштите локалитета угашене потајнице. Уколико се од заштите одустане, потребно је наставити осматрање потајнице једнодневним обиласцима на период од две године.

Д) СТАБЛО ЦРНОГ ДУДА У ПОЖАРЕВЦУ

Град: Пожаревац

Кратак опис:

Извршен је прелиминарни обилазак стабла црног дуда (*Morus nigra* L.) у Пожаревцу, које се налази у дворишту Завода за јавно здравље Пожаревац. Стабло је веће старости, лошег здравственог стања и неправилног хабитуса који није типичан за врсту. Поседује кратко и неправилно дебло на коме се уочавају оштећења и шупљине. Дебло се састоји из два дела и то једног правог (висине око 50 cm), одакле се настављају гуче, израстине лоптастог облика као други део, који заједно чине дебло. Оно се даље наставља на два стуба - гране I реда, чинећи непотпуну крошњу стабла. Опште стање дуда је лоше, што је условило и негативан визуелни ефекат умањујући естетску, амбијенталну, као и свеукупну вредност стабла. Стабло плодоноси и у великој мери је присутан плод - црне дудиње.

Вредновањем стабла дуда, на основу критеријума према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС“, бр. 97/2015), утврђено је да стабло није очувано, односно не поседује аутентичан изглед (аутентичност, изворност), нема правилан хабитус типичан за своју врсту (репрезентативност), као ни добро здравствено стање услед фитопатолошког и ентомолошког обољења, што представљају једне од битних темељних вредности природног добра, односно главних природних обележја неопходних за заштиту. Такође и по питању критеријума лепоте/естетичности стабло није изражено, не истиче се по атрактивности свог хабитуса.

По завршеном налазу, а на основу наведеног, закључено је да стабло црног дуда не поседује репрезентативна својства, односно не испуњава критеријуме за стављање под заштиту, на основу Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка и 14/2016).

Прелиминарна теренска истраживања за која нису извршена теренска истраживања

Ђ) ТРИ БЕОГРАДСКА ПРОФИЛА ТЕРЦИЈАРНЕ ФАУНЕ ПОДНО АВАЛЕ

Град: Београд

Кратак опис:

У току ове године није било тернских излазака. Треба прецизирати на која три профила се односи, јер подно Авале и у њеном окружењу има више отворених профила из терцијара. Треба оставити као прелиминарна истраживања за 2018. годину уз прецизирање локација.

Е) ТРЕШЊА

Град: Београд

Општина: Вождовац

Кратак опис:

Прелиминарна истраживања Подручја Трешње, односно подручје у зони вештачког језера Трешња и његове непосредне околине, на општини Вождовац, планирана у Програму рада и Плану теренских истраживања у 2017. години Завода за заштиту природе Србије, нису спроведена због преаузетости сарадника и немогућности усаглашеног изласка на терен чланова екипе.

Ж) СМОЛУЋКЕ ПЕЋИНЕ

Град: Нови Пазар

Кратак опис:

Прелиминарна теренска истраживања Смолућке пећине предвиђена су Програмом рада за 2017. годину. Септембра и октобра, а делом и новембра ове године због преаузетости људских и материјалних ресурса (чланова тима, кола...) није било могуће извести теренска истраживања.

Прелиминарна и друга истраживања Смолућке пећине потребно је планирати у активности за 2018 годину. Обзиром да се ради о пећини – геолошком објекту за који доба године није од значаја овај терен се може реализовати већ на почетку године, односно јануара или фебруара 2018. године.

З) ПРОФИЛ ГОРЊЕ КРЕДЕ СА БОГАТОМ ФОСИЛНОМ ФАУНОМ УГЉОНОСНИМ И СПРУДНИМ ТВОРЕВИНАМА – ГРДЕЛИЧКА КЛИСУРА

Општина: Лесковац

Кратак опис:

Планирана прелиминарна истраживања Профила горње креде са богатом фосилном фауном угљоносним и спрудним творевинама – Грделичка клисура нису реализована првенствено због недостатка информација о тачном положају и тренутном стању у којем се налази геолошки профил услед изградње трасе јужног крака Коридора 10 који пролази кроз Грделичку клисуру. Због недовољно података о положају, геологији односно оправданости наведеног геолошког локалитета за заштиту, контактирани су професори са Рударско-геолошког факултета, Департман за регионалну геологију и палеонтологију. Напоменули су да је приступ геолошким профилима у клисури ограничен услед радова на изградњи ауто-пута. Такође, нису имали тачну информацију о положају Профила горње креде обзиром да се Грделичка клисура простире у дужини око 34 km и дубине око 550 m.

Уколико се у међувремену добије информација о тачном положају овог локалитета, у програму за 2018. годину потребно је планирати рекогносцентна прелиминарна

истраживања у циљу добијања што боље и прецизније слике геолошке грађе профила и потенцијалног предлога за његову заштиту.

И) МАСИВ ПЛАНИНА ЈАВОРЈА И ПОБИЈЕНИКА СА ДОЛИНАМА РЕКА СУТЈЕСКЕ, ПОБЛАЧНИЦЕ (ВОДОПАД НА ПОТОКУ ГРКОВАЦ) И ЉУТИНЕ (БАБОТИНЕ)

Општина: Прибој

Кратак опис:

Прелиминарна истраживања Водопада на потоку Грковац, Батковићи код Прибоја у 2017. години, из објективних разлога, нису извршена. Имајући у виду да је поток Грковац, лева притока реке Поблачнице, мишљења смо да да би истраживања овог објекта требало повезати са истраживањима масива планина Јаворја (1.486 m) и Побијеника (1.423 m) са долинама река Сутјеске, Поблачнице и Љутине (Баботине). Овај умногоме изоловани део Србије, на тремеђи са Републиком Српском и Црном Гором, до сада није био предмет истраживања Завода, али су и у географској, биолошкој и природњачкој литератури уопште, ретки записи и подаци о њему. По доступним сазнањима реч је о релативно нетакнутом простору, са потенцијално интересантним хидролошким и геоморфолошким појавама и богатим биљним и животињским светом.

Предлаже се да мултидисциплинарни тим Завода (ихтиологија, шумарство, хидрогеографија, геологија, херпетологија и др.) у 2018. години изврши прелиминарна истраживања овог подручја. На тај начин би се стекла основна слика о главним природним обележјима, јединствености подручја или издвојеним целинама-локалитетима, природним феноменима-објектима геонаслеђа и сл, након чега би се утврдили потенцијали заштите, приоритети и одредила динамика будућих истраживања.

1.1.5. Предлог за престанак заштите

- А) Меморијални природни споменик „Бубања“
- Б) Меморијални природни споменик „Прњавор“
- В) Просторни меморијални природни споменик „Кадињача“
- Г) Меморијални природни споменик „Парк Опленац“

А) МЕМОРИЈАЛНИ ПРИРОДНИ СПОМЕНИК „БУБАЊА“

Врста: Меморијални природни споменик
Категорија: /
Режим заштите: /
Општина: Богатић
Предлог управљача: /
Акт о заштити: Решење Скупштине Општине Богатић, бр. 163/76 од дана 29.12.1976. године.

Кратак опис:

Меморијални природни споменик „Бубања“ се налази на подручју општине Богатић, К.О. Глушци, на к.п. бр. 5486 и к.п. бр. 5487. Заштитом је обухваћена површина од 0,84 ха на којој се налази споменик, који је подигнут на месту где је донета одлука о подизању устанка и формиран мачвански народно-ослободилачки партизански одред, 15. јула 1941. године. Стручни сарадник Завода је утврдио да је заштићени простор запуштен, а споменик порушен, односно да заштићено подручје не поседује вредности и својства због којих је било заштићено.

С обзиром на то да је Меморијални природни споменик „Бубања“ у лошем стању и да практично више не постоји, односно да је заштићено подручје изгубило природне вредности на основу којих је било заштићено, Завод за заштиту природе Србије предлаже престанак заштите, сходно члану 46. став 1. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 14/2016).

Напомињемо, да је Завод пре две деценије, тачније 06.06.1997. године СО Богатић доставио Нацрт решења о скидању и брисњу заштите Меморијалног природног споменика „Бубања“, а како ни до данашњег дана није донет акт о престанку заштите, Завод ће поново доставити предлог решења о престанку заштите овог природног добра, у складу са чланом 102. тачка 5. Закона о заштити природе.

Б) МЕМОРИЈАЛНИ ПРИРОДНИ СПОМЕНИК „ПРЊАВОР“

Врста: Меморијални природни споменик
Категорија: /
Режим заштите: /
Општина: град Шабац
Предлог управљача: Одржава – Месна заједница Прњавор
Акт о заштити: Решење Скупштине Општине Шабац, бр. 633-9/77-01 од 29.06.1977. године.

Кратак опис:

Меморијални природни споменик „Прњавор“ се налази на подручју града Шапца, у Мачванском Прњавору, на делу к.п. бр. 1634. Заштитом је обухваћена површина од 0,31 ha, као спомен место на коме су стрељани мештани Прњавора у Првом светском рату, 04.08.1914. године.

Утврђено је да заштићени простор у јако лошем стању, зарастао у коров. На простору се налази спомен обележје (два споменика и амфитеатар) које је подигнуто у спомен мештанима Мачванског Прњавора страдалим у рату. На простору Меморијалног природног споменика „Прњавор“ нема природних вредности и целокупна заштићена површина је историјско – меморијалног карактера.

На основу наведеног, закључено је да Меморијани природни споменик „Прњавор“ више не поседује услове за заштиту као природно добро, те Завод за заштиту природе Србије предлаже престанак његове заштите, сходно члану 46. став 1. Закона о заштити природе.

Напомињемо, да је Завод пре десет година, тачније 31.07.2007. године СО Шабац доставио Предлог решења о скидању и брисању заштите Меморијалног природног споменика „Прњавор“, а како ни до данашњег дана није донет акт о престанку заштите, Завод ће поново доставити Предлог решења о престанку заштите Меморијалног природног споменика „Прњавор“, у складу са чланом 102. тачка 5. Закона о заштити природе.

В) ПРОСТОРНИ МЕМОРИЈАЛНИ ПРИРОДНИ СПОМЕНИК „КАДИЊАЧА“

Врста: Просторни меморијални природни споменик

Категорија: /

Режим заштите: /

Град: Ужице

Предлог управљача: /

Акт о заштити: Решење бр.05-633-1/72 од 24.12.1973. године Предлог Завода за заштиту природе Србије

Кратак опис:

Ревизијом заштите Просторног меморијалног природног споменика „Кадињача“ је утврђено да заштићено подручје не поседује својства и вредности због којих је било заштићено. Спомен комплекс је подигнут на попришту легендарне битке која се одиграла 29. новембра 1941. године. Простор око спомен комплекса, Спомен дома и чесме чине хортикултурно уређене површине које се редовно одржавају. Мали део простора је обрастао природном шумом букве.

С обзиром на то да Просторни меморијални природни споменик „Кадињача“ не поседује аутентичност (изворан изглед подручја и дрвенастих врста је у одређеном степену измењен), разноликост (степен разноврсности природе, односно разноврсност флоре и фауне и природних процеса), нити репрезентативност као основне темељне вредности, односно да не поседује својства природног добра, Завод за заштиту природе Србије предлаже престанак заштите, сходно члану 46. став 1.

Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 14/2016).

Напомињемо, да је Завод пре око једну деценију, тачније 03.10.2008. године Граду Ужицу доставио Нацрт решења о скидању и брисању заштите Просторног меморијалног природног споменика „Кадињача“, а како ни до данашњег дана није донет акт о престанку заштите, Завод је поново доставио предлог решења о престанку заштите овог природног добра.

Г) МЕМОРИЈАЛНИ ПРИРОДНИ СПОМЕНИК „ПАРК ОПЛЕНАЦ“

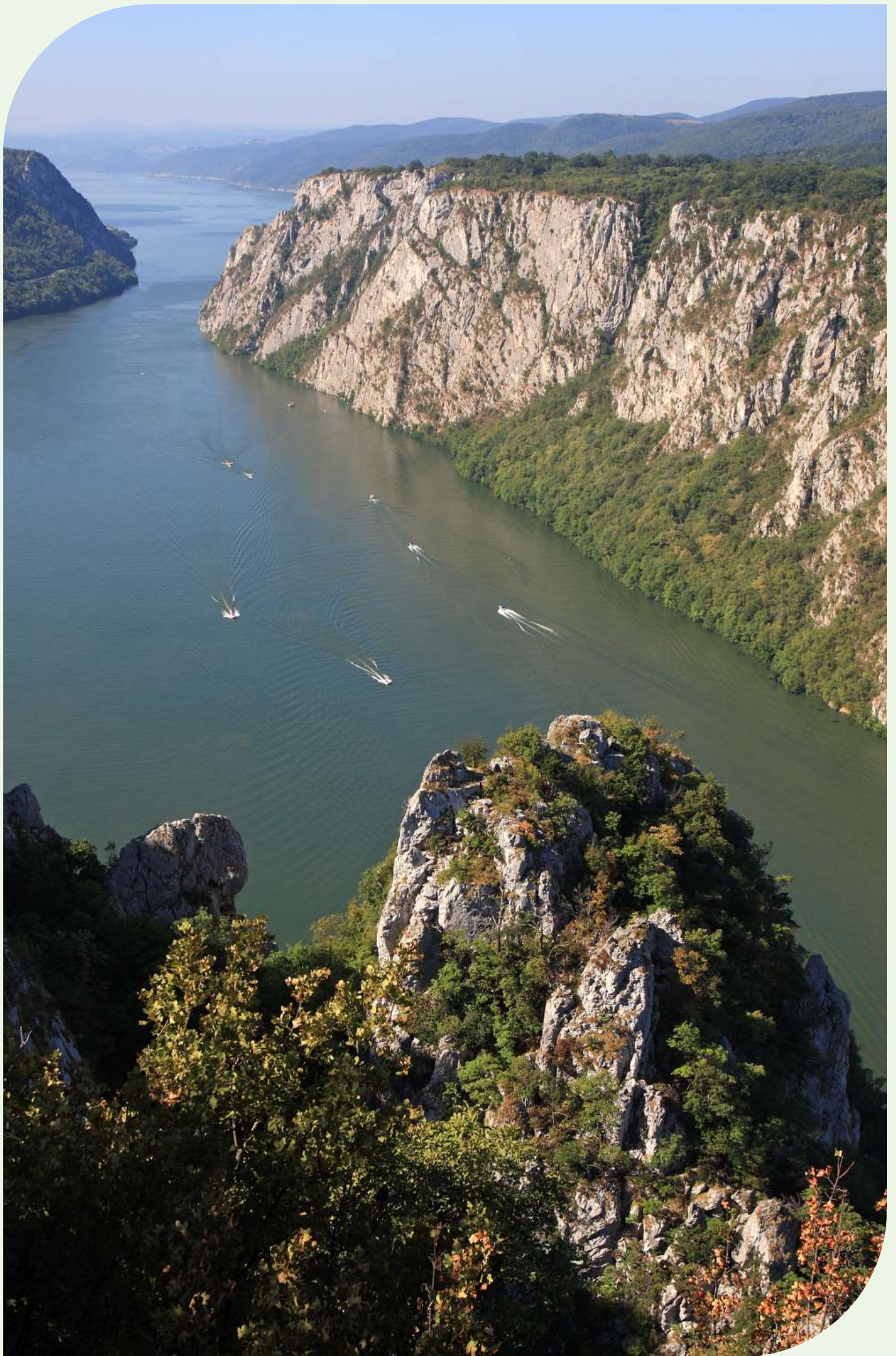
Врста: просторни меморијални природни споменик
Категорија: /
Режим заштите: /
Општина: Топола
Предлог управљача: /
Акт о заштити: Закон о проглашењу парка Опленец за просторни меморијални природни споменик („Службени гласник СРС“, бр. 25/1967).

Кратак опис:

Скупштина општине Топола је у циљу прецизног утврђивања просторног обухвата са катастарским парцелама, а по основу Закона донела Одлуку о утврђивању ближих граница парка Опленец („Службени лист региона Шумадије и Поморавља“, бр. /1981), при том не мењајући површину заштите која је утврђена Законом.

Иницијативу за скидање заштите природног добра Просторни меморијални природни споменик „Парк Опленец“ са образложењем, Завод за заштиту природе Србије је доставио Министарству науке и заштите животне средине бр. 02-2748 од 10.11.2006. године. Завод за заштиту природе Србије је тада, а за потребе ревизије заштите културног добра од изузетног значаја „Карађорђева Топола са Опленцем“ („Службени гласник СРС“, бр. 14/1979) и израде допунског предлога, дефинисао режиме и мере заштите са аспекта заштите природе. С обзиром на то да културно добро од изузетног значаја - Карађорђева Топола са Опленцем обухвата у целости површину, режиме и мере заштите природног добра, Завод ће обновити предлог за скидање заштите Меморијалног природног споменика „Парк Опленец“ и његово брисање из Централног регистра заштићених природних добара у складу са Законом о заштити природе Србије.

Завод је за потребе израде новог Предлога за скидање заштите, а на основу Закона о заштити природе („Службени лист РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - исправка и 14/2016), извршио ревизију података за заштићено подручје МПС „Парк Опленец“.

1.2. СТРУЧНИ НАДЗОР, ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА И САРАДЊА УПРАВЉАЧИМА ПРИРОДНИХ ДОБАРА

1.2.1. Стручни надзор
1.2.2. Теренска истраживања

1.2.1. Стручни надзор

Национални парк „ЂЕРДАП“

У оквиру спровођења стручног надзора на простору НП Ђердап, посебна пажња посвећена је номинацији геопарка Ђердап у Европску и Светску мрежу геопаркова, стању компоненти биодиверзитета (посебно фауна сисара), као и ловној фауни и статусу популација дивљачи на простору Парка. Констатовано је да је опште стање биодиверзитета на задовољавајућем нивоу, без акциденталних појава са могућим тежим последицама по конзервациони статус било које компоненте. У складу са претходним стањем, такође је констатовано да популација дивокозе (*Rupicapra rupicapra*) на простору Парка још увек има незадовољавајућу бројност, те да овој врсти и даље треба посветити посебну пажњу, уз појачане напоре за унапређење укупног статуса. Популација вука (*Canis lupus*) је и даље стабилна са тенденцијом пораста. Исто се може рећи и за дивљу свињу (*Sus scrofa*), чија је популација у проградацији, са неповољном сезонском динамиком присуства на простору Парка. Јеленска популација (*Cervus elaphus*) се задржава у оквирима постојећих процена, уз неравномерну просторну дистрибуцију. Уз повремена опажања, региструје се, мање-више стално, и присуство две строго заштићене дивље врсте, мрког медведа (*Ursus arctos*) и риса (*Lynx lynx*). У плану је спровођење детаљнијег мониторинга врста дивљих папкара и звери, као и изградња узгојног центра за дивљу свињу, ради ојачања ловне понуде током ловне сезоне и амортизације неповољне сезонске динамике кретања дивље свиње у Парку.

Обиђен је Кањон Бољетинске реке који се налази у Националном парку „Ђердап“ у режиму заштите првог степена. Завод је по захтеву Јавног предузећа „Национални парк Ђердап“ предходно издао услове заштите природе у којима је дао одговарајуће мере заштите за извођење радова на чишћењу и санацији корита Бољетинске реке. Увидом на терену утврђено је да је извођач радова Хидроелектрана Ђердап I.

Констатована је велика количина наноса која се нагомилавала у дужем временском периоду као резултат периодичног надолажења бујичних вода. Временом је, на местима где је дошло до нагомилавања наноса, дошло до формирања густе вегетације чиме су се створили услови за бујичне поплаве. То је уједно и проузоквало промену првобитног тј. природног тока реке. Такође, као резултат бујичног процеса на појединим деоницама дошло је до обрушавања обале корита, а забележени су и процеси клизања земљишта који су додатно утицали на стварање веће количине наноса и затрпавање реке у делу који се налази испод клизишта. Извршено је санирање и отклањање нанетог материјала тешком механизацијом, а шљунак из речног корита нанесен је дуж обале Бољетинске реке као привремено решење.

Казански поток, Голубињска река и Орешковица су чишћене након поплава без Услови заштите природе. Савет месне заједнице је донео одлуку да се сав нанос депонује дуж магистралног пута. Обавештени смо да је Инспекција изашла на терен након чега су стопирани радови.

Након обиласка Кошобрчке реке, најниводније притоке Бољетинске реке, утврђено је да је код Цигањског потока насута каменом како би се премостила. Стручњаци НП Ђердап су нас обавестили да је Кошобрчка као и Брњичка река станиште морске-атланске пастрмке. Ове реке представљају типичну салмонидну воду у Националном парку, међутим у њима није пронађена аутохтона поточна пастрмка. Рибочувар нас је информисао о присуству поточне пастрмке у сливу Бољетинске реке: Мала Бољетинска река, Кожица и Златица имају аутохтону поточну пастрмку црноречног типа, која се налази само у овом делу источне Србије.

Шумски екосистеми локалитета Велики Штрбац су очувани и доброг здравственог стања. Приликом обиласка овог локалитета нису примећена никаква оштећења на самом локалитету. Оно што је примећено јесте велика активност фауне сисара: дивља свиња, лисица, куна и др.

У августу 2017. године примљен је Одбор-експертске комисије Европске и Светске мреже геопаркова у циљу процене испуњавања критеријума у поступку номинације НП „Ђердап“ у Европску и Светску мрежу геопаркова. Одлука о номинацији биће позната у марту 2018. године.

Као меру активне заштите природе, потребно је убрзати процес санације, имајући у виду да је од момента настанка оштећења прошло нешто више од три године. На делу оштећене површине (око 10%) потребно је након сече и извлачења препустити процесу природне обнове како би се могла пратити природна сукцесија. На делу површине за који је процењено да неће моћи да се обнови природним путем, потребно је извршити пошумљавање (сетвом или садњом) буквом локалне провенијенције.

Имајући у виду да у оквиру НП Ђердап има водотокова бујичног карактера и да су штете које настају као резултат бујичних поплава велике по шумске и остале екосистеме (као што је био случај 2014. године), неопходно је спровођење редовног чишћења корита од вегетације и наноса насталог дејством бујичних токова, као и спровођење одговарајућих биолошких и биотехничких мера у циљу противерозионе заштите и заштите од бујичних поплава (а у складу са прописаним режимима заштите).

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење Националног парка спроводи се према Плану управљања Националним парком за период од десет година и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Национални парк „КОПАОНИК“

Стручни надзор извршен је на локалитетима: Козије стене; Јарам и место где је предвиђена пасарела (стаза Гвоздац жичара и стаза Караман) која би повезивала стазе Караман и Јарам; полазна станица Марине воде; одмаралиште „Ртањ“; локација старо одмаралиште „Суво рудиште“ - „трим стаза“- излаз на жицу и ски стазу Мало језеро

и тресетиште (влажни терени) иза Конака. Утврђено је да на овим локалитетима нису вршени радови.

На локалитету Јанкове баре (режим заштите I степена), утврђено је да и даље постоји процес сушења шума и да се редовно врши праћење од стране управљача као и да су предузете потребне мере на санацији у складу са Решењем о условима заштите све у циљу спречавања ширења површина под сушењем. На делу овог локалитета са тресетиштем предвиђено је постављање ниске улазне капије, стазе и платоа за шта је оцењено да неће негативно утицати, те су израђени услови.

Теренски увид извршен је и на локацијама на којима се у прошлости вршила експлоатација камена за локалне потребе (насипање локалних и шумских путева) и при томе утврђено да није било скоријих радова.

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење Националног парка спроводи се према Плану управљања Националним парком за период од десет година и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Национални парк „ТАРА“

За потребе стручног надзора извршен је обилазак и сагледано стање следећих локалитета:

Локалитети у режиму заштите I степена

Мониторинг Панчићеве оморике

Мониторинг заштићене врсте, Панчићеве оморике, подразумева обилазак свих станишта оморике ради праћења процеса сушења и обнављања.

1. Кањон Бруснице

Представља станиште старих црноборових шума, шума Панчићеве оморике, а на локалитету је забележена заједница шума оморике са црњушом (*Erico-Picetum-omorikae mixtum*) на органогеној кречњачкој црници и ретке фауне, пре свега, медведа и дивокозе.

Теренским изласком је обухваћен локалитет „Караула штула“. На локалитету је утврђено да има сувих стабала оморике, али је забележен и подмладак па је констатовано да је популација стабилна и да се обнавља.

2. Црвени поток

Црвени поток представља веома интересантно и специфично станиште оморике. Геолошка подлога је кречњак који на једном месту у депресији избија на површину. Земљиште је дубоко, глиновито са великом количином нераспаднутог хумуса. Са заравњеног дна уздижу се многобројне хумке биљног порекла састављене од сировог хумуса и нераспаднутих делова пањева, лишћа и остатака приземне флоре. У вегетацијском смислу овај локалитет представља прашумски тип шумотресаве са изузетно ретком стеноеднемичном врстом – Панчићевом омориком.

Констатовано је ширење жбунасте вегетације и зарастање „Тепих ливаде“, тј. сукцесија. Предложене мере и активности: неопходно је предузети активне мере заштите станишта оморике и очувања „Тепих ливаде“ уз прибављање Посебних услова заштите природе од Завода, очувати „тепих ливаду“ уклањањем сувих стабала,

рашчишћавањем простора, покушати са процесима обнове оморице уз примену мера као што су подсејавање оморице и узимање семена са суседних стабала.

3. Врањак

Врањак је брдо које се уздиже са десне стране Белог Рзава између речице Баре и Врањачког потока. Састојина са оморицом је нехомогеног састава због саме конфигурације терена. У доњем делу ближе потоку поред оморице заступљена је смрча, док у другом ближе литицама стена истоименог брда, оморица се јавља у мешавини са црним бором. У целини посматрано, то је мешовита састојина оморице, смрче и црног бора са примесом белог бора и других лишћарских врста. Подмлађивање оморице је прилично успешно. Највеће учешће по броју стабала у овој састојини има смрча, затим оморица, а доста мање црни и бели бор. *Оцена стања*: Сува стабала оморице на овом локалитету нису забележена. Постављена је заштитна ограда на стрмом делу стазе, као и одговарајућа информативна табла.

4. Видиковац Биљешке стене

На стенама које се виде са видиковца забележена су сува стабала оморице. Непходно је обновити заштитну ограду на локалитету, као и поставити одговарајућу информативну таблу.

Локалитети у режиму заштите II степена

1. Звезда - Божурна

Простор је обрастао делом шумском вегетацијом храста и божура (*Quercus-Paeonietum officinalis-masculae*), а делом ливадском вегетацијом. Заједница храста са божуром у НП „Тара”, представља једну специфичну и јединствену заједницу божура у Србији. Основне карактеристике су флористичко богатство, веома бројне, густе и виталне популације две веома ретке и угрожене реликтне врсте божура (*Paeonia officinalis* subsp. *officinalis*, *Paeonia corallina* var. *corallina*) и специфична комбинација врста која није забележена у храстово-божуровим заједницама. *Оцена стања*: Станиште није угрожено, а популација божура је очувана и стабилна. Забележени су суви примерци женског божура (*Paeonia officinalis*).

2. Поповића поток - Тренице

Локалитет се налази на левој обали, а у горњем току Поповића потока, који се улива у Спајића језеро, и представља заштитну зону око истоименог локалитета I степена заштите у коме је издвојена састојина Панчићеве оморице (*Picetum-Omorikae excelsae pinetosum mixtum*). *Оцена стања*: Сува стабла оморице на овом локалитету нису забележена. Постављен је мобилијар, као и одговарајућа информативна табла.

3. Џанићи

I Локалитет се налази у северном делу НП Тара, на обали Дрине испод Орловог виса и Орловог точила. Простор је обрастао шумом црног граба и црног јасена (*Orno Ostryetum*). На локалитету Џанићи одржан је еколошко-рекреативни камп „Тара“. Поред спортско-рекреативне, Камп је имао и еколошку функцију која се огледала у акцији чишћења приобалних делова језера Перућац од отпада. Локација је потпуно уређена и очишћена. **II** Локалитет (Џанићи II где се налази шумарска кућа) се налази у непосредној близини претходне локације, представља простор на коме активности у природи реализује Факултет спорта и физичког васпитања. Локацију је неопходно додатно уредити, користећи постојеће објекте (остатке некадашњег мобилијара, столова, клупа и сл.).

4. Врањак - Град

Локалитет „Врањак – Град“ се налази у јужном делу НП Тара и чини га истоимено брдо. Уређена је пешачка стаза до видиковца, постављена заштитна ограда уз стазу као и на доњем видиковцу. Постављене су информативне табле и клупе, на доњем платоу. На вишем платоу се налази локалитет старе цркве, у току су археолошка истраживања, радови су заштићени (прекривено најлоном).

5. Станиште српске режухе

Cardamine serbica Pancic је ендемична и реликтна биљна врста. Насељава сеновите кречњачке сипаре и камењаре. Локалитет на коме је врста забележена на подручју НП „Тара“ је једини познати локалитет у Србији и један од два локалитета у свету (други локалитет је Маглић у Црној Гори). Предметно станиште (величине 5 m x 10 m) се налази на обали језера Перућац, поред локалног пута Перућац-Растиште (координате: географска ширина 43°57'38.3" и географска дужина: 19°22'25.1"; 298 m н.в.), у режиму заштите II (другог) степена. Врста није заштићена националним законодавством. *Предложене мере:* неопходно је испланирати заштиту станишта, потребно је обележити локалитет постављањем јасно уочљиве инфотабле са основним карактеристикама врсте на самој локацији, истражити слична станишта на ширем простору, сакупити семена и Утврдити могућности клијања и увођења у културу *in vitro*, пратити извођење радова на етапној санацији пута у близини станишта врсте. Локалитет је обележен постављањем јасно уочљиве инфотабле. На локалитету је забележена једна јединка у цвету.

Заштита и управљање шумама

Заштита шума од сушења

Активности на заштити шумских екосистема вршиће се кроз праћење стања шума на постављеним огледним површинама. Посебна активност на заштити шума одвијаће се кроз мониторинг инсеката односно сипаца поткорњака и њихово сузбијање применом феромонских клопки. Поред сузбијања поткорњака, у циљу заштите шума од даљег сушења, вршиће се и третирање пањева фунгицидима како би се спречило ширење гљива трулежница корена.

Нега и обнављање шума

Активност на нези и обнављању шума подразумевају неговање засада и пошумљених површина, пошумљавање голети и површина насталих процесом сушења шума, као и сакупљање семена и производњу садног материјала. Планирани су радови на нези засада четинара – окопавање на површини од 1,5 ха, у одељењима која су пошумљена током 2017. године. Извршиће се и поновно пошумљавање чистина насталих сушењем шума у ГЈ „Звезда“.

У току 2018. године извршиће се два здравствена прегледа регистрованих семенских објеката и шумских расадника „Калуђерске баре“ и „Луг“ за производњу репродуктивног материјала шумског дрвећа (семена, садница). У расадницима наставиће се школовање шумског и декоративног садног материјала, као и производња лековитог биља.

Вршиће се сакупљање, дорада и стављање у промет репродуктивног материјала семена четинарских и лишћарских врста за потребе обнављања шума. Од сакупљених количина семена из уroda за 2017. године планирана је производња садница за пошумљавање.

Коришћење шума

Активност на коришћењу шума обухвата спровођење годишњих редовних планова сеча обнављања и плана проредних сеча, у складу са основама газдовања шумама у државним шумама и обављање стручно-техничких послова у приватним шумама у складу са Програмом газдовања шумама сопственика за период 2012-2021. година. Вршиће се и стручни послови на газдовању приватним шумама у складу са Програмом газдовања шумама сопственика за период 2012-2021. година, односно планираним активностима за 2018. годину.

Активности на заштити ловне фауне

Активности на заштити ловне фауне спроводе се на основу Годишњег плана газдовања ловиштем за ловну 2018/2019. годину, усаглашеног са средњорочним планом Ловном основом (2017-2027. година).

Управљање популацијама ловних врста дивљачи у 2018. години првенствено се односи на утврђивање бројних стања дивљачи по врстама, планирање развоја популације дивљачи у току ловне године, план набавке и утрошка хране и план одстрела. Заштита неловних врста дивљачи, одвијаће се кроз свакодневне активности службе у циљу спречавања узнемиравања, уништавања станишта, противзаконитог коришћења и сличних радњи у ловишту.

Наставиће се са активностима на реализацији пројеката „Заштићена подручја за природу и људе“ у сарадњи са Светским фондом за природу (WWF) кроз праћење популације медведа. Такође, наставиће се и активности на реализацији пројекта „Унапређење газдовања популацијама дивокозе *Rupicapra rupicapra* у ловишту „Тара“ који се односи на мониторинг дивокозе и на пројекту „Унапређење биолошких капацитета и техничке инфраструктуре за реинтродукцију дивокозе на погодна станишта у Србији“ на начин да се планира хватање и пресељење пет грла дивокозе. Током јесени и зиме 2017. године, вероватно неће бити реализован програм хватања живих јединки дивокозе, с обзиром да је још увек на снази усмена забрана хватања од стране регионалне ветеринарске инспекције након утврђивања присуства антитела на болест плавог језика код јединке ухваћене у јесен 2015. године. Утврђено је да су на подручју НП Тара активна сва предвиђена хранилишта и осматрачнице за програм праћења популације мрког медведа. Ловном основом за период 2017-2027. година, планирањем развоја, заштите и коришћења дивљачи је обухваћена и целина подручја Заовина, која је овом планском основом по први пут ушла у састав НП.

Пожар

На локалитету Шарган - клисура Рзава 2013. године пожар је захватио борову шуму. *Оцена стања:* Пожаром су биле обухваћене приватне парцеле, па из тог разлога није било могућности за рашчишћавање локалитета, тако да су остала дубећа стабла, која су и данас ту присутна. Кренуо је подмладак, бреза, граб и сл., тако да се може констатовати обнављање вегетације. *Предложене мере:* Представници НП „Тара“ саопштили су да је планирана израда Плана заштите шума од пожара са проценом угрожености подручја од стране овлашћених организација са лиценцом за десетогодишњи период, организовање активне противпожарне заштите и наставак активности на изградњи противпожарног захвата.

Реконструкција шумског пута „Језеро Крушица-Рисов рид“.

Предметно подручје налази се у обухвату режима заштите II степена, у 13. одељењу Газдинске јединице „Црни врх“ и целом својом дужином од 366 m пролази кроз високу

пребирну шуму смрче, јеле и букве (*Piceeto – Abieto – Fagetum Čolić*). Сврха реконструкције је смањење уздужног нагиба до 12% изградњом шест серпентина полупречника 12 m и 15 m, чиме би се обезбедио безбедан друмски саобраћај током целе године. Пројектовано је и проширење пута од 0,25 m са обе стране (појас сигурности) и банке од 1 m ширине са обе стране пута. С обзиром на малу дужину пута нису пројектоване мимоилазнице. На делу трасе који пролази кроз шуму планира се уклањање стабала у појасу од 7,5 m са обе стране пута ради осветљавања пута. Предметно подручје налази у обухвату режима заштите II степена. *Оцена стања*: Пут је реконструисан у складу са условима заштите природе из Решења:

- коловоз је у већем делу пута урађен у ширини од 3 m и са банкама од по 1 m са обе стране коловоза, у складу са Условима;
- мимоилазница је изграђена у већем обиму од планираног, али је то урађено због прилагођавања условима терена;
- стенска маса која се налази на траси пута је уклоњена;
- шумски склоп је успостављен, а банке пута затрављене;
- кроз услове заштите природе било је сугерисано да на почетку пута буде постављена информативна табла са обавештењем (упозорењем!) да се шумски пут налази у оквиру ареала мрког медведа у НП – ова табла није постављена.

Изградња шумског пута „Награмак-Прандаљев до“

Предметно подручје на коме је планирана реконструкција шумског пута налази се у режиму III степена заштите, на месту званом Награмак, у Заовинама. Шумски пут полази од постојећег пута, затим наставља прилазним путем до ливада, потом кроз ливаде долази до шуме смрче, јеле и букве (*Piceeto – Abieto – Fagetum Čolić*) где се завршава. Највећи део трасе шумског пута налази се у приватном власништву. Дозвољена је изградња једноколосечног шумског пута „Награмак-Прандаљев до“ у дужини од 0,699 km. *Оцена стања*: Пут је углавном реконструисан у складу са условима заштите природе из Решења бр: 019-1030:

- коловоз је урађен у ширини од 3 m и са банкама од по 1 m са обе стране коловоза;
- због дужине пута од 699 m изграђена је једна мимоилазница (пуна ширина коловоза у мимоилазници 5,50 m на дужини од 20 m);
- мимоилазница је изграђена на делу трасе пута који не захтева велике земљане радове и под условом да је место прегледно при кретању возила у оба правца;
- реконструкција пута још увек није била довршена, па стенска маса која се налази на траси пута још увек није била уклоњена, али је са извођачем радова договорено да то буде урађено;
- кроз услове заштите природе било је сугерисано да на почетку пута буде постављена информативна табла са обавештењем (упозорењем!) да се шумски пут налази у оквиру ареала мрког медведа у НП – ова табла није постављена.

Изградња шумског пута „Голо дрво-Јокића врело“

Сврха изградње овог шумског пута јесте повезивање постојећег шумског пута од управне зграде на Предовом Крсту и пута Биљег-Испод ливадица. Такође, изградњом овог путног правца скратиће се транспортна дистанца од места Биљег до асфалтног пута. Пут целом својом дужином пролази кроз високе пребирне шуме смрче, јеле и букве (*Piceeto – Abieto – Fagetum Čolić*) са стаблимичним присуством осталих лишћара. Пут пролази кроз режим заштите II степена у дужини од 0,453 km и кроз режим заштите III степена у дужини од 1,783 km. Планирани шумски пут се састоји из два путна правца:

1. Шумски пут „Испод ливадица-Јокића врело“, дужине 1,784 km,

2. Шумски пут „Барице-Јокићи“, дужине 0,452 km.

Оцена стања: Пут у великој мери није реконструисан у складу са условима заштите природе прописаних Решењем.

- Пут је изграђен у највећој мери у ширини већој од прописане;
- мимоилазнице су изграђене у већем обиму (знатно су шире) од планираног, па је то додатно нарушило шумски склоп;
- стенска маса која се налази на траси пута није уклоњена;
- вишак ископане земље је остао неискоришћен на банкинама пута;
- поједина ивична стабла постојећих састојина остала су без основе - педолошког слоја, што је изазвало њихово изваљивање на банкину пута;
- одводни канали нису добро урађени, тако да се вода задршава изнад пута на појединим местима, а у случају високих вода прелази преко пута;
- цеваста пропусти нису адекватно урађени па се на појединим местима јављају клизишта;
- шумски склоп је прекинут и још увек није обновљен у потпуности.

Предложене мере: Локацију је неопходно додатно уредити, а у складу са условима заштите природе.

Изградња шумског пута „Преседо-Велики крај“

Предметно подручје налази се у обухвату режима заштите II степена. На основу достављеног захтева, пратеће документације и увидом на терену констатовано је да шумски пут „Преседо-Велики крај“ својом дужином од 4,03 km пролази кроз приватне парцеле, које су углавном под шумском вегетацијом, и корз државне шуме 21/а, 23/а и 24/а одељења Газдинске јединице „Звезда“. С обзиром на дужину пута, планирана је изградња 9 мимоилазница, пуне ширине коловоза 5,50 m на дужини од 20 m, и прелазним рампама дужине 10 m на улазу и излазу, што чини укупну дужину мимоилазнице 40 m. *Оцена стања:* није започета изградња пута.

Изградња шумског пута „Сенокос-Чемеришки поток“

На основу достављеног захтева, пратеће документације и увидом на терену, констатовано је да шумски пут „Сенокос-Чемеришки поток“ целом својом дужином од 0,910 km пролази кроз режим заштите II степена. Почетни део трасе у дужини од 360 m пролази кроз државне шуме 3/а одељења Газдинске јединице „Тара“, на коме је камењар клизањем терена на коме је остала голет, матична подлога и неплодно тло. Остали део трасе у дужини од 550 m пролази кроз приватне шуме смрче, јеле и букве (*Piceeto – Abieto – Fagetum Čolić*) са појединачним стаблима зеленике, божиговине (*Plex aquifolium*). Пут се завршава кружном окретницом на Чемеришком потоку, у близини границе одељења 106 ГЈ „Црни врх“. *Оцена стања:* није започета изградња пута.

Предлог мера заштите природе

(Напомене/Препоруке за даље активности Завода и Управљача):

- Резимирајући стручни надзор, стручни сарадници Завода и представници ЈП „Национални парк Тара“ су констатовали да постоје бројни и сложени проблеми са којима се Парк суочава и да је за њихово превазилажење неопходна већа стручна помоћ представника Институција задужених за област заштите природе.
- У складу са Закона о националним парковима („Службени гласник Републике Србије“ бр.84/15), наставити са обележавањем локалитета, односно замена дотрајалих табли обележавања првог степена заштите:

1. локалитет „Кањон Бруснице“,
2. локалитет „Звезде“,
3. локалитет „Клисура Дервенте“
4. локалитет „Клисура Раче“,
5. локалитет „Рачанска Шљивовица“,
6. локалитет „Црвени поток“,
7. локалитет „Горушице“,
8. локалитет „Црвене стене“,
9. локалитет „Било“,
10. локалитет „Љути брег“.

Примедбе и проблеми управљача:

- Потребно је изврши исправку констатованог пропуста граница у Закону о националним парковима („Службени гласник РС“, бр. 84/2015).
- Покренути процедуру озакоњења објекта чији корисник је Завод на Калуђерским барама;
- Евидентирано је зарастање ливадских екосистема на подручју НП „Тара“, као последица природне сукцесије.
- Влажна станишта – неопходно је предузети све мере како би се заштитила и очувала.
- Скидање забране хватања живих јединки дивокозе ради насељавања погодних станишта у Р. Србији.
- Изузетну пажњу и похвалу заслужују напори НП „Тара“ у активностима усмереним ка промоцији Националног парка и његових вредности и производњи и пласману производа са овог подручја.

Парк природе „СТАРА ПЛАНИНА“

Редован надзор је обављен према Плану и програму рада Завода. Обиђени су локалитети „Бабин зуб“ (I степен заштите), Рудина, Војводин венац, Жаркова чука и Миџор, резерват букве „Голема река“ (I степен заштите), Рекитска гора Равно бучје, Дејановац и Ошљане. На терену је било приметно стање смањених радова и активности или мировање постојећег обима изградње и уређења скијалишта „Стара планина“. Појединачно по локалитетима запажене су следеће чињенице:

- Резерват букве „Голема река“ у 14. одељењу, на подручју ГЈ „Бабин зуб – Орлов камен – Голаш, са режимом заштите I степена је у одличном састојинском стању. Одељење број 13, исте ГЈ (које се граничи са 14. одељењем) је прилично разграђено и измењено услед спроведених сеча.
- На подручју села Горњи Дејановац сагледано је стање оштећених четинарских култура које су страдале 2015. године од ледолома.
- Предео остењака Бабиног зуба у режиму заштите I степена, иако у непосредном окружењу скијалишта и планинарског дома, егзистира у неизмењеном и ненарушеном природном стању.
- Предео Војводиног венца, Жаркове чуке и Миџора у режиму заштите II степена је у неизмењеном природном стању, осим пута који је успостављен пре више година. На појединим деловима пута уочава се појачана ерозија и тиме условљено произвољно отварање нових праваца (заобилажење еродованих делова).
- На Рудини где је излазна станица гондоле, природно стање је значајно измењено објектима скијалишта. Нису уочене никакве активности на новој изградњи али ни активности на евентуалном уређењу простора.

- На подручју села Ошљане констатована је МХЕ која није била у раду (координате 7613997 и 4834240). Изграђена је поред воденице поточаре на воденичном јазу. Сазидана су два објекта од блокова (димензија 3 x 3 m) одмах испод воденице.
- На подручју села Равно Бучје констатовали смо две МХЕ. Прва са координатама 7626733 и 4811372 није у функцији и чини је једна просторија од бетонских блокова (3x3 m). Друга је у функцији са координатама машинске зграде 7626626 и 4811143 и водозавхвата 7626696 и 4811284.
- Тресетиште на Јабучком равништу је у неизмењеном стању у односу на време након изградње хотела и ски садржаја. Активности планиране кроз План детаљне регулације друге фазе туристичког ризорта још увек нису отпочеле.
- Стручни надзор је извршен и на локалитету „Голема река“, у одељењу 14 ГЈ „Бабин зуб – Орлов камен – Голаш“. Простор је обрастао очуваном састојином планинске шуме букве (*Fagetum moesiacaе montanum*) без интервенције човека, старости око 160 година. У циљу заштите шума Завод за заштиту природе Србије предлаже да се настави са заштитом букове шуме и без било каквих интервенција у њој, пожељно би било успоставити заштитну зону око букове састојине (да се у њима не спроводе редовне сече), дозволити ограничени број посетилаца у овом сачуваном одсеку. Границе природног добра и одељења су обележене на терену (жутом фарбом). Путокази и ознаке упозорења за поштовање успостављеног реда и начина понашања на заштићеном простору нису констатоване на терену. Надморска висина овог одсека је од 1.350 – 1.640 m н.в. У Основи газдовања шумама за ову газдинску јединицу се наводи запремина од 481,7 m³/ha. Ретки су примери оваквих букових шума у Србији где се природним путем одвијају сви животни процеси стабала, где је се обнова, сазревање и старење стабала врши под природним условима, где се осећа хармонија у природи. Шума је погодна за пешачење и разгледавање, јер нема жбунасте и сличне вегетације.

Закључак: У периоду када је реализован стручни надзор, у току маја 2017. године, била је присутна врло мала активност (мало туриста и одсуство радова, осим радови на сечи). Постојећи објекти и радови из ранијег периода изменили су природно стање, али запажена је извесна стабилизација процеса и стања. Интезивна ерозија на скијалишту је заустављена. Опште стање шума је задовољавајуће.

Предлог мера: Организовати састанак са представницима општине Књажевац како би се решио проблем у вези издавања грађевинских дозвола, организовати едукативне радионице са Управљачем, органима локалне самоуправе, са локалним становништвом и другим заинтересованим странама, уредити локалитет Јабучко равниште (тресетиште) према препоруци коју је Завод већ издао, изградити/поставити монтажни објекат који би имао функцију инфо пулта/центра за посетиоце. Завод је током протекле године предложио Управљачу обележавање граница тресетишта, као станишта приритетног за заштиту и постављање информативних табли. Тресетиште није ограђено/обележено, али су постављене 2 информативне табле (једна поред хотела и друга непосредно уз тресетиште). У протеклом периоду нису обављане активности на едукацији и на промоцији заштићеног подручја. Такође, Упрваљач је указао да локална самоуправа издаје Локацијске услове и Грађевинске дозволе без претходно прибављеног Решења о условим азаштите природе, а као одговор од општине Књажевац добили су да је Завод издао услове за Просторни план посебне намене и да више нису у обавези ни за шта да прибављају услове. Завод је о овоме обавестио републичког инспектора.

У циљу заштите шума Завод за заштиту природе Србије предлаже да се изврши успостава шумског реда у четинарским шумама. Границе природног добра и одељења су обележене на терену. Инфо табле су постављене на појединим пунктовима. Чуварска служба Парка врши обилазак и прати здравствено стање оштећене површине од ледолома. Такође, проверава се број ухваћених поткорњака у феромонским клопкама.

Парк природе „ГОЛИЈА“

Биодиверзитет Парка природе „Голија“ чини велики број врста биљака и животиња и њихових заједница, као и ретких, ендемичних и реликтних врста. Присутно је укупно 968 таксона биљног света, међу којима је утврђено 729 врста васкуларних биљака, 40 врста маховина, 117 врста и варијетета алги. Од 729 врста васкуларних биљака, 24 врсте су папрати, 5 врста голосеменица и 700 врста скривеносеменица. У односу на флору Србије на Голији расте око 20% биљних врста, а ендемизам и реликтност је заступљена у шумским заједницама које гради планински јавор (*Acer heldreichii*), ендемична и реликтна врста која у ботаничком смислу представља симбол планине. Посебан флористички значај има зеленика (*Ilex aquifolium*) као и ендемичне врсте – Панчићева бедерница и Адамовићева мајчина душица које имају обележје локалног ендемита и врсте су од међународног значаја за очување биодиверзитета. Присутан је 51 флорни елемент; Забележено је 45 врста птица које спадају у групу природних реткости и регистровано је око 90 врста – кандидата за Црвену књигу птица Србије, затим 22 врсте сисара и бројне аутохтоне расе и сорте домаћих животиња и биљних култура; гео-наслеђе је представљено необичним и атрактивним облицима рељефа и бројним воденим објектима и појавама у виду извора планинских водотока и тресавских језера.

Фактори угрожавања су:

- појава сушења шума која је нарочито узела маха након велике суше током 2012. године, што је потом праћено масовнијим инвазијама по шумске екосистеме штетних инсекатских врста (првенствено поткорњака). Сушење шума је такође регистровано и у екосистемима који се налазе у оквиру строгих резервата природе, са прописаним режимом заштите I степена;
- планирана изградња туристичког ски центра на Голији потенцијално представља претњу деловима шумских екосистема који се директно нађу у обухвату изградње неопходне инфраструктуре, док ће се директан и индиректан утицај осетити и на ширем подручју.

Предлог мера: У циљу заштите врста и њихових станишта Завод предлаже да је неопходно:

- кроз одговарајуће мере обнове, неге и заштите постојећих шума побољшати састојинско стање шума;
- потребно је да Управљач заштићеног природног добра изврши уклањање сувих стабала, односно да се изврши успоставу шумског реда, уз остављање оптималног броја сувих стабала који не могу угрозити здравствено стање шумских екосистема, а доприносе функционисању система (коришћење трулих стабала за исхрану и гнежђење птица);
- да се настави започети мониторинг мрког медведа, фауне птица, водоземаца и гмизаваца, али и започну други програми праћења, нарочито крупних звери, али и осталих биљних и животињских врста – нарочито врста од националног и међународног значаја, уз успостављање и вођење базе података;

- у оквиру пројекта мониторинга мрког медведа, прећи на детаљнију реализацију, превентивно кроз истраживање могућности формирања додатних хранилишта, ради смањења штета које медведи причињавају на имовини грађана.

Парк природе „СИЋЕВАЧКА КЛИСУРА“

Природно добро одликује се геоморфолошким, вегетацијским, флористичким, фаунистичким и споменичким вредностима. Током стручног надзора нису уочене промене у стању темелјних вредности. У разговору са надлежнима установљено је да Управљач обавља основне активности (израда Плана и годишњег Програма управљања, обележавања граница, постављање мобилијара и редовног обиласка подручја од стране чувара) и друге активности (организовање едукативног и туристичког садржаја, мониторинг врста и др.). На основу одржаног састанка установљено је да је Управљач обављао послове на праћењу стања, чувању, обележавању природног добра, постављању информативних табли на природном добру, а остали послови на унапређењу заштите, покретању пројеката за истраживања, постављање едукативних или туристичких садржаја обављани су у далеком мањем обиму. До сада није рађено на писању пројеката преко којих могу доћи до средстава за очување и унапређење заштићеног подручја.

Постоји редовно сакупљање и уклањање комуналног отпада и смећа од стране СОЗ „Актер“ и организованих акција (са Природно математички факултетом и факултетом за физичку културу, волонтерима, локалним становништвом, ШГ Ниш, као и ЈКП „Медијана“ из Ниша ради одвоза).

На заштићеном подручју нису уочени локалитети на којима је отпочео процес сушења шума. У разговору је истакнуто да не постоји изградња нових објеката. Уочена велика деградација и уништавање шумских станишта илегалном сечом (забележено на подручју изнад села Градишта – испод Плеша током мониторинга марта 2017.).

Током стручног надзора, на потесу од Просека, преко Островице до границе природног добра на источној страни, у режиму II и III степена заштите, констатовано је да нема бесправних сеча у реликтних полидоминантним заједница: хроста и грабића (*Carpino orientalis* – *Quercetum mixtum* Mišić 1967.), грабића (*Carpinetum orientalis*), грабића и јоргована (*Carpinetum orientalis syringetosum* Grebenšćikov 1955); церово – липове шуме (*Quercetum cerris tilietosum*), церово – грабову шуму (*Quercetum cerris carpinetosum betuli*), церово – грабићеве шуме (*Quercetum cerris carpinetosum orientalis*), кирњаконих шума (*Quercetum petraeae*) и заједнице јоргована и руја (*Cotino* – *Syringetum*), Такође, у састојини црног бора *Pinus nigra* Arn. није констатовано сушење.

Ово подручје уједно је и подручје у обухвату еколошке мреже Републике Србије „Сићевачка клисура“, на којем је забрањено уништавање и нарушавање станишта као и промена намена површина под природном и полуприродном вегетацијом (шуме, ливаде, пашњаци, тршћаци итд.).

Уочено местимично илегално депоновање комуналног отпада и смећа.

Поред магистралног пута Ниш – Бела Паланка, железничке пруге и реке Нишаве констатовано је присуство инвазивних врста, киселог дрвета *Ailantus glandulosa* Desf. и багрема *Robinia pseudoacacia* L.

На подручју заштићеног природног добра обављане су активности на заштити, мониторингу, едукацији, промоцији Парка природе. Границе заштићеног подручја су обележене и урађено је поново обележење на делу коридора 10, према према Правилнику. Такође, постављене су информативне табле и мобилијар. Током 2016. и 2017. године уређена је пешачка стаза са информативним таблама и ознакама, постављен мобилијар и уређена ложишта на излетиштима. Постоје активности на едукацији и промоцији са основним школама и општином Нишка Бања у виду разних презентација. Промоција је организовано у оквиру семинара и фестивала („Нишвил“). Управљач је пратио стање флоре и фауне у сарадњи са Природно математичким факултетом из Ниша и Институтом за биолошка истраживања „Синиша Станковић“ из Београда. Сарађује са удружењем „Жалфија“ из Нишка Бање око сакупљања семена ове врсте. Постоји сарадња са Рафтинг савезом Србије у оквиру рафтинга на Нишави, као и сарадња са планинарским друштвима, другим општинским институцијама, разним невладиним удружењима и управљачима заштићених подручја на територији југоисточне Србије. Постоје проблеми на терену у смислу огромне нелегалне сече шума, нелегалног депоновања комуналног отпада и паљења смећа, намерног уништавања мобилијара, информативних табли и ознака.

Предлог мера: У циљу заштите природе заштићеног подручја неопходно је:

- Појачати стручни надзор заштићеног подручја и мониторинг посебно значајних врста и природних феномена (породиљске колоније слепих мишева, сивог сокола, сурог орла и др.).
- Организовани рад на сузбијању негативних појава (као што су нелегална сеча шума, депоновање и паљење смећа, рибокрађе и др).
- У планским програмима и плановима планирати радове и активности како би површине од киселим дрвом свеле на што је могуће мање површине. Ово се односи и на багрем који овде расте, али и који има своју позитивну функцију уз саму обалу реке Нишаве, где својим кореновим системом штити обале од урушавања и одношења.
- Редовно пратити здравствено стање четинарских шума, посебно из разлога што је у 2017. години констатован веома јак напад сипаца поткорњака у Србији, на смрчи и бору.
- Постављање улазних металних врата ради заштите породиљске колоније слепих мишева и ареолошког налазишта у пећини Велика Врановица.
- Истражити могућности поновног успостављања и рада хранилишта за некрофаге врсте.
- Предложити са Заводом организовање заједничког обележавања неког значајног датума (нпр дан шума, дан воде или сл.) током 2018. године и том приликом позвати све потенцијално заинтересоване стране (локалну самоуправу, невладине организације и тд.).
- Припремити штампани промотивни материјал о самим подручјима и о појединачним, специфичним врстама у виду лифлета, брошура и др.
- Помоћи Управљачу у припреми едукативних и развојних (истраживачких и промотивних и др.) пројеката за 2018. годину, као и заједничких промотивних акција.

Предео изузетних одлика „АВАЛА“

Стручни сарадници Завода су у оквиру својих редовних активности, а на основу законских овлашћења и обавеза, извршили стручни надзор у заштићеном подручју. Обиласком заштићеног подручја закључено је да је стање шума у резерват „Ладне воде“ (режимом заштите I степена) добро, и да су поштоване све мере заштите прописане Решењем о заштити.

У простору са режимом заштите II степена било је извођење радова и то у првом реду у циљу побољшања квалитета и здравственог стања шумских екосистема. Након великог невремена крајем јула месеца 2016. године утврђено да је оштећен одређени (мањи) број стабала у 15. и 16. одељењу, те је израђен „Санациони план оштећених шума елементарним непогодама (ветролом)“ и предузете мере за отклањање последица.

На подручје са утврђеним режимом заштите III степена било је више активности. Извршено је редовно уклањање непожељне вегетације (трава, папрат, купина и сл.) у неколико одсека у одељењима 17. и 19. Последице невремена из 2016. утврђене су у већем обиму у мешовитим састојинама лишћара (храст китњак, липа, цер, буква и граб) и на мањим површинама у вештачки подигнутим састојинама четинара (црни бор). Највећи број стабала страдао је у 17, 19, 20, 21, 22 и 23. одељењу. Одмах су са пешачких стаза, путева и са излетничких површина, уклоњени делови полумљених стабала, полумљена и изваљена стабла, чиме се уклонила опасност од могућег накнадног страдања посетилаца. На основу Санационог плана вршени су радови до краја 2016. године и почетком 2017. године, а наставиће се одговарајућом динамиком до потпуне реализације Плана.

На укупно заштићеној површини вршено је праћење појава сушења шума, као и појаве биљних болести. За те потребе вршено је праћење појава и бројности штетних инсеката на храстовим стаблима и то анализом гранчица пре листања, постављањем ловних стабала (која су након завршене анализе прописно уништена) и бројањем гусеница на листовима након листања.

Спроведене су и активности на уређењу заштићеног природног добра постављањем клупа, столова и надстрешница, као и уређење-реконструкција стазе која води до извора Сакинац и израђено је ложиште од камена и песканом.

Поред ових активности управљач је редовно вршио надзор над природним добром и у циљу спречавања бесправне изградње. За потребе извођења радова и активности планираних Програмом управљања, али и за радове услед елементарних непогода које нису унапред могле бити планиране, сходно законској регулативи Управљач је прибављао услове Завода за заштиту природе Србије. Истовремено је, и све кориснике простора заштићеног природног добра и организаторе манифестација на Авали, упућивао на благовремено прибављање услова заштите природе од Завода.

У циљу промоције природног добра управљач је самостално или у сарадњи са другим институцијама и организацијама организовао или подржао низ манифестација са идејом да се презентују вредности Авале као природног добра и излетничког места. Циљ манифестација је био подизање свести код младих (од основаца до студената), локалног становништва и других посетилаца – туриста, о заштити природе и значају очувања и унапређења оваквих природних и предеоних целина, заштити животне средине у целини и побољшању квалитета живота.

Предео изузетних одлика „КАМЕНА ГОРА“

Камена Гора је планинска површ рашчлањена дубоким клисурама и кањонским долинама већих и мањих водотока. Мозаичан распоред шума и питомих пропланака, очувани природни пејсажи, специфични објекти народног градитељства, културно – историјско наслеђе и традиционалан начин живота издвајају простор Камене Горе. Захваљујући специфичној геолошкој подлози и клими, на Каменој Гори су нашле станиште бројне ретке и угрожене биљне врсте – од укупно 473, 22 су ретке и угрожене у флори Србије, а 14 врста је од међународног значаја. Посебну вредност и уједно најосетљивији и најугроженији тип станишта представљају влажне ливаде и тресавице око села Камена Гора, Шајнов крај, Глушчевићи и Гувниште. Животињски свет се одликује завидним диверзитетом – са преко 40 врста сисара, преко 100 врста птица, 15 врста водоземаца и гмизаваца. Символ Камене Горе је стабло вишевековног црног бора, атрактивног изгледа - „Свети бор“, које доминира простором и чува тајну прошлих времена.

Обиласком заштићеног подручја закључено је да су границе заштићеног подручја обележене према Правилнику и поствљене су информативне табле и мобилијар. Црни бор, Свети бор, симбол Камене Горе поседује исте карактеристике и особине у односу на претходне године. Није дошло до његовог пропадања и погоршања здравственог стања. За заштићено подручје Предео изузетних одлика „Камена Гора“ задужена су два чувара. Доста су активни на терену, врше обилазак и праћење стања на подручју.

Предлог мера: Потребно је урадити лифлет о основним информацијама за врсту, одржати радионицу у некој од школа и на тај начин сазнати где су станишта врсте.

Приликом стручног обиласка заштићеног подручја обављен је стручни надзор на локалитету Црни врх на коме се у литератури наводи постојање врсте врес – *Calluna vulgaris*. Врес је строго заштићена врста, а тип станишта који гради спада у категорију приоритетних типова станишта за заштиту према националном законодавству. Према Додатку I Директиве о стаништима вриштине калуне спадају у тип станишта значајан на нивоу Европске уније и одређују се као потенцијална NATURA 2000 подручја. Према Резолуцији 4. Бернске конвенције означена су кодом. F4.2. и такође су значајне за заштиту према одредбама ове Конвенције. Популације ове врсте су забележена на свега четири локалитета у Србији: на Гучеву код Лознице, на Борањи, на Ђердапу и на Црном врху између Бродарева и Пљеваља.

С обзиром на то да је податак за Црни врх наведен у литератури и да Завод није утврдио присутност врсте на овом локалитету, као и да није добијен одговор од чуварске службе, реверних инжењера и осталих присутних на Црном врху да ова врста постоји на овом простору, потребно је у наредној години извршити детаљана истраживања.

Предео изузетних одлика „ВЛАСИНА“

На простору данашњег Власинског језера некада се налазило највеће тресавско станиште на Балкану. Изградњом хидроакумулације и потапањем подручја, мање тресетне површине су испливале у виду острва, по којима је чувено Власинско језеро. Укупна површина ових острва данас износи око 10 хектара, с тим да су највећа острва привезана на различитим деловима уз обале језера.

Поред тресетних острва као нарочитог природноисторијског феномена Власинског језера, заштићено подручје одликује се и другим природним вредностима, односно различитим, релативно очуваним екосистемима, као и великом разноврсношћу дивље флоре и фауне. Специфичност флористичког богатства Власине свакако чини тресавска флора и вегетација. На тресетним острвима присутне су веома ретке и угрожене врсте у Србији карактеристичне за оваква тресавска станишта, као што су мочварна петопрсница, росуља, муљна оштрица и др., а атрактивност ових острва употпуњују састојине маљаве брезе.

Током стручног надзора на подручју Предела изузетних одлика „Власина“, констатовано је следеће:

- Са флористичког аспекта, уочено је да се приликом кошења траве поред путева (ЈП „Путеви Србије“) косе и врсте које су под заштитом (око 2 m са обе стране пута). У делу пута ка Власини Рид примећена је покошена већа популација заштићене врсте српски љутић (*Ranunculus serbicus* Vis.).

Карактер и распоред водене вегетације Власинског језера највише зависи од водног режима. Стална и изражена флукуација воде, која је последица испуштања за потребе ХЕ, условила је формирање биљног покривача чији распоред и структура у великој мери одударају од карактеристичне диференцијације водене вегетације у језерима с мање или више сталним нивоом воде. Ова разлика се пре свега огледа у недостатку зоне са емерзном вегетацијом, уместо које се развила вегетација повремено плавлених површина. Поред тога и појас флотантне вегетације је изграђен од биљака које су се адаптирале за брз прелаз на терестрични начин живота. Генерално сиромашна воденом вегетацијом, источна обала (изузев неких залива) је у овом периоду скоро потпуно без вегетације. Због сталне промене нивоа воде, али и велике надморске висине, у језеру није развијена типична вегетација флотантних хидрофита, већ је у овом случају замењена вегетацијом *Polygono-Ranunculetum aquatilis* која лако прелази на терестрични начин живота. Испуштањем воде из језера нанета је штета асоцијацији *Callitricho-Utricularietum vulgaris*, а самим тим онемогућено формирање нових сфагнумских тресава. Врсте *Callitriche verna* и *Utricularia vulgaris* формирају на површини воде густу мрежу која често на себи носи и делове других врста (*Polygonum amphibium*, *Ranunculus aquatilis*...). Касније када се овој групи придружују и хемикриптофите (пузећа *Menyanthes trifoliata* и стаблова *Comarum palustre*) које држе на окупу формирану мрежу и не дозвољавају њено одношење воденим струјама. Временом, таложењем изумрлих и распаднутих биљних делова формира се чврст супстрат за насељевање првих маховина из рода *Sphagnum*, чиме отпочиње развиће сфагнумске тресаве. Као последица нижег нивоа воде, примећен је већи број мањих тресетних острва насуканих на обали језера, нарочито у пределу око Божичког канала, што ће се негативно одразити на биљне врсте које расту на њима.

Предлог мера: Како би се смањило негативни утицај на флору и вегетацију, али и хидролошке карактеристике језера, потребно је организовати састанак са представницима ХЕ, како би заједничким радом и временским усаглашавањем активности омогућили функционисање ХЕ али и очували природне вредности заштићеног подручја.

Предео изузетних одлика „КОСМАЈ“

Природно добро „Космај“ је у геолошком и геоморфолошком смислу, ниска (626 м н.в.), релативно мала (око 2.000 ha) острвска планина састављена од старијих, кредних флишних кречњачких стена, окружена благо заталасаним побрђем млађих, миоценских пескова и глина у које су усечене плитке речне долине.

У току стручног обиласка заштићеног подручја и састанка са представником управљача установљено је да Управљач осим основних активности (израда Плана и годишњег Програма управљања, постављање и одржавање мобилијара и редовног обиласка подручја од стране чувара) не врши друге врсте активности (организовање едукативног и туристичког садржаја, мониторинг врста и др.). Једина активност која се у том смислу спроводи је посета планинарских друштва и основних и средњих школа, за чије потребе се организују разне дечије игре.

Примарна делатност Управљача је газдовање шумама и много се мало пажње посвећује унапређењу заштите, покретању пројеката везаних за истраживања, постављању едукативних или туристичких садржаја итд. Редовне активности су кошење, сакупљање отпада и проредне сече.

Пре три године направљен је видиковац од дрвета, који је одлично уклопљен у околни амбијент, али на жалост не испуњава своју функцију. Објекат је убрзо по изградњи, више пута вандализиран.

У шумској управи је запослен један чувар природе, који је такође задужен за обављање послова и као чувар шуме и шумар за приватне шуме, што указује на кадровске проблеме јер нема довољан број људи који би се појединачно бавили одговарајућим пословима.

У заштићеном подручју користе се три јавне чесме за које се једном месечно врши контрола квалитета и исправности воде од стране Института за јавно здравље и у складу са резултатима се постављају обавештења о исправности воде и могућности за њено конзумирање.

Обиласком терена утврђено је следеће:

- Нема појава масовног сушења шума, осим борове културе, која се налазила у склопу сладуново церове шуме. Због тога је 2015. године обављена чиста сеча борових стабала, међутим данас на терену то није видљиво јер постоји сладуново церово шума, која је у солидном стању.
- Такође, на месту где је била посађена дуглазија због појаве изваљивања стабала обављена је чиста сеча, а на истом месту планирана је садња атласког кедр.
- На површини од око 60-70 m налази се кедрова шума семеног порекла, старости око 20 година, која је пре 3 године проглашена за семенску састојину.

- На неколико локација постоје чистине на којима има мобилијар (љуљашке, летњиковци, клупице, камена ложишта и сл.), који се редовно одржава. Ове локације су највише посећене за 1. мај, а такође и у пролетњим и летњим данима.
- Стари каменолом, који није у функцији већ 30 година, представља нелегалну депонију разноврсног отпада. У непосредној близини овог каменолома налазе се два засека, која су у приватном власништву и нелегално експлоатисана, због чега су према речима Управљача поднете пријаве против починиоца кривичног дела. Тренутно стање је да су затечени стари контејнер, разне врсте грађевинског отпада и делови механизације, багер који се користио за експлоатисање каменог агрегата итд.

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење на заштићеном природном добру спроводи се према Акту о заштити, Плану управљања и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Предео изузетних одлика „ОЗРЕН - ЈАДОВНИК“

На подручју Озрена и Јадовника налазе се огромни комплекси природних планинских пашњака, који се одликују изузетним флористичким саставом. Подручје представља једно од најзначајнијих центара диверзитета флоре у Србији захваљујући присуству 34 биљне заједнице, 59 врста балканских ендемита, 54 врсте ретких и угрожених биљних таксона, 91 дивље строго заштићене и заштићене врсте, ретких водених и влажних станишта. Подручје Озрена и Јадовника одликује и значајно присуство шумске вегетације у клисурама и кањонима, док тиса – терцијарни реликт, шумама даје посебан значај.

Стручним надзором на терену установљено је да управљач осим основних активности (израда Плана и годишњег програма управљања, обележавање граница, постављање мобилијара и редовног обиласка подручја од стране чувара) не врши друге врсте активности (организовање едукативног и туристичког садржаја, мониторинг врста и др.). На основу одржаног састанка установљено је да Управљач обављао послове на праћењу стања, чувању, обележавању природног добра, постављању информативних табли на природном добру, а остале послове на унапређењу заштите, покретању пројеката за истраживања, постављање едукативних или туристичких садржаја обављани су у далеко мањем обиму. До сада није рађено на писању пројеката преко којих могу доћи до средстава за очување и унапређење заштићеног подручја. У том смислу и сарадња са заинтересованим странама (локалним становништвом, планинарима, еколошким удружењима грађана и слично), изостаје или је на минималном нивоу. Установљено је да је на подручју заштићеног природног добра врло активно удружење грађана „Јадовник“. Удружење је поставило већи број информативних табли о хранилиштуза животиње, као и само хранилиште непосредно уз границу заштићеног природног добра. Постављање Информативне табле оправдано и потребно, док су путокази до хранилишта контрапродуктивни и треба их што пре уклонити или им променити локацију. Нису уочени локалитети на којима је отпочео процес сушења шума, што су потврдили и из чуварске службе и обавестили да је уочено сушење само појединачних стабала, као нормална појава, на подручју заштићеног природног добра. На заштићеном подручју није уочена изградња нових објеката.

Границе заштићеног подручја су обележене према Правилнику о обележавању заштићеног и поствљене су информативне табле и мобилијар. Током 2017. године уређена је пешачка стаза (стаза здравља) у сарадњи са Удружењем „Јадовник“ и постављен мобилијар на почетку и крају стазе. Управљач једино сарађује са удружењем „Јадовник“. Не постоји сарадња са Туристичком организацијом, другим општинским институцијама, као ни са управљачима заштићених подручја са територији југозапане Србије (Увац, Слапови Сопотнице...). На простору заштићеног природног добра не постоје проблеми на терену у смислу ловокрадица, нелегалне сече шума, сакупљања лековитог биља и других нелегалних радњи.

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење на заштићеном природном добру спроводи се према Акту о заштити, Плану управљања и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Предео изузетних одлика „ОВЧАРСКО – КАБЛАРСКА КЛИСУРА“

За потребе ревизије Студије заштите односно проширења граница заштите на основу иницијативе Управљача, Туристичке организације Чачка обављен је теренски обилазак Предела изузетних одлика „Овчарско-Кабларска клисура“. Обиђени су локалитети у актуелним границама у циљу даљег вредновања подручја, као и локалитети који су прелиминарно опредељени за проширење подручја. Прегледани су локалитети на Каблару и северно односно североисточно од Каблара (села Рошци и засеок Чвркићи, појас ка врху Каблара и Видова). На кабларској страни обиђена је Врелска пећина. У близини Овчар бање прегледан је и Бањски поток, као и локалитет Дебела гора, који се налази у актуелном другом степену заштите, уз Врелску пећину. Обиђене су локације у атару села Врнчани, затим клисура Врнчанске реке и локалитет Оровица са Тучковом. Прегледане су и локације на јужним и југоисточним падинама Овчара у атару села Дучаловићи, од манастира Ваведење, западном границом подручја у циљу утврђивања нове границе у односу на пружање будуће трасе аутопута Прељина-Пожега, као и врх Овчара са параглајдинг полетиштем. Параглајдинг полетиште је неуређено и даљи радови нису могући без услова заштите природе.

Појас локалитета Бјеличје изнад манастира Ваведење је прегледан посебно у циљу дефинисања режима заштите другог степена и потенцијалног проширења и спајања са актуелним режимом другог степена код манастира Сретење на локалитету Короњски до.

Подручје Бањског потока је посебно разматрано током овог теренског изласка, јер је од велике важности за очување бигрене акумулације и богате хидролошке и геолошке грађе подлоге. Десна обала потока је стрмија и представљена каменитим одсецима. На левој, више долињској страни налази се слабији крашки извор испод кога је наталожена бигрена тераса са неколико метара високим одсеком на коме је излучивање сиге и данас активно. Бигар се таложи и у самом кориту Бањског потока, из сопственог водотока, тако да је формирана атрактивна серија малих слапова и бигрених басена. Заједно са значајном популацијом поточне пастрмке, Бањски поток и најближу околину треба укључити у режим заштите првог степена.

Као темељна вредност подручја издвајају се укљештени меандри Западне Мораве. У односу на тренутно стање, само два меандра, од укупно три су укључени у режим заштите другог степена као јединствена и темељна вредност подручја. У складу са

наведеним неопходно је размотрити укључење и трећег меандра у режим заштите другог степена, након теренске анализе меандара.

Посебан део теренског рада односио се на обилазак и картирање вештачких дупљи за шумску сову *Strix aluco*. Успостављање мониторинга шумске сове у заштићеном природном добру започето је 2008. године. Мониторинг шумске сове представља најдетаљнију и свеобухватну акцију активних мера заштите и праћења једне врсте у Србији, са укупно постављених 47 вештачких дупљи. Успешност насељавања истих превазилази 50%, а успешност гнежђења сваке године је праћен од стране Управљача у сарадњи са сарадницима Центра за маркирање животиња Природњачког музеја у Београду.

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење на заштићеном природном добру спроводи се према Акту о заштити, Плану управљања и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Специјални резерват природе „ЈЕЛАШНИЧКА КЛИСУРА“

Специјални резерват представља станиште природних реткости, ендемо-реликтних врста српске и наталијине рамондије (*Ramonda serbica* Pancic, *Ramonda natalia* Pancic), као и 39 мезијских, 20 балканских и шест илирских ендема и субендема у клисури Јелашничке реке са богатом и разноврсном морфолошком орнаментом.

Приликом обављања стучног надзора на терену нису констатоване активности које би могле да угрожавају природне вредности подручја, осим од раније присутног проблема да Јелашничка река наноси комунални отпад дуж свог корита. На обалама реке депонован је отпад који је донет реком из узводнијих сеоских насеља. Обиласком терена није уочена изградња нових објеката, и као ни бесправна сеча шума на заштићеном природном добру.

Релјеф клисуре је у неизмењеном стању и постојеће активности пењача и излетника га за сада не угрожавају. Из овог проистиче да нису угрожена станишта *Ramonda serbica* и *Ramonda nathaliae*, поготово на деловима где су измештене активности пењача.

У природном добру констатовано је присуство инвазивних врста, киселог дрвета *Ailantus glandulosa* Desf. и багрема *Robinia pseudoacacia* L., а у сатојини црног бора *Pinus nigra* Arn. није запажена појава поткорњака и гљива и није констатовано сушење.

Констатовано је присуство пара гаврана (*Corvus corax*) и плаве сенице (*Parus caeruleus*). Током претходних обилазака током сезоне гнежђења (2017. године), констатовано је гнежђење пара гавранова (*Corvus corax*) и вероватно гнежђење пара мишара (*Buteo buteo*) на подручју заштићеног добра.

Фактори угрожавања су: перманентно депоновање отпада реком и ширење инвазивних врста. Извесно узнемиравање птица, вероватно и слепих мишева и друге фауне од честог присуства пролазника и других посетилаца (нпр. туриста, планинара и алпиниста) постоји, мада ефекат ових активности није посебно истражен и познат. У оквиру природног добра не постоји податак и обим пењачких активности у клисури,

односно није позната бројност пењача, излетника, планинара и других лица која користе природно добро.

Предлог мера:

- Неопходно је поставити информативне табле и путоказе са аутопута и локалног пута према Јелашници.
- Предузети активности и мере на спречавању загађивања реке комуналним и другим отпадом.
- Предложити организовање заједничког обележавања, у сарадњи са Заводом, неког значајног датума (дан шума, вода или сл.) током 2018. године и том приликом позвати све потенцијално заинтересоване стране (туристичку организацију Нишке бање, локалну самоуправу, невладине организације и тд.).
- Припремити штампани промотивни материјал о заштићеном подручју и о значајним сегментима клисуре, као што је рељеф, активности спортског пењања, појединачним, специфичним врстама (*Ramonda serbica* и *Ramonda nathaliae*) у виду лифлета, брошура и др.
- Препоручује се праћење бројности посетилаца клисуре, посебно бројности пењача.
- Управљач заштићеног природног добра је у обавези да кисело дрво (*Ailantus glandulosa*) смањи на што је могуће мањој површини.

Специјални резерват природе „УВАЦ“

Темељну вредност природног добра представља присуство популације једне од најређих врста лешинара код нас, белоглавог супа. Подручје се одликује изузетним геоморфолошким феноменима (репрезентативним облицима карстног и флувијалног рељефа). На подручју Специјалног резервата „Увац“, на осојним падинама, се налази фрагментално распоређене заједнице смрче (*Picea excelsa*).

Приликом стручног обиласка заштићеног подручја констатована је појава сушења смрчевих шума у атару села Комарани, место звано „Грујанички омар“, одељење 9 и 10 (ГЈ „Пландиште“), у атару села Комарани, место звано „Плужевине“, одељење 14 и 15 (ГЈ „Пландиште“) ван природног добра, у атару села Дебеља, место звано „Смутиноге“, за одељење 41 и 44 (ГЈ „Босање“) и у атару села Дебеља, место звано „Јелића врхови“, за одељење 47, 48 и 49 (ГЈ „Јасеново – Божетићи“). На овом простору на основу достављеног захтева ЛП „Србијашуме“ и увидом на терену, наведеним у одељењима 9/а, 10/а ГЈ „Пландиште“, 38/б, 41/а, 44/а ГЈ „Босања“ и у 47/а, 48/б и 49 ГЈ „Јасеново – Божетићи“ утврђен је јак напад сипаца поткорњака на смрчевим састојинама, појединачних стабала, мањих група као и већих површина, као и појава фитопатолошких обољења на стаблима.

Предлог мера: У циљу санације од напада поткорњака и интервенцијама на сузбијању поткорњака у очувању смрчевих шума овог заштићеног природног добра са режимом II степена заштите, издато је Решење услова заштите природе за санацију сушења шума на подручју Специјалног резервата природе „Увац“. У наведеним одељењима ЛП „Србијашуме“, ШУ „Нова Варош“ је извршило дознаку сувих и полусувих стабала смрче. Извршено је трасирање и обележавање шумских/тракторских влака и започета сеча стабала која су на траси влаке.

Специјални резерват природе „ЈЕРМА“

Специјални резерват природе „Јерма“ чини јединствен комплекс долина и кречњачких клисура са импозантним литицама, које су изузетне флористичке и фитоценолошке разноврсности са екосистемима са присуством великог броја ендемичних, ендемо-реликтних, ретких и угрожених биљних и животињских врста. Изузетној предеоној разноврсности и лепоти посебну атрактивност дају изразити геоморфолошки облици, бројни спелеолошки објекти, али и интересантни и значајни хидрографски феномени и процеси.

Током стручног надзора нису уочене промене у стању темељних вредности. У разговору са надлежним установљено је да Управљач обавља основне активности (израда Плана и годишњег Програма управљања, обележавања граница, постављање мобилијара и редовног обиласка подручја од стране чувара) и друге активности (организовање едукативног и туристичког садржаја, мониторинг врста и др.). На основу одржаног састанка установљено је да је Управљач обављао послове на праћењу стања, чувању, обележавању природног добра, постављању информативних табли на природном добру, а остали послови на унапређењу заштите, покретању пројеката за истраживања, постављање едукативних или туристичких садржаја обављани су у далеком мањем обиму. Запослени су до сада радили на писању пројеката преко којих могу доћи до средстава за очување и унапређење заштићеног подручја (нпр. са ПП Врачански Балкан из Бугарске током 2016. а планиран је и за 2017.). Постоји местимично и нередовно сакупљање и уклањање комуналног отпада и смећа у сарадњи са локалним самоуправама и навладиним организацијама на подручју села Трнски Одоровци и Поганово. Постављени су контејнери у Трнском Одоровцу и Поганову. У разговору је истакнуто да нису уочени локалитети на којима је отпочео процес сушења шума. У разговору је наведено да не постоји нелегална изградња нових објеката (један објект изграђен са уредном документацијом). Постоји нелегално постављање инфо-паноа код Поганова и Трнских Одороваца за које је издат налог за уклањање. Уочено је веће замућење воде реке Јерме из Бугарске и анализом је утврђен повећан садржај (изван горњих дозвољених граница) тешких метала (највише гвожђа). Мањи пожари су евидентирани у летњем периоду током паљења коровског биља и жбуња. Нема уочене веће сече шума (вероватно постоје мање сече у приватним шумама). Уочено је местимично илегално депоновање комуналног отпада и смећа.

Постоји усаглашеност активности са основним актима природног добра. Границе заштићеног подручја су обележене према Правилнику и постављене су информативне табле и мобилијар. Током 2015, 2016. и 2017. године уређена је пешачка стаза са информативним таблама и ознакама, постављен мобилијар и уређена ложишта на излетиштима. Постоје активности на едукацији и промоцији (Авантуристички фестивал у природи у сарадњи са основним школама и са општинама, као и „Лужничког мегдана“ са невладиним организацијама). Промоција је организована у оквиру фестивала („Нишвил“). У сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије раде на пројекту „Комплексна истраживања и мониторинг карста“. Постоји сарадња са невладиним организацијама и локалним заједницама око Анатуристичког фестивала у природи. Такође, постоји сарадња са планинарским друштвима, другим општинским институцијама, разним невладиним удружењима и управљачима заштићених подручја на територији југоисточне Србије. Постоје проблеми у вези са загађењем

реке Јерме тешким металима, илегалним депоновањем комуналног отпада и смећа, као и паљењем корова.

Предлог мера: У циљу заштите природе заштићеног подручја неопходно је:

- Појачати стручни надзор заштићеног подручја и мониторинг посебно значајних врста и природних феномена (спелеолошких објеката, колоније слепих мишева, сивог сокола, сурог орла и др.).
- Организовани рад на сузбијању негативних појава (депоновање смећа и паљење корова и др).
- Неопходан редован мониторинг квалитета воде реке Јерме и спречавање даљег пуштања тешких метала из Бугарске.
- Предложити са Заводом организовање заједничког обележавања неког значајног датума (нпр дан шума, дан воде или сл.) током 2018. године и том приликом позвати све потенцијално заинтересоване стране (локалну самоуправу, невладине организације и тд.).
- Припремити штампани промотивни материјал о самим подручјима и о појединачним, специфичним врстама у виду лифлета, брошура и др.
- Помоћи управљачима у припреми едукативних и развојних (истраживачких и промотивних и др.) пројеката за 2018. годину, као и заједничких промотивних акција.
- Наставак рада на пројекту комплексних истраживања и мониторинга карста.

Специјални резерват природе „ГОЧ-ГВОЗДАЦ“

Природно добро „Гоч-Гвоздац“ представља изузетно шумовито планинско подручје, које је као карактеристичан шумски мозаик аутохтоних врста дрвећа Србије проглашен за наставно научни истраживачки центар Србије, и као такав се већ педесет година унапређује и развија. Репрезентативност овог подручја огледа се у заступљености 650 биљних врста међу којима има ендемичних, ретких, угрожених и међународно значајних. Флористичко богатство подручја је процењено на око 715 таксона из групе васкуларних биљака. На Гочу доминирају мезофилни типови листопадних шума (*Carpinion betuli illyrico – moesiacum*, *Quercion petraeae-cerris*, *Fagion moesiacum*). Средње и ниже надморске висине, планина Гоч је насељена ксерофилнијим и термофилнијим типовима шумске и жбунасте вегетације (свезе *Ostryo – Carpinion orientalis*, *Quercion frainetto*). Евидентирано је 317 врсте инсеката, 129 врста птица, 27 врста сисара и др. Шумски комплекс чини 25 врста дрвећа, од којих се издвајају ендемит Балканског полуострва - планински јавор и варијетет црног бора. Поред тога посебна реткост на подручју Гоча је и сачувана заједница буково-јелових шума. Стручни надзор обављен је на следећим локалитетима:

- Локалитет „Крчаник“ - Режим заштите I (првог) степена. Описи који су дати у студији и стање затечено на терену, потпуно одговарају одељењу 92/б уместо одељењу 88/б којем је дат статус режима заштите I степена.
- Локалитет „Савин лаз“- Режим заштите II (другог) степена. Ово подручје обрасло је заједницом субалпијске шуме букве *Fagetum moesiacaе subalpinum typicum*, на црницама. У шуми се појединачно јавља планински јавор – *Acer heldreichii* Orph. Расте на надморској висини од 1.180 – 1.387 m н.в., најчешће као примешана врста у појасу букве и јеле. Од 1.350 m н.в јавља се планински јавор у комбинацији са са субалпијском буквом и иде све до највишег врха, Црног врха на 1.543 m н.в. Приметно је сиромаштво у спрату дрвећа и жбуња у фитоценози субалписке шуме

букве и планинског јавора на Гочу. Природни чиниоци такође утичу на опстанак шума.

- На локалитетима Кавгалија и Цветалица, који су недалеко од граница подручја, Управљач је констатовао присуство линцуре. Потребно је наставити са мониторингом.
- Гоч посећује велики број туриста. Овде се одржавају разни скупови везани за област шумарства. Недостају садржаји и програми у оквиру других области или се спроводе у знатно мањој мери.
- Успостављен је систем праћења сова уз постављање вештачких дупљи за гнежђење почевши од 2015. године, који се успешно спроводи. У оквиру овог програма израђена је и постављена информативна табла о совама СРП „Гоч-Гвоздац“.
- За Програм управљања рибарским подручјем Управљач је изнео да им је потребна стручна помоћ.

Предлог мера:

- Потребно је извршити корекцију текста и карата у Студији заштите Специјални резерват природе „Гоч-Гвоздац“, за локалитет „Крчаник“ - Режим заштите I (првог) степена. Урадити Допис Органу (Министарству за заштиту животне средине) који је донео акт (Уредба о проглашењу резервата природе „Гоч-Гвоздац“, Службени гласник бр. 99/2014.) о потреби измене Уредбе ради исправке броја одељења у текстуалном делу и приказа на карти.
- Управљач је дужан да прати активности на територији добра и да о неправилностима обавести Завод.
- У складу са законским овлашћењима, више користе своја права на терену и за појединачне посетиоце и за организације, да истакну сопствени значај на подручју.
- У циљу заштите врста и њихових станишта кроз одговарајуће мере обнове, неге и заштите постојећих шума побољшати састојинско стање шума.
- Потребно је да Управљач заштићеног природног добра изврши уклањање сувих стабала четинара и букве у ГЈ „Гоч Гвоздац А“ (одељење 67, 68, 79, 87, 89, 90, 91), односно да се изврши успоставу шумског реда, уз остављање оптималног броја сувих стабала који не могу угрозити здравствено стање шумских екосистема, а доприносе функционисању система (коришћење трулих стабала за исхрану и гнежђење птица).
- Наставити започети мониторинг вештачких дупљи за гнежђење сова и картирања територија сова, али и започну други програми праћења, како осталих група птица, тако и осталих биљних и животињских врста, а нарочито врста од националног и међународног значаја, уз успостављање и вођење базе података.
- Приликом давања сагласности институцијама за научноистраживачки рад да захтевају од њих и извештај о истраживањима.
- Да Управљач потражује стручну помоћ Завода када планирају одржавање радионица и манифестација везаних за природне вредности подручја.
- Да осмисле сарадњу са Заводом везано за изложбу гљива (Управљач има дугогодишњу сарадњу са аматером гљиварем), штампање брошура и сл. информације о разговорима са заинтересованим странама.
- Потребно је наставити са мониторингом линцуре на локалитетима Кавгалија и Цветалица, који су недалеко од граница подручја.

Приликом обављања стручног надзора, обављен је разговор и са представником Гљиварског друштва „Шумадија“ из Крагујевца, који у сарадњи са Управљачем спроводи прикупљање података о гљивама СРП „Гоч-Гвоздац“. Досадашња

истраживања су показала да је на Гочу регистровано преко 1.200 врста гљива, међу којима су многе ретке и угрожене врсте које се налазе и на списковима међународних прописа. Студијом заштите царство гљива није посебно обрађено, па је од великог значаја да се досадашњи резултати публикују и буду доступни за даље вредновање подручја СРП и прописивање мера заштите за очување значајних врста гљива. Предложено је да се резултати истраживања гљива публикују у часопису „Заштита природе“.

Специјални резерват природе „ПЕШТЕРСКО ПОЉЕ“

На простору Пештерске висоравни, под специфичним климатским, едафским, орографским, хидрографским и другим условима формирао се јединствен комплекс барских, мочварних и тресавских станишта у окружењу са другим мезофилним и сувим типовима станишта. У оквиру поменутих, релативно добро очуваних станишних типова забележен је висок диверзитет пратеће флоре и фауне са бројним заштићеним, ретким и угроженим представницима од којих су неки забележени једино овде у Србији па и на свету. Поред израженог биодиверзитета, овај простор карактеришу специфични геоморфолошки, геолошки, хидрогеолошки, хидролошки и климатски феномени, карактеристична физиономија пејзажа као и добро очуван традиционални, изворни и аутохтони начин живота.

У оквиру стручног надзора стручни сарадници Завода обишли су локалитет Тројан као једно од два гнездилишта у западној Србији планинске ушате шеве *Eremophila alpestris* и једно од десет гнездилишта у Србији ове врсте. На локалитету Тројан су током обиласка забележени трагови ископавања злата и других вредности, што је поткрепљено и причом чувара заштићеног подручја и мештана–чобана. Ископавање тресета се врши у Пештерском пољу и активно је у тренутку прегледа. Загађивање и одлагање отпада различитог порекла присутно је на више локација у оквиру заштићеног подручја, укључујући и извор Ђурђевица, који је прегледан.

Предлог мера: Неопходно је спречити илегално ископавање вредности (злато и друге вредности) на локацији, које свакако има негативан утицај на живи свет и визуелно нарушава предео и дефинисати повољну локацију за постављање видиковца у пољу, у близини језера у границама заштићеног подручја.

Специјални резерват природе „ВЕНЕРИНА ПАДИНА“

Специјални резерват природе „Венерина падина“ је једино станиште биљне врсте венерина влас - *Adiantum capillus veneris* L. на територији Републике Србије. Ова изузетно осетљива и декоративна врста папратница је природна реткост и спада у категорију крајње угрожених врста у Републици Србији. Станиште венерине власи чине велике наслаге бигра, стене чији је процес стварања веома осетљив и директно везан за процес отицања термалних вода.

Стручни надзор је обављен у периоду када је вегетацијска сезона одавно завршена и констатовно је да су јединке које се налазе у сенци и које имају добар доток воде највиталније. Том риликом су измерене следеће карактеристике воде - $T=24,8^{\circ}\text{C}$, $\text{pH}=7,76$ и $E_{\text{c}}=570 \mu\text{S}/\text{cm}$. Обзиром да термоминерлану воду користи и локално становинство често се догађа да доток воде до станишта буде затворен како би већа количина воде била преусмерена на околне викендице. Осим тога, млазнице помоћу

којих вода прелива цело станиште су мале и често долази до њиховог зачепљења услед нагомилавања маховине и бигра. Постављен систем цеви и млазница за доток воде представљају привремено решење до проглашења подручја заштићеним стаништем и добијања Управљача. Са доласком управљача ово станиште ће имати стални надзор, што ће онемогућити прекид у дотоку воде, као и покретање Пројекта који би обезбедио бољи систем вештачког наводњавања. У сарадњи са Шумским газдинством Пирот, Управљачима Специјалним резерватом „Јерма“ и Парком природе „Стара планина“, 2015. године је постављена информативно – едукативна табла о венериној власи и Венериној падини. Путокази на магистралном путу, као и кроз клисуру реке Јерме не постоје.

Предлог мера:

- Обезбедити стално вештачко наводњавање површине која представља једино станиште венерине власи (*Adiantum capillus-veneris*) у Србији.
- Обезбедити редован мониторинг станишта, нарочито током наредних месеци јер напукла цев током хладног периода може јако брзо да доведе до уништења врсте.
- Проглашење подручја заштићеним стаништем и добијања Управљача.
- Организовати радионицу (презентацију) за локално становништво, како би им се указало на значај очувања ове биљне врсте, како за биодиверзитет, тако и за развој њиховог краја.

Строги природни резерват „ЈАРЕШНИК“

Заштићено подручје је налазиште посебног варијетета црног бора *Pinus nigra* Arn. Var. *pallasiana* које представља последње остатке оваквих састојина у Србији.

На основу података из 1961. године на предметној површини Строгог резервата природе „Јарешник“ било је евидентирано 201 стабло, на површини од око 3,0 ha. Приликом ревизије 2005. године премерено је и евидентирано 795 стабала на површини од 6,21 ha. Поновном ревизијом у 2017. године евидентирано (премерено пречницом) је 1874 стабала бора пречника већих од 10,0 cm (на површини која ће се дефинисати након сагледавања садашњег стања врсте на терену). Такође, на подручју евидентирана су 350 стабала белог бора (пречника око 13,0 cm) на површини од око 15,0 ари и око 700 стабала црног бора (пречника око 15,0 cm) на површини од око 40,0 ари. На основу наведеног на предметној површини налази се око 2.900 стабала.

На подручју Општине Босилеград присутно је сушење четинаских шума (мањих и већих површина), и појединачних стабала четинара. На ширем подручју које окружује површину за коју је рађена ревизија констатоване су површине са осушеним деловима четинарских шума, проузроковане ентомолошким и фитопатолошким обољењем. Такође, на површинама у непосредној близини Резервата „Јарешник“ констатовано је сушење четинарских шума. Постоји могућност да се поткорњак из захваћених површина „пресели“ и у Строгом резервату природе „Јарешник“. Осушена стабла у фази сушења као и присуство поткорњака у састојинама у непосредној близини указује да постоји реална опасност да дође до градације и до сушења броја стабала и у Резервату. На заштићеном подручју нема обележених стаза, видиковца, као ни информативних табли.

Предлог мера: С обзиром на констатовано стање и сушење, као и да се ради о оштећењима у четинарским састојинама које могу бити извор фитопатолошких и ентомолошких обољења уз извесну опасност ширења заразе на околне површине шума, неопходно је:

- Да стручно особље Шумске управе „Босилеград“ у што краћем року изврши санацију новозахваћених површина са поткорњацама, успостави шумски ред и не дозволи даље ширење поткорњака у државним шумама.
- Обавести Управу за шуме и Републичку шумарску инспекцију о појави масовног сушења четинарских површина на подручју општине Босилеград и појави поткорњака на ширем подручју ове општине, да би се преузеле мере у циљу санирања захваћених површина, у складу са Законом и својим овлашћењима.
- У наредном периоду урадити стручни надзор на заштићеном природном добру, у циљу праћења стања.

Споменик природе „ПЕТНИЧКА ПЕЋИНА“

Петничка пећина представља генетски и морфолошки интересантан и јединствен подземни крашки облик у Србији, са интермитентним извором – врелом Бања, атипичних својстава.

Уже подручје пећине је и значајан археолошки локалитет који датира из млађег каменог и бронзаног доба. До улаза у Доњи део вишеспратног спелеолошког система Петничке пећине води узак асфалтни пут који је изграђен и за потребе Погона за флаширање Петничке изворске негазиране воде „Вујић Ваљево“. Пут је у директној вези са магистралним путем Ваљево – Дивчибаре, од кога је пећина удаљена непун километар. Крајњи део пута, испред улаза у пећину, није одржаван и налази се у јако лошем стању. Не постоји уређено паркинг место испред објекта. Угоститељски објекат који је лоциран испред самог улаза у Доњу пећину потпуно је девастиран и ван сваке функције. Неки делови мобилијата су нагорели док је остатак објекта потпуно урушен. До данас нису саниране последице девастације и оштећења којима су биле изложене и природне и културне вредности овог Споменика природе, а које су неодговорни појединци вршили у периоду од 1988. до 2003. године. У 1988. години је пећина уређена за туристичке посете, али је врло брзо запуштена. Након тога 2003. године поново су започети радови на уређењу који су врло брзо након тога обустављени. Улазни део Доње пећине која више има карактер поткапине, поплочан је циглом и нема никакве заштите. Степениште са унутрашње стране које води у други – Горњи део пећине, у ком је издвојено десет целина, је необезбеђено и налази се у јако лошем стању са видљивим знацима пуцања и осипања степеника, што утиче на безбедност посетилаца. Спољни улаз у Горњу пећину налази се на падини брда, стотинак метара (идући дуж стазе) југоисточно и двадесетак метара изнад улаза у Доњу пећину. Ширина улаза је износила 3,6 m, а висина 1,4 m, при чему је приликом уређења пећине висина повећана на 2 m. Улаз је отворен, а некадашње уређење приступа и степеништа је неодржавано и ризично за ходање. На око двадесет метара десно од улаза налазе се отвори - две вигледи величине 3x4 m и 6x4,5 m који су на висини од око 30 m изнад пода највеће просторије Горњег дела пећине - Концертне дворане. У Концертној дворани налази се остатак огњишта и дрвених клупа што знатно деградира природни амбијент унутрашњости пећине. Увидом на терену утврђено је да тренутно стање није задовољавајуће и да се природно добро налази у јако лошем стању. Обзиром на наведено и на чињеницу да Петничка пећина и њена

непосредна околина представљају јединствен спој спелеолошких, геоморфолошких, хидролошких, палеонтолошких, биоспелеолошких и археолошких обележја у Србији и да основна обележја Петничке пећине по већини критеријума имају висок ранг у скали вредновања, на целом простору природног добра неопходно спровести хитне мере санације и привременог уређења.

Стечајем Управљача Споменика природе „Петничка пећина“ АД „СЛОГА“ заштићено природно добро је тренутно остало без Управљача, али је Градска управа града Ваљева покренула иницијативу да одреди новог Управљача и обезбеди објекат од неконтролисаног уласка.

Предлог мера: Заштита и одрживо коришћење на заштићеном природном добру спроводи се према Акту о заштити, Плану управљања и другим актима донетим на основу закона, којим се уређује заштита природе.

Споменик природе „БИГРЕНА АКУМУЛАЦИЈА КОД МАНАСТИРА ТУМАНЕ“

Геоморфолошко-хидролошки објекат површинско крашког рељефа код манастира Тумане, коју чини бигрена акумулација са већим бројем морфолошких облика настала највероватније током атлантске фазе холоцена, ставља се под заштиту ради њеног очувања као посебног природног феномена - палеогеографског индикатора за реконструкцију климе, вегетације и геоморфолошких процеса у прошлости, терасасто лепезастог облика, висине око 14 m, површине 8550 m², у коме се на малом простору у дужини од око 200 m јавља већи број морфолошких облика као што су: слап висине 14 m, низ мањих слапова, прелива и бигрених када. Посебност Споменика природе чине: испосница у самом бигру (јединствена у Србији), чесма на којој се приносе дарови душама умрлих, стара букова и хрстова шума. Приликом стручног надзора утврђено је следеће:

- Првобитни изглед испоснице и других објеката не одговара садашњем изгледу.
- Пут који води од манастира „Тумане“ до бигрене акумулације код испоснице, у дужину од 1 km, проширен је на 4 m и насут туцаником од кречњака. Дуж овог пута уочен је грађевински шут на неколико места. На поједина стабла укуцане су најлон кесе за отпад.
- Испред испоснице и бигрене акумулације извршена је чиста сеча букове шуме, зарављен је простор и насут туцаником од кречњака на површини од 5–8 ари.
- Неколико извора је каптирано, што је знатно умањило издашност на две цеви код спомен чесме Ст. Зосиму, а једна од њих је пресушила. Није утврђено где се одводи вода, али се види каптажа испред чесме Ст. Зосиму.
- Већи део отвореног профила је остао без влажења и на тај начин изложен је пуцању и оштећењу бигра. Одведена вода умногоме онемогућава даље таложење бигра.
- На неколико места бигар је уочљиво сечен и пресећан, у њега су усечене тзв. архитектонске конструкције за које није тачно утврђена намена. Са горње стране је бетониран и уређен мали звоник. У новој, рестаурираној испосници направљен је мокри чвор, а са доње стране приступне терасе остале су две цеви које би служиле за испуштање отпадне воде у поток. Највероватније није утврђено постојање непропусне септичке јаме.
- Свака поткапина/каверна је преуређена с тим да није могуће утврдити њихов првобитни изглед.
- Усечене су нове степенице и стаза ширине 0,7 m са укуцаном дрвеном оградом по ободу бигреног профила које воде на горњи плато бигрене акумулације.

- Урађена су три бетонска прага висине око 1 m у Туманској реци низводно од „гостопримнице“ .
- На самом одсеку гоњег дела извршена је сеча букове шуме (око десет стабала) на површини од око 5 ари и на тај начин отворена могућност за појаву ерозије. Уочено је око десет пањева са две хрпе грађевине и грађевинског шута. Делови површине земљишта на којима се мешао цемент остали су зацементирани. У доњем делу испред потока једна буква је засечена до висине од 1 m, паљена и сада служи као дирек за мост. Стари метални крст је скинут и остављен на земљу поред пањева на горњем делу.
- Зид старе воденице наспрам манастира Тумане је порушен под изговором да је сам пао. Накнадно је избетонирана, а оригинални делови су повађени и однесени. Објекат служи у угоститељске сврхе.
- Општина је уложила напор у циљу заштите аутентичности простора. Тим поводом слали су дописе манастиру „Тумане“ и Епархији браночевској. Председник Општине је напоменуо да су радови вршени без икаквог грађевинског документа и да се постојећи План детаљне регулације комплекса манастира Тумане и Споменика природе „Бигрена акумулација“ („Службени гласник општине Голубац, број 1/2012) није поштовао.

На основу свега, закључено је да је простор на заштићеном природном добру најновијим радовима знатно девастиран, некадашњи аутентични амбијент је комерцијализован, а радови су извођени без услова заштите природе иако је на путу који води до Манастира постављена информативна табла на којој је назначено заштићено природно добро.

Предлог мера: Таложење бигра условљено је низом различитих фактора који су међусобно повезани. Најчешће антропогеним утицајем долази до нежељених промена које за последицу имају престанак таложења бигра. Стога је значајно да се хитним мерама заштити и очува процес стварања бигрених наслага.

Споменик природе „ПЕЋИНА РАВНИШТАРКА“

Пећина Равништарка се одликује богатим и атрактивним пећинским накитом различитих форми и облика (сталактити, сталагмити, бигрени саливи, стубови, драперије итд.), који су распоређени по таваници и зидовима пећине, изграђени од белог кристаластог калцита. Хидролошки је активна и припада типу речних пећина.

Теренским обиласком се констатовало да се на улазу у пећину налази субхоризонтална пукотина по којој се одвојио део камене масе, односно блок или тзв. „љуска“, што је констатовано и 2011. године. Процењена тежина блока је око 7 тона. Од 2011. год. до данас одвојена односно лабилна „љуска“ није санирана, али су изведена геофизичка испитивања и резултати приказани у „Извештају о геофизичким испитивањима у зони улаза пећине „Равништарка“. Завод је исте године доставио мишљење у којем се сагласио са предложеним решењем за санацију улаза у пећину који је проистекао након изведених испитивања. Међутим, од тада до данас није извршена санација улаза.

Кроз пећину води бетонска пешачка стаза изведена уз водоток, у којем је било мало воде, више на улазу, а готово је сув на излазу. Пећина је осветљена метал халогеним изворима светлости и изазива појаву зелених алги. Према речима управљача оне се

повремено физички уклањају. У поду пећине на два места уочена је појава растресите земље, за коју се претпоставља да потиче из пукотина на таваници пећине. Није било могуће тачно утврдити порекло земље нити интензитет којим се ствара, али се мора напоменути да стручним надзором из 2011. године исто није констатовано (није било појава или нису биле уочене). Слободна процена може бити да је кретањем тешких камиона (преко 50 t у броју око 20 дневно), дошло до вибрација које су условиле отварање пукотина и осипање земље односно испуне из пукотина.

Живи свет пећине је очуван. Слепи мишеви су се појавили у близини излазног дела пећине (њихов број овом приликом није утврђиван). На изласку из пећине зачула се експлозија од минирања у ПК „Понорац“, али слепи мишеви нису реаговали. Звук при експлозији није био јак, нити дуготрајан, а није се осетило ни подрхтавање тла (то су констатовали сви чланови тима у пећини). Пропратне ефекте минирања (звук, подрхтавање тла и сл.) нису осетили ни присутни у објекту Управљача – Инфоцентру. Табла са натписом „подручје каменолома“ налази се у оквиру заштићеног природног добра. На саобраћајници и око ње видљиво је присуство веће количине прашине која негативно утиче на животну средину и могуће је да утиче на број посетилаца пећине.

Предлог мера: На основу констатованог стања урађене су препоруке Управљачу, које се односе на давање подршке иницијативи да се камионски транспорт камена из ПК „Понорац“ измести на алтернативни пут како би се избегао пролаз кроз заштићено подручје и села уз саобраћајницу Кучајна- Равниште и спровођење активности на прелазак на лед осветљење у пећини, санацији блока „љуске“ на улазном делу пећине како би се омогућила максимална безбедност посетилаца и редовно праћење појаве растреситог земљишта у пећини и иницирање активности на утврђивању узрока и порекла. Таблу са натписом „подручје каменолома“ је неопходно изместити изван граница заштићеног природног добра.

Споменик природе „ПАРК БУКОВИЧКЕ БАЊЕ“

Споменик природе „Парк Буковичке Бање“ је просторно-културноисторијска целина и један од најстаријих и најочуванијих бањских паркова из XIX века у Републици Србији, са присуством извора минералних вода, богатством флоре и фауне, културно-историјске баштине и вредне збирке скулптура на отвореном.

Током стручног обиласка заштићеног подручја констатовано је сушење појединачних примерака стабала наведених у захтеву и потврђена потреба њиховог уклањања. Стабла су различите старости, констатована на 28 парцела у Парку, на осами или у склопу. Здравствено стање стабала је праћено у дужем временском периоду, а предложена су за уклањање у тренутку када могу да представљају опасност по посетиоце. Такође је констатовано сушење 7 примерака *Vixus sempervirens*, чије стање ће се пратити у наредном периоду. Постоје назнаке побољшања.

Управљач врши редован надзор – мониторинг здравственог стања стабала, те сходно томе у складу са договором једном или два пута у току године, по потреби доставља захтев за услове поводом санације или уклањања стабала која су сува, ризична, пала, односно која представљају опасност по безбедност посетилаца. Спровођење мера неге представља редовну активност Управљача у спровођењу мера заштите природе у заштићеном подручју.

Постављање скулптуре Лав за коју је по хитном поступку Завод издао Решење бр. 019-592 од 17.03.2016. године извршено је у смислу постављања само постамента. Управљач је указао на то да се планира уклањање постамента, који се налази на оси симетрије, иза скулптуре на парцели 56.

Изведени су радови на реконструкцији зелених површина код извора Победа – партер са рибањацима.

Изведени су радови на изградњи пешачких стаза у делу парка према Звездарској шуми – контактна зона партера и шуме. На терену су констатоване обележене преломне тачке измењене границе заштите Споменика природе. Управљач је тим поводом ангажовао инжењера геодезије ради утврђивања прецизне границе.

Примедбе и проблеми управљача: делатност - надлежност ЈКП „Зеленило-Аранђеловац“ проширена је на одржавање расвете и паркинг сервис.

Предлог мера: проверити нумерацију стабала у захтеву и Мануалу/карти и унети неопходне корекције, сува стабла је неопходно уклонити, извршити вађење пањева и санирање површине, пратити стање старих примерака *Vixus sempervirens*, неопходно ажурирати базу података – Мануал Парка, доставити Извештај о извршеним радовима на уклањању стабала, као и радова за које су добијени услови заштите природе а нису до сада спроведених, сходно пројекту озелењавања, предвидети замену/попуњавање подручја на којима су уклоњена стабла.

Споменик природе „ПАРКОВИ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ“

Паркови Врњачке Бање у еколошком смислу представљају измењено шумско станиште и просторно и функционално су повезани у јединствен систем који остварује своје специфичне функције (биоэколошке, санитарно-хигијенске, архитектонско-урбанистичке, културне, естетске, психолошке и друге функције), одликује се ботаничком вредношћу, композиционом обједињеношћу простора који је настајао у сукцесивном просторном развоју Централног бањског парка и резултирао амбијенталном вредношћу зеленог простора.

На основу захтева ЈКП „Бањско зеленило и чистоћа“ из Врњачке Бање - Управљача Споменика природе „Паркови Врњачке Бање“, извршен је обилазак, односно увид у стање заштићеног природног добра у присуству представника Управљача.

Стручним надзором констатовано је да се у оквиру Споменика природе „Паркови Врњачке Бање“ налазе стабла потпуно сува или у процесу сушења, као и стабла са сувим гранама. На обали Врњачке реке до ушћа Липовачке у Врањачку реку, у дрвореду липа (јављају се суве гране на стаблима). На делу непосредно иза црног бора (некада заштићен као Споменик природе), засађен је лавиринт од туја. На целокупној вегетацији парка нема лисне масе. На појединим стаблима, посебно, на дрвореду око реке видни су делови крошње на којима је вршена сеча сувих грана. У делу код променаде, где су смештене баште кафића, знатно је редукована крошња липа из безбедносних разлога (обезбеђење од пада грана). На крошњама стабала, у северном делу Централног парка, уз променаду, налази се већи број гнезда птица. У приданку појединих стабала уочавају се групе инсеката стеница (*Reduviidae*).

Цео простор Споменика природе је уређен, без комуналног отпада, са уредно кошеном травом и сређеним простором око регулисаног водотока Врњачке реке. Пешачке/шетне стазе су уређене, као и фонтане у оквиру паркова. Споменик природе је обележен са три табле и исцртана је граница заштићеног подручја.

Предлог мера:

- евидентирати сува стабла на простору заштићеног природног добра и дати њихов детаљан опис са сликама, односно обележити на Ситуационим плановима и табеларно приказати по мануалима,
- након утврђеног броја стабала и образложења за њихово уклањање, затражити од Завода издавање решења за уклањање сувих стабала која представљају опасност по безбедност посетилаца паркова и нарушавају визуелни изглед Споменика природе. Наведени радови морају бити усаглашени са Планом и Програмом управљања,
- по добијању решења Завода отпочети са уклањањем сувих стабала са подручја заштићеног природног добра.

Парк шума „КАМЕНИЧКИ ВИС“

Споменик природе „Каменички вис“ налази се у јужној Србији, на удаљености од 14 km од Ниша, на територији градске општине Пантелеј, град Ниш. Каменички вис (Каменица глава) је узвишење на планинском венцу Калафата, који са северне стране ограђује Нишку котлину. Представља излетничку шуму, обрасла очуваном буковом шумом кроз коју су изграђене стазе за зимске спортове. Каменички вис је простор богат врстама и групама врста које су задржале аутохтоност и карактеристике које указују на порекло шуме и њен развој.

Стручни надзор је извршен на подручју Парка шуме на Каменичком Вису, у ГЈ „Каменичко Вис I“ у одељењу 26/с, d. Заштићено подручје је значајан туристичко – рекреациони комплекс изграђен на Каменичком Вису надомак Ниша. Бесправна сеча је најчешћи фактор угрожавања шума. Природни фактори нису од значаја за опстанак шумског фонда на овом подручју. Границе природног добра и одељења су обележене на терену, постављена је инфо табла.

Предлог мера: У циљу заштите шума:

- не дозвољавати бацање смећа на заштићеном подручју,
- не испуштати отпадне и друге воде на отвореном подручју заштићеног природног добра,
- реализовати само санитарне сече.

Меморијални природни споменик „ТАКОВСКИ ГРМ“

Стручни надзор поводом ревизије заштите природног добра, по Програму рада Завода. Увидом на терену утврђено је да је део подручја села Таково, као место на коме је донета одлука о подизању Другог српског устанка 1815. године, стављено је под заштиту као Меморијални природни споменик „Таковски грм“. Површина заштићеног подручја износи 10,30 ha и на њему је некада било 8 стабала храста лужњака (*Quercus robur* L.), тачније 1972. године када је и заштићено. Ревизијом заштите природног добра, утврђено је постојање само једног стабла храста лужњака. У протеклом периоду од 45 година од времена стављања под заштиту па до данас, седам стабала се осушило или извалило/пало. На заштићеном простору су и даље

присутна три сува стабла, односно остаци осушених стабала где је од два стабла остало само импозантно суво дебло, без коре, са израженом трулежи и видним ходницима од храстове стрижибубе, док се једно стабло храста (код игралишта) осушило прошле године. У непосредној близини овог осушеног стабла налази се стабло храста лужњака преостало из групе од осам заштићених стабала храста као Меморијални природни споменик „Таковски грм“. Стабло карактерише велика старост, добро здравствено стање и добра виталност. На стаблу се не уочавају посебна обољења, као ни оштећења. Храст је правилног хабитуса са добро развијеном правилном крошњом, у којој се уочава неколико сувих грана на врху. Дебло је здраво и наставља се у четири стуба који се даље гранају. Храст се налази на ливади која се редовно коси/одржава. Стабло храста има импозантне дендрометријске вредности које су утврђене премером на терену, а то су: висина стабла – 18 m, пречник крошње – 18,80 m, обим дебла на 1,30 m – 3,85 m, пречник дебла на 1,30 m – 1,23 m, висина дебла до прве живе гране – 1,50 m. Старост храста се процењује на око 230 година. С обзиром на то да је преостало стабло храста лужњака у добром стању, да поседује својства споменика природе који има велики културно-историјски значај, оно и даље заслужује статус заштићеног природног добра, али сада као Споменик природе, ботаничког карактера, према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка и 14/2016). Поред осушених стабала постављене су табле упозорења, како се посетиоци поред њих не би задржавали, у циљу њихове безбедности. Сва стабла, па и ово је изложено могућим фитопатолошким и ентомолошким обољењима Завод ће, у складу са својим Програмом рада за следећу годину, предвидети израду Студије заштите, као Предлог за заштиту стабла храста лужњака и то као Споменика природе под називом „Таковски грм“, према Закону о заштити природе. Студија ће након израде бити достављена надлежнима, на даљу процедуру. По доношењу акта о заштити стабла храста, које је преостало од осам заштићених храстова, престаће заштита осталих седам стабала која су била заштићена по истом решењу.

Предлог мера: Управљач треба и даље да води бригу о заштићеном природном добру, односно да спроводи мере заштите и врши надзор у складу са чл. 68. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка и 14/2016). Такође, Управљач треба да има контакт са Заводом, односно треба да се обрати Заводу за сва питања и недоумице у вези спровођења мера заштите природног испуњавања својих обавеза, тј. бржег, бољег и ефикаснијег рада. Кад су у питању три осушена стабла храста, управљач треба да размотри њихову сигурност/стабилност, односно да утврди колико су она безбедна по посетиоце Знаменитог места, као и због терена за фудбал јер се у његовој непосредној близини налази једно осушено стабло храста. Природно добро обележено је таблом о заштити.

Меморијални природни споменик „ПРЊАВОР“

Стручни надзор, поводом ревизије заштите природног добра, обављен је по Програму рада Завода. Увидом на терену утврђено је да је заштићени простор у јако лошем стању. Цела заштићена површина је тешко проходна јер је обрасла у коров, где у великој мери доминира врзина (купина, шипак,..). На заштићеном простору налази се спомен обележје (два споменика и амфитеатар) подигнуто у спомен мештанима Мачванског Прњавора страдалим у Првом светском рату. Простор је некада био уређен у одређеној мери, а сада је заборављен, што се види на основу корова, подзиде од камена и електричних стубова. Данас је подзида руинирана јер је део камена однет

и једва се виде из корова. Такође, електрични стубови су нагнути, без лампиона јер су скинути. Амфитеатар је обрастао у високо растиње/коров, а некада је имао своју функцију.

На простору Меморијалног природног споменика „Прњавор“ нема природних вредности и целокупна заштићена површина је историјско – меморијалног карактера. На простору се налазе два споменика и амфитеатар, подигнути у спомен стрељаним мештанима. Тренутно стање заштићеног подручја указује на то да о овом простору нико не води бригу. Заштићено подручје, Меморијални природни споменик „Прњавор“ не поседује природне вредности, односно нема карактеристике природног добра. Такође, Меморијални природни споменик, као категорија у оквиру заштићених природних добара не постоји, према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016).

На основу наведеног, закључено је да Меморијани природни споменик „Прњавор“ више не поседује услове за заштиту као природно добро, прем Закону о заштити природе. Стога, Завод ће Градској управи Шабац доставити Предлог за доношење Решења о престанку заштите Меморијалног природног споменика „Прњавор“, сходно члану 46. став 1. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10 и 14/2016).

Заштићено станиште „ВЕЛИКО БЛАТО“

Заштићено станиште Велико блато представља јединствену еколошку структурну и функционалну целину. Одликује се остацима влажних станишта и карактеристичним представницима живог света. На заштићеном простору присутне су две врсте строго заштићених орхидеја, *Orchis palustris* Jacq. (барски велики каћунак) и *Epipactis palustris* (L.) Cr. (барска калужњарка), од укупно тридесет врста орхидеја које су од времена Јосифа Панчића до данас регистроване у Београду, а могу се наћи само на Великом блату и представљају изузетну реткост у граду.

Стручним надзором заштићеног подручја утврђено је да:

- на делу станишта, где је већ у претходном периоду нелегално насипана земља и шут се налазе гомиле новонасутог шута;
- је изгорео појас вегетације који је био у сувом стању (трска, рогоз, дрвенасте и жбунасте врсте). У деловима, где је већа влага земљишта, опстали су фрагменти са вегетацијом;
- је на пожаришту примећен интензиван раст младих изданака биљака, пре свега трске и рогоза;
- су заостали изгорели остаци дрвенстих и жбунастих јединки багремца и врба;
- нема остатака настрадалих примерака животиња.

С обзиром да се пожар десио почетком марта ван репродуктивног периода већег броја врста птица и да су луковице орхидеја опстале сачуване у земљи (вегетативни период тек наступа, а цветање почиње крајем маја-почетком јуна), пожар неће имати значајног утицаја на темељне вредности (птице и орхидеје) овог дела заштићеног подручја.

Границе су, за сада, обележене дрвеним кочићима. Претходно су биле постављене и табле, али су их непозната лица уклонила. Завод је сугерисао Управљачу да се у

складу са правилима обележавања, поставе табле/ознаке о природном добру и на Зрењанинском путу, заустави нелегално насипање на ободу заштићеног подручја, обележе и поставе информационе табле на локалитету другог режима заштите.

Управљач је истакао проблем у вези са обезбеђивањем воде за језеро, који покушава да реши са надлежним институцијама. Од снабдевености језера водом, зависи и влажност станишта у другом режиму заштите на коме се налазе популације орхидеја, као и мешовита колонија чапљи и малог вранца.

Предлог мера: У циљу спречавања могућег ширења инвазивне врсте багремца, потребно је у што скоријем року извршити његово уклањање (сечењем или ископавањем) на подручју које је назначено на карти. У те сврхе потребно је обратити се Заводу за заштиту природе Србије захтевом за издавање услова заштите природе.

У оквиру стручног надзора извршен је обилазак четири споменика природе ботаничког карактера ради утврђивања стања природних добара.

Споменик природе „ГРУПА СТАБАЛА ХРАСТА ЛУЖЊАКА И ЦЕРА“

Стабла су велике старости и импозантних димензија. Представљају очувана стабла аутохтоних врста. Старости су око три и по века и представљају остатак некадашњих лужњакових шума (*Quercetum roboris*) поред речних токова чије су површине данас ретке. Ова преостала стара стабла су сведоци њиховог постојања. Заштићена стабла су репрезентативни представници своје врсте. Одликује их естетска вредност, што доприноси пејзажној атрактивности простора. Поред стабала налази се Храм Преображења Господњег (подигнут 1880. године), парохијска кућа, извор (чесма).

Фактори угрожавања: Људски фактор је најважнији узрочник нарушавања и уништавања природних шума, али људи могу својим позитивним ангажовањем и да сачувају шуме и остатке некадашњих шума. Група стабала храста лужњака и цера је сачувана захваљујући вољи људи као и чињеницом да се налазе у дворишту цркве.

Природни чиниоци такође утичу на опстанак дрвећа у природи. На старим и физиолошки ослабелим стаблима појављују се разноврзни инсекти, гљиве, паразити и полупаразити, који својим деловањем доводе до разградње стабала. Ово је природна појава а на људима је да колико је то могуће помогну вреднијим примерцима стабала да продуже свој животни век (позитивним интервенцијама).

Предлог мера: У циљу заштите шума: редовно уклањати имелу *Loranthus europeus*, суве гране (јер исте представљају опасност по људе који преко црквеног дворишта посећују цркву Преображења Господњег), гране са заштићених стабала (које падом могу да угрозе црквени објекат и животе лица која овде живе) и недозвољавати кретање и паркирање возила испод крошње заштићених стабала.

Споменик природе „ЛИПА У ШАПЦУ“

Заштићено стабло липе у Шапцу се налази у самом центру града, уз улицу, са чије друге стране је стамбена зграда. Стабло је витално и ексцентрично, највероватније због услова урбане средине. Липа је доброг здравственог стања и велике старости. Не уочавају се нека посебна обољења, нити оштећења. Крошња стабла је добро развијена и препуна зелене масе. У делу крошње изнад улице постоји потпуно сува грана која представља опасност по безбедност људи и саобраћаја. На стаблу се уочава још неколико ситних сувих грана. Како крошња липе досеже до стамбене зграде (која је преко пута стабла) неке гране су изнад тераса. Грана која полази са централног стуба рачва се на две гране и оне ремете простор балкона, те их је потребно редуковати. Стога, Управљач природног добра - ЈКП „Стари град“ Шабац планирао је уклањање сувих грана липе, као и орезивање грана које су изнад тераса зграде, а у циљу сигурности и опште безбедности.

Предлог мера: За потребе извођења радова на сечи грана Завод је издао услове заштите природе под којим Управљач може извести радове на уклањању сувих грана Споменика природе „Липа у Шапцу“ и орезивање грана које се налазе изнад тераса стамбене зграде.

Споменик природе „ГРУПА СТАБАЛА - ЛОЗОВИК“

Споменик природе „Група стабала – Лозовик“ чине 14 заштићених стабала у порти цркве Св. Петра и Павла у Лозовику. Увидом на терену утврђено је да је стабло храста предложено за уклањање/сечу потпуно суво. Храст је импозантних димензија са којег је спала кора, те се јасно види да је преплављено убушцима храстове стрижибубе (*Cerambyx cerdo* L.), као и трулежом. С обзиром на велику старост и стање, стабло представља велику опасност по безбедност људи. Друго стабло на коме су планирани радови је заштићени храст поред црквеног гробља, где је предвиђено уклањање гране која се пружа изнад споменика (гробнице) и тиме га угрожава, посебно у току временских непогода, као и самих посетилаца. Треће стабло на коме су планиране интервенције (орезивање крошње) је стабло липе које се налази између цркве брвнаре и цркве Св. Петра и Павла. Стабло је веома високо, прелази висину цркве, уз коју се непосредно налази. Доњи део крошње липе је лоптастог изгледа јер је чине избојци (до њене половине), што је последица орезивања крошње у протеклом периоду.

Предлог мера: С обзиром на то да је стабло сада без лисне масе, није могуће сагледати свеукупно стање стабла, тако да је неопходно изаћи на терен у вегетационом периоду и утврдити право стање, његов утицај на сакрални објекат, да ли је, у којој мери и коју врсту радова потребно изводити на заштићеном стаблу липе, а у циљу заштите како липе, тако и сакралног објекта. Тек тада, по утврђеним мерама Завод може издати услове заштите природе под којим се могу спроводити.

Како стабло храста предложено за уклањање/сечу представља опасност по општу сигурност, као и проблематична грана другог храста, неопходно је извести планиране радове код ова два стабла храста, у циљу безбедности људи и објеката у порти цркве Св. Петра и Павла.

За потребе извођења предметних радова на два заштићена стабла храста у оквиру заштићеног подручја, Споменик природе „Група стабала – Лозовик“, Завод је издао услове заштите природе под којима се радови могу извести.

Споменик природе „ХРАСТ ДИЋИ“

Опис стања темељних вредности: Заштићено природно добро чини стабло храста лужњака (*Quercus robur* L.), који се налази у селу Дићи, у општини Љиг. Стабло је старости око 260 година.

Стабло је доброг здравственог стања. Констатовано је доста сувих грана које могу да угрозе власнике парцеле и посетиоце. Ознака за споменик природе није у складу са законским актима из области заштите природе, а не постоји ни путоказ до стабла у Дићима. У пројекцији крошње налази се чесма са клупом и ограда парцеле.

У претходном периоду, на стаблу су извршене следеће интервенције: на самом почетку крошње, власник парцеле је озидао зидић који спречава улазак воде у дебло; бочни стубови су сајлама везани за главни стуб стабла; постављени су метални и дрвени подупирачи – 11 ком. на крајњим тачкама грана, око читаве крошње. *Предлог мера заштите природе:* извршити детаљан преглед претходне и евентуалну потребу нове санације пукотина на стаблу, спровести уклањање сувих грана које угрожавају безбедност корисника простора и посетиоца, проценити стабилност и издржљивост постојећих подупирача грана, обележити Споменик природе сходно Закону о заштити природе и подзаконским актима, израдити путоказе до Споменика природе на скретању са главног пута.

Власник парцеле је одустао од управљања заштићеним подручјем, те је општина Љиг донела Одлуку о избору ЈКП Комуналац Љиг за новог Управљача 2012. године.

Предлог мера: Храст Дићи није прописно обележен, а након доношења нове законске регулативе из 2009. године, неопходно је извршити ревизију, односно усаглашавање са новим законским одредбама и израду нових управљачких докумената. С тим у вези, претходно је неопходно размотрити питање да ли је власник парцеле још увек заинтересован за заштиту стабла на својој парцели.

Подручја за које нису обављени стручни надзори

Према Програму рада и Плану теренских истраживања у 2017. години Завода за заштиту природе Србије, због презаузетости сарадника и немогућности усаглашеног изласка на терен чланова екипе, нису спроведени стручни надзори следећих заштићених подручја:

1. Заштићена станишта: „Гљиве Аде Циганлије“
2. Споменици природе: „Крупачко врело“, „Рћанске пећине“, „Лалиначка слатина“, „Хомољска потајница“ и „Крупајско врело“.

1.2.2. Теренска истраживања

Национални парк „КОПАОНИК“

Теренски увид за потребе постављања монтажних објеката привременог карактера, обављен је на основу пристиглих захтева од стране организација и физичких лица. За ове објекте општина Брус донела је Одлуку и План и програм постављања објеката привременог карактера на територији општине Брус („Службени лист општине Брус“, бр. 3/2017). Програмом је дата листа могућих локација у оквиру које се налазе и локације на којима су ранијих година већ постављени ски бифеи. Објекти привременог карактера планирани су у посебној зони, односно подручју Националног парка које није покривено Детаљним плановима. Од укупно 20 могућих локација наведених у Плану, теренски увид извршен је на 11 локација и при томе је утврђено:

- да су два објекта – ски бифеа у поступку озакоњења: „Пајино пресло 1“ (наведено под редним бројем 4 у листи Плана) и „На врху стазе Караман - Гребен (Вучја стаза)“ (редни број 3 у Плану);
- да се врши доградња објекта на „Пајином преслу 1“;
- да је објекат Горске службе спасавања „Панчић“ (редни број 20 Програма), постављен уз прибављене услове Завода;
- да није било радова на локацијама за ски бифеа: „Излаз Караман гребен лок. 2“ (плато) (редни број 11), „Караман Гребен слепи пут“ (редни број 12), „Излаз Караман гребан локација 1“ (редни број 10), и „Пајино пресло 2“ (редни број 13), пре прибављања услова Завода;
- да је на локацији предвиђено за постављање објекта „На врху ски стазе Гвоздац и Мали Карамна“ (редни број 2 Плана), извршено планирање-нивелисање терена, а пре добијања услова Завода;
- поред постојећег објекта „На врху стазе Караман - Гребен (Вучја стаза)“ на удаљености око 15 m бесправно је изграђен нови објекат, без услова Завода и основе у Плану;
- да се на локалитету Панчићев врх, излазна жица Панчић експрес и Дубока 1, врше радови - ископ који није у сагласности са издатим условима Завода којим је дозвољено постављање монтажног објекта максималне површине до 150 m², без укопавања темеља, са висином која не сме прелазити висину суседне кућице ЈП „Скијалишта Србије“. Изградњом објекта нарушена је природна пластика и микроморфологија врха;
- да је објекат „Излаз Крчмар“ (редни број 15) планиран у близини Панчићевог врха и објеката војске (у близини балона) и да на тој локацији није било радова.

Такође, обављен је излазак на терен на основу мејла ЕПАР-а-ОИПА Србија, (Пријава за уништење дела водотока Барске реке изградњом МХЕ). Теренским увидом констатовано је да су сви објекти ове МХЕ (водозхват, цевоводи, машинска зграда) изван граница НП „Копаноник“, да на простору није уочена сеча стабала, као ни извлачење дрвне масе, али да је због нефункционисања рибље стазе смањен минимални одрживи проток и нарушено станиште свих водених организама.

Теренски увид извршен је и на локалитету Суво Рудиште, к.п. бр. 5/1 и 5/2 КО Копаноник, на којима се налази постојећи објекат/барака око кога су извођени радови на копању канала, постављању армираног бетона и доградња темеља. Поред објекта/бараке постоји пут. Радови су извођени око и у пројекцији крова постојећег објекта. Простор око објекта/бараке са јужне стране је обрастао травнатом

вегетацијом, а са северне се наслања на простор који је обрастао заједницом смрче. Увидом на терену констатовано је да радови нису причинили штету било на природном добру, било на грађевинском земљишту или земљишту којим газдује НП „Копаоник“, односно да није уништена заштићена флора и фауна на предметном подручју.

Теренски обилазак извршен је и у циљу реализације Програмске теме „Обнова популације заштићене врсте *Gentiana lutea* subsp. *symphyandra* на природним стаништима НП Копаоник“. Пројекат је започет 2014. године сакупљањем семенског материјала у количини од 270 грама на природним стаништима ове заштићене врсте. Мониторинг постављеног засада обављен је 13.10.2016. године и тада је констатовано да се унете јединке нису примиле. Садња јединки линцуре ради обнављања природног станишта на локалитету Кадијевац поновљена је 15. и 16.05.2017. године. Засад је унет на размерену површину од 33x33 m са обухватом одраслих јединки природне популације. Са Руководиоцем службе надзора договорено је да ће Управа Парка због значаја очувања природних станишта жуте (балканске) линцуре на територији НП Копаоник (Кадијевац), задужити троје запослених на задатку спровођења мониторинга. О затеченом стању и обављеним активностима Управа ће обавештавати Завод за заштиту природе Србије у форми извештаја. Разматрана је и могућност постављања камере на локалитету у циљу спречавања деловања сакупљача.

Национални парк „ЂЕРДАП“

Послови и задаци које у функцији заштите и развоја ЈП „Национални парк Ђердап“ обавља у складу са дугорочним планским основама, ППППН Националног парка Ђердап, Програмом управљања Националним парком Ђердап за 2017. годину, Годишњим планом газдовања шумама, Програмом управљања рибарским подручјем „Ђердап“ и Годишњим планом газдовања ловиштем „Ђердап“:

- картирање и редовно праћење стања популација значајних, ретких и угрожених врста флоре и фауне Националног парка;
- истраживање диверзитета птица НП Ђердап са посебним освртом на врсте од приоритета за заштиту према NATURA 2000 програму;
- мониторинг репродуктивних центара водоземаца Националног парка Ђердап;
- истраживање лековитог биља Националног парка Ђердап и израда монографије;
- зимски попис птица на воденим површинама НП Ђердап;
- план гајења шума Националног парка Ђердап;
- заштита и унапређење стања шумских екосистема;
- план шумских саобраћајница;
- планирање и уређивање шума;
- израда модела оптималне изграђености састојина букве;
- спровођење мера гајења и заштите дивљачи утврђених годишњим планом газдовања ловиштем „Ђердап“;
- техничко опремање службе ловства;
- пројекат Репроцентар дивљих свиња „Љубница“ у ловишту „Ђердап“;
- управљање риболовним подручјем;
- приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада;
- спровођење одредница ППППН Националног парка Ђердап;
- активности на изградњи и одржавању постојећих пешачких стаза.

Нереализовани задаци: Већина планираних задатака, по Програму управљања Националног парка Ђердап за 2017. годину, је реализована. Активности које нису реализоване услед недостатка финансијских и материјалних средстава, као и недовољне кадровске опремљености су: истраживање стања сисара Националног парка Ђердап, израда локалних запреминских таблица за високе шуме китњака, мониторинг дебљинског прираста храста китњака, израда мобилне апликације о Националном парку Ђердап, отварање сувенирнице у Центру за посетиоце, манифестације и формирање ГИС-а Националног парка Ђердап. Разлози због којих се реализација неких Пројеката пребацује за 2018. годину, су њихова сложеност и обимност па се из тих разлога мора приступити свеобухватним активностима. Пројекти чија се реализација пребацује за 2018. годину су: Отварање сувенирнице у Центру за посетиоце, манифестације, израда локалних запреминских таблица за високе шуме китњака и мониторинг дебљинског прираста китњака.

Парк природе „ГОЛИЈА“

Теренски обилазак подручја у Парку природе „Голија“ обављен је за потребе издавања услова заштите природе за пашарење говеда у границама заштићеног подручја на локалитетима: Боново поље, Јанков камен, Бојево брдо, Голијска река, Одвраћеница, Дуга Пољана.

За потребе пашарења на пашњацима у ПП „Голија“ говеда расе Aberdeen angus, реализован је теренски излазак у циљу издавања услова заштите природе. Посебно су обрађивани планински пашњаци и нешумске површине, а у односу на присуство и очување угрожених и ретких биљних и животињских врста. Пашарење је повољна мера очувања пашњака и одржавања истих, како би се спречило зарастање и сукцесија у шибљаке и шумску вегетацију.

Предео изузетних одлика „КЛИСУРА РЕКЕ ГРАДАЦ“

Завод за заштиту природе Србије примио је допис од стране Управљача у вези са нелегалном градњом на заштићеном подручју које физичко лице – власник парцела, врши на кат.парц. 99/1 и 99/2 К.О. Дегурић (предмет 03 бр. 1159/1 од 9.5.2017. године). У току 2016. године, Завод (по истом случају) присуствовао је ванредном инспекцијском надзору који су извршили републички инспектори Министарства пољопривреде и заштите животне средине и инспектор Градске управе Ваљево, поводом извођења земљаних радова и радова на уклањању вегетације, код локалитета Плоче, на десној обали Градца, на северној граници Предела изузетних одлика „Клисура реке Градац“ – у режиму заштите III степена. Том приликом је констатовано да уклањање крајречне вегетације може довести до угрожавања стабилности обала и развоја ерозивних процеса – измена морфологије обала и корита Градца, чиме би се у перспективи нарушиле природне и предеоне вредности овог дела клисуре реке Градац. Обавештење је прослеђено надлежнима у Министарству пољопривреде и заштите животне средине.

Предео нарочите природне лепоте „РАЈАЦ“

За потребе ревизије заштићеног природног добра „Рајац“ извршен је обилазак терена, односно локалитета: Гувниште, Видића бару, Вучје тркалиште, Падину, Дол, Гигојевицу у границама подручја, као и локалитета у непосредном окружењу: Добро поље, Пањеве и Срасле букве. Забележена су станишта заштићених биљних врста:

орхидеја, жутих ириса и линцуре, као и посебне геоморфолошке одлике. На основу затечене биолошке и геолошке разноликости предела разматрана је могућност проширивања граница подручја. Запажено је да су травнате површине (ливаде и папљаци), као главна одлика овог краја потиснуте и у све већем броју заораване ради сетве ратарских култура, пре свега кромпира и жита. Имајући у виду посебне природне, естетске и културолошке вредности подручја које је у обухвату граница заштите, у циљу очувања предеоних вредности није пожељно дозволити пренамену земљишта које је у садашњем статусу дефинисано као пољопривредно и шумско.

Примарни задатак сарадника, приликом обиласка терена, био је успостављање сарадње са општином Љиг и другим заинтересованим странама од значаја на заштићеном подручју. Такође, задатак је био и сагледавање аспекта туризма у контексту одржавања традиционалне манифестације „Косидба на Рајцу“.

Приликом обиласка терена забележене су уобичајене врсте птица за подручје у ранојесењем аспекту, које су везане за отворене терене и рубове шумског комплекса (гавран *Corvus corax*, велика сеница *Parus major*, сојка *Garrulus glandarius*, шумска трептељка *Anthus trivialis*, мишар *Buteo buteo*). У делу око планинарског дома забележене су следеће врсте: бргљез *Sitta europaea*, велика сеница, зеба *Fringilla coelebs* и бела плиска *Motacilla alba*, док су у зони врха Рајца забележене следеће врсте птица: гавран, стрнадица жутовољка *Emberiza citrinella*, велики детлић *Dendrocopos major* и пољска шева *Alauda arvensis*. Такође, извршен је тернски увид у шумски комплекс на делу подручја Газдинске јединице „Рајац – Островица“ и Газдинске јединице „Рајац – Пештан“ који припада Рајцу. Карактеристика овог шумског комплекса је да су шуме квалитетне (права стабла, дуга дебла и чиста од грана, прилично здрава). Посебна вредност поменутих одељења је да се у њима налазе извори воде али већина њих је каптирана, тако да у шуми има мало изворске воде за биљни и животињски свет. Евидентирано је 11 изворишта. Испитати могућност прикључења површине под шумом у оквиру Газдинске јединице „Рајац – Островица“.

За потребе прегледа терена и картирања врста птица, извршен је обилазак терена од локалитета Шибље и Планинарског дома, преко локалитета Вис и водотока Врело до локалитета Гигојевица у шумском комплексу. Овај део трасе је од значаја за шумске врсте, као што су неколико врста детлића (велики детлић, мали детлић, сива жуна, зелена жуна, црна жуна), шумска сова и бројне врсте птица из реда певачица *Passeriformes*.

Отворени, мозаични терени и сегменти уз шумски део су орнитофаунистички знатно богатији, са ширим спектром врста које насељавају овакве типове станишта. Међу њима треба издвојити врсте од међународног и националног значаја за заштиту (шумска шева *Lullula arborea*, црна жуна *Dryocopus martius*, зелена жуна *Picus viridis*, руси сврчак *Lanius collurio*). Значајно је и присуство јата јаребице *Perdix perdix* на обрадивим површинама на локалитету Кладе. У последњих неколико деценија бележи се значајан пад бројности ове врсте, која је иначе и ловна врста у складу са законским прописима из области ловства, али је генерално на снази забрана лова. У централном делу Србије, врста се бележи ретко, један до два пара, односно јата након репродуктивног периода. У том смислу, Рајац може бити значајан и за очување ове врсте.

Такође, уз детаљнији обилазак и картирање, како птица, тако и осталих група везаних за отворена, мозаична станишта и уз руб шумског комплекса, вредновати иста и укључити их у границе заштите уз прописивање адекватних мера заштите.

Поводом обавештења које је Завод упутио Управи за логистику о активностима на ревизији заштите за ПнПЛ Рајац, одржани су састанци на којим су представници Завода предочили све чињенице у вези историјата заштите подручја Предела нарочите природне лепоте Рајац. Представљене су активности које се спроводе у вези ревизије заштите у смислу теренских истраживања и утврђивања стања заштићеног подручја и покретања иницијатива за проширење заштите на територију општине Горњи Милановац. Предочена је и обавеза Завода да обави разговор са свим заинтересованим странама које су од значаја за дато подручје. Затим су предочене законске основе и смернице у смислу просторних ограничења и режима заштите за заштићена подручја, односно њихов утицај на подручје Рајца.

Увидом у достављени материјал, констатовано је да је за даљи рад Завода потребно прибавити додатне информације у вези планова и стратегије Војске РС. Закључено је да ће се, на обострано задовољство, сарадња Управе и Завода наставити по датој теми. Заводу је сугерисано да се у наредном кораку обрати Кабинету министра одбране, као надлежном за одлучивање, са конкретним питањима, након чега ће Кабинет прибавити мишљења надлежних служби Министарства и Војске по теми и Заводу доставити коначно обједињено мишљење.

Предстојеће активности су следеће: даља истраживања у току 2018. године из области шумарства, хидрологије, ботанике, геологије, орнитологије, мамологије и др.

Специјални резерват природе „ГОЧ - ГВОЗДАЦ“

Теренски излазак обављен је по захтеву пољопривредног произвођача за присуство приликом сакупљања семена жуте линцуре (*Gentiana lutea* L.) са природних станишта на планини Гоч, у оквиру Специјалног резервата природе „Гоч-Гвоздац“. Под вођством управника СРП „Гоч-Гвоздац“ сакупљено је семе жуте линцуре са неколико важнијих станишта на Гочу, која су том приликом и евидентирана. Сакупљање семена вршено је на 3 локалитета са следећим координатама: Лок.1: Е 7477057 и N 4822290; Лок.2: Е 7472151 и N 4822910; Лок.3: Е 7471789 и N 4823822.

С обзиром на то да се сакупљање обављало доста касно у вегетацијској сезони, велика већина чахура је била празна. Мали број свећа је затечен, укупно 12 развијених свећа, и са сваке су сакупљане заостале, још нерастворене чахуре. Поред њиховог малог броја, појава црва који се хране семеном у чахурама допринело је да је сакупљено укупно 80 g чахура са семеном жуте линцуре. Невреме са снегом који је још био присутан на неким локалитетима додатно је допринело овако малом учинку. На првом локалитету су евидентирани розете жуте линцуре, али свећа није било. Други локалитет, Цветалице, који се налази ван граница Резервата, на којем је највећа популација жуте линцуре на Гочу, према речима Управљача, бројао је 10 свећа и већи број забележених розета. Са трећег локалитета, шири локалитет Кашила, станиште поред пута, сакупљено је семе са две забележене свеће дуж пута.

Споменик природе „ТОПЧИДЕРСКИ ПАРК“

Извршен је теренски обилазак локалитета у оквиру рубне зоне Топчидерског парка, уз Раковички пут, а за потребе израде услова заштите природе за постављање топловода у дужини од око 193 m у заштићеном подручју. Постављање топловодних цеви планирано је у ров ширине око 90 cm и дубине 70-80 cm. На терену је констатовано да је траса на парцели код Милошевог конака предвиђена на чистини, између дендрофлоре. Даље, траса код прве шетне стазе скреће према стаблу јаворолисног платана *Platanus x acerifolia*, близу дебла, заобилази га и води преко чистине према другом стаблу европске смрче (*Picea abies* (L.) Karst.), такође близу дебла. Даље траса води кроз живу ограду, према стаблима *Platanus x acerifolia* (дрворед) ка неуређеном делу парцеле обрастлом липама, јасеноликим јавором и др. У том делу, траса под извесним углом излази на Раковички пут кроз живу ограду и наставља према комплексу касарне „Топчидер“. Траса је прихватљива у првом делу, почев од објекта Милошевог конака до прве преломне тачке. Преостали део трасе топловода, односно део трасе од прве преломне тачке ка југозападу, даље читавом дужином до тачке преласка трасе преко Раковичког пута ка касарни „Топчидер“ није повољан. Коначно планирање трасе извршити на основу података диспозиције дендрофлоре у зони планирања трасе топловода. Размотрити измештање трасе топловода изван подручја Споменика природе или трасирање у зони Парка која је у потпуности без вегетације уз Раковички пут. У случају да не постоји могућност промене трасе топловода, услед евентуалног проблема са укрштањем подземних, неопходно је утврдити компензацијске мере и начин санације терена.

Споменик природе „ПИОНИРСКИ ПАРК“

Теренски обилазак заштићеног природног добра обављен је у два наврата, по допису Управљача, ЈКП „Зеленило-Београд“ ради уклањања/сече 6 стабала на заштићеном подручју природног добра, и то: два стабла клена (*Acer campestre* L.) са ознаком 100/1 и 303/1, два стабла липе (*Tili vulgaris* Hay) са ознаком 290/38 и 291/38, једно стабло јавора (*Acer pseudoplatanus* L.) са ознаком 190/6 и једно стабло зове (*Sambucus nigra* L.) са ознаком 153/30. Сва наведена стабла су у јако лошем стању, болесна су и полусува, са редукованим крошњама, односно имају само незнатне остатке крошњи. На деблу се уочавају оштећења, скинута кора, рупе и трулеж. Естетска вредност, као и свеукупно стање стабала предложених за уклањање је лоше, те умањују и естетску вредност целокупног заштићеног подручја Парка. Нека од стабала су близу или поред саме шетне стазе и тротоара прометне улице, те представљају потенцијалну опасност по посетиоце Парка, људе на улици и безбедно одвијање саобраћаја. С обзиром на стање стабала неопходно их је уклонити, у циљу заштите и унапређења природног добра и безбедности људи и саобраћаја. Управљач треба да изврши сечу шест стабала, означених према Ситуационом плану са диспозицијом постојећег зеленила Пионирског парка. Радови на планираној сечи стабала у заштићеном подручју Парка могу се извести у складу Решењем о условима заштите природе.

Теренски обилазак обављен је ради извођења радова за потребе Техничког одржавања заштићеног подручја Споменика природе „Пионирски парк“, а који обухватају: сечу/уклањање стабала која су у лошем стању, болесна и полусува (планирали/навели 10, али није коначан број), као и прераслог шибља (дуж ул. Кнеза Милоша, као и унутар Парка); садњу стабала на местима где су уклоњена и на позицијама где постоје просторне могућности за формирање нових групација високе вегетације у

комбинацији са засадима жбуња и цветних елемента; пресађивање 3 стабла кедрa и формирање групације на адекватном месту, као и 1 стабла пауловније, како би се уз већ постојеће стабло пауловније формирала групација уз паркинг простор; обнављање травњака полагањем травног бусена, као и постављање аутоматског заливног система на целокупној површини Парка; постојеће стазе чија је траса и намена задржана у потпуности уз минималне корекције и уједначавање њихових ширина, као и простор за игру деце који је испројектован тако да не угрози постојећу вегетацију. Оцена естетске вредности, здравственог стања, као и свеукупног стања стабала предвиђених за сечу/уклањање је незадовољавајућа. Стабла планирана за сечу, као и шетне стазе су у лошем стању тако да умањују свеукупну вредност заштићеног природног добра. Неопходно је да Управљач прилагоди/усклади техничку документацију тј. податке у приложеној техничкој документацији са Ситуационим планом са диспозицијом постојећег зеленила Пионирског парка који је саставни део Студије заштите (2007) и основ за вођење базе података о заштићеном природном добру.

Споменик природе „БОТАНИЧКА БАШТА - ЈЕВРЕМОВАЦ“

Извршен је теренски обилазак у вези захтева за сукцесивно уклањање два стабла јавора (*Acer pseudoplatanus*) (Мануал бр. 14-206 и 14-208), једног стабла америчког копривића (*Celtis occidentalis*) (Мануал бр. 14-207) и превршавање стабла софоре (*Sophora japonica*) (Мануал бр. 14-116) и њихову замену новим дендролошким материјалом (*Cladrastis lutea*, *Gleditsia triacanthos*, *Laburnum anagyroides*, *Sophora japonica* `Pendula`, *Robinia pseudoacacia*). Приликом теренског обиласка констатовано је следеће:

- стабла се налазе на површини уз западни део границе, уз ограду Ботаничке баште,
- стабла немају карактеристичан хабитус нити естетску вредност услед радикалних мера резивања,
- стабла су високо издигнуте крошње, дебла очишћена од грана,
- стабло софоре је надвисило остала стабла и објекте и постоји проблем у даљем спровођењу мера неге (резивању). Предвиђено превршавање стабла не представља адекватну меру неге, јер превршена стабла су физиолошки осетљивија, губе функцију и немају више естетску вредност. Из свега наведеног констатована је потреба уклањања стабла софоре заједно са осталим примерцима, како би се обезбедио простор за адекватно извођење садње врста из фамилије *Fabaceae*, међу којима је предвиђена и софора.

Одабир врста за замену/садњу извршити у складу са карактеристикама простора - просторним могућностима правилног развоја сваке врсте, могућностима спровођења адекватних мера неге, близини ограде и објеката, а пре свега карактеристикама сваке врсте понаособ.

Управљач поседује Мануал дендрофлоре, али не и дигитализовану карту. Све услуге одржавања дендрофлоре заштићеног простора остварује се преко ЈКП „Зеленило Београд“ које на добровољној бази (када се нађе времена) изводи минималне и хитне интервенције (уклањање стабала, резивање уз помоћ корпе, и др.). Постоји проблем перманентног правилног одржавања дендрофлоре услед недостатка људских ресурса и средстава.

Споменик природе „АРБОРЕТУМ ШУМАРСКОГ ФАКУЛТЕТА“

Теренски обилазак овог заштићеног подручја обављен је на позив Управљача поводом захтева за услове за израду идејног решења пројекта Трим стаза и подношења захтева за услове заштите природе. Управљач је предочио да је Планом управљања 2012-2022. и Програмом рада за 2017. годину предвиђена реализација уређења трим стазе и парка за децу и омладину са посебним потребама. У том циљу су отпочете припремне активности за подношење документације и израда идејних решења. Реализацију трим стазе ће финансирати Секретаријат за заштиту животне средине града Београда, док ће за тематски парк Управљач конкурисати за донацију. Извршен је теренски обилазак локације за тематски парк и дела терена планираног за уређење трим стазе. Том приликом утврђено је следеће:

- планирана је трим стаза двосмерног карактера, са улазом/излазом код паркинга Факултета са једне стране и поља F и G са друге стране,
- стаза се дефинише непосредно уз ограду заштићеног подручја,
- неопходне су мање интервенције на уклањању вегетације, уз дознаку надлежног органа,
- стаза ће бити повезана пешачким (шумским) стазама са зонама у Зони проширења,
- природна конфигурација терена се задржава, уз минималне машинске интервенције,
- иза зоне Расадника предвиђено је формирање парка за децу и омладину са посебним потребама, у сарадњи сарадницима школе.

Формирање трим стазе у ободном делу Арборетума и заштићеног подручја представља адекватно решење у смислу уређења и коришћења рубне зоне која је била запуштена и неугледна. Уређењем додатних стаза које повезују Зону проширења са трим стазом обезбеђује се равномерно коришћење подручја у функцији тихе рекреације и релаксације и стварања посебног амбијента који осим едукативне испуњава и естетску функцију.

Споменик природе „ЗВЕЗДАРСКА ШУМА“

На основу захтева ЈКП „Зеленило – Београд“, Сектор за правне и опште послове и заштићена природна добра РЈ за заштићена природна добра, за издавање Мишљења на пројектну документацију „Предмер и предрачун радова одржавања јавне зелене површине у заштићеном подручју Звездарска шума, ЗОНА 1-1, ГО Звездара“, извршен је теренски обилазак локације. Том приликом утврђено је следеће: постојећи мобилијар је дотрајао, утврђен је изван број старих и свежих пањева, електро инсталације пролазе ободом Зоне кроз крошње дрвећа. Обод Зоне 1-1 је угрожен проласком и паркирањем возила на зеленој површини заштићеног подручја. У складу са стањем на терену, констатована је потреба замене мобилијара и уређења Зоне 1-1.

Извршен је обилазак по пријави о постојању депонија у Звездарској шуми, нарочито у наставку улице Косте Новаковића (мала депонија поред контејнера) и пешачке стазе испод Опсерваторије. Том приликом констатовано је следеће: није потврђено присуство депонија по пријави на горе наведена два локалитета, у широј зони обиласка Звездарске шуме није уочен било какав отпад, у улици Косте Новаковића, која се налази изван заштићеног подручја, констатована је групација контејнера који су уредно одржавани. Даље је констатовано: спровођење мера неге зелених површина у оквиру комплекса Опсерваторије је слабијег интензитета. У оквиру комплекса нема

никаког отпада нити депонија, приметно је добро одржавање зелених површина намењених за активну и пасивну рекреацију уз улицу Волгина, као и у централном делу шуме, а сходно намени тог дела шумског комплекса. У овом делу није констатовано присуство било каквог отпада, у току су радови на одржавању зелених површина у делу парк шуме – зона активне и пасивне рекреације (дуж улице Волгина), видно су постављене табле о заштићеном подручју дуж границе заштите.

На заштићеном подручју нису констатоване депоније по пријави, нити угроженост заштићеног подручја недозвољеним активностима у том смислу. Констатовано је да управљач ЈКП „Зеленило-Београд“ спроводи мере одржавања комплекса Звездарске шуме. С обзиром на то да се питање пријаве формирања депонија тиче инспекције и комуналних кућа, Завод је у складу са делокругом свог рада упутио одговор подносиоцу пријаве и извршио прослеђивање пријаве надлежној инспекцији за животну средину града Београда, управљачу ЈКП „Зеленило – Београд“, као и Секретаријату за заштиту животне средине града Београда на даљу надлежност.

Споменик природе „ПАРКОВИ ВРЊАЧКЕ БАЊЕ“

Издазак на терен обављен је поводом захтева за сечу два осушена стабла црног бора у заштићеном подручју. Увидом на терену, констатовано је да се у оквиру Споменика природе „Паркови Врњачке Бање“, у Централном бањском парку - Парк на локацији Гоч, налазе два потпуно сува стабла црног бора. Власник угоститељског објекта, у току лета приметио да су се стабла црног бора осушила и да је постојала могућност да суве гране у крошњама стабала отпадне и угрозе животе људи и имовину. Осушена стабла црног бора налазе се на источној страни кафе-посластичарнице Гоч, односно на простору који је окренут ка променади. Стабла црног бора су смештена на к.п. бр. 699/6 К.О. Врњачка Бања, у приватном власништву предузећа „ИР ПЕТРОЛ“, д.о.о. из Београда. За евидентирана сува стабла на простору заштићеног природног добра, Управљач ЈКП „Бањско зеленило и чистоћа“, Врњачка Бања је упутио приватно лице да од Завода за заштиту природе Србије потражује захтев за издавање улова заштите природе. Такође, Управљач је сагласан са сечом два сува стабла црног бора која су сува и склона паду чиме могу угрозити безбедност посетилаца летње баште и визуелни изглед Споменика природе, на чијој се површини налазе.

За уклањање два сува стабла црног бора која се налазе уз угоститељски објекат, Завод је издао Решење о условима заштите природе.

Споменик природе „СТАБЛА ЧАЧКА“

Издазак на терен је обављен ради издавања услова заштите природе за извођење радова на уклањању/сечи сувих грана на Споменику природе „Мијатовића храст у Чачку“ који је заштићен у оквиру Споменика природе „Стабла Чачка“. Увидом на терену, утврђено је да заштићено стабло храста лужњака има доста сувих грана II и III реда, а присутна је и имела (*Viscum album* L.) у великој мери. Храст има неправилну крошњу која није типична за лужњак, што је последица сече/орезивања грана. У протеклом периоду су сечене/уклањане гране у целокупној крошњи (ка објекту суседне парцеле, ка тротоару, у делу електроенергетског стуба и кабловског вода..), где се уочава и пресек централног стуба који је доста редукован. На сеченим гранама су развијени избојци који чине добар део крошње. Заштићено стабло се налази у дворишту фамилије Мијатовић и крошња се једним својим делом надвија изнад

стамбеног објекта власника парцеле, а делом изнад тротоара дуж улице Кнеза Милоша, тако да суве гране представљају велику опасност по безбедност људи и материјалних добара, те их је потребно уклонити. Стога, Управљач природног добра, ЈКП „Градско зеленило“, Чачак планирао је уклањање сувих грана, у циљу сигурности и опште безбедности.

За извођење радова на уклањању/сечи сувих грана на заштићеном стаблу, Завод је Управљачу природног добра издао Решење о условима заштите природе под којим се радови могу извести.

Споменик природе „ЂАВОЉА ВАРОШ“

Стручни надзор је обављен поводом планираних активности на реконструкцији степеништа у Ђавољој вароши, али и контроли испуњености услова који су издати за истраживања ерозионих процеса и климатских карактеристика на подручју Споменика природе „Ђавоља варош“. Наведени радови обављају се у оквиру режима заштите II (другог) степена. Темељне вредности природног добра, скупина земљаних пирамида са каменом капом на врху насталих процесом водне ерозије, нису угрожене активностима на реконструкцији степеништа. Мерачи ерозије који се налазе у подножију земљаних пирамида постављени су у складу са издатим условима заштите природе и немају негативног утицаја на темељне вредности природног добра. Осим тога, метеоролошка станица која је постављена испред главне платформе урађена је са минималним бетонирањем постоља (квадрати 40x40 cm) и добро је уклопљена у околни терен. Тренутно на подручју природног добра нема угрожавајућих фактора.

Споменик природе „ЛЕСНИ ПРОФИЛ КАПЕЛА У БАТАЈНИЦИ“

Теренски обилазак заштићеног подручја извршен је за потребе решавања предмета за уређење трим стазе и обележавања пунктова за постављање мобилијара, као и израду и постављање степеница и рукохвата у заштићеном подручју. Извршен је обилазак локалитета, места на којима ће бити оформљени пунктови са мобилијаром, као и прилазни пут који води до будућег степеништа. Припремљене су локације (уклоњен приземни спрат вегетације и шибље) на којима ће бити пунктови са мобилијаром. Извршени су груби радови (равнање терена и уклањање вегетације) припремања терена на локацији на којој ће бити постављене степенице.

Највећи проблем у заштићеном подручју представља неадекватно одлагање отпада од стране посетилаца и корисника простора. Такође, велики проблем представља и доминација инвазивних биљних врста, а нарочито багрема који је интензивно присутан у приземном спрату, на местима која су припремљена за пунктове.

Меморијални природни споменик „ВРАПЧЕ БРДО“

Издак на терен обављен је поводом утврђивања даљег статуса заштићеног природног добра, Просторно меморијални природни споменик „Врапче брдо“, на подручју општине Лајковац. Завод је ове године у складу са својим Програмом рада, у циљу ажурирања података у Централном регистру заштићених природних добара, одржао састанак у Општини Лајковац. На састанку је закључено да је Општина Лајковац заинтересована да Просторно меморијални природни споменик „Врапче брдо“ остане под заштитом и да је спремна да прихвати све обавезе које има као надлежни орган који је донео акт о заштити овог природног добра. Сходно наведеном,

Завод ће својим Програмом рада за 2018. годину планирати излазак на терен и валоризовати Просторно меморијални природни споменик „Враче брдо“, на основу којег ће утврдити и предложити даљи статус овог природног добра, а у складу са Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016).

Евидентирано природно добро „ВРИШТИНЕ КАЛУНЕ КОД ЗАЈАЧЕ“

На територији града Лознице (К.О. Зајача), на падинама планине Гучево, 15 km удаљено од Лознице, изнад депоније и јаловишта оближњег постројења Рудници и Топионица „Зајача“, налази се станиште врсте *Calluna vulgaris* (врес, калуна) као права реткост у северозападној Србији. Извршен је теренски обилазак овог Евидентираног природног добра.

На станишту вреса, чије је истраживање вршио Завод, утврђено је да се одвијају радови на санацији депоније. Познато је да су радови отпочели у пролеће 2017. године и да се изводе према „Пројекту санације, затварања и рекултивације депоније јаловине (шљаке) из Топионице Зајача“. Радовима који су до сада изведени (санација депоније, ширење пута изнад депоније) станиште вреса је делимично нарушено (одсеци изнад пута на којима је растао врес су скинути, а такође и део станишта на самој депонији).

Евидентирано природно добро „ПАРК БАЊА КОВИЉАЧА“

На основу захтева за сечу стабала у парку Бања Ковиљача, одржан је састанак са представником ЈП „Лозница развој“. Том приликом, представници Завода су упутили ЈП на досадашње активности на заштити Парка, као и на процедуре подношења захтева за услове заштите природе и мишљење (чл. 8. и 9. Закона о заштити природе). Закључено је да ће се наставити са уређивањем и планирањем развоја Парка као просторно културно-историјске целине до формалне заштите природе.

У смислу ревидовања података за Парк и даљу процедуру на заштити подручја, представници ЈП су обавестили Завод о моделу финансирања предузећа, те да је за предлог будућег Управљача кога ће финансирати Република потребно изнаћи друго решење.

Извршен је и теренски обилазак на локацијама на којима је планирана сеча стабала, као и консултације у смислу планирања даљег концепта развоја и озелењавања Парка. Констатован је изванредан број потпуно сувих примерака различитих врста на читавој површини Парка, а које је КЈП предложило за уклањање. Обиласком терена констатовано је и то да се део парцеле 427/1 која је у оквиру предложене границе заштите користи као бетонирани паркинг простор. Такође, констатован је и новоизграђени објект на граници предложене заштите (к.п. бр. 447).

Надлежност над Парком је од ЈП „Дирекција за управљање и развој Бање Ковиљаче“ преузела ЈП „Лозница Развој“, док је извршилац налога и радова Комунално јавно предузеће „Наш Дом“, Лозница. Запослени у КЈП настављају рад на уређивању Парка као и до сада, у претходној Дирекцији ЈП ће по захтеву Завода доставити допуну захтева у смислу графичког и текстуалног прилога намераваних активности.

Констатовано је да су стабла липе (*Tilia* sp.) лошег здравственог стања и немају више естетски квалитет који је неопходан за Парк који је оцењен као подручје II категорије, према Закону о заштити природе. Такође, утврђено је и то да је потребно редуковати број примерака каталпе (*Catalpa* sp.) и да је новопосађене примерке пауловније (*Paulownia* sp.) у дрворедном низу неопходно изместити из Парка. С обзиром на то да ће се вршити реконструкција објеката са комплетном инфраструктуром у партеру Парка (Виле Босна и Ковиљача) у наредном периоду, предложено је да се врши сукцесивно уклањање примерака уз објекте, те да се планира замена рода *Tilia* sp. са адекватном врстом из рода храстова (*Quercus* sp.). Такође, указано је да је потребно формирати дрвореде храстова како би се истакао значај и обезбедио стабилан основ система зеленила у Парку. О свим чињеницама је неопходно обавестити и надлежни Завод за културна добра и у том смислу у циљу заједничке сарадње одржати заједнички састанак.

1.3. ЗАШТИТА ГЕОНАСЛЕЂА

Рад Завода у области геонаслеђа у 2017. години одвијао се у следећим правцима:

- проучавање и унапређење геодиверзитета и геонаслеђа;
- израда услова и мишљења за пројекте и активности који се односе на коришћење геолошких и хидрогеолошких ресурса;
- наставак пројектних тема;
- активности везане за поступак номинације НП „Ђердап“ у европску и светску мрежу геопаркова у циљу процене испуњавања критеријума Секретаријата за геопаркове UNESCO (израда Апликационог досијеа и Документа о самоевалуацији);
- учешће у радним групама.

За потребе валоризације подручја у циљу израде Студија заштите природе и ревизије раније заштићених природних добара, прелиминарних истраживања као и за потребе стручног надзора, извршена су геолошка, геоморфолошка, хидрогеолошка, палеонтолошка, хидрогеографска и спелеолошка теренска истраживања на следећим природним добрима: НП „Ђердап“, НП „Копачица“ Резерват биосфере „Голија-Студеница“ и Парка природе „Голија“, ПП „Шарган-Мокра гора“, ПП „Кучај-Беланица“, СРП „Увац“, ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“, ПИО „Авала“, ПИО „Долина Пчиње“, ПИО „Рјац“, СРП „Увац“, СРП „Крупачко блато“, СРП „Јерма“, СП „Ђавола варош“, СП „Бигрена акумулација код манастира Тумане“, СП „Петничка пећина“, „Мучањ“, „Кучевска потајница“, „Кањон реке Дубрашнице“, Клисура реке „Скрапеж“, планина „Девица“ (Озренска и пећина на Манастиришту), кањон „Рибнице“, притоке „Трешњице“ и пиратерија реке Завојшнице.

Највећи део активности стручних сарадника из области геодиверзитета односи се на издавање услова и мишљења за коришћење геолошких и водних ресурса, експлоатацију минералних сировина, коришћење подземних вода за различите делатности, коришћење површинских вода и водног земљишта, уређење геолошких и палеонтолошких заштићених природних добара и др. Сумарно приказано, обрађено је око 490 захтева. Од тога је издато око 390 услова и 100 мишљења.

На иницијативу Управљача ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“ ЈУ „Туристичка организација Чачка“ за проширење граница заштићеног подручја, током 2017. године реализована су три теренска обиласка на којима су обављена мултидисциплинарна геолошка и биолошка истраживања заштићеног подручја.

Из области геодиверзитета реализоване су следеће пројектне теме:

- прикупљање (од Управљача) и обрада података о посећености туристичких пећина Србије у 2015. и 2016. години;
- спелеолошки објекти Рајца – обрада за инвентар/катастар;
- спелеолошки објекти кањона Рибнице – обрада за инвентар/катастар;
- потрага за фондовским спелеолошким материјалом за СРП „Увац“;
- кањон Јерме, спелеолошко рекогносцирање.

За потребе валоризације подручја у циљу израде студије заштите реализована су теренска истраживања на следећим природним добрима: подручје „Кучај-Бељаница“, ПИО „Рајац“, СРП „Увац“, ПИО „Долина Пчиње“.

За потребе стручног надзора обављена су теренска истраживања на подручју НП „Ђердап“, НП „Копаноник“, ПИО „Овчарско-Кабларска клисура“, СРП „Крупачко блато“, ПИО „Авала“, СП „Бигрена акумулација код манастира Тумане“, СП „Петничка пећина“ и СП „Ђавола варош“.

У сарадњи са ПП „Шарган-Мокра Гора“ обављена су мултидисциплинарна истраживања и предати прилози о геолошкој грађи за потребе израде Монографије ПП „Шарган-Мокра гора“. Припремљена је књига „Туристичке пећине Србије“ и предата Одељењу за издавачку делатност.

У сарадњи са Управљачем СРП „Увац“, „Резерват Увац“ д.о.о. обављена су мултидисциплинарна спелеолошка и биодиверзитетска истраживања заштићеног подручја.

У оквиру Пројекта вишегодишњих мултидисциплинарних истраживања природних вредности подручја Манастира Хиландар на полуострва Света Гора у Грчкој, реализована су комплексна теренска истраживања усмерена на проучавање геолошке грађе, геоморфологије и хидрогеографије на подручју површине око 9000 ha.

Настављен је рад на ревизији спелеолошких објеката Србије у оквиру Инвентара објеката геонаслеђа Србије. У наредном периоду планиран је рад на ревизији комплетног Инвентара објеката геонаслеђа Србије који је урађен 2005. године, а допуњен 2008. године, као и на лоцирању и позиционирању објеката за које су урађене ревидиране листе.

У поступку номинације НП „Ђердап“ у Европску и Светску мрежу Геопаркова уз подршку Министарства заштите животне средине, UNESCO-а и чланова радне групе, урађене су следеће активности:

- наставак рада на корекцији и допуни докумената потребних у поступку номинације НП „Ђердап“ у Европску и Светску мрежу геопаркова у складу са примедбама Секретаријата за геопаркове UNESCO. Потребна документација садржи следеће документе: Апликациони досије, Документ о самоевалуацији, Анекс 1 и пратећи графички материјал;
- преглед Документа о самоевалуацији, корекција и штампање финалне верзије геолошке карте са уцртаним новим границама и карте најзначајнијих природних и културних локалитета лоцираних на подручју будућег геопарка „Ђердап“ у циљу презентације члановима експертске комисије - евалуаторима из европске и светске мреже геопаркова;
- припрема предлога локалитета и радова на њиховом уређењу у циљу презентације експертској комисији;
- израда прелиминарног плана обиласка и издвајање најзначајнијих локалитета који ће бити презентовани експертској комисији;
- активности везане за припрему пријема Одбора-експертске комисије-евалuatorа (састоји се од два стручњака представника Европске мреже геопаркова из Шпаније и Немачке), пријем експертске комисије и презентација најзначајнијих природних и културних локалитета на подручју будућег геопарка „Ђердап“ у циљу процене

испуњавања критеријума у поступку номинације НП „Ђердап“ у европску и светску мрежу геопаркова, 1. - 4. 08. 2017. године.

Значајно је напоменути да ће уколико се потврди номинација, подручје Ђердапа бити први Геопарк у Србији и 66. геопарк у породици Геопаркова Европе.

Завод активно учествује у радним групама и стручним комисијама из области геодиверзитета и геонаслеђа:

1. Радна група за успостављање мреже геопаркова у Републици Србији;
2. Радни тим за номинацију Геопарка „Ђердап“;
3. Радна група ЕНВАП пројекта – три комисије о водама;
4. Радна група за ревизију инвентара спелеолошких објеката Србије;
5. Комисија за управљање водама слива Дрине.

1.4. УСПОСТАВЉАЊЕ ЕКОЛОШКЕ МРЕЖЕ И ЗАШТИТА БИОДИВЕРЗИТЕТА

1.4.1. Еколошка мрежа

1.4.2. Пројектне теме

1.4.3. Израда црвених листа и црвених књига

1.4.4. Рад са инспекцијском службом и акцидентне ситуације

1.4.5. Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне

1.4.1. Еколошка мрежа

Основ за ове активности је члан 38. став 6. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 и 14/2016), према којем Завод, у сарадњи са другим стручним и научним институцијама припрема документацију за успостављање еколошке мреже у складу са критеријумима утврђеним законом, општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима. Основ је и Средњорочни програм заштите природних добара Завода за заштиту природе Србије за период 2011-2020. године. Сагласно члану 10. Уредбе о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. 102/2010) средства за финансирање еколошке мреже обезбеђују се превасходно из средстава буџета Републике Србије.

У току 2017. године није реализован наставак пројекта „Успостављање еколошке мреже на територији Републике Србије“ који је финансиран у 2015. години из буџета Републике Србије, на основу уговора склопљеног између Министарства пољопривреде и заштите животне средине и Завода за заштиту природе Србије. На основу овог уговора Завод је закључио са Друштвом за заштиту и проучавање птица Србије из Новог Сада Уговор о достављању података и обављању услуга о птицама везаним за успостављање еколошке мреже у Републици Србији који је реализован у 2016. години.

Други уговор, о достављању података и обављању услуга за типове станишта и остале групе (маховине, васкуларне биљке, фауна бескичмењака, фауна риба, фауна водоземаца, фауна гмизаваца, фауна сисара и гљиве) везаним за успостављање еколошке мреже у Републици Србији, Завод је склопио са Биолошким факултетом Универзитета у Београду.

Међутим, током 2017. године није реализован наставак овог пројекта због неблаговремено обезбеђених буџетских средстава. Иако није реализован наставак, у 2017. години је израђен предлог друге фазе пројектног задатка „Успостављање еколошке мреже на територији Републике Србије“ са циљевима и резултатима, износима и активностима о достављању података и обављању услуга за типове станишта и остале групе (маховине, васкуларне биљке, фауна бескичмењака, фауна риба, фауна водоземаца, фауна гмизаваца, фауна сисара и гљиве) и о достављању података и обављању услуга о птицама.

Добијене податке од Друштва за заштиту и проучавање птица Србије и Биолошког факултета из прве фазе пројекта, Завод је увео у свакодневни рад за потребе успостављања еколошке мреже Србије, као и за потребе израде решења о условима заштите природе и других аката Завода (информације, обавештења, мишљења) у поступку израде различитих планова, основа и програма, као и за израду пројектне и техничке документације и за активности које могу бити од утицаја на природу. Осим тога, уз ангажовање волонтера и студената на стручној пракси у Заводу са Биолошког, Географског и Пољопривредног факултета Универзитета у Београду и са Факултета техничких наука Универзитета у Косовској Митровици, организовано је систематизовано прикупљање података о распрострањењу дивљих представника флоре и фауне из заводских студија заштите - документационих основа за проглашење заштићених подручја, заводског часописа „Заштита природе“ и из извештаја научних и стручних институција достављених у односу на коришћење строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака и животиња. На овај начин је обављено и прикупљање, обједињавање и векторизовање података из свих предмета који се налазе у Информационом систему Завода, модулу Решавање предмета а који се односе на хидроенергетске објекте у Републици Србији, са посебним акцентом на мини хидроелектране.

У периоду ангажовања волонтера и студената од 01.10.2016. до 31.12.2017. године, Завод је прикупио скоро 100.000 података (91.976 података је унето из 124 студије заштите – документационих основа Завода, 1.500 података је преузето из извештаја о научно-истраживачком раду које Заводу достављају научне и стручне институције по добијању дозволе од Министарства заштите животне средине за рад са строго заштићеним и заштићеним врстама, 13.538 података је поткрепљено из заводског часописа „Заштита природе“).

Подаци који се на овај начин прикупљају користиће се за комплетирање базе података у оквиру Информационог система Завода од значаја за очување одређених типова станишта, угрожених дивљих врста биљака и животиња и њихових станишта, а посебно за и за формирање Еколошке мреже Србије, која укључује и мрежу Натура 2000.

Због прекинуте реализације уговора „Capacity Building to implement acquis standards and conventions in nature protection – establishment of Natura 2000“ у 2016. години, а за који је био ангажован Мађарски конзорцијум BalCon Consulting Ltd, у 2017. години је рађен пројекат премошћавања IPA 2012 Natura 2000 а потом и пројектни задатак (Terms of Reference, ToR) који припрема ЕУ делегација у Србији са ЕУ експертима, у сарадњи са Министарством заштите животне средине и Заводом за заштиту природе Србије, као главним корисницима пројекта, са циљем да се у 2018. години започне са новим IPA 2016 Natura 2000 пројектом.

У оквиру поменутог пројекта премошћавања, а преко програма Европске комисије и TAИEX инструмента, у Министарству пољопривреде и заштите животне средине је реализована јула 2017. године радионица/обука – TAИEX Експертска мисија за успостављање Natura 2000. Основне теме радионице су се односиле на потребну транспозицију и имплементацију ЕУ директива о стаништима и птицама у национално законодавство, на објашњење структуре и улоге стандардног обрасца (Standard Data Form - SDF), на организацију прикупљања података и израду теренских образаца, на анализу и коришћење података и GAP анализу, на основне информације

о биогеографским семинарима, на израду и намену приручника за инвентаризацију и праћење стања биолошке разноврсности, на поступке и процедуре у случају дерогација (изузећа) са појединих додатака Директиве о стаништима и укључивање (амандмани) појединих типова станишта и/или врста на додатке ове Директиве, на дефинисање граница Natura 2000 подручја итд. Циљ ове експертске мисије је да се обезбеде стручни савети и обука сарадника Завода и Покрајинског завода, Биолошког факултета и Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић“ у развоју и примени метода за мапирање станишта и истраживање појединачних група организама (за биљке, рибе и сисаре) како би се успоставила функционална еколошка мрежа Natura 2000 у Србији.

Током 2017. године су анализирани активности проистекле из првог извештаја о напретку пројекта који је поднео ValCon Конзорцијум из Мађарске крајем августа 2016. године (Assessment of the Beneficiaries: Ministry of Agriculture and Environmental Protection-MAEP and Institute for Nature Conservation of Serbia-INCS) on the results/outputs of the IPA Capacity Building to implement 'acquis' standards and conventions in nature protection – establishment of Natura 2000 according to 1st Progress Report) за потребе дефинисања новог ToRa за IPA 2016 Natura 2000.

Допринос успостављању еколошке мреже у сваком случају пружају и теренска истраживања која Завод обавља за потребе ревизије заштићених подручја или за предлагање нових подручја за заштиту. Уз то, програмске теме које се тичу заштите биодиверзитета Србије обављају се унутар активности успостављања еколошке мреже Републике Србије.

1.4.2. Пројектне теме

Реализовано је 14 пројектних тема из области истраживања, мониторинга и заштите биодиверзитета, од чега су се две теме односиле на биљне врсте, док су остале биле усмерене на различите животињске групе. У највећем делу истраживане врсте и њихова станишта се налазе на листама Европске директиве о стаништима и Европске директиве о птицама, те представљају елементе националне еколошке мреже и европске мреже НАТУРА 2000.

МОНИТОРИНГ ГОСПИНЕ ПАПУЧИЦЕ (*Cypripedium calceolus*)

Локалитет: Специјални резерват природе „Сува планина“, врх Трем, 1809 м, Козја падина.

Опис стања: Врста припада фамилији *Orchidaceae*. Распростарањена је у средњој и северној Европи. Станишта су јој светле и засенчене листопадне шуме (понекад мешовите) у планинском појасу, на камењарима покривеним шикарама, од низијског до преаплијског појаса. Према литературним подацима у Србији је једино забележена на Сувој планини, на литицама испод врха Трем. После вишегодишње потраге за локалитетима ове врсте, екипа сарадника Завода је пронашла два локалитета, на врло неприступачним местима у непосредној близини врха Трем. На локалитету је забележено 10 јединки у цвету, и свега неколико без цвета. Површина износи око 2 м². Станиште је потпуно отворено, светло. Осим госпоине папучице, на локалитету је забележена Панчићева кандилка (*Aquilegia pancicii*), алпска ружа (*Dryas octopetala*), 1 бор кривуљ (*Pinus mugo*), а доминира врста из породице трава, *Calamagostris varia*. Узимајући у обзир неприступачност локалитета, једини фактор угрожавања може бити сакупљање за личне ботаничке збирке, евентуално сакупљање од стране планинара, обзиром да је врста врло декоративна и привлачи пажњу.

МОНИТОРИНГ ВРЕСА (*Calluna vulgaris*)

Calluna vulgaris је строго заштићена врста, а тип станишта који гради спада у категорију приоритетних типова станишта за заштиту према националном законодавству. Према Додатку I Директиве о стаништима врштинске калуне спадају у тип станишта значајан на нивоу Европске уније и одређују се као потенцијална НАТУРА 2000 подручја. Према Резолуцији 4. Бернске конвенције означена су кодом F4.2. и такође су значајне за заштиту према одредбама ове Конвенције.

Популације ове врсте су забележене на свега четири локалитета у Србији: Гучево код Лознице, Борања, Ђердап и Црни врх између Бродарева и Пљеваља (Јовановић, 1972).

С обзиром да је податак за Црни врх наведен у литератури и да Завод до сада није утврдио присутност врсте на локалитету, децембра 2017. године је обављен стручни надзор на подручју ПИО „Камена гора“. Циљ је био упознавање управљача заштићеног подручја, чувара природе и реверних инжињера са карактеристикама и изгледом врсте и договора око даљих истраживања, упознавања и анкетирања локалног становништва о евентуалним налазима врсте, пошто временске прилике и дубок снег нису омогућили сам обилазак терена и проналажење вреса. Завод ће током 2018. године наставити истраживања на локалитетима литературних навода са циљем проналажења врсте, праћење њених популација у природи и предлагања мера са циљем очувања њених станишта.

ИСТРАЖИВАЊА МЛАДИЦЕ (*Hucho hucho*) У ЗАПАДНОЈ СРБИЈИ

Младица се налази на листама Бернске Конвенције (Прилог III – заштићена врста фауне; Резолуција 6. – врсте које захтевају посебне мере заштите станишта), као и на листама Директиве о очувању природних станишта и дивљих биљних и животињских врста (Прилог II – врсте чије очување захтева проглашење посебно заштићених подручја; Прилог V – врсте због чијег се узимања из природе и експлоатације могу применити мере управљања).

На националном нивоу младица има статус заштићене дивље врсте, а у складу са легислативом из области рибарства, ловостај на младицу је од 1. марта до 31. августа и забрањен је лов и промет примерака величине испод 100 cm.

Након ихтиофаунистичких истраживања Трешњице (2013, 2014), Поблачнице (2014), Годуље (2014, 2015), доњег тока реке Увац на локалитету манастира Увац (2015), горњег тока реке Увац (локалитет Доње Гоње/Котлуша) и реке Вапе (локалитет Градац – Драгојловиће) (2016), током јула 2017. године је настављено прикупљање података о присуству младице *Hucho hucho* и то на реци Увац, у Трудовачкој реци и на ушћу Трудовачке реке у Тисовицу, Кладници и Вапи, за потребе ревизије студије заштите Специјалног резервата природе „Увац“ и проширења граница заштићеног подручја. Иако је овим истраживањима укупно евидентирано 13 врста риба (*Salmo trutta* – поточна пастрмка, *Alburnus alburnus* – уклија, *Alburnoides bipunctatus* – двопругаста уклија, *Barbus balcanicus* / syn. *B. peloponnesius* – поточна мрена, *Barbus barbatus* – речна мрена, *Chondrostoma nasus* – скобаљ, *Gobio obtusirostris* / syn. *G. gobio* – кркуша, *Phoxinus phoxinus* – пијор, *Rhodeus amarus* – гавчица, *Rutilus rutilus* – бодорка, *Squalius cephalus* / syn. *Leuciscus cephalus* – клен, *Barbatula barbatula* – бркица и *Cottus gobio* – пеш), налаз младице из 2016. године није потврђен.

Наведени водотоци се уз Дрину, Лим, Ибар, Ђетињу и Моравицу (некада и реку Трешњицу), убрајају међу најважнија регистрована станишта ове врсте у Србији. Сами локалитети и налази младице и осталих евидентираних врста риба и ракова се фотографишу, а врши се и позиционирање тачака уз помоћ GPS уређаја.

МОНИТОРИНГ ПРИОРИТЕТНИХ ВРСТА ИХТИОФАУНЕ У СЛИВУ ТИМОКА – МОНИТОРИНГ NATURA 2000 ВРСТА

У периоду 18 – 20.10.2017. године извршен је електрориболов је на локалитетима Црни Тимок у Кривом Виру, Црни Тимок око 3,5 km низводно од кривог Вира, Лукавица на ушћу Дулског и Голубићиног потока, Врело на око 500 m од ушћа у Црни Тимок и обиђени су и Луковско врело, Мала Суваја на ушћу Гњациног потока, Велика Суваја узводно од тунела Обрадове столице, Велика Суваја око 500 m низводно од ушћа Мале Суваје на око 4 km од ушћа у Црни Тимок и Лозица (без воде), Рашинац око 500 m низводно од врела, Мишовштица код моста – надвожњака, Црни Тимок око 1 km низводно од села Јабланица, Радованска река – горњи ток, Радованска река низводно од рибњака, Ваља Сака (без воде). Поред електрориболова извршене је мерење основних физичко-хемијских параметара квалитета воде и узети су узорци за анализу органских материја у води.

Овим истраживањима је укупно евидентирано 5 врста риба из 3 фамилије (fam. Salmonidae: *Salmo trutta* – поточна пастрмка; fam. Cyprinidae: *Alburnoides bipunctatus* – двопругаста уклија, *Barbus balcanicus* / syn. *B. peloponnesius* – поточна мрена, *Squalius cephalus* / syn. *Leuciscus cephalus* – клен - заштићене врсте, *Phoxinus phoxinus* – пијор; fam. Cottidae: *Cottus gobio* – пеш – строго заштићена врста) и једна врста рака из фамилије Astacidae (*Austropotamobius torrentium* – поточни рак, строго заштићена врста).

У оквиру мониторинга по пројектним темама из области биодиверзитета батрахо и херпетофуне на територији источне и југоисточне Србије реализовани су:

МОНИТОРИНГ ВРСТЕ *Pelobates fuscus* У МРТВАЈАМА И БАРАМА НА ПОДРУЧЈУ ЈУЖНЕ МОРАВЕ

Врста *Pelobates fuscus* је строго заштићена врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива. Поменута врста се налази и на Анексу II Бернске конвенције. Сходно томе, неопходно је пратити стање популација поменуте врсте у природи, односно вршити мониторинг у складу са Законом о заштити природе. Током 2017 године извршен је прелиминарни обилазак потенцијалних станишта, конкретно потез од Врања до села Златокоп и ушћа Лепчинске реке у Јужну Мораву. Услед неповољних временских прилика, локалитети су обиђени само у једном наврату. Планиран је наставак ових истраживања и у току 2018. године.

МОНИТОРИНГ ПЛАНИНСКОГ МРМОЉКА *Ichtyosaura alpestris* НА ПРОСТОРУ ВЛАСИНСКОГ БАСЕНА

Врста *Ichtyosaura alpestris* је строго заштићена врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива. Поменута врста налази се и на Анексу II Бернске конвенције. Сходно томе, неопходно је пратити стање популација поменуте врсте у природи, односно вршити мониторинг у складу са Законом о заштити природе. Станишта ове врсте су јако фрагилна и имају мало распрострањење, и првенствени циљ је да се нађу у обухвату NATURA 2000 мреже. Извршен је обилазак потенцијалних станишта, затим, обилазак регистрованих, али и нових станишта на простору Власинског басена. Сви познати и нови локалитети ове строго заштићене врсте забележени су на карти и одређене су GPS тачке. Планиран је наставак истраживања и у току 2018. године.

Координате нових налаза у 2017 години: 42°41'8.11"N, 22°18'53.23"E.

МОНИТОРИНГ ГРЧКЕ КОРЊАЧЕ *Testudo graeca* НА ПЧИЊИ И У ПРЕШЕВСКОЈ ДОЛИНИ, ШАРКЕ *Vipera berus* НА ПРОСТОРУ ВЛАСИНСКОГ БАСЕНА, БЕСНЕ КОБИЛЕ И ПЛАНИНЕ ВАЛОЗИ И ШУМСКЕ КОРЊАЧЕ *Testudo hermanni* НА ПОДРУЧЈУ ЈУЖНЕ МОРАВЕ

Врсте грчка корњача *Testudo graeca* и шарка *Vipera berus* су строго заштићене врсте а шумска корњача *Testudo hermanni* заштићена дивља врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и

гљива. Поменуте врсте се налазе на Анексу II Бернске конвенције и потенцијалне су NATURA 2000 врсте. Сходно свему томе, постоји обавеза праћења стања популација поменутих врста у природи, односно вршење мониторинга у складу са Законом о заштити природе. Врсте грчка корњача *Testudo graeca* и шумска корњача *Testudo hermanni* су посебно угрожене неконтролисаним сакупљањем из природе и њиховом илегалном трговином. Извршено је литературно прикупљање података и урађен почетни обилазак потенцијалних станишта: Власински басен, подножје планине Бесна кобила, долина Пчиње и део Прешевске долине. Предвиђен је наставак мониторинга и у току 2018. године. Током редовних програмских активности Завода обављен је и мониторинг станишта строго заштићене врсте Велики мрмољак *Triturus karelinii (arntzeni)* на свим поменутих локалитетима.

С обзиром да се ради о врстама чија је екологија специфична као и о томе да се ради о врстама које воде скривени или полускривени начин живота неопходно је дугорочно праћење популација да би се након темељне процене могло приступити примени одређених мера активне заштите. Сви резултати добијени мониторингом примењиви су и на еколошке мреже.

Координате нових налаза у 2017 години: *Testudo graeca* (42°18'46.13"N, 21°52'46.63"E; 42°18'37.44"N, 21°52'34.84"E; 42°18'39.63"N, 21°52'25.77"E; 42°18'44.78"N, 21°52'21.75"E; 42°19'11.53"N, 21°52'16.82"E; 42°18'42.09"N, 21°50'8.44"E; 42°19'52.70"N, 21°50'2.88"E); *Vipera berus*: (42°31'43.64"N, 22°13'49.06"E; 42°31'34.81"N, 22°12'52.07"E; 42°31'18.56"N, 22°12'43.52"E; 42°30'12.60"N, 22°13'33.16"E; 42°30'15.62"N, 22°14'18.80"E);

МОНИТОРИНГ СОВА У СРБИЈИ

У оквиру Пројекта „Мониторинг сова у ПП Стара планина“ у току 2017. године обављен је теренски преглед постављених вештачких дупљи за гнежђење сова, постављена је дрвена осматрачница за посматрање птица и израђена публикација о совама ПП „Стара планина“. Обављена су и теренска истраживања по методологији за истраживање ноћних грабљивица у циљу утврђивања њихове бројности и просторног распореда, што за крајњи циљ има израду смерница и мера заштите врста и подручја.

У периоду 10-13. априла, 28-30. јуна и 01. децембра 2017. године, обављени су теренски обиласци постављених вештачких дупљи на локалитетима Врело, Широке луке, Арбиње, Три чуке (Пирот) и Бабин зуб, Голема река, Драганиште, Алдинац (Књажевац). Обиђено је укупно 47 вештачких дупљи, као и претрага најповољнијих локација. За дугорепу сову *Strix uralensis* је проверено 20 и шумску сову *Strix aluco* 19, а за гађасту кукумавку *Aegolius funereus* укупно осам вештачких дупљи.

Као потврда и доказ активне мере заштите постављањем вештачких дупљи, у једној постављеној на локалитету Бабин зуб у буковој шуми, у режиму заштите првог степена, забележено је 12.04.2017. године активно легло са пет јаја шумске сове.

Вештачка дупља је постављена у близини планинарског дома „Бабин зуб“ на стаблу букве на висини од 6 m са отвором дупље окренутим ка североистоку.

Мониторинг се наставља и наредних година у сарадњи са управљачем ПП „Стара планина“ - ЈП „Србијашуме“.

МОНИТОРИНГ И ЗАШТИТА ЛЕШИНАРА У СРБИЈИ

Од четири врсте лешинара које живе у Србији три су нестале - брадан, црни лешинар и бела кања, а једна је угрожена - белоглави суп. Такође, све ове врсте су угрожене на Балкану и Европи. Сви лешинари Србије су строго заштићене врсте према Правилнику о проглашењу строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“ бр 05/2010 и 47/2011); све врсте лешинара Европе су заштићене међународним конвенцијама (Бернском, Бонском и Вашингтонском) које је потписала и Србија; црни лешинар је глобално угрожена врста (црвена листа IUCN, а бела кања и брадан се налази на европској црвеној листи (на европској IUCN и на BirdLife International листи SPEC категорије 1 и 3). Лешинари су једна од најугроженијих група животиња на свету. Пројекти њихове заштите и обнове су задњих деценија приоритет у скоро свим земљама Европе и већем делу њихових ареала.

Мониторинг и цензус белоглавог супа

Обављена су теренска истраживања у циљу мониторинга белоглавих супова: СРП „Увац“ (5-7. априла) и СРП „Клисура реке Милешевке“ (8. априла); СРП „Увац“ и СРП „Клисура реке Милешевке“ (17-21. новембра). Истовремено, обиђена су и хранилишта ради увида у рад и могуће проблеме. Учесници мониторинга (из Завода) су били: Братислав Грубач (руководилац), Милош Радаковић и чувари СРП „Увац“ и СРП „Клисура реке Трешњице“.

Мониторингом шест гнездећих колонија на подручју СРП „Увац“ утврђено је присуство 91 пара белоглавих супова које је започело гнежђење (априла 2017) а укупно је процењено да постоји укупно око 110-120 парова. Бројањем птица новембра 2017. утврђено је присуство 277 јединки. Бројање белоглавих супова у периоду гнежђења на подручју СРП „Клисура реке Милешевке“ је обавио Миленко Бујаковића из Милошевог Дола. Утврђено је да је гнежђење започео 31 пар (подугнуто је 26 полетараца) а да је у колонији било укупно присутно око 32-35 пара. Током бројања новембра 2017. године екипа Завода је потврдила ову бројност колоније која је укупно износила око 70-75 јединки. Бројање гнездећих парова и птица на подручју СРП „Клисура реке Трешњице“ су обавили чувари ЦПР „Натура“ који су евидентирали 20 парова (подигнуто 11 полетараца) који су започели гнежење а укупно око 25 парова у колонији. Укупна број птица у овој колонији новембра 2017. је износио око 55-58 јединки.

Мониторингом гнездећих колонија белоглавог супа у Србији утврђено је укупно присуство најмање 142 пара који су започели гнежђење а процењено је да је укупна бројност у свим колонијама износила око 160-170 парова. Укупан број птица током цензуса новембра 2017. године износио је 402-410 јединки.

На основу мониторинга и цензуса 2017. године утврђено је да је стање популације белоглавог супа у Србији стабилно и да је у даљем порасту. Утврђена је до сада највећа забележена бројност птица ове врсте у Србији током задњих неколико деценија. 7-8 јединки белоглавог супа нађено је на одмориштима на планини Нинаји 8. априла 2017. године.

МОНИТОРИНГ И СТАЊЕ ПОПУЛАЦИЈЕ ДИВОКОЗЕ (*Rupicapra rupicapra* L. 1758) У СРБИЈИ: ПОТЕНЦИЈАЛИ И МОГУЋНОСТИ РЕИНТРОДУКЦИЈЕ /ИНТРОДУКЦИЈЕ

Мониторинг популација у 2017. години је вршен у складу са могућностима и доступним временом. Популација на Столовима ове године није детаљније праћена. Прикупљени подаци од ЈП „Србијашуме“, управљача репро-центром и ловиштем у оквиру кога се Столови налазе, дозвољавају закључак да се делови популације и у оградџи и у слободној природи налазе у даљој и стабилној проградацији. Наставља се тренд раздвајања јединки ван оградџе ка формирању две подгрупе на одвојеним стаништима са обе стране масива Столова. Предвиђено ојачавање популације јединкама из НП „Тара“ ни ове године није било могуће због усмене забране надлежне ветеринарске службе због појаве болести плавог језика на ширем подручју западне Србије, која се местимично појављује уназад две до три године.

Популација у НП „Тара“ наставља стабилан популациони тренд. Ни ове године није вршено хватање јединки и пресељење одређеног броја животиња на Столове, у формиранџи репро-центар.

Према доступним подацима, популација у Лазаревом кањону такође има стабилну бројност, док се популација у НП „Ђердап“ такође налази на путу лаганог опоравка. Чини се да у НП „Ђердап“ не постоји поуздана процена тренутне бројности.

СТАЊЕ И МОНИТОРИНГ ПОПУЛАЦИЈА СТРОГО ЗАШТИЋЕНИХ И ЗАШТИЋЕНИХ ВРСТА ЗВЕРИ У СРБИЈИ – ПРЕДЛОГ И ПРИМЕНА ПРИОРИТЕТНИХ МЕРА ЗАШТИТЕ И УПРАВЉАЊА

Статус мрког медведа је праћен теренским истраживањима и увидом у документацију о начињеним штетама. И даље се може констатовати тренд из последњих година о повећању бројности популација и ширењу ареала. Такође се наставио и тренд повећања обима штета које медведи причињавају на имовинџи грађана (пчелињаци, воћњаци, домаће животиње и сл.). Током 2017. године је настављен тренд стандардних штета на „старим“ тачкама, попут НП „Тара“ и околине, као и подручја Мојстирско-драшких шума (општина Тутин). Такође, приметан је нагли раст броја пријава са ширег подручја Голије. Средином 2017. године је, у сарадњи са ЈП „Србијашуме“ започет пројекат мониторинга мрког медведа на подручју Парка природе „Голија“. Током реализације Пројекта, прикупљено је обиље врло вредних и уникатних података о статусу врсте на истраживаном подручју, који уједно представљају изванредну основу за даљи наставак истраживања и предузимање одговарајућих мера за заштиту врсте, уз истовремено умањење и превенцију штета на имовинџи локалног становништва.

Из доступних података у овој години може се закључити да вук и даље задржава стабилан популациони тренд и релативно високу бројност. О рису је прикупљено врло мало података, с обзиром да теренским истраживањима нису обухваћени крајеви где се налази скоро читава популација риса у Србији (источно од долина Велике и Јужне Мораве).

СТАЊЕ И МОНИТОРИНГ ПОПУЛАЦИЈА ДИВЉИХ ПАПКАРА У СРБИЈИ – ПРЕДЛОГ И ПРИМЕНА ПРИОРИТЕТНИХ МЕРА ЗАШТИТЕ И УПРАВЉАЊА

Активности на реализацији ове пројектне теме су углавном спровођене у оквиру редовних теренских излазака на подручја која су Програмом рада Завода предложена за валоризацију, као и по тематским предметима. Прикупљани су општи подаци о бројности и статусу присутних врста (углавном дивља свиња и срна). Уочени тренд пораста бројности и ареала дивље свиње је настављен и ове године. Изградња својеврсних узгојних центара за унапређење и повећање фондова дивље свиње, које је скоро искључиво финансирано средствима Републичког фонда за развој ловства Србије током претходне две године, ради ојачавања ловне понуде у ловиштима Србије, допринело је проградацији бројности популација. Стога се може реално претпоставити да ће ширење врсте и повећање бројности популација и даље задржати узлазни тренд.

Из расположивих података се може закључити и да је статус срне стабилан, са увек истакнутом напоменом да бројности матичног фонда још увек заостају за фондовима неких земаља у окружењу, са којима делимо сличне природне и друге предуслове за бројније присуство ове врсте.

Током 2017. године, а приликом истраживања подручја заштићеног природног добра Овчарско-Кабларске клисуре, добијени су конкретни подаци о присуству алохтоне врсте папкара – муфлона (*Ovis aries*) на овом подручју. Јединке дефинитивно потичу из ограђеног простора војног објекта у близини Пожеге. Како је временом дошло до пропадања жичане ограде, део јединки из објекта је доспео у слободну природу, и њихово ширење према истоку (и простору заштићеног подручја) је евидентирано неко време. Током теренских истраживања су прикупљени одређени подаци о кретању и појави ових животиња. Њихов обим и карактер за сада ипак не дозвољавају доношење неких смелијих и дугорочнијих закључака у погледу статуса, сталног или привременог присуства муфлона у слободној природи.

На нивоу Републике, уз финансијску подршку Републичког фонда за развој ловства Србије, покренут је пројекат истраживања узрока нестанка јелена европског (*Cervus elaphus*) са подручја Србије јужно од Саве и Дунава и испитивање могућности поновног насељавања. Носилац Пројекта је Шумарски факултет Универзитета у Београду. Циљеви Пројекта, између осталог, треба да допринесу повећању бројности популација ове врсте на просторима централног дела Србије, уз побољшање њеног укупног статуса.

1.4.3. Израда црвених листа и црвених књига

У току 2017. године није реализован наставак пројекта „Израда црвене књиге флоре, фауне и гљива у Републици Србији“. На основу закљученог уговора између Министарства пољопривреде и заштите животне средине и Завода за заштиту природе Србије, Завод је крајем 2015. године закључио са Природно-математичким факултетом из Новог Сада и Друштвом за заштиту и проучавање птица Србије из Новог Сада Уговор о јавној набавци података и услуга везаних за израду Црвене књиге птица Србије. По основу тог уговора, у 2017. години се финализовао рад на изради Црвене књиге фауне Србије III – Птице. У заиздаваштву Завода, Департмана за биологију и екологију ПМФ-а Универзитета у Новом Саду и Друштва за заштиту и проучавање птица Србије, промоција публикације се очекује за обележавање јубилеја Завода у априлу 2018. године.

Други уговор, али о јавној набавци података и услуга везаних за израду Црвених листа одабраних група биљака, бескичмењака, кичмењака и гљива, Завод је склопио у исто време и са Биолошким факултетом Универзитета у Београду. Међутим, током 2017. године није реализован наставак пројекта због неблагоприятно обезбеђених буџетских средстава.

Иако није реализован наставак, у 2017. години је израђен предлог друге фазе пројектног задатка са циљевима и резултатима, износима и активностима на изради Црвених листа одабраних група биљака, бескичмењака, кичмењака и гљива које ће представљати основ за израду Црвених књига појединачних таксономских група.

У 2017. години је Завод у сарадњи са Департманом за биологију и екологију ПМФ-а Универзитета у Новом Саду израдио рукопис „Црвена књига фауне Србије IV - Правокрилци“. У 2018. години је предвиђено штампање књиге у саиздаваштву Завода за заштиту природе Србије и Департмана за биологију и екологију ПМФ-а из Новог Сада и њена промоција.

1.4.4. Остале активности на заштити биодиверзитета, Рад са инспекцијском службом и Акцидентне ситуације

Из области заштите и очувања биолошке разноврсности на подручју Републике Србије у 2017. години реализовано је 45 различитих активности:

- зимски цензус птица водених станишта и вранаца, електрориболов за потребе утврђивања могућности изградње малих хидроелектрана на појединим водотоцима, обилазак одређених локација за потребе издавања услова заштите природе и прописивање мера заштите очувања врста итд.,
- сарадња са надлежним министарством и републичком инспекцијом на спровођењу Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, Правилника о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама и Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље фауне и флоре - CITES конвенције,

- преузимање и збрињавање строго заштићених и заштићених дивљих животиња, као и врста које се налазе на прилозима Правилника о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама,
- евидентирање држања строго заштићених и заштићених дивљих врста животиња у складу са Правилником о условима држања, начину обележавања и евидентирања дивљих животиња у заточеништву,
- реализација непланских интервентних активности и спровођење мера заштите (стручни надзори у случају илегалног сакупљања заштићених врста биљака, држања и лова дивљих животиња, одгајивачнице и зоо вртови итд.),

Највећи број стручних и инспекцијских надзора везано за строго заштићене и заштићене дивље врсте биљака, животиња и гљива обављен је поводом привременог одузимања тартуфа, али и због пријава услед нелегалног држања строго заштићених и заштићених врста птица, ради контроле пријављених птица за легализацију од стране приватних лица, због измештања гнезда, збрињавања младунаца или повређених јединки, као и на основу позива републичке инспекције за заштиту животне средине Министарства заштите животне средине у циљу идентификације врста.

АКТИВНОСТИ

Привремено одузимање тартуфа управе граничне полиције од физичких лица, складиштење и чување у Заводу до момента продаје

У Завод су у више наврата допремане одузете количине белих тартуфа (*Tuber magnatum* Pico) и црних летњих тартуфа (*Tuber aestivum* Vittad.). Укупно је запримљено 50.688,00 грама црних летњих тартуфа и 8.856,00 грама белих тартуфа. Издата су 4 мишљења о држању и даљем поступању за црни летњи тартуфи (*Tuber aestivum* Vittad.) и пет за бели тартуф (*Tuber magnatum* Pico). По одлуци Министарства о продаји, тартуфи су предати купцу уз присуство републичког инспектора.

Обилазак Земунског кеја по пријави грађана за утицај неповољних временских прилика на лабудове и друге врсте птица

Датум: 09.01.2017. године

Локалитет: Земунски кеј, Дунав

Опис стања: Изласком на терен констатовано је да присутни лабудови грпци *Sygnis olor* на Земунском кеју нису заробљени у леду. Уочено је да једна група од 11 лабудова борави уз руб кеја, где их посетиоци хране. Већи број лабудова је даље од кеја, на ивици леда и отворене воде и у том делу се и крећу. Поред лабудова уз руб кеја налази се и велики број обичних галебова и патки глуvara. Завод је поводом ове појаве контактирао ветеринарске службе и у координацији са истим издао саопштење за медије и јавност који је постављен на сајт Завода.

Ванредна инспекцијска контрола по пријави стручног сарадника Завода

Датум: 23.01.2017. године

Локалитет: Почековина, Трстеник

Опис стања: Током реализације теренских активности на зимском бројању птица водених станишта дуж Западне Мораве, забележени су лешеве три мишара *Buteo buteo* на три блиске локације у атару села Почековина код Трстеника. С обзиром на сумњу

да су птице убијене ватреним оружјем, обавештена је републичка инспекција за заштиту животне средине, која је заједно са стручним сарадником Завода била на терену и узорковала лешеве. Исти су достављени ветеринарској амбуланти „Шојић“ у Чачку на анализе и утврђивање узрока угинућа. Резултати анализа потврђују да је једна од три јединке страдала од ватреног оружја, на основу чега је републички инспектор покренуо пријаву против НН лица.

Зимски цензус птица водених станишта

Датум: 23-26.01.2017. године

Локалитети: Западна Морава, акумулације Гружа и Ћелије, Облачинско језеро, Крајковачко језеро, Бованско језеро код Сокобање, језеро Буљанка и вештачко језеро колектора у Змичу код Параћина

Опис стања: У оквиру теренског обиласка Западне Мораве укупно је евидентирана 31 врста и 6280 јединки водених врста птица. На акумулацији Гружа регистрована је једна врста водених станишта - лисаста гуска *Anser albifrons* са 134 јединке. Акумулација је у потпуности била залеђена. На акумулацији Ћелије забележено је присуство осам врста и укупно 716 јединки. Облачинско и Крајковачко језеро су била потпуно залеђена и на њима нису забележене птице водених станишта. Бованско језеро је такође скоро потпуно залеђено осим улазног дела реке Моравице и околине где су нађене три врсте (57 глувара *Anas platyrhynchos*, две сиве чапље *Ardea cinerea* и једна пољска еја *Circus cyaneus*). Језеро Буљанке је такође потпуно залеђено и на њему је нађено мање јато барских стрнадица *Emberiza schoeniclus* у жбуњу у околини језера. Вештачко језеро колектора у Змичу је било знатним делом залеђено и на њему и око њега је нађено више птица мочварица – укупно 7 врста: 72 јединке лисастих гусака *Anser albifrons*, око 60 крца *Anas crecca*, 4-5 шиљкана *Anas acuta*, око 400 глувара, две барске кокице *Gallinula chloropus*, четири обична галеба *Larus ridibundus* и две сиве чапље.

Преузимање повређеног мишара, зимско бројање птица мочварица и стручна подршка инспекцији у вези незаконитог хватања и убијања стого заштићених врста птица певачица на Брестовачком језеру

Датум: 01.02.2017. године

Локалитет: Бојник, Брестовачко језеро и село Придворица

Опис стања: Приликом обиласка Брестовачког језера, у близини бране језера уочене су постављене замке за хватање строго заштићених врста птица певачица. Заправо, уочена су два мала стабла са постављеним штапићима са лепком и 3 мртве строго заштићене врсте певачице које су служиле као мамац за хватање. Такође, на истом месту налазио се и кавез са живим и мртвим птицама певачицама на којима су се налазили мамци за хватање птица (штапићи са лепком). У вези са овим је обавештена инспекција а ангажована је и полиција.

Стручна подршка инспекцији по пријави Српског херпетолошког друштва „Милутин Радовановић“ из Београда

Датум: 06.02.2017. године

Локалитет: Ниш, пет-шоп ЗОО Lizard, ул. Николе Пашића бр. 4

Опис стања: По пријави Српског херпетолошког друштва „Милутин Радовановић“ у вези незаконите трговине/промета строго заштићеним врстама – продаја строго заштићене водене корњаче (*Emys orbicularis*) у просторијама пет-шопа ЗОО Lizard из Ниша, обављен је стручно-инспекцијски надзор. Прегледом просторија пет-шопа није утврђено присуство барских корњача, као ни других строго заштићених или

заштићених врста. Нађене су само акваријумске рибице чија трговина је дозвољена и храна за њих.

Цензус вранаца на подручју реке Нишаве, Јужне Мораве и на Батушиначкој бари

Датум: 10.02.2017. године

Локалитет: Ниш, долина река Нишаве и Јужне Мораве

Опис стања: Бројање вранаца обављено је на подручју реке Нишаве од Врежинског базена (периферија Ниша) узводно до уласка у Сићевачку клисуру, као и у тачки код моста на реци Нишави код Поповца. Скоро читавом дужином реке од око 20 km евидентирано је само 4 јединки великог вранца (*Phalacrocorax carbo*). Бројање на подручју реке Јужне Мораве је обављено на делу од моста на реци код села Мрамора до Доњег Међурова, на подручју Батушиначке баре (уз саму реку на левој обали), са моста код села Батушинца, уз реку код села Чапљинца. На овом делу Јужне Мораве и Батушиначкој бари евидентирано је укупно око 25 јединки великог вранца (*Phalacrocorax carbo*) и јато од 14 јединки, вероватно, малог вранца (*Phalacrocorax rugosus*). Током цензуса корморана обављен је попис и других врста птица. Уочена је веома мала бројност свих врста птица, изузев гачаца и мишара чија је бројност била уобичајена или релативно велика у односу на друге врсте. Време током цензуса је било променљиво облачно, прохладно и дувао је слаб ветар. Водостај река Нишаве и Јужне Мораве је био релативно висок.

Електрориболов за потребе утврђивања могућности изградње малих хидроелектрана на реци Височици и Јеловичкој реци

Датум: 10.02.2017. године

Локалитет: Парк природе „Стара планина“, Пирот, река Височица и Јеловичка река

Опис стања: На реци Височици и Јеловичкој реци, на локацијама планираних малих хидроелектрана „Паклештица“ и „Јеловица“, извршен је електрориболов. Том приликом евидентирани су следеће врсте на Височици: поточна пастрмка (*Salmo trutta*), поточна мрена (*Barbus balcanicus*) и двопругаста уклија (*Alburnoides bipunctatus*) - заштићене врсте и поточни рак (*Austropotamobius torrentium*), строго заштићена врста; у Јеловичкој реци: поточна пастрмка (*Salmo trutta*) и поточна мрена (*Barbus balcanicus*) - заштићене врсте и поточни рак (*Austropotamobius torrentium*), строго заштићена врста. У реци Височици нађене су четири узрасне категорије поточне пастрмке (старости од неколико месеци до 3 године) а у Јеловичкој реци три (старости од неколико месеци до 2 године) при чему у обе реке доминирају најмлађе јединке. Локације представљају природно плодиште риба, а бројност млађи указује на успешан мрест и добре услове за раст и развој млађи. Поред тога, оба водотока су и станиште строго заштићене врсте – поточног рака. Свако захватање воде и смањивање протока неизоставно би довело до знатног смањења дубине и успореног тока чиме би се значајно изменили услови у станишту и трајно нарушила могућност даљег кретања матица риба, мреста и развоја рибље млађи. Због тога је потребно трајно забранити све активности које би могле да доведу до нарушавања постојећих услова у станишту – преграђивање река, захватање воде, уништавање крајречне дрвенасте, жбунасте и зељасте вегетације.

Стручна подршка инспекцији по пријави против непознатог починиоца у вези незаконитог тровања строго заштићених и заштићених дивљих врста птица грабљивица

Датум: 20.02.2017. године

Локалитет: Смедерево, село Осипаоница

Опис стања: По пријави Друштва за заштиту и проучавање птица Србије из Новог Сада у вези илегалног тровања строго заштићених и заштићених птица од стране НН починиоца, обављен је стручно-инспекцијски надзор код села Осипаонице код Смедерева. Изласком на терен утврђено је присуство 12 мртвих мишара (*Buteo buteo*), 1 угинула чавка (*Corvus monedula*), 4 јединке угинулих шакала (*Canis aureus*) и 2 пса (*Canis familiaris* f. d.). Угинуле животиње је пронашао власник парцеле Славиша Шошић, прикупио их и покрио грањем (ради спречавања даљег разношења тела животиња и даљег ланчаног евентуалног тровања) и обавестио Друштво које је обишло терен и поднео пријаву о тровању. Такође, власник парцеле је указао на остатке две мртве овце у близини места налаза отрованих животиња (око 100-200 метара) за које се сумња да су отроване карбофураном. Све мртве мишаре (12 јединки) и једну чавку су инспектор и сарадник Завода прикупили у пластичне вреће и однели на Ветеринарски факултет у Београду на даљу токсиколошку анализу.

Обилазак трасе далековода за потребе издавања услова заштите природе

Датум: 21-24.02.2017. године

Локалитет: Релација Котроман-Краљево

Опис стања: За потребе изградње новог далековода на подручју од Котромана до Краљева прегледан је терен са аспекта утврђивања фауне птица и сисара, те састава шумских заједница у циљу издавања услова заштите природе. Посебно су картирана постојећа гнезда из фамилије врана *Corvidae* и птица грабљивица, као и прелаза и коридора различитих врста сисара и потенцијалне сече шуме и просецања за потребе постављања далековода, а у циљу очувања посебно значајних локалитета који су станишта строго заштићених и ретких животињских врста.

Стручна подршка инспекцији по пријави СПАС-а у вези незаконитог хватања и препродаје строго заштићених и заштићених врста птица певачица

Датум: 01.03.2017. године

Локалитет: Пирот, ул. Устаничка бр 3/23

Опис стања: По пријави СПАС-а а по наредби Основног суда у Пироту, у вези незаконитог хватања и препродаје строго заштићених и заштићених птица певачица од стране приватног лица, обављен је стручно-инспекцијски надзор, као и инспекцијска контрола у приватном стану. Приликом контроле и претреса нису пронађене строго заштићене и заштићене врсте птица које су биле предмет пријаве и претреса, као ни средства за њихово хватање, већ су нађене у кавезима 4 јединке доместификованих канаринаца (*Serinus canaria* f.d.) које нису биле предмет контроле и претреса.

Постављање камере - фотоклопке на гнездо сурог орла *Aquila chrysaetos*

Датум: 06-08.03.2017. године

Локалитет: планина Столови, Краљево

Опис стања: Камера - фотоклопка је постављена у зони гнезда у циљу праћења биологије гнезђења и исхране сурог орла. Ова активност је значајна са аспекта повезаности сурог орла и дивокозе *Rupicapra rupicapra*, која је реинтродукована дивокозом на подручје Столова, у ланцима исхране, али и за добијање података о исхрани и гнезђењу сурог орла за потребе заштите врсте у Србији.

Контрола физичког лица за држање строго заштићених врста птица по пријави Друштва за заштићу и проучавање птица Србије

Датум: 17.03.2017. године

Локалитет: Београд, ул. Крушедолска бр. 1

Опис стања: Приликом контроле идентификована је једна јединка чешљугара *Carduelis carduelis* и три јединке које су хибриди различитих врста птица певачица. Надзирано лице је предметну јединку чешљугара купило у ПЕТ шопу, јединка није прописно обележена, а документацију о куповини и пореклу јединке не поседује. Лицу је наложено да у року од седам дана инспекцији достави потврду о куповини односно пореклу јединке. Предметна јединка је привремено одузета до завршетка процеса, а дата на чување власнику.

Преузимање мишара (*Buteo buteo*) у Куршумлији

Датум: 23.03.2017. године

Локалитет: Куршумлија

Опис стања: Птицу грабљивицу која је била у веома лошој физичкој кондицији која није могла да лети преузело је физичко лице ради њеног спашавања и са намером да је преда надлежним организацијама ради даљег старања. Приликом преузимања птице утврђено је да се ради о мишару (*Buteo buteo*) који се налази на листи строго заштићених врста. Птица је пронађена на Новоселским ливадама у околини Куршумлије средином фебруара 2017. године.

Стручни надзор акције пуштања опорављеног белоглавог супа у СРП „Клисура реке Трешњице“

Датум: 24.03.2017. године

Локалитет: Љубовија

Опис стања: Акција пуштања белоглавог супа је започела прегледом око 13 часова а затим је птица транспортована до хранилишта. Око 14 часова птица је пуштена на пашњаку у близини хранилишта на Таташници. Због слабих узлазних ваздушних струја (слабих термала и одсуства ветра) које су неопходне за нормалан лет птице, птица је пребачена до оближње стене – Таташнице где су постајали идеални услови за њено полетање.

Увиђај са инспекцијом по пријави о уинулој јединки мрког медведа на подручју СРП „Клисура реке Трешњице“

Датум: 25.03.2017. године

Локалитет: Љубовија

Опис стања: По пријави представника Ловачког удружења „Милета Полић-Бата“ из Љубовије о налазу мртве јединке мрког медведа (*Ursus arctos*) у заштићеном природном добру, извршен је увиђај од стране представника републичке инспекције за заштиту животне средине, Завода, Биолошког факултета Универзитета у Београду, управљача заштићеног подручја, надлежне ветеринарске станице из Љубовије и Полицијске управе из Љубовије. Јединка је пронађена на локалитету који се налази на око два километра унутар клисуре, од ушћа Трешњице у Дрину. Прелиминарним ветеринарским прегледом није констатовано присуство ране која је нанета пројектилом из ватреног оружја. Ради детаљне обдукције и установљења узрока смрти, леш животиње је предат на чување Биолошком факултету.

Инспекцијски надзор на фарми за узгој пијавица „Hirudofarma MB“ ради процене приноса за 2017. годину

Датум: 31.03.2017. године

Локалитет: село Прово, општина Владимирци

Опис стања: У сарадњи са републичком инспекцијом за заштиту животне средине, извршен је надзор на фарми пијавица предузећа „Hirudofarma MB“ д.о.о. у селу Прово, општина Владимирци, ради редовне процене годишњег приноса и давања одговарајуће дозволе за извоз одобреног континента медицинских пијавица. Процена приноса је рађена методом пробних квадрата, на основу које је утврђено да се на укупној површини фарме од 2.800,00 m² налази око 381,3 кг пијавица, што одговара предвиђеном приносу на годишњем нивоу, а према елаборату изградње узгајалишта за производњу медицинских пијавица у оквиру рибњака „Шаран“, Прово, који је израдио Биолошки факултет Универзитета у Београду.

Контрола физичког лица за држање строго заштићених врста птица у заточеништву

Датум: 18.04.2017. године

Локалитет: Бојник, ул. Стојана Љубића бр 104

Опис стања: Извршен је увиђај у стамбеном простору код физичког лица у Бојнику, ради идентификације врста у вези пријаве Друштва за заштиту и проучавање птица Србије од 23.02.2017. године. Приликом обиласка локације физичко лице није било присутно на наведеној адреси тако да није обављен стручно-инспекцијски надзор. Наредног дана је инспектор приликом претреса нашао две јединке чешљугара (*Carduelis carduelis*). Ради идентификације прослеђене су електронском поштом 20.04.2017. фотографије пронађених птица на основу којих је потврђено да се ради о чешљугарима које се налазе на листи строго заштићених врста. Физичко лице је изјавило да поменуте птице чува 10 година као кућне љубимце које је купио на пијаци. Против физичког лица поднета је прекршајна пријав, а пронађене птице су остављене на даље чување код власника до коначне судске одлуке.

Контрола физичког лица за држање строго заштићених врста птица по пријави Друштва за заштиту и проучавање птица Србије

Датум: 20.04.2017. године

Локалитет: Шабац, ул. Милоша Московљевића бр. 10

Опис стања: Приликом контроле забележено је укупно 13 живих јединки дивљих врста птица: чешљугар *Carduelis carduelis* - 7 јединки, чижак *Carduelis spinus* - 3 јединке, жутарица *Serinus serinus* - 2 јединке и зелентарка *Carduelis chloris* - 1 јединка. Укупно је преузето 11 јединки, с обзиром да је по једна јединка чешљугара и жутарице излетела из кавеза током преузимања птица. Поред живих јединки, у кавезу је током контроле пронађена и једна угинула конопљарка *Carduelis cannabina*. Надзирано лице је предметне јединке добило на поклон и за исте не поседује документацију о пореклу. Само три јединке су обележене бешавним, ножним прстеновима. Републички инспектор је привремено одузео 11 живих јединки, које су збринуте у Бео зоо врт у Београду. Леш конопљарке се налази у Заводу за заштиту природе Србије и биће достављен Природњачком музеју у Београду.

Угинуће слепих мишева приликом снимања филма у Споменику природе „Лазарев кањон“

Датум: 29.04.2017. године

Локалитет: Злотска (Лазарева) пећина

Опис стања: Због испуштања димних ефеката и активности у пећини за потребе снимања филма, дошло је до промене температуре ваздуха у пећини у „Дворани блокова“ и код „Слапова“; са просечних 9°C температура се повећала на 14°C. Уочено је и неконтролисано ширење димних ефеката (водена пара са глицеролом) ка унутрашњости пећине. Постављена су два вентилатора ради даљег спречавања

ширења димних ефеката и избацивање дима из пећине. Након тога је евидентирана промене понашања слепих мишева, тј. њихово повлачење у дубље делове пећине и нађено је 27 угинулих јединки. Продуцентској кући Clockwork Film Production из Београда наложено је да у свему поступа у складу са Решењем о условима заштите природе за потребе снимања филма у Злотској пећини.

Помоћ у идентификацији птица на првом такмичењу у песми штиглића и бастарда у Власотинцу

Датум: 30.04.2017. године

Локалитет: Власотинце, ул. Његошева бб

Опис стања: Удружење „Власина“ из Власотинца организовало је прво такмичење у песми бастарда и штиглица. Такмичење је било отвореног типа и није било продајног карактера. Удружење је пријавило скуп републикој ветеринарској инспекцији 24.04.2017. године и урађена је контрола од стране ветеринарске инспекције 27.04.2017. године. Скуп је пријављен и ПУ Лесковац, ПС Власотинце.

Стручна подршка инспекцији ради идентификације врста на такмичењу штиглића и бастарда у песми „Лесковац 2017“

Датум: 14.05.2017. године

Локалитет: Лесковац, Центар за стручно усавршавање у образовању, Лесковачког одреда бр. 6

Опис стања: Стручни и инспекцијски надзор у Лесковцу у смислу асистенције републичком инспектору за заштиту животне средине у вези идентификације присутних врста птица на такмичењу чешљугара и бастарда у песми „Лесковац 2017“ које је организовало Удружење за заштиту и одгој птица и ситних животиња „Штиглић“ из Лесковца. Све јединке на такмичењу су биле обележене по Правилнику о обележавању и евидентирању дивљих животиња у заточеништву и за њих је постојала валидна пратећа документација.

Обилазак СРП „Пештерско поље“ због издавања услова заштите природе за постављање видиковца

Датум: 15.05.2017. године

Локалитет: Тројан

Опис стања: На узвишењу Тројан (1351 m) планирана је изградња видиковца висине 10 m, који би се користио у туристичке и промотивне сврхе. У том смислу, локација која је планирана за постављање видиковца је у оквиру заштићеног подручја у режиму заштите другог степена, које представља једино гнездилиште и боравиште планинске ушате шеве *Eremophila alpestris* са 2-4 гнездећа пара и до 25 јединки у периоду дисперзије након гнежђења. Постављањем видиковца директно се угрожава станиште и гнездилиште ове врсте, а организованим туристичким посетама, нарочито у периоду гнежђења ове и других врста птица, директно се узнемиравају гнездећи парови на леглима уз сигурно напуштање територије и губитак станишта планинске ушате шеве.

Мишљење о иницијативи заштите станишта биљне врсте *Eranthis hyemalis* (кукурјак)

Датум: 24.05.2017.

Локалитет: Града Ваљева, КО Ваљево, Ново насеље, катастарска парцела бр. 2246

Опис стања: На захтев невладине организације „Оквир живота“ из Ваљева извршено је прелиминарно истраживање локација на којима је евидентирана врста кукурјак *Eranthis hyemalis*. Кукурјак је строго заштићена биљна врста, таксон описан у Црвеној књизи флоре Србије 1 као „таксон крајње угрожен“, ретка је врста чије је једино

станиште у Србији заштићено у близини Бачке Паланке (СРП „Багремара“) а налаз врсте се наводи и за околину Ваљева. На локалитету Ново Насеље на подручју Ваљева, кукурјак је присутан на ивици деградоване шуме у којој доминира багрем. Од дрвенстих врста присутан је орах, а у приземном спрату доминирају коприва и вијошница. Шума је окружена пољопривредним површинама и водотоцима Љубостиња и Колубара. У шуми, која се граничи са стаништем кукурјака, доминирају алохтоне врсте биљака, а пре свега, инвазивна врста негундовац *Acer negundo*. Претпоставка је да се у самој шуми може наћи кукурјак због чега је неопходно наставити истраживање у 2018. години а предвиђено је да Завод заједно са НВО осмисли програм за рад са школама како би се ђаци укључили у проналажење врсте. На просечној удаљености од највише 500 метара од станишта, налазе се асфалтна база и градска депонија, као потенцијални фактори угрожавања.

Контрола физичког лица за држање строго заштићених врста птица по пријави Друштва за заштиту и проучавање птица Србије

Датум: 25.05.2017.

Локалитет: Каменички вис

Опис стања: Приликом обиласка локације у просторијама угоститељског објекта пронађени су препарати строго заштићених врста птица и заштићених врста – ловне дивљачи, других ловних врста и њихових трофеја.

Стручни надзор гнездилишта белорепана *Haliaeetus albicilla* на позив власника парцеле за потребе сече стабала

Датум: 30.05.2017. године

Локалитет: Тамиш, Палилула, Бесни Фок, Форланд Тамиша

Опис стања: Форланд Дунава и Тамиша је подручје значајно за гнежђење и сеобу птица, део подручја је у границама ИВА „Ушће Саве у Дунав“ и најзначајније је подручје за гнежђење белорепана ван територије АП Војводина (око 10 парова) у зони Дунава. Гнездо је активно у тренутку прегледа, одрасла женка излеће из гнезда, а мужјак је посматран у непосредној околини гнезда. Планирана је сеча шуме у зони гнездилишта белорепана на приватној парцели на којој постоји засад тополе. У циљу очувања гнездилишта белорепана прописане су мере забране сече у зонама од 100 односно 300 m полупречника од гнезда, и у складу са активностима птица у гнезду. Пре сече по подношењу захтева за сечу неопходно је поднети захтев за издавање услова заштите природе.

Инспекцијски надзор и стручна подршка инспекцији (*Buteo buteo*, *Felis silvestris*)

Датум: 30.05.2017. године

Локалитет: Београд, ада Хуја, Еко зона бб

Опис стања: У сарадњи са републичком инспекцијом обављен је ванредни инспекцијски преглед и стручна подршка угоститељског објекта „Царски лов“ по пријави Друштва за заштиту и проучавање птица Србије за излагање препарата строго заштићених врста птица и сисара. Приликом контроле затечена су два препарата мишара *Buteo buteo*, једна таксидермија и једна кожа дивље мачке *Felis silvestris* на зеленој чоји. Приликом контроле није дат доказ о пореклу препарата на увид, инспектори су их одузели, а након прегледа су и смештени у Природњачком музеју у Београду. Реч је о строго заштићеним дивљим врстама, које се налазе и на додатку II CITES конвенције.

Преузимање и збрињавање ветрушке *Falco tinnunculus* по позиву физичког лица

Датум: 16.06.2017. године

Локалитет: Београд, Земун, ул. Првوماјска 61

Опис стања: На позив физичког лица, преузета је једна млада јединка ветрушке *Falco tinnunculus* у добром здравственом и кондиционом стању која је смештена у волијеру Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић“ у Београду.

Контрола физичког лица за држање јединки неколико врста папагаја

Датум: 21.06.2017. године

Локалитет: Београд, ул. Варешка бр. 59

Опис стања: Приликом контроле идентификовано је укупно 33 јединки девет алохтоних врста папагаја (*Psittacus erithacus*, *Amazona aestiva*, *Amazona autumnalis*, *Amazona ochrocephala*, *Amazona festiva*, *Amazona albifrons*, *Amazona vinacea*, *Amazona leuccephala*, *Poicephalus senegalus*). Птице су доброг здравственог и кондиционог стања и држе се у условима који су прописани Правилником о условима држања, начину обележавања и евидентирања дивљих животиња у заточеништву. На увид је стављена и сва неопходна документација, која је уредно вођена, изузев за по једну младу јединку *Amazona ochrocephala* и *Psittacus erithacus* излежених у 2017. години, за које није поднет захтев за увођење у евиденцију и добијање одговарајуће документације од стране Министарства заштите животне средине. Републички инспектор је наложио надзираном лицу да у најкраћем року поднесе захтев за прикупљање потребне документације.

Пуштање полетарца копца (*Accipiter nisus*) на место налаза на Црном врху код Жагубице

Датум: 10.07.2017. године

Локалитет: планина Црни врх, Жагубица, Вртаке, атар села Лазнице

Опис стања: Акција пуштања копца (*Accipiter nisus*) на место налаза младунца на локалитету Вртаке на Црном врху. Пре пуштања млада птица је прстенована алумијумским прстеном Musem Belgrade ЗХ 02131 на десној ноzi. Пуштање птице је извео стручни сарадник Завода у присуству републичких инспектора. На месту пуштања, које је и место где је пронађена, уочена је посечена шума где се вероватно налазило њено гнездо у коме је излежена. Пуштени младунцац кобца је способан да лети и вероватно лови плен. Шансе за преживљавање ове враћене јединке су реално велике.

Обилазак мешовите колоније чапљи у Шапцу

Датум: 21.07.2017. године

Локалитет: Шабац

Опис стања: На позив невладине организације из Шапца у вези очувања мешовите колоније чапљи, извршен је обилазак локације где је констатовано да се ради о мешовитој колонији чапљи коју чине три врсте: гак *Nycticorax nycticorax*, мала бела *Egretta garzetta* и жута чапља *Ardeola ralloides*. Наведене три врсти чапље су строго заштићене дивље врсте. Локација је у тренутку надзора депоније, на којој је на захтев НВО обустављено даље депоновање, углавном грађевинског отпада, представљала депресију површине око 2,5 ha са жбунастом вегетацијом пенсилванијског јасена (*Fraxinus pennsylvanica*) која је у власништву града Шапца.

Враћање у природу десет јединки ветрушке *Falco tinnunculus* привремено збринутих у Бео зоо врт у Београду

Датум: 01.08.2017. године

Локалитет: Београд, Мали Калемегдан бр. 8

Опис стања: Десет јединки ветрушке *Falco tinnunculus*, које су привремено биле збринуте у Бео зоо врту у Београду, преузете су, маркиране металним прстеновима Центра за маркирање животиња Природњачког музеја у Београду и пуштене између насеља Борча и Овча у Београду.

Обилазак трасе далековода за потребе издавања услова заштите природе

Датум: 14-16.08.2017. године

Локалитет: Релација Бајина Башта-Обреновац

Опис стања: За потребе изградње новог далековода на подручју од Бајине Баште до Обреновца прегледан је терен са аспекта фауне птица и сисара у циљу издавања услова заштите природе. Посебно су картирана постојећа гнезда из фамилије врана *Corvidae* и птица грабљивица, као и прелаза и коридора различитих врста сисара и потенцијалног просецања шумске вегетације за потребе постављања далековода, а у циљу очувања посебно значајних локалитета који су станишта строго заштићених и ретких животињских врста.

Мишљење о угрожавању станишта строго заштићених и заштићених животињских врста поводом сече стабала у ГЈ „Стара планина II – Арбиње“

Датум: 16.08.2017. године

Локалитет: Парк природе „Стара планина“

Опис стања: Министарство заштите животне средине, Сектор инспекције за заштиту животне средине, Пиротски управни округ, захтевало је издавање стручног мишљења у вези угрожавања станишта заштићених и строго заштићених животињских врста поводом сече стабала у ГЈ „Стара планина II – Арбиње“. Представници Завода су извршили обилазак и евидентирали присуство строго заштићених и заштићених врста птица и сисара: кобац *Accipiter nisus*, црна жуна *Dryocopus martius*, велики детлић *Dendrocopos major*, голуб гриваш *Columba palumbus*, креја лешњикара *Nucifraga caryocatactes*, крстокљун *Loxia curvirostra*, бргљез *Sittae uropaea*, дрозд имелаш *Turdus viscivorus*, царих *Troglodytes troglodytes*, зеба *Fringilla coelebs* и срна *Capreolus capreolus* (свежи трагови) и предложио мере за њихово очување.

Стручна подршка инспекцији ради идентификације врсте по пријави против приватног лица у вези незаконитог држања, малтретирања и препродаје строго заштићене врсте птице - мишара

Датум: 12.09.2017. године

Локалитет: Житорађа, село Ђакус

Опис стања: По пријави ЕПАР-ОИПА Србија из Суботице и Друштва за заштиту и проучавање птица из Новог Сада у вези незаконитог хватања, чувања, малтретирања и препродаје строго заштићене врсте птице – мишара *Buteo buteo* од стране приватног лица из села Ђакуса код Житорађе обављен је стручно-инспекцијски надзор у приватном дворишту у селу Ђакусу. Приликом контроле пронађен је један мишар (вероватно млада овогодишња јединка) која је смештена у жичаном кавезу величине 1x 1x1,3 m. По изјави лица, мишара је пронашао 29.08.2017. године у веома лошем физичком стању (малаксао, није био способан да лети и имао је мању повреду на једном прсту на нози). Птицу је ухватио ради спашавања, сместио у кавез у дворишту

и хранио редовно пилећим месом. Наводи да је пронађена птица била необична и интересантна и из тог разлога је задржао. Ухваћену птицу је фотографисао и дао оглас за продају птице са ценом од 1 евра, уз напомену да је то била само шала. По обављеном стручно-инспекцијском надзору птица је одузета и пребачена ради привременог смештаја код удружења „Зоопланет“ у Каменици. Имајући у виду здравствено стање птице, након обављеног ветеринарског прегледа, утврђеног здравственог стања и опоравка, мишар ће бити враћен у природу или пребачен у одговарајуће прихватилиште за дивље животиње или зоолошки врт.

Обилазак и прописивање мера заштите за очување гнезда беле роде *Ciconia ciconia*

Датум: 26.09.2017. године

Локалитет: ОШ „Станко Марић“, Угриновци, гнездо смештено на димњаку котларнице

Фактори угрожавања: Редовно одржавање и чишћење котларнице и димњака

Предлог мера заштите: У циљу очувања гнезда беле роде предложено је да се спроведе план чишћења, а да се материјал гнезда у што већој мери сачува. Пре почетка репродуктивног периода пара белих рода на локацији, неопходно је обезбедити платформу која би се инсталирала изнад димњака и постављање гнезда, чиме би се позиција гнезда изместила 2-3 m изнад нивоа димњака.

Контрола физичког лица за држање строго заштићене врсте птица по анонимној пријави

Датум: 28.09.2017. године

Локалитет: Београд, Савски венац

Опис стања: Излазак на терен са инспекцијом за заштиту животне средине по дојави да се путничким аутобусом из Врања превози 40 јединки врсте *Carduelis carduelis* (штиглић, чешљугар). Два аутобуса су прегледана на долазном перону аутобуске станице у Београду уз помоћ полиције, али птице нису пронађене.

Обилазак и прописивање мера заштите за очување гнездилишта орла белорепана *Haliaeetus albicilla*

Датум: 01.11.2017. године

Локалитет: Форланд Дунава, Ковилово, Врбовски, Тамиш, Бесни Фок - ГЈ „Дунав“ и ГЈ „Рит“, ШГ „Београд“, ЈП „Србијашуме“ општина Палилула, Београд

Фактори угрожавања: Ветроломи и ветроизвале као последица олује од 17.09.2017. године

Предлог мера заштите: У оквиру издатог Решења о условима заштите природе прописано је да се на локацији једног уништеног гнезда изврше планирани санациони радови изазвани ветроломом, а на осталим локацијама где су и даље активна гнезда, прописано је да се радови на санацији спроведу у односу на ограничења у зонама од 100 односно 300 m полупречника од гнезда.

Стручна подршка инспекцији ради идентификације врста у вези незаконитог хватања и чувања строго заштићених врста птица певачица

Датум: 14.11.2017. године

Локалитет: Пирот, ул. Народних хероја бр. 60

Опис стања: По наредби Основног суда из Пирота у вези незаконитог хватања и чувања строго заштићених птица певачица од стране приватног лица, обављен је стручно-инспекцијски надзор, у приватном стану и дворишту. Том приликом у жичаним кавезима нађено 13 јединки чешљугара *Carduelis carduelis* (3 одрасле и 10

младих) и 5 јединки хибрида између мужјака чешљугара *Carduelis carduelis* и женке доместификованог канаринца *Serinus canaria* f.d. Све пронађене јединке имале су затворене прстенове и биле су вештачки подигнуте, за које је власник имао одговарајућу документацију и дозволе за чување.

Праћење и бројање популације белоглавог супа у Србији

Датум: 17-21.11.2017. године

Локалитети: СРП „Увац“, СРП „Клисура реке Милешевке“, СРП „Трешњица“, клисура реке Лим

Опис стања: Током теренских истраживања спроведено је бројање белоглавих супова у предрепродуктивном периоду у циљу одређивања укупне бројности белоглавог супа у Србији, утврђивања структуре популације и величине репродуктивног дела популације. Поред тога, обављени су састанци са управљачем СРП „Увац“ у циљу добијања података везаних за број туриста у заштићеном подручју, како би се дефинисао интензитет притиска на популацију белоглавог супа од стране туриста и прописале мере за ублажавање тог притиска. Такође, анализиран је извештај о количини изнете хране на хранилиште за некрофаге врсте на локалитету Манастирине.

Стручна подршка инспекцији по пријави у вези незаконитог хватања строго заштићених птица певачица

Датум: 01.12.2017. године

Локалитет: Ниш, Палилула

Опис стања: По анонимној пријави у вези незаконитог хватања строго заштићених врста птица певачица од стране физичког лица обављен је инспекцијски преглед и претрес стамбеног простора. Током инспекцијског прегледа породичне куће и дворишта пронађене су следеће строго заштићене врсте птица: 4 чешљугара (*Carduelis carduelis*) и 1 мужјак врсте чијак (*Carduelis spinus*), смештени у кавезима. Власник птица није имао дозволу за држање птица. По његовој изјави птице су пореклом из дивљине које је ухватио помоћу канапа постављених на кавезе ранијих година (пре око 1-2 године, мада по анонимној пријави он је птице хватао овог лета и јесени). Имајући у виду да су птице биле у веома доброј физичкој кондицији, као и да су вероватно биле недавно ухваћене, одмах су након обављеног инспекцијског прегледа пуштене на слободу.

Контрола физичког лица за илегално хватање строго заштићених дивљих врста птица по пријави ДЗППС

Датум: 07.12.2017. године

Локалитет: Краљево, Витковац бб

Опис стања: Приликом контроле није забележено присуство и држање јединки строго заштићених дивљих врста птица. Код надзираног лица, у дворишту куће пронађена је клопка са кавезом која је намењена за хватање птица из реда певачица Passeriformes, уз постављено семе сунцокрета као мамац. Приликом контроле одузете су клопке, а против лица је инспектор покренуо прекршајни поступак за постављене клопке које служе за илегално хватање дивљих врста птица.

Контрола физичког лица имаоца строго заштићених дивљих врста птица

Датум: 12.12.2017. године

Локалитет: Београд, Крњача, ул. Владимира Бечића бр.15

Опис стања: Редовни годишњи инспекцијски преглед имаоца строго заштићених дивљих врста. Све јединке које се држе користе се у соколарске сврхе, као и за биолошки вид борбе у смислу растеривања птица на аеродрому, као и за промоцију соколарства као спорта и приказивање на сајмовима. Укупно је контролисано 18 примерака и то: три јединке суруг орла *Aquila chrysaetos*, десет јединки харисовог јастреба *Parabuteo unicinctus*, четири јединке јастреба *Accipiter gentilis* и једна јединка сибирске буљине *Bubo bubo sibiricus*. Све јединке се држе у простору који испуњава услове за њихово држање, а стављена је на увид и сва неопходна документација о пореклу птица. Уједно, имаоц предметних јединки је пријавио и угинуће једне јединке харисовог јастреба, која ће бити достављена и смештена у Природњачки музеј у Београду.

Незаконито хватање, држање и препродаја строго заштићених птица певачица

Датум: 15.12.2017. године

Локалитети: село Малошиште, Дољевац

Опис стања: По пријави у вези незаконитог хватања, држања и продаје строго заштићених врста птица певачица од стране физичког лица из села Малошишта код Дољевца, обављен је полицијски преглед/претрес стамбеног простора и дворишта. Том приликом пронађене су следеће строго заштићене врсте птица: 24 чешљугара (*Carduelis carduelis*), 22 чишка (*Carduelis spinus*), 9 жутарица (*Serinus serinus*) и 2 зебе (*Fringilla coelebs*) које су биле смештене у кавезима који су се налазили у породичној кући. Власник птица није имао дозволу за држање птица. По његовој изјави скоро све птице су пореклом из дивљине које је ухватио помоћу канапа и мреже пре око 2-3 месеца. Строго заштићене врсте, имајући у виду да су биле у доброј физичкој кондицији, као и да су биле недавно ухваћене, одмах су након обављеног полицијског претреса пуштене на слободу.

Стручна подршка инспекцији ради идентификације врста приликом ванредног инспекцијског надзора на изложби птица

Датум: 17.12.2017. године

Локалитет: Град Ниш, општина Медијана, ул. Насерова бб

Опис стања: Стручни надзор ради идентификације птица током ванредног инспекцијског надзора на изложби птица 59. Орнитолошког шампионата Србије у Нишу које је организовало Удружење за заштиту и одгајање птица „Гај“ из Ниша. Стручни надзор је обављен по захтеву Министарства заштите животне средине а по пријави Друштва за заштиту и проучавање птица Србије. Констатовано је присуство следећих строго заштићених врста птица: 14 јединки чешљугара *Carduelis carduelis* (све са затвореним прстеновима), 7 јединки зимовке *Pyrrhula pyrrhula* (све јединке са затвореним прстеновима), 5 женки врабаца покућара *Passer domesticus*, 3 мужјака зелентарке *Carduelis chloris*, 12 јединки хибрида мужјака чешљугара *Carduelis carduelis* и женке канаринца *Serinus canaria forma domestica* (све су имале затворене прстенове), 2 јединке хибрида између конопљарке *Carduelis cannabina* и канаринца *Serinus serinus f.d.* (обе јединке су имале затворене прстенове), 1 мужјак хибрид са доминантним карактеристикама зелентарке (јединка је имала затворен прстен). Све наведене птице су строго заштићене дивље врсте. Јединке птица на изложби су биле обележене по Правилнику о обележавању и евидентирању дивљих животиња у заточеништву и за њих је постојала валидна пратећа документација.

1.4.5. Уредба о стављању под контролу коришћења И промета дивље флоре и фауне

Одрживи развој природних ресурса директно је зависан од примене и унапређења законске регулативе, и сходно томе како из Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009-др.закон, 72/2009-др.закон, 43/2011-одлука УС и 14/2016), тако и из Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-испр. и 14/2016), проистекла је и Уредба о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС”, бр. 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2009 и 69/2011). Поменута Уредба регулише сакупљање и све друге облике коришћења и промета дивље флоре и фауне. Контрола подразумева заштитне мере, услове сакупљања, ограничења и забрану сакупљања, коришћења и промета, праћење стања популација заштићених врста на природним стаништима, анализу испуњености услова за издавање дозвола за коришћење заштићених врста у комерцијалне сврхе и евиденцију свих значајних података везаних за дозвољено коришћење заштићених врста.

Уредба кроз прилоге обухвата списак од 97 заштићених врста и то – 63 биљне врсте, 2 врсте лишајева + род *Usnea* са 8 врста, 15 врста гљива и 9 врста животиња, као и однос количина заштићених врста у свежем и сувом, односно, прерађеном стању.

Уредбом је предвиђено да дозволу за сакупљање и стављање у промет заштићених врста издаје министарство надлежно за послове заштите животне средине, по претходно прибављеном мишљењу Завода за заштиту природе Србије и Покрајинског завода за заштиту природе (уколико се ради о сакупљању на територији АП Војводине). Мишљење Завода се односи на количине заштићених врста, које се могу сакупљати из појединих региона који су наведени у захтевима правних лица односно, предузетника, као и на то да ли се ради о заштићеном природном добру или не. Уредбом је предвиђено да правна, физичка лица и предузетници могу сакупљати заштићене врсте као матична легла, односно засаде из природних станишта ради заснивања узгајалишта, плантажа, расадника и других облика узгајалишта.

На основу члана 15. Уредбе, Министарство пољопривреде и заштите животне средине је на основу предлога континенталног Завода објавило 28.02.2017. године конкурс за издавање дозвола за сакупљање из природе заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива. Право учешћа на овом конкурсима имала су правна лица и предузетници који се баве делатношћу сакупљања и стављања у промет дивље флоре, фауне и гљива под условом да им није изречена казна за прекршај прописана поменутом Уредбом. На основу члана 13. став. 3 Уредбе, а по предлогу Завода, донесена је Наредба о забрани сакупљања заштићених врста дивље флоре и фауне у 2017. години („Службени гласник РС“ бр. 17/2017), која за поједине врсте забрањује сакупљање на територији читаве Републике Србије или на неком њеном одређеном подручју.

На конкурс се у 2017. години пријавило 198 правних лица односно предузетника, од којих је 154 добило дозволу за сакупљање, 143 правних лица је послало ОЗВ образац за 2016. годину са извештајем о количинама и месту сакупљања из природе.

Завод је на основу захтева Министарства издао 325 мишљења за коришћење и промет заштићених врста, укупно обрадио 468 предмета. Анализом ове делатности у 2017.

години установљено је да је интересовање за сакупљање дивљих врста у природи остало на нивоу претходних година.

У току 2017. године по подацима којима располаже Завод за заштиту природе Србије прекорачен је контингент за врсте Свиловина (*Epilobium montanum*) за 3.120 kg и Врбовка, ноћура (*Epilobium parviflorum Schreber*) за 10.200 kg.

Сакупљање и промет комерцијалних врста гљива вргања (*Boletus edulis bull Fr.*) и лисичарке (*Cantharellus cibarius L.Fr.*) у току 2017. године је био много мањи због веома неповољних временских услова, тј. велике суше током године.

Делатност сакупљања и промета пужева је и 2017. године показала да се тржиште стабилизовало у погледу сакупљања пужева из природе. Захтева за формирање фарми пужева није било. Урађен је један захтев за процену количине узгојеног пужа. Урађена је и једна процена количине јужно-медицинских пијавица (*Hirudo verbana*) на фарми пијавица.

Наредбом о забрани сакупљања заштићених врста дивље флоре и фауне у 2017. години сакупљање врста *Testudo hermanni* (шумска корњача), *Vipera ammodytes* (поскок) и *Hirudo medicinalis* (медицинска пијавица) било је забрањено на целој територији Републике Србије.

Комисија за спровођење конкурса за издавање дозвола за сакупљање заштићених врста дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2017. години је констатовала да постоји потреба за повећањем квоте сакупљања тартуфа. При утврђивању повећања контингента за врсте *Tuber magnatum*, *Tuber aestivum* и *Tuber macrosporium* узело се у обзир да предложена количина не угрози природне популације дивље флоре, фауне и гљива и њихова станишта. С друге стране, водило се рачуна и о потребама тржишта, при чему је у односу на њихов промет претходних година, установљена потреба за проширењем контингента поменутих врста. Предложене количине дозвољене за сакупљање у 2017. години и даље не угрожавају опстанак ових врста у природи.

Најинтензивније сакупљање лековитог биља у 2017. години регистровано је на територији општина пчињског, расинског, рашког, јабланичког, моравичког и нишавског управног округа, где се по подацима Завода, налази и највећи број откупних станица.

Чланом 20. Уредбе регулисано је гајење заштићених врста дивље флоре и фауне на плантажама и фармама физичких и правних лица односно предузетника. Они су у обавези да Завод обавесте о формирању плантаже или узгајалишта ради добијања мишљења о количинама које се гаје и за то је потребно да доставе податке о узгајалишту и то о локацији, површини и врсти која се гаји.

Највећи број плантажа регистрован је на територији АП Војводине где постоји и традиција узгајања лековитог биља. Ове године се повећао број узгајивача лековитог боља, нарочито плантажа белог слеза, шипурка а пријављена је и једна фарма за гајење тартуфа. У складу са законом о Заштити природе формиран је Покрајински завод за заштиту природе, тако да контролу гајења заштићених врста на плантажама и

фармама које се налазе на територији АП Војводине у потпуности обавља поменути Завод.

Током 2017. године ради евидентирања плантажа на којима је гајено лековито биље у централној Србији, поднето је 28 захтева од стране физичких и правних лица која се баве овом делатношћу. На терену је регистровано 35 појединачних обрадивих површина са лековитим биљем за које је дата процена приноса: делова биљака који су у употреби (корена, хербе или цвета), репродуктивног материјала (семена), као и процена произведеног садног материјала (садница).

Први пут у овој години на територији Републике Србије (без АП Војводине) регистроване су две плантаже строго заштићене биљне врсте пешчарског смиља (*Helichrysum arenarium* L.), остале врсте су у благом повећању броја плантажа па је тако било четири плантаже хајдучке траве (*Achillea millefolium* L.), две плантаже кантариона (*Hypericum perforatum* L.), две плантаже очајнице (*Marrubium vulgare* L.), једна плантажа враниловке (*Origanum vulgare* L.), једна плантажа вресака (*Satureja montana* L.), десет плантажа белог слеза (*Althaea officinalis* L.), као и десет плантажа балканске (жуте) линцуре (*Gentiana lutea subsp. symphyandra*), која се налази на Уредби и на Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Претпоставка је да постоји већи број плантажа где се узгаја лековито биље које се налази на Уредби, као и врста које су на прилозима Правилника. Мишљења смо да плантажни узгој заштићених врста дивље флоре треба и убудуће да се прати.

Доношењем Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, увелико је олакшан плантажни узгој строго заштићених врста. Омогућавањем узгоја строго заштићених врста разрешавају се два озбиљна ограничења: обезбеђује се заштита угрожених врста и опстанак њихових природних популација, а истовремено обезбеђује се квалитетнија сировина за задовољавање потреба тржишта.

И у 2017. години настављен је заједнички рад са инспекцијом за заштиту животне средине Министарства пољопривреде и заштите животне на контроли коришћења и промета дивље флоре и фауне. У Завод су у више наврата допремане одузете количине белих тартуфа (*Tuber magnatum* Pico) и црних летњих тартуфа (*Tuber aestivum* Vittad.). Сарадња са републичком инспекцијом за заштиту животне средине је у вези са стањем привремено одузетих тартуфа од физичких лица од стране управе граничне полиције као и у односу на складиштење и чување до продаје по одлуци министра. Све су бољи резултати у покушају заустављања незаконитог коришћења природних ресурса. Међутим, и даље је евидентно непоштовање закона у овој области, па је неопходно много веће ангажовање и других државних органа, али и локалне самоуправе и локалног становништва. Све је то могуће кроз бољу едукацију и подизање свести становништва да се природно богатство мора сачувати и за будуће нараштаје.

1.5. УТВРЂИВАЊЕ ПРЕДЕОНЕ РАЗНОВРСНОСТИ

У току 2017. године, рад у области имплементације предеоне политике у национално законодавство обухватио је интензиван рад на изради Правилника о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја (сходно чл. 26 став 5. Закона о заштити природе). Одржани су бројни састанци Радне групе за имплементацију Европске конвенције о пределу. Представник Завода је са представницима надлежног министарства, затим министарства надлежног за грађевину, Републичког завода за заштиту споменика културе и шефа експертског тима израдио коначан предлог Правилника о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја са Образложењем, који је упућен у даљу процедуру.

У претходном периоду остварена је сарадња са државним, научним и стручним институцијама у области предеоне политике.

Завод је са надлежним министарством размотрио измену Протокола о изменама и допунама Европске конвенције о пределу, ради поновне ратификације. Наиме, претходна Конвенција о пределу је изменама омогућила приступ и примену Конвенције и на не-европске државе (глобални ниво).

Поводом реализације праксе студената IV године одсека Пејзажне архитектуре и хортикултуре, остварена је сарадња са Шумарским факултетом Универзитета у Београду. Том приликом, одржана је презентација „Заштита природе“, која је представила систем заштите природе кроз заштиту конкретног подручја – СП „Миљаковачка шума“. Такође, у прилог актуелности израде „Правилника о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја“, презентација је приказала и појам предела и Европску конвенцију о пределу у контексту заштите природе, као и имплементацију политике предела у национално законодавство и стратешка документа.

1.6. ЦЕНТРАЛНИ РЕГИСТАР ЗАШТИЋЕНИХ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

Послови вођења Централног регистра се обављају континуирано и подразумевају:

- Редовно уношење и ажурирање података,
- Комплетирање збирке исправа за свако заштићено природно добро правним актима, архивским, картографским, катастарским и другим документима.

Централни регистар у електронској форми подразумева унос података о заштићеним природним добрима у информациони систем Завода - апликација **ЗЗПС - Централни регистар** кроз редовно ажурирање.

Фото и видео документациони материјал се заводи у Инвентарску књигу за филмове и видео снимке. Као врста документа појављују се компакт дискови, DVD, VHS и Beta. Природна добра под претходном заштитом имају своју посебну евиденцију.

У 2017. години завршено је скенирање картографске документације заштићених природних добара која износи 2.988 докумената, док је крајем 2016. године скенирана фото архива Завода која броји 10.986 фотографија.

У 2017. години обављено је микрофилмовање збирке исправа заштићених природних добара. Копије микрофилмова ће бити достављене Министарству заштите животне средине.

У Централни регистар заштићених природних добара унето је **18** нових податка:

Решења/Одлуке/Уредбе о проглашењу:

1. Одлука о проглашењу заштићеног подручја Споменик природе „Два стабла тисе на салашу код Новог Орахова“ (број: 501-29/2017-V - Скупштина општине Бачка Топола - Службени лист општине Бачка Топола 6/2017);
2. Одлука о проглашењу заштићеног подручја Парка природе „Бачкотополске долине“ (Број: 501-28/2017-V - Скупштина општине Бачка Топола - Службени лист општине Бачка Топола 6/2017);
3. Уредба о проглашењу Парка природе „Радан“ (05 број 110-9176/2017-I - Службени гласник РС 91 /2017);
4. Уредба о проглашењу Парка природе „Златибор“ (05 број 110-9179/2017-I - Службени гласник РС 91 /2017);

Решења/Одлуке о изменама акта о заштити:

1. Одлука о измени одлуке о заштити споменика природе „Храст лужњак у Зрењанину“ (број: 06-163-18/16-I - 23.12.2016. - Скупштина града Зрењанина - Службени лист града Зрењанина 34/2016);
2. Одлука о измени одлуке о заштити споменика природе „Жупанијски парк у Зрењанину“ (број: 06-163-19/16-I - 23.12.2016. - Скупштина града Зрењанина - Службени лист града Зрењанина 34/2016);
3. Одлука о измени одлуке о заштити споменика природе „Бели дуд у Белом Блату“ (број: 06-163-20/16-I - 23.12.2016. - Скупштина града Зрењанина - Службени лист града Зрењанина 34/2016);

4. Решење о стављању ван снаге тачке 3. Решења о стављању под заштиту државе „Храстовог дрвореда код Бачког Петровог села“ и именовану новог управљача (број: I 322-21/2016 - 03.11.2016. године - Општина Бечеј - Службени лист општине Бечеј 19/2016);
5. Одлука о изменама Одлуке о заштити споменика природе „Бигрена акумулација код манастира Тумане“ (број:633-3/2016 - 29.11.2016. године – Скупштина општине Голубац – Службени гласник општине Голубац 14/2016);
6. Одлука о измени одлуке о проглашењу Споменика природе „Јовачка језера“ (број: 06-68/5/17-IV/04 - 07.05.2017. године - Скупштина општине Владичин Хан – Службени гласник града Врања 10/2017);
7. Одлука о измени и допуни Одлуке о заштити Споменика природе „Клисура Осаничке реке“ (број. I-020-1196/17-01 од 25.08.2017.године - Скупштина општине Жагубица);
8. Одлука о изменама Одлуке о заштити Предела изузетних олика „Вршачке планине“ (број: 011-57/2017-II-01 од 11.10.2017. године – Скупштина Града Вршца - Службени лист града Вршца 17/2017);
9. Одлука о изменама Одлуке о заштити Споменика природе „Стража“ (број: 011-57/2017-II-01 од 11.10.2017. године - Скупштина Града Вршца - Службени лист града Вршца 17/2017);
10. Одлука о изменама Одлуке о проглашењу заштићеног подручја „Заштићено станиште Мали Вршачки рит“ (број: 011-57/2017-II-01 од 11.10.2017. године - Скупштина Града Вршца -Службени лист града Вршца 17/2017);

Решења/Одлуке о престанку заштите:

1. Одлука о брисању заштите Природног споменика вртне архитектуре „Парк у Хоргошу“ (број: 02-29/2017-1/Б од 26.01.2017. године - Скупштина општине Кањижа);
2. Решење о престанку заштите Споменика природе „Стабло липе – Мира“ (број: П-Р.54/2017-01 - 30.01.2017. године - Скупштина општине Богатић);
3. Решење о престанку заштите Природног споменика „Стабла храста лужњака у селу Колару“ (број: 501-174/17-01 – 03.10.2017. године - Скупштина града Јагодине)
4. Одлука о престанку заштите заштићеног природног добра „Келреутерија“ на Калемегдану у Београду (број: 501-560/17-С од 29.09. 2017. године – Скупштина града Београда - Службени лист града Београда 70/2017);

Остало:

1. Достављање микрофилмоване документације заштићених природних добара Министарству пољопривреде и заштите животне средине (03.02.2017. године);
2. Обавештење о узорковању воде из реке Јерме у СРП „Јерма“ – ЈП Србијашуме, Београд,
3. Сагласност за управљање природним добром Предео изузетних одлика „Озренске ливаде“ – ЈП Србијашуме.

Према захтевима различитих институција, прослеђивани су подаци о заштићеним подручјима из Централног регистра, и то:

Агенција за заштиту животне средине (просторни подаци о Еколошкој мрежи Републике Србије, ИВА, ИРА и РВА подручја поводом захтева ЕЕА у складу са INSPIRE директивом, промена површина заштићених подручја по категоријама у 2016. години за CDDA базу, подаци за CDDA базу података о заштићеним подручјима и designation boundaries за 2016. годину,

Министарство пољопривреде и заштите животне средине (извештај о учинку за период од 01.01.-31.03.2017. године за два индикатора: Број стручних надзора и Број подручја вреднованих за заштиту, достава података о реализацији пројеката из надлежности Завода за заштиту природе Србије ради израде „Извештаја о реализацији просторног плана Републике Србије за 2016. годину“, захтев за достављање списка насеља (катастарских општина) обухваћених територијом националних паркова и заштићених природних добара већих површина);

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (списак заштићених природних добара од изузетног значаја на територији Републике Србије, списак и просторни подаци заштићених природних добара по окрузима на територији уже Србије ради израде Извештаја о остваривању Просторног плана Републике Србије и стању просторног развоја за 2016. годину);

Министарство рударства и енергетике (достављање граница заштићених природних добара у електронској форми, а поводом имплементације пројекта Катастра рударског отпада на подручју Републике Србије, Захтев за доставу података о заштићеним природним добрима ради израде Катастра малих хидроелектрана);

Републички завод за статистику, Београд (подаци о заштићеним природним добрима у 2016. години за израду „Статистичког годишњака Републике Србије, 2016“, подаци о заштићеним природним добрима у Републици Србији за годишње ажурирање „ДЕВ ИНФО базе“ за индикатор проценат површине заштићених природних добара у односу на укупну површину Републике Србије, захтев за достављање података о истраживањима и активностима Завода ради израде Плана званичне статистике за 2018. годину);

Секретаријат за заштиту животне средине (захтев за доставу података о активностима Завода за заштиту природе Србије у циљу израде годишње публикације „Квалитет животне средине у Београду“ за 2016. годину);

Војногеографски институт, Београд (захтев за доставу граница односно локација заштићених подручја, еколошки значајних подручја, ИВА, ИРА и РВА подручја са њиховим основним карактеристикама (дорађени подаци о заштићеним подручјима ради израде карата и других географских материјала за потребе система одбране);

Јавно водопривредно предузеће „Србијаводе“, Београд (геопросторни подаци везани за заштићена подручја, подручја у поступку заштите и еколошке мреже на територији Републике Србије поводом активности на спровођењу Плана вађења речних наноса),

Природно математички факултет, Нови Сад, Хербаријум БУНС (достављање података о заштићеном споменику „Хербар Андреје Волнија“ ради учешћа у пројекту валоризације, конзервације и рестаурације збирке Волнијевог хербаријума,

Шумарски факултет, Београд (захтев за информацију везану за заштићена подручја).

Део базе Централног регистра представљају и подаци о стручним надзорима, који су у форми јединствених образаца редовно уношени. Такође, у оквиру збирке исправа, вршена је допуна и измена података.

1.7. ИЗРАДА РЕШЕЊА О УСЛОВИМА ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ, МИШЉЕЊА И ПЛАНСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА

У току 2017. године примљено је и урађено укупно 3.174 различита захтева. Укупан број захтева у форми услова заштите природе и мишљења износи 1.824 предмета. Укупан број мишљења који се односи на контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне износи 335. Осим тога, урађено је 1.015 захтева у форми обавештења, извештаја и друго.

Од укупног броја захтева за услове заштите природе и мишљења, 607 захтева се односило на издавање Решења о условима заштите природе и мишљења *на простору заштићених природних добара*. Од наведеног броја захтева за услове заштите природе, највећи број (око 70%) захтева односио се на израду Решења о условим заштите природе за планове управљања за заштићена подручја, за израду посебних основа газдовања шумама, за потребе уређења на заштићеним добрима, као и за израду програма управљања рибарским подручјима заштићених подручја. Мањи број (око 30%) захтева односио се на издавање услова заштите природе за изградњу и реконструкцију објеката, резивање грана, уклањање сувих стабала, одржавања манифестација, уређење планинарских, пешачких и едукативних стаза са пратећим мобилијаром и сл. На простору заштићених подручја највећи број мишљења односио се на захтеве у вези легализације и озакоњења објеката, сакупљања семена, сечу стабала, садњу садница, као и мишљења на основе газдовања шумама, планове и програме управљања заштићеним подручјима, рибарским подручјима и др.

Укупан број захтева за услове и мишљења *ван заштићених подручја* је 1.217, од којих се највећи број, више од 50%, односи на захтеве за услове за изградњу различитих објеката, реализацију активности у простору и то: геолошка и хидрогеолошка истраживања, експлоатација, планска документација (планови детаљних регулација, планови генералне регулације, планови посебне намене и други планови), изградња минихидроелектрана, радиобазне станице и сл. Око 40% захтева односило се на издавање мишљења на просторне и урбанистичке планове (ПДР, ПГР, ППППН), шумске и друге основе и програме, студије о процени утицаја, стратешке процене утицаја, законску регулативу, изградњу минихидроелектрана, за рад са строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама, увоз алохтоних врста, узгој и плантажно гајење врста, легализацију објеката и слично.

Посебно значајан и обиман сегмент представља рад на изради услова и мишљења за израду основа Газдовања шумама у заштићеним подручјима, као и ван заштићених природних добара за које је урађено око 50 услова и мишљења. С обзиром да просечна површина за газдинску јединицу износи око 2.000 ha, значи да је у току године дефинисано и анализирано стање шумских екосистема за око 100.000 ha, односно око 10% од укупне заштићене површине у Србији и око 2% од укупног шумског фонда шумских екосистема ван режима заштите.

Планска документација

У оквиру просторно планске документације, у току 2017. године, одговорено је на укупно 367 захтева. Урађено је 287 захтева везаних за израду *планова детаљне регулације*, 50 за израду *планова генералне регулације*, 22 за *урбанистичке пројекте*, 7 за *просторне планове подручја посебне намене*, 1 за *просторни план општине* и 1 за *генерални урбанистички план*. Завод је издао податке за потребе израде Извештаја о остваривању Просторног плана РС за 2016. годину и сарађивао на достављању података за извештаје о остваривању регионалних просторних планова на подручју региона Шумадије, јужне, источне и западне Србије за 2016. годину.

Поред услова и мишљења за све врсте планских докумената, урађен је велики број захтева који се односе на планове инфраструктурних коридора, односно за изградњу електроенергетских водова и далековода, саобраћајница и обилазница (махом за државне путеве I и II реда), као и ургентно одржавање и отклањање оштећења на државним путевима IB реда, за изградњу гасовода и сл.

У оквиру техничке документације урађени услови и мишљења односе се углавном на уређења целина за спортско-рекреативне центре, комплексе за марине и плаже, реконструкције изворишта, уређење планинарских, пешачких, бициклических и едукативних стаза, као и за изградњу разних врста објеката - скијалишта, хотелског и апартаманског смештаја, викендица и сл.

У току 2017. године одређен број услова и мишљења урађен је као део сарадње са Одељењем за нормативне послове при Министарству заштите животне средине, који се односе на: одлуке о изради просторних планова, израду просторних планова, извештаје о стратешким проценама утицаја, предлоге уредби и правилника, закључке Владе и предлоге закона.

Електронско спровођење обједињене процедуре за 2017. годину

У досадашњем току пословне 2017. године у оквиру ЦЕОП-а, Заводу за заштиту природе Србије као имаоцу јавних овлашћења, пристигло је **228** захтева за издавање услова заштите природе за израду локацијских услова, посредством надлежних органа, Министарства грађевине, саобраћаја и инфраструктуре односно градских/општинских управа. У вези укупног броја приспелих и обрађених захтева, тренутно стање је следеће:

- ✓ за 168 захтева наплаћена је прописана такса за издавање акта о условима заштите природе;
- ✓ по основу 24 захтева подносиоци истог не подлежу обавези плаћања прописане таксе за издавање акта о условима заштите природе у Е-обједињеној процедури, сходно члану 4. Правилника о изменама и допунама Правилника о висини и начину обрачуна и наплате накнаде за издавање акта о условима заштите природе;
- ✓ за 10 поднетих захтева установљено је да су претходно издата Решења и даље на снази, те су подносиоци истих ослобођени плаћања таксе за издавање акта;
- ✓ 15 такси за издавање акта још увек није наплаћено, иако су Решења у законом прописаним роковима израђена и прослеђена надлежним органима;
- ✓ 11 захтева су у фази обраде (доношења Решења о условима заштите природе).

На основу статистичко-евиденционе провере, утврђено је да проценат наплативости Решења о условима заштите природе до дана 14.12.2017. године, путем поступка Е-процедуре износи преко 90%.

У циљу ефикасног спровођења електронске обједињене процедуре, стручни сарадници Завода као имаоца јавног овлашћења су редовно и активно учествовали на састанцима у Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре у вези са применом процедуре, иновацијама информационог система и ефикаснијим спровођењем поступака. Састанци су се одржавали једном недељно или једном у две недеље и организовали су их чланови посебне радне групе тог министарства са великим бројем имаоца јавних овлашћења и надлежним органима.

Радне групе, комисије, и др.

Активности у поступку номинације НП Ђердап у европску и светску мрежу Геопаркова:

- анализа предложених смерница и критеријума од стране UNESCO-а за процену вредности за чланство у европску и светску мрежу Геопаркова;
- рад на изради документације потребне у поступку номинације НП „Ђердап“ у европску и светску мрежу Геопаркова;
- потребна документација садржи: Апликациони досије, Документ о самоевалуацији, Анекс 1 и пратећи графички материјал;
- наставак рада на корекцији и допуни докумената потребних у поступку номинације у складу са примедбама Секретаријата за геопаркове UNESCO.
- преглед Документа о самоевалуацији, корекција и штампање финалне верзије геолошке карте са уцртаним новим границама и карте најзначајнијих природних и културних локалитета лоцираних на подручју будућег геопарка „Ђердап“ у циљу презентације члановима експертске комисије-евалуаторима из европске и светске мреже геопаркова;
- припрема предлога локалитета и радова на њиховом уређењу у циљу презентације експертској комисији;
- израда прелиминарног плана обиласка и издвајање најзначајнијих локалитета који ће бити презентовани експертској комисији;
- активности везане за припрему пријема Одбора-експертске комисије-евалуатора (састоји се од два стручњака представника европске мреже геопаркова из Шпаније и Немачке) у циљу процене испуњавања критеријума у поступку номинације;
- пријем експертске комисије и презентација најзначајнијих природних и културних локалитета на подручју будућег геопарка Ђердап у циљу процене испуњавања критеријума у поступку номинације НП „Ђердап“ у европску и светску мрежу геопаркова НП „Ђердап“.

У току 2017. године, рад у области имплементације предеоне политике у национално законодавство обухватио је интензиван рад на изради Правилника о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја (сходно чл. 26 став 5. Закона о заштити природе). Одржани су бројни састанци Радне групе за имплементацију Европске конвенције о пределу. Представник Завода је са представницима надлежног министарства, затим

министарства надлежног за грађевину, Републичког завода за заштиту споменика културе и шефа експертског тима израдио коначан предлог Правилника о критеријумима за идентификацију предела и начин процене њихових значајних и карактеристичних обележја са Образложењем, који је упућен у даљу процедуру.

На позив Министарства заштите животне средине у октобру Заводу је присуствовао консултативном састанку радне групе поводом израде Стратегије борбе против климатских промена са Акционим планом. Ова Стратегија треба да идентификује приоритетне мере смањења емисија ГХГ (митигација) и надлежне институције за спровођење одређених опција, као и временски оквир спровођења и укупне потребне финансијске ресурсе. У оквиру консултативног састанка, који се односио на сектор шумарства, извршено је вредновање и селекција адекватних индикатора (<http://www.klimatskastrategija.eu/>).

У Министарству пољопривреде и заштите животне средине одржан је састанак чланова радне групе за израду Стратегије заштите природе поводом разматрања поступка стратешке процене утицаја на животну средину на предлог Стратегије заштите природе.

81. састанак Групе за научно разматрање CITES конвенције (81st Scientific Review Group Meeting on CITES) одржан је у Бриселу у оквиру Европске Комисије, којем је сарадник Завода присуствовао у својству посматрача. Улога Групе за научно разматрање је да доноси одлуке о конкретним случајевима трговине дивљим биљним и животињским врстама на основу научних података, односно да процени утицај трговине на дивље популације врста чији статус у односу на CITES конвенцију захтева научно разматрање. Радну групу чине представници научних органа земаља чланица Европске уније.

Радна група за заштиту природних ресурса основана је Решењем Одбора за координацију инспекцијског надзора Координационе комисије Владе Републике Србије. Радна група је основана 2015. године и од тада ради у готово истом саставу. Ове године чланови Радне групе су се састали пет пута. Осим послова везаних за редован рад инспекција, на састанцима су изношени извештаји о активностима везаним за инспекцијске надзоре у координисаним акцијама. Завод није учествовао ни у једној координисаној акцији 2017. године.

Радна група за успостављање геопаркова у Републици Србији основана је Решењем Министарства пољопривреде и заштите животне средине. Радна група је основана 2015. године, али током 2017. године није одржан ниједан састанак.

Састанак радне групе за припрему Плана имплементације Оквирне директиве о водама организовало је Министарство пољопривреде и заштите животне средине. Први састанак чланова све четири радне групе. Даље активности по овој теми одвијаће се у оквиру радних група (РГ): РГ за Оквирну директиву о водама, РГ за Директиву о комуналним отпадним водама, РГ за Директиву о води за пиће и РГ за Нитратну директиву.

Презентован је почетни извештај који садржи циљеве и очекивања пројекта, преглед досадашњих прелиминарних активности, предлог методологије рада и садржаја

појединих докумената, рокове и др. Посебан осврт био је на методологију рада, садржај појединих докуменат и. на тему финасирања пројекта.

На основу рада Посебне радне групе о изменама и допунама Правилника о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов, као и о начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов, у 2017. години је објављен Правилник („Службени гласник РС“, број 9/2017). На захтев представника локалних самоуправа Доњег Подунавља и привредних рибара, фебруара 2017. године је одржан састанак у надлежном Министарству, на коме су изнете примедбе на објављени Правилник, са захтевом да се он поново коригује, међутим, оне нису прихваћене од стране чланова радне групе.

РАДНЕ ГРУПЕ и представници Завода

<i>Директива/радна група /комисија</i>	<i>Представник Завода</i>
1. Поглавље 27 (у оквиру њега <i>Environmental Approximation Strategy-EAS2; ENVAP3</i>)	Александар Драгишић
2. Директива о птицама	мр Верица Стојановић
3. Директива о стаништима	Милош Радаковић
4. Директива о заштити подземних вода од загађења и погоршања квалитета	др Ненад Секулић
5. Директива о стандардима квалитета животне средине у области политике вода	мр Верица Стојановић
6. Оквирна директива о водама	Кличковић Милорад
7. Нитратна директива	др Сава Симић
8. Радна група Министарства рударства и енергетике за утврђивање и оверу резерви подземних вода на територији Републике Србије	др Сава Симић
9. Радни тим Министарства пољопривреде и заштите животне средине за номинацију НП „Бердап“ у Европску и Светску мрежу Геопаркова уз UNESCO подршку	Кличковић Милорад
10. Радна група Министарства пољопривреде и заштите животне средине за успостављање геопаркова у Републици Србији	Слађана Шкобић
11. Радна група за заштиту природних ресурса Одбора за координацију инспекцијског надзора Координационе комисије Владе Републике Србије	др Душан Мијовић
12. Национални савет за климатске промене Владе Републике Србије	Срђан Маринчић
13. Присуство консултативном састанку радне групе поводом израде Стратегије борбе против климатских промена са Акционим планом	Мирјана Николић
14. Посебна радна група Министарства пољопривреде и заштите животне средине за анализу одредаба Правилника о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов,	Мирјана Николић
	Александар Драгишић
	Марија Трикић
	др Ненад Секулић

као и о начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов	
15. Радна група Министарства заштите животне средине за израду Уредбе о оцени прихватљивости	др Ненад Секулић мр Верица Стојановић
16. Радна група Завода за заштиту природе Србије за формирање контигената дивљих биљних, животињских врста и гљива за 2018. годину	Берислава Илић, др Растко Ајтић, мр Верица Стојановић, др Слађана Шкобић, Јелена Марковић, Радомир Мандић мр Данко Јовић Драгана Недељковић
17. Посебна радна група Града Ниша из области која обрађује чиниоце животне средине – помоћ при изради Програма заштите животне средине Града Ниша са акционим планом 2017-2027. године	
18. Међуресорна радна група Министарства трговине, туризма и телекомуникација за реализацију пројекта установљавања, успостављања и развоја ски центра Голија	Биљана Крстески
19. Савет Резервата биосфере „Голија – Студеница“ Министарства заштите животне средине	Биљана Крстески
20. Стручни одбор Ловачке коморе Србије	Владан Бједов
21. Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење поступка решавања по захтевима за накнаду штете проузроковане од стране строго заштићених и заштићених дивљих врста животиња	Владан Бједов Милош Радаковић
22. Комисија Министарства заштите животне средине за спровођење Конкурса за издавање дозвола за сакупљање дивље флоре, фауне и гљива у комерцијалне сврхе у 2017. години	Берислава Илић Растко Ајтић
23. Радни састанци имаоца јавних овлашћења са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре као надлежним органом, у вези ефикасног спровођења е-обједињене процедуре	Мила Ристић Драган Цвијић
24. Радна група за израду Акционог плана за унапређење административних капацитета у области животне средине	мр Верица Стојановић
25. Рад Комисије Завода за предлагање решавања поднетих захтева за израду техничке документације односно изградњу малих хидроелектрана (МХЕ)	Ненад Секулић Растко Ајтић Биљана Крстески Драгана Петраш Сава Симић Драган Нешић Саша Бранковић Растко Ајтић
26. Радна група Министарства заштите животне средине за израду Предлога правилника о трошковнику збрињавања одузетих примерака строго заштићених, заштићених и алохтоних дивљих врста	

27. Радна група Министарства заштите животне средине за израду Предлога правилника о прекограничном промету и трговини дивљим врстама	Растко Ајтић
28. Радна група за израду Предлога правилника о граничним прелазима на којима се моће обављати увоз, извоз, унос, износ и транзит строго заштићених и заштићених дивљих врста, њихових делова и деривата, као и услове у погледу њихове опремљености и оспособљености за обављање тих послова	Растко Ајтић
29. Радна група Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде – Управе за шуме за измене и допуне Закона о ловству и дивљачи	Владан Бједов
30. Међусекторска радна група Министарства рударства и енергетике задужена да прати реализацију пројекта израде Катастра малих хидроелектрана	Сава Симић
Данко Јовић
31. Радна група Министарства заштите животне средине за имплементацију Европске конвенције о пределу	Марија Трикић
32. Радна група за израду Стратегије заштите природе	Марија Трикић
33. Радна група SRG Working Group Reptiles and Amphibians, Европска Комисија, Брисел, ЕУ	Миљивоје Крвавац
34. <u>Група за научно разматрање CITES конвенције (Scientific Review Group on CITES), Европска Комисија, Брисел, ЕУ</u>	по потреби
35. <u>Радна група за стратегију развоја туризма града Ниша за 2018</u>	Данко Јовић
36. Радна група за израду измена и допуна Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне	Берислава Илић,
др Растко Ајтић,
мр Верица Стојановић

1.8. СЛУЖБЕНА ПУТОВАЊА

У току 2017. године, остварено је укупно 1.770 дана службених путовања, од чега је 1.510 дана у земљи, 44 дана у иностранству и 216 дана на Хиландару. У београдском делу Завода остварено је 1.396, а у нишком 374 дана службених путовања.

Под службеним путевима се у оквиру законских обавеза и описа делатности рада Завода подразумевају највећим делом путовања остварена у сврху теренских истраживања за валоризацију природних вредности, израду услова и мишљења, стручних и инспекцијских надзора, пројектних тема, мониторинга и сл.

По врсти	Укупно	Београд	Ниш
Услови и мишљења	133	99	34
Стручни надзор	103	60	43
Контрола коришћења и промета	6	6	0
Надзор заштићених врста и станишта	12	12	0
Заштита подручја	122	122	0
Прелиминарна истраживања	22	22	0
Теренска истраживања	527	407	120
Сарадња са инспекцијом	7	3	4
Пројекат домаћи	33	33	0
Превоз	238	238	0
Остало	567	394	173
Укупно	1770	1396	374

По месецима	Укупно	Београд	Ниш
Јануар	33	12	21
Фебруар	58	41	17
Март	113	90	23
Април	106	67	39
Мај	234	197	37
Јун	155	135	20
Јул	217	154	63
Август	197	178	19
Септембар	280	240	40
Октобар	156	129	27
Новембар	135	96	39
Децембар	86	57	29
Укупно	1770	1396	374

3. МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

2.1. Пројекти

2.2. Сарадња са међународним организацијама, номинација међународно значајних природних добара

2.3. Учесће на међународним скуповима (стручни и научни скупови, обуке и сл.)

Планиран је наставак и даљи развој сарадње са релевантним међународним организацијама за заштиту природе и стручним организацијама у региону, као и реализација међународних пројеката.

2.1. Пројекти

„ОТВОРЕН РЕГИОНАЛНИ ФОНД ЗА ЈУГОИСТОЧНУ ЕВРОПУ - БИОЛОШКА РАЗНОВРСНОСТ“ *„Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity Sub project: Regional network for biodiversity Information Management and Reporting (BIMR)“*.

Наставак регионалног пројекта који је започет крајем 2016. године од стране немачке организације за развој (ГИЗ). Пројектна мисија биће настављена у региону ЈИ Европе у другој половини јануара са свим заинтересованим странама владиног и невладиног сектора и другим партнерима. У протеклом периоду није уочен видљив прогрес у сарадњи у оквирима пројекта, као и у успостављању његовог идејног правца.

2.2. Сарадња са међународним организацијама, номинација међународно значајних природних добара

САРАДЊА СА УНЕСКО (UNESCO) - МАВ ПРОГРАМОМ

У првој половини 2017. године проглашен је други резерват биосфере „Бачко Подунавље“ у Републици Србији. Урађена је припрема допунског материјала (видео/фото материјал) којим је Резерват представљен током јуна месеца у Паризу, када је подручје формално проглашено и заштићено програмом МАБ (Човек и Биосфера).

Обављен је иницијални састанак са представницима Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, за припрему апликације за остваривање услова за прекогранични резерват биосфере „Тара - Дрина“. Очекује се почетак припреме номинационог листа почетком наредне године и дефинисање обавезујућих корака за обе стране.

САРАДЊА СА PROWILDLIFE ОРГАНИЗАЦИЈОМ

Припрема нових ЦИТЕС номинација за СоР18 у Шри Ланки, наредне године. Континуирани мониторинг базе података везано за илегалну трговину рептилима из земаља трећег света ка Европи. Тренутне активности у оквиру сарадње Завода углавном су усмерене на тренутну проблематику трговине птицама кроз Србију, као транзитну зону за ове групе животиња ка ЕУ тржишту.

CITES

Међуинституционална и међународна сарадња у примени ЦИТЕС конвенције, као и континуирани напори SRG групе (учесници и представници Завода) за водоземце и гмизавце при Европској Комисији. Сарадња има за циљ одређивање што објективнијих квота за поједине групе које су обухваћене конвенцијом, а чији извоз из земаља порекла је одобрен од стране надлежних органа, а сматра се необјективним или ризичним за природне популације. Завод је учествовао на Трећој регионалног конференцији утицаја на околицу, 13 – 16. Септембра, Водице, Хрватска.

2.1. Учешће на међународним скуповима (стручни и научни скупови, обуке и сл.)

81. састанак Групе за научно разматрање CITES конвенције (81st Scientific Review Group Meeting on CITES)

У Бриселу је 13.11.2017. године одржан 81. састанак Групе за научно разматрање CITES конвенције у оквиру Европске Комисије, којем је сарадник Завода присуствовао у својству посматрача. Улога Групе за научно разматрање је да доноси одлуке о конкретним случајевима трговине дивљим биљним и животињским врстама на основу научних података, односно да процени утицај трговине на дивље популације врста чији статус у односу на CITES конвенцију захтева научно разматрање. Радну групу чине представници научних органа земаља чланица Европске уније.

Други састанак „Адхок“ Групе експерата о извештавању за Емералд мрежу и 8. састанак Групе експерата за заштићена подручја и еколошке мреже (2nd meeting „Ad-Hoc Restricted Group of Experts on Reporting on the Emerald Network of Areas of Special Conservation Interest“) и (8th meeting Group of Experts on Protected Areas and Ecological Networks)

Крајем септембра 2017. године одржан је састанак у Привредној комори Србије са представницима Секретаријата Бернске конвенције (Gianluca Silvestrini, Marc Hory, Tania Braulio) и Министарства заштите животне средине. Присутно је било и тридесетак представника земаља потписница Бернске конвенције, као и невладине организације. На састанку су отворене теме везане за извештавање за Емералд мрежу и постигнутим резултатима. На крају дана су формиране радне групе које су дискутовале о идентификацији и одређивању нових Емералд подручја, заштити и праћењу стања подручја када прођу процес усвајања, а речи је било и о комуникацији. Посебан састанак одржан је за Емералд мрежу у земљама Југоисточне Европе („The

Emerald Network in South East Europe (Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Serbia, „The former Yugoslav Republic of Macedonia”). Један од најважнијих закључака састанка је да су Емералд подручја и Natura 2000 „fully compatible with each other“. Потребно је наставити рад на допуњавању и освежавању Емералд базе у складу са новим правилима извештавања.

Међународна радионица на тему „UNESCO човек и биосфера“, међусекторски приступ управљања природним ресурсима - Да ли то функционише на јужном Кавказу?“

У периоду од 05. - 10.11.2017. године, представници из Јерменије, Азербејџана и Грузије присуствовали су радионици „UNESCO човек и биосфера“, међусекторски приступ управљања природним ресурсима - Да ли то функционише на јужном Кавказу?“, у организацији ГИЗ-а. Основни циљ радионице био је представљање примера других резервата биосфере и могућност оснивања и формирања резервата биосфере у земљама јужног Кавказа. Први део радионице односио се на увођење МАБ концепта за међусекторско, интегрисано и одрживо управљање природним ресурсима. У другом делу представљени су различити резервати биосфере и размена искустава, као и учење из добрих пракси. Члан Националног одбора МАБ-а у Француској, Mireille Jardin, представила је Управљање резерватима биосфере. Такође, представљени су резултати рада у групама. Закључак је био да програм МАБ-а може бити имплементиран у земљама јужног Кавказа. Из Србије су били присутани из Завода и Покрајинског завод који су представили Резерват биосфере „Голија – Студеница“, као и Резерват „Бачко Подунавље“ и активно је учествовали на радионици.

Преговарачка група 27

1. У организацији Министарства пољопривреде и заштите животне средине, у фебруару 2017. године у Београду је одржан састанак на коме је учествовало око 50 представника из двадесет институција чланова Преговарачке групе 27, а излагач је био Арунас Киндратос, „тим лидер“ ЕНВАПЗ пројекта. На састанку презентован рад Србије у претходне две године, тј. од експланаторног скрининга на пољу Поглавља 27, и сам приступ изради преговарачке позиције, а изнети су и наредни кораци који треба предузети у изради преговарачке позиције. У марту 2018. је планирано одржавање 10 састанака секторских радних група, када ће се и Завод укључити везано за област Природа, односно на тему појединачних директива, пре свега Директиве о стаништима и Директиве о птицама.
2. Око 50 учесника из двадесетак институција чланова Преговарачке групе 27 присуствовало је састанку одржаном у јуну 2017. године у згради УНДП-а, у Београду, на коме се разматрало о приступу и даљим роковима израде нацрта Преговарачке позиције за Поглавље 27. Општа процена јесте да је „статус транспозиције“ углавном добар, а да је „институционални оквир“ потребно стандардизовати. Закључено је да су планови транспозиције углавном јасни и да треба радити на 94 акта до краја 2018. године. У септембру 2017. очекује се финализација нацрта Преговарачке позиције за одобравање од стране ПГ27.

3. У јуну 2017. године је у ЕУ инфо центру одржан састанак радне групе за израду Акционог плана унапређења административних капацитета у области животне средине. Састанку је присуствовало 15 учесника из институција чланица Преговарачке групе 27. Општи циљ пројекта „Даља имплементација Стратегије за апроксимацију у области животне средине“ је да помогне Србији у апроксимацији правних тековина ЕУ у области заштите животне средине и климатских промена кроз јачање институција и побољшање инфраструктуре. На радионици је највише било речи о ЕУ Директивама које захтевају значајна финансијска улагања. Приказани су резултати анализе прикупљених података о броју особа које конкретно раде на пословима заштите животне средине и показало се да у неким градовима и општинама чак и нема запослених задужених за област животне средине.
4. У оквиру техничке помоћи за припрему пројектног задатка (TOR) за пројекат за IPA 2016, „Наставак подршке спровођењу Поглавља 27 у области заштите природе“ (Natura 2000) (Technical Assistance for preparation of ToR for the Project „Continued support to implementation of Chapter 27 in the area of nature protection“ у новембру 2017. године одржана је радионица у Заводу организацији ЕУ Делегације у Србији, Министарства заштите животне средине и Завода. Ово је друга радионица, одржана са различитим заинтересованим странама, представницима надлежних институција и организација, које су и раније препознате као важни субјекти у заједничком учешћу на реализацији пројеката на пољу заштите природе, а посебно ка успостављању европске еколошке мреже Natura 2000. ИМАЈУЋИ У ВИДУ ДА Завод ради на прикупљању података, припреми документације, идентификацији, картирању и ажурирању ГИС базе типова станишта и распрострањености појединих станишта врста на подручју Републике Србије у сарадњи са другим стручним и научним институцијама и припрема документацију за еколошке мреже укључујући и мрежу Natura 2000 осталих институција и организација, досадашњим пројектима на успостављању еколошке мреже, изради црвених листа и црвених књига одређених група организама, како би се што квалитетније приступило изради TORa и реализацији IPA 2016.

Пројекат Голија – од планирања ка развоју - студијска посета Италији

Представници пројекта „Голија - прелаз од планирања ка развоју“, у сарадњи са Регионалном развојном агенцијом Златибор, међу којима је и Завод, били су у студијској посети Италији септембра 2017. године, како би се упознали са моделима управљања заштићеним природним подручјима у Европској унији, а затим моделе добре праксе применили у нашој земљи. Пројекат „Голија - прелаз од планирања ка развоју“, има за циљ стварање претпоставки за одрживи развој инфраструктуре на подручју Парка природе „Голија“ и развој управљачког модела за одрживи развој Голије и управљање туристичком дестинацијом. Пројекат финансирају Европска унија и Влада Швајцарске преко развојног програма Европски ПРОГРЕС и Министарство трговине, туризма и телекомуникација Владе Републике Србије, а обухвата израду недостајуће планске документације, дефинисање модела управљања одрживог развоја туризма, као и кампању усмерену на информисање свих заинтересованих страна и израду акционог плана за развој Голије. Током посете Италији посећена су три национална парка који се простиру кроз регије Емилија Ромања, Тоскана, Абруцо, Марке, Молизе и Лацио. Одржана је и радионица која се

односи на методологију израде партиципативног акционог плана за туризам у заштићеним природним добрима.

Конференција о одрживом развоју (Serbia Goes Green)

Организатор Color Media Communications и магазином „Diplomacy & Commerce“ у сарадњи са Амбасадом Шведске, у априлу 2017. године у Београду организовали другу по реду конференцију о одрживом развоју под називом „Serbia Goes Green“, на којој је и Завод учествовао. Тема конференције је била отварање Поглавља 27 (климатске промене и животна средина), а било је и речи о органској производњи, екотуризму, обновљивим изворима енергије у нашој земљи, као и о еколошки свесним компанијама и добрим праксама у свету и код нас.

Заштићена подручја за природу и људе (Protected areas for nature and people)

У фебруару је у Загребу, одржана је међународна радионица „Заштићена подручја за природу и људе“ у организацији WWF Adria, са задатком дефинисања начина истраживања и прикупљања информација о актуелној сарадњи између локалних заједница и заштићених подручја у региону Динарског лука.

Циљ радионице био је обука стручних консултаната који би представницима локалне заједнице и представницима управљача представили пројекат „Заштићена подручја за природу и људе“. По методологији WWF за процену сарадње заштићених подручја и локалне заједнице у заштићеним подручјима, у реализацији радионица у заштићеним природним добрима заједно са консултантима WWF је учествовао и Завод, од припрема и одржавање радионица до израде завршног извештаја. Радионице су одржане у националним парковима „Бердап“, „Тара“, „Копаоник“, парковима природе „Голија“ и „Вршачке планине“, специјалним резерватима природе „Увац“, „Делиблатска пешчара“, „Клисура реке Градац“ и Пределу изузетних одлика „Власина“.

МаБ Форум Младих 2017 (2017 MaB Youth Forum)

У Резервату биосфере „Делта реке По“ у Италији је од 18. до 23.09.2017. године организован први МаБ Форум Младих у оквиру УНЕСКО Програма Човек и Биосфера. На Форуму је учествовало 276 младих људи, старости од 18 до 35 година, из 85 држава, а са циљем да окупи младе људе чија је улога у Резерватима Биосфере управљачка, истраживачка, или који живе и раде на простору Резевата, и на тај начин промовише активно учествовање младих у МаБ Програму и ојача њихову улогу у одрживом развоју Резевата Биосфере. На МаБ Форуму Младих је представљено 142 резервата биосфере, а сарадник Завода је представио новопроглашени Резерват биосфере „Бачко Подунавље“, други по реду УНЕСКО Резерват биосфере у Србији.

Допринос одрживог газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју

У организацији Министарства пољопривреде и заштите животне средине, FAO и GEF, у Београду је у јуну 2017. године, одржана радионица у вези пројекта „Допринос одрживог газдовања шумама ниској емисији и прилагодљивом развоју“. На скупу су представљене активности UN FAO у области шумарства у региону FAO Регионалне канцеларије за Европу и Централну Азију израда пројектног документа рада радних група у вези анализе, пројекат, иницијативе појединачних институција за учешће у

пројекту и њиховој улози у самој у имплементацији пројекта. Завод је учествовао као једна од заинтересованих страна, чије се учешће и сарадња и даље очекује.

Пољопривредна и екосистемска решења за смањење ризика од катастрофа

Регионална радионица на тему „Пољопривредна и екосистемска решења за смањење ризика од катастрофа”, по позиву Међународне организације за заштиту природе - Регионална канцеларија за Источну Европу и Централну Азију (IUCN ECARO). Одржана у октобру 2017. године, у Београду. На радионици су презентовани припери досадашњих искустава и добре праксе, који се примењују у другим земљама (Велика Британија, Аустрија итд.) а који би били од велике користи у будућем одређивању критеријума и мера приликом проналажења екосистемских решења за смањење ризика од катастрофа и адаптацију на климатске промене.

Улога Завода, који је препознат као партнер, је константна сарадња у вези наведене проблематике и учешће у радној групи, која је оформљена од стране IUCN, а у циљу израде Студије о екосистемским услугама и природним решењима за смањење ризика од катастрофа и адаптацију на климатске промене, чија израда је у току.

Процена стања заштите животне средине у југоисточној Европи (*State of nature conservation systems in South-Eastern Europe*)

Завод је учествовао у раду на ажурирању и кориговању података у документу - Процена стања заштите животне средине у Југоисточној Европи (*State of nature conservation systems in South-Eastern Europe*) који ће бити објављен као званична IUCN публикација у оквиру пројекта „**Ка јачању веза у заштити природе у југоисточној Европи**“ (*Toward Enhanced Conservation Planning in South-Eastern Europe*). Документ се издаје у циљу формирања заједничког извештаја о стању заштите природе у региону.

3. ИНФОРМИСАЊЕ, ЕДУКАЦИЈА И УЧЕШЋЕ ЈАВНОСТИ У ЗАШТИТИ ПРИРОДЕ

3.1. Промотивне манифестације и активности

3.2. Информисање и доступност информација

Послови везани за област односа са јавношћу и у 2017. години били су усклађени и комплементарни са пословима из основне делатности Завода и реализовани кроз низ промотивних манифестација, и активности усмерених на остваривање сарадње са медијима и невладиним сектором, као и комуникације са заинтересованим јавностима.

3.1. Промотивне манифестације и активности

У току 2017. организовано је обележавање еколошких датума:

- **Светски Дан влажних подручја**, је свечано обележен на заједничкој манифестацији у Покрајинском заводу за заштиту природе у Новом Саду. У организацију свечаности укључило се Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, а учешћу у раду скупа одазвали су се многобројни управљачи заштићених природних добара, рамсарских подручја, еколошких удружења и медија. У радном делу скупа одржана су три предавања: „Значај рамсарских подручја за заштиту птица у Србији“, „Значај очувања и одрживог управљања влажним подручјима“, и „Влажна станишта југоисточне Србије - значај и заштита“. Након стручног дела скупа отворена је изложба фотографија природе под називом „Наша прича о природи“.
- Поводом обележавања **Светског дана шума**, како би указали на стање и значај заштите шума код нас, Завод за заштиту природе Србије учествовао је у више акција пошумљавања и ширења свести јавности о значају очувања шума. У циљу указивања на стање, значај и заштиту шума храстова, које су некада доминирале нашим просторима, Завод је у сарадњи са Градском управом Ниша и ЈКП „Медијана“, у Нишу, организовао промоцију монографије „Заштићени храстови“ и садњу храста. Завод је учествовао и у акцији пошумљавања на Авали и такмичењу 10 београдских школа у шумском вишебоју, у организацији ЈП „Србијашуме“ и Градског секретаријата за заштиту животне.
- Поводом обележавања **Светског дана вода**, у циљу ширења свести јавности о потреби очувања вода као ресурса и природног наслеђа, Завод за заштиту природе Србије и ЈП „Ресавска пећина“, организовали су образовну акцију на подручју Споменика природе „Лисина“ за децу из школе у окружењу природног добра. Овом приликом, ученици су уз водиче из Завода и ЈП „Лисине“ учили о значају водопада као националне хидролошке баштине и откривали које биљне и животињске врсте живе у окружењу, управо због одређених особености водопада и вода Споменика природе „Лисине“. Након обиласка заштићеног подручја деца су у сликарској радионици цртала како виде и доживљавају природно добро у чијем окружењу живе и уједно осмишљавали поруке о заштити вода. Своје поруке ученици су симболично изговорили приликом пуштања два венца од биљака пролећница низ водопад Велики бук.

- Поводом обележавања *Дана заштите природе*, Завод за заштиту природе Србије, ЈП „Србијашуме” и Институт за ботанику и Ботаничка башта „Јевремовац” Биолошког факултета Универзитета у Београду организовали су скуп у Летњој учионици Ботаничке баште у Београду. У присуству великог броја учесника одржан је скуп посвећен указивању на потребу заштите и одрживог управљања заштићених подручја на примеру Резервата биосфере „Голија-Студеница“, као подручја које има статус међународне заштите, Споменика природе „Церјанска пећина“ као представника гео-наслеђа наше земље и Споменика природе „Ботаничка башта Јевремовац“.
- Завод је учествовао у реализацији *Ноћи биологије* са пројекцијом документарног филма о угрожености ретких врста илегалном трговином „Свет у нестајању“ интернационалног тима аутора. Након пројекције филма представници Завода одржали су трибину о значају Међународне конвенције о трговини ретким и угроженим дивљим врста (CITES конвенција). Ове године манифестација је одржана 21. априла на Департману за биологију и екологију, ПМФ-а у Новом Саду.
- Поводом обележавања *Дана планете Земље*, организацијом презентације у Савременој гимназији у Београду о природним вредностима и систему заштите природног наслеђа, Завод за заштиту природе Србије подржао је манифестацију под слоганом „Богатије знање за здравије окружење“.
- Поводом обележавања *Дана Завода*, 28. априла у просторијама седишта у Београду представљене су активности на изради предлога за заштиту простора „Кучај-Бељаница“ и стратешке активности у заштити природе у наредном периоду.
- Поводом обележавања *Дана змија*, Завод је подржао манифестацију коју је овим поводом, 19. маја, организовала ОШ „Стојан Новаковић“ за ученике шабачких основних школа. У циљу упознавања ученика са врстама змија у Србији, њиховим стаништима, особеностима, угрожености и правилном понашању у близини ових животиња, у просторијама школе, херпетолози Завода и Удружења „Зоо планет“ из Ниша, одржали су образовни програм „Знањем против страха“. Организацијом образовног програма о змијама за ученике шабачких школа, по први пут у нашој земљи је обележен Дан змија.
- У просторијама Завода за заштиту природе Србије, на *Дан биодиверзитета*, 22. маја 2017. године одржан је Први национални симпозијум са међународним учешћем „Дивље биљне и животињске врсте под контролом сакупљања и промета: стање и перспективе“, у организацији Факултета за примењену екологију „Футура” Универзитета Сингидунум и Завода.
- Завод је организовао фото изложбу о заштићеним подручјима Србије у оквиру Конференције Дан информисања о планети земљи „From COP 22 to COP 23: Review and Prospects”, која је одржана поводом обележавања *Светског дана заштите животне средине*, 07. јуна у Скупштини Републике Србије. Међународна конференција о климатским променама одржана је у организацији Министарства пољопривреде и заштите животне средине, док је гост домаћин скупа била Амбасада Краљевине Мароко у Београду. Изложба фотографија Завода у Скупштини Републике Србије била је изложена месец дана.
- *Поводом Дана европске баштине* на позив Библиотеке „Димитрије Туцовић“ из Лазаревца, стручни сарадници Завода одржали су у свечаној сали библиотеке предавања за ученике осмог разреда из ОШ „Дуле Караклајић“ о заштити природе, у оквиру програма обележавања Дана европске баштине на тему „Наслеђе и природа: лепеза могућности“. Овим поводом одржана су предавања „Птице Србије“ и „Змије Србије“. Овом поводом Завод је учествовао и у манифестацији коју је Градска општина Земун осмислила у сарадњи са ЈКП „Зеленило-Београд“, а то је обилазак и креативне радионице за заинтересоване

грађане који су могли да упознају ботаничке вредности Земунског парка, Стакленика Пољопривредног факултета у Земуну и Земунског кеја.

- Поводом обележавања *Европског дана без аутомобила*, Завод се укључио у акцију коју је организовала 22. септембра београдска општина Савски венац у Хајд парку. Овом приликом реализован је разноврстан образовно - забавни програм како би најмлађи Београђани, ученици основних и средњих школа спознали утицај који аутомобили имају на загађење ваздуха издвним гасовима из мотора, као и значаја провођења времена у природи и здравих стилова живота.

3.2. Информисање и доступност информација

Завод је путем средстава јавног информисања упознавао јавност са својим радом и активностима у области заштите природе у циљу развијања свести најшире јавности о заштити природе, њеном значају, и улози различитих заинтересованих јавности за очување природне баштине.

Остварено је преко стотину објава у различитим медијима – штампаним, електронским и медијима. У информисању јавности о раду Завода били су заступљени медији националног и локалног значаја, а највише садржаја посвећених заштити природе емитовано је у систему Радио-телевизије Србије, а од штампаних медија у дневним листовима „Политика“, „Вечерње новости“ и „Блиц“.

О раду Завода извештавале су националне телевизије: РТС 1, РТС 2, ТВ Пинк, ТВ Прва, ТВ Нарру, ТВ Коперникус, регионална станица N1 и локалне телевизије: ТВ Студио Б, ТВ Зона, ТВ Сунце, ТВ Аранђеловац, ТВ Шабац, ТВ Краљево, ТВ Ресавске новости и многе друге. Највећи број гостовања у радио програму стручни сарадници су остварили на Радио 202, Радио Београду 1 и 2 програм. Од новинских листова о заштити природе писали су Политика и Вечерње новости, Блиц, Данас, Дневник, Народне новине и Нишке новине, како у штампаним тако и у електронским издањима. О акцијама Завода извештавале су и агенцијске куће: Танјуг, Бета и Фонет. Вести о раду Завода могле су се видети и на многим web порталима за вести: www.vesti.rs, www.naslovi.net, www.isetocnevesti.rs, www.juznevesti.rs, www.staklenozvono.rs, www.paolo.rs, www.rts.rs, www.glavnevesti.rs, www.navidiku.rs, www.prelistavanje.rs, www.zvono.rs, www.tajmlajn.rs, www.scadar.rs и други.

Настављена је сарадња са Еколошком редакцијом РТС на основу које су стручни сарадници Завода учествовали у снимању тематских емисија о заштићеним подручјима и биодиверзитету, и то у емисијама „Зелени часовник“, „Еколошки речник“, „Контекст 21“, „Траг у простору“ и „Природна баштина“. Посебну пажњу јавности изазвале су две 15-о минутне епизоде емисије „Од злата јабука“ које су се емитовале у четири термина на првом и другом програму РТС у оквиру којих је Завод представио свој рад у заштити подручја на теренима југозападне Србије.

У протеклом периоду нарочита медијска пажња била је усмерена на теме: зимски цензус белоглавог супа на Увцу и зимски цензус птица водених станишта, преживљавање лабудова и других врста птица у условима великих зимских хладноћа, проблеми у градским условима у време учења малдунаца врана да лете, појављивања змија после зимске хибернације, активности везане за изградњу мини хидроелектрана,

очување резервата прашумског типа, активности везане за пројекте мониторинга медведа на Голији и сова на Старој планини. У циљу упознавања јавности преко медија о проблемима у заштити врста у урбаним срединама, Завод је проследио саопштења за медије: Вране у одбрани својих младунаца, Како помоћи младунцима испалим из гнезда и Неповољни временски услови и утицај на дивље животиње – Препоруке за поступање.

У току 2017. године медији су у сарадњи са Заводом представили јавности заштићена подручја: Предео изузетних одлика „Радан“, Парк природе „Златибор“, Предео изузетних одлика „Јадовник“, Специјални резерват природе „Клисура реке Милешевке“, Споменик природе „Слапови Сопотнице“, Специјални резерват природе „Пештер“, Парк природе „Мостирско-Драшке планине“, Предео изузетних одлика „Камена гора“, Парк природе и Резерват биосфере „Голија“.

Медијску пажњу имале су и акције Завода поводом обележавања еколошких датума и кампања у организацији Првог фестивала спотова о природи „Еко биоскоп“ на фестивалу Нишвил, као и за конкурс фотографија природе „Вики воли земљу“.

На основу Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, у протеклом периоду одговорано је и на захтеве за информација од јавног значаја.

Интернет презентација

Завод је у 2017. години редовно извештавао јавност о свом раду у оквиру рубрике Вести, а визуелну атрактивност сајта додатно је унапредила галерија са фотографијама из годишњег Фото конкурса Завода. Поред Интернет презентације Завода, редовно су постављани садржаји и на Фејсбук страници Завода.

Акције Завода

Акције Завода поред промотивног дела имале су за циљ и остварење конкретних активности које могу унапредити рад на пољу заштите природе.

- Завод је организовао *изложбу фотографија о биодиверзитету „Anima Mundi“* (душа Планете) у Нишу у Галерији Друштва архитеката Ниша. На изложби „Anima Mundi“ обједињене су и приказане фотографије које је аутор снимео у интервалу од десет година, а на којима су приказане неке од најређих врста и станишта данашњице, као и необични људи и културе далеких поднебља.
- У циљу промоције природне баштине наше земље на највећој електронској енциклопедији Викимедији, Завод је и ове године дао стручну подршку у прикупљању фотографија заштићених природних добара, у оквиру **фото конкурса „Вики воли Земљу“** (Wiki Loves Earth – WLE) и организовању маратона у писању текстова о заштићеним подручјима Србије за ову електронску енциклопедију.
- *Први фестивал спотова о природи „Green movie“* Завод је покренуо у оквиру свог учешћа на фестивалу Nišville 2017. Сваког фестивалског дана емитовани су спотови о природи на Movie stage 77. Емитовани спотови трајали су до пет минута и приказивали су: заштићено подручје, акцију или кампању за унапређење природе или акцију заштите дивљих биљних и животињских врста.

-

Учешће на Сајамским манифестацијама, фестивалима и другим еколошким манифестацијама у току 2017. године обележиле су следеће активности

- Завод је представио свој рад у заштити природе на **14. Међународном сајму ЕСО FAIR**, на Београдском сајму. Тема представљања била је „Акције заштите врста у природним стаништима и урбаним срединама и значај заштићених подручја“. Завод је учествовао и у оквиру Конференцијског програма сајма ЕСО FAIR на тему „Мере заштите биодиверзитета“, и представио најновија постер издања Завода из серијала „Биодиверзитет Србије“ о инсектима из групе Правокрилци и водене девице.
- На **62. Међународном београдском сајму књига** Завод је представио богат опус издања из области заштите природе на свом изложбеном простору, као и на излагачком простору Центра за промоцију науке. Издања Завода из едиција: црвене књиге, заштићена подручја, заштита врста, приручници и образовно-промотивне публикације и ове године могли су се купити по сниженим, сајамским ценама.
- Завод је и ове године подржао организацију **8. Међународног фестивала зелене културе „Green Fest“** у Београду укључивши се у реализацију образовног програма. Радионицу за средњошколце на тему „Птице у граду“, Завод је реализовао како би представили колико су важан део екосистема у градовима. Током радионице ученици су имали прилику да откривају шта се дешава када не водимо рачуна о птицама и оне напусте наше градове, учећи како да наши градови не остану без песме птица.
- Завод је током **фестивала Нишвил** у Нишу организовао и две програмске целине: „Green zone“ са изложбеном поставком „Заштићена подручја Србије“ са демонстрацијама акција заштите природе са представљеним различитим 3D материјалама, а којима се промовише природа Србије и акције заштите природе, и „Инфо пулт за природу“, већ установљен и препознатљив фестивалски простор на којем се могу добити информације о заштити природе и заштићеним подручјима. Поред представника Завода за заштиту природе Србије, о значају, лепотама и како посетити заштићена подручја са посетиоцима Нишвила, разговарали су и управљачи специјалних резервата природе „Увац“, „Јерма“ и „Сува планина“, споменика природе „Ресавска пећина“, „Рисовача“, „Пребрза“ и „Церјанска пећина“, паркова природе „Стара планина“, „Сићевачка клисура“, предела изузетних одлика „Власина“ и многих других.

4. ОБРАЗОВНО-ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

- 4.1. Програми за учеснике у заштити природе*
- 4.2. Програми за просветне установе*
- 4.3. Програми обуке за учеснике у заштити и коришћењу врста*
- 4.4. Програми за локалну заједницу*
- 4.5. Програми за најширу јавност*
- 4.6. Образовни програми за запослене у заводу*
- 4.7. Издавачка делатност*
- 4.8. Послови инокореспонденције*
- 4.9. Библиотечка делатност*

У току 2017. године реализовано је више од 50 образовних програма у циљу развоја знања и компетенција за учешће у заштити и одрживом развоју природне баштине. У образовним програмима учествовали су стручна и научна јавност, управљачи заштићеним подручјима, локалне самоуправе, становништво и невладин сектор и шира заинтересована јавност, затим наставници, предшколци, ученици и студенти. Образовни програми реализовани су у форми семинара, радионица, конференција, стручних скупова, округлих столова, трибина, појединачних или серијала предавања, самостално и у сарадњи са другим институцијама и организацијама које се баве заштитом природе.

4.1. Програми за учеснике у заштити природе (научна и стручна јавност, управљачи заштићеним подручјима, локална самоуправа и невладине организације)

У току 2017. године реализовано је више програма за учеснике у заштити природе (радионице, семинари, програми обуке, конференције, трибине, округли столови и слично) који су тематски били посвећени еколошким мрежама, учешћу заинтересованих јавности у заштити и развоју заштићених подручја, програмима одрживог развоја и климатским променама.

1. У циљу представљања активности у развоју еколошке мреже Србије и израде црвених листа и књига, Министарство пољопривреде и заштите животне средине, Завод за заштиту природе Србије, Биолошки факултет Универзитета у Београду, Департаман за биологију и екологију ПМФ-а Универзитета у Новом Саду, организовали су **Скуп о еколошким мрежама „Од постојећих података о врстама до успостављања еколошке мреже и активне заштите биодиверзитета Србије”**. Скуп је одржан 23. јануара 2017. У Свечаној сали ректората Универзитета у Београду (Студентски трг 1, Београд). Овом приликом презентовани су резултати рада I фазе у развоју националне еколошке мреже кроз реализацију пројекта „Успостављање еколошке мреже на територији Републике Србије“, на основу Уговора склопљеног између Завода за заштиту природе Србије и Министарства пољопривреде и заштите животне средине. На основу овог Уговора, пројекат је

формално започет крајем децембра 2015. године, када је Завод за заштиту природе Србије закључио два Уговора.

2. У сарадњи са IUCN-а (Светска унија за заштиту природе, Канцеларија у Београду), **представљена су најновија стратешка документа у заштити природе промовисана на IUCN Светском конгресу заштите природе**, одржаном средином 2016. године на Хавајима. Овом приликом презентовани су: Извештај о стању заштићених подручја и угрожености врста, Зелена листа заштићених подручја, Црвена листа екосистема, Смернице за професионализацију заштићених подручја и Еколошки приступ ублажавању климатских промена и ревитализацији шумских екосистема. Скуп је оджан 31. јануара у посторијама Завода.
3. У сарадњи са и WWF Adria у периоду од фебруара до марта у оквиру пројекта **„Заштићена подручја за природу и људе“** у циљу побољшања сарадње заштићених подручја са локалном заједницом и стварања интерактивне базе података која ће на лако разумљив начин просечном кориснику приказати социоекономску добит коју заштићена подручја могу имати **реализоване су радионце и анкетирање у НП „Тара“, НП „Бердап“, НП „Копоник“, ПИО „Клисуре реке Градац“, ПИО „Власина“, СРП „Увац“ и СРП „Делиблатска пешчара“**. Овај пројекат спроводи се од 2015. године у циљу успостављања капацитета за одрживу употребу природних ресурса у регији Динарског лука као темеља социоекономског развоја. У том контексту, кроз пројекат се развија сарадња заштићених подручја са локалним заједницама и јачање важности заштићених подручја у националним развојним политикама.
4. У Заводу за заштиту природе Србије, 22. маја 2017. године, одржан је **Први национални симпозијум са међународним учешћем „Дивље биљне и животињске врсте под контролом сакупљања и промета: стање и перспективе“**, у организацији Факултета за примењену екологију „Футура“ Универзитета Сингидунум и Завода. Симпозијум је организован у циљу доприноса развоју система заштите природе који ће омогућити рационално и мудро коришћење ових природних ресурса у складу са потребама њиховог очувања за будуће генерације. У раду Симпозијума учествовали су представници привредног сектора који се баве сакупљањем, прерадом и прометом врста из природе, ресорног министарства и стручних и научних установа, како би кроз отворен дијалог утицали на унапређење основних механизма за одрживо коришћење ових врста.
5. **Тринаеста регионална конференција „Животна средина ка Европи ЕпЕ17“** на тему „Образовање о климатским променама за одрживи развој“, одржана је 05. јуна 2017. године у Београду у организацији Удружења „Амбасадори одрживог развоја и животне средине“, уз подршку Завода, као једног од бројних партнера. Конференција представља званичан догађај којим се у Републици Србији обележава Европска недеља одрживог развоја, као иницијатива која је широко распрострањена у европским земљама у циљу стимулација и подизања видљивости активности, пројеката и догађаја који промовишу циљеве одрживог развоја. На конференцији је презентовано 17 тематских стручних и научних радова. Завод за заштиту природе Србије у стручном делу скупа је учествовао са радом на тему „Утицај климатских промена на природу и образовање као мера заштите природе“.

6. Завод за заштиту природе Србије учествовао је у организацији **Конференције Дан информисања о планети земљи „From COP 22 to COP 23: Review and Prospects”**, која је одржана 07. јуна у Београду у Скупштини Републике Србије. Конференција је одржана у организацији Министарства пољопривреде и заштите животне средине, док је гост домаћин скупа била Амбасада Краљевине Мароко у Београду.
7. Завод за заштиту природе Србије **посетили су** 13. јула, заједно са својом децом, **чланови највеће невладине организације из кинеске провинције Džedang Green Zhejiang**, која је уједно и једна од водећих еколошких НВО Кине. Гости из Кине посетили су Завод како би добили информације о природним вредностима и систему и методама заштите природног наслеђа наше земље. Како би представили природне вредности и заштиту природе у Србији, стручни сарадници Завода реализовали су едукативни програм у оквиру кога су представљени концепт и методе заштите природе, природне вредности националних паркова Србије и програми заштите птица и обишли су сталну изложбену поставку „Заштита природе у Србији“ и гледање промотивног филма о Дунаву из продукције Туристичке организације Србије.
8. Учешће у **округлим столовима** одржаним 26 и 27. октобра у Краљеву као део пројекта **„Голија - прелаз од планирања ка развоју“**, који су подржани од стране Европске уније и Владе Швајцарске преко развојног програма Европски ПРОГРЕС и Министарства трговине, туризма и телекомуникација Владе Републике Србије, у сарадњи са Регионалном развојном агенцијом „Златибор“. Током дводневне радионице, дискутовало се о свим важним сегментима развоја Голије укључујући заштиту животне средине, очување природног и културног наслеђа, економске и туристичке аспекте, као и развој инфраструктуре који ће допринети да се сагледају различита гледишта и пронађу квалитетна решења уз учешће свих релевантних заинтересованих страна. Такође, покушало се да се заједно размотре и дефинишу модели управљања развојем планином Голијом као туристичком дестинацијом уз поштовање принципа заштите природе и одрживог развоја.
9. У просторијама Завода одржана је 10. новембра **радионица „Израда пројектног задатка за IPA 2016: Техничка помоћ за припрему TOR за пројекат „Наставак подршке спровођењу Поглавља 27 у области заштите природе“ (Natura 2000)**. Радионица је реализована у сарадњи ЕУ делегације у Србији, Министарства заштите животне средине и Завода за заштиту природе Србије. Радионица је представљала четврти по реду састанак, а другу радионицу која се организује са различитим заинтересованим странама, представницима надлежних институција и организација, које су и раније препознате као важни субјекти у заједничком учешћу на реализацији пројеката на пољу заштите природе, а посебно ка успостављању европске еколошке мреже Natura 2000. У раду су учествовали представници Европске уније (Antoine Avignon, програм менаџер животне средине и ЕУ експерти Марија Бајица и Ернесто Руиз), представници Министарства заштите животне средине, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичког геодетског завода, Завода за заштиту природе Србије, Покрајинског завода за заштиту природе, Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, ЈП „Србијашуме“ и ЈП „Војводинашуме“, Биолошког и Шумарског факултета Универзитета у Београду, Природњачког музеја, WWF-а, IUCN-а, Друштва за заштиту и проучавање птица Србије и Младих истраживача Србије.

4.2. Програми за просветне установе

Програми за предшколце

- На „Тргу бајки“, простору уређеном за играонице и представе за најмлађе Београђане, у улици Булевар краља Александра испред позоришта Вук Караџић, Завод за заштиту природе Србије, на позив организатора манифестације Скупштине града и ЈП „Србијашуме“, одржао је радионицу о заштићеним храстовима у Србији на којој су деца попуњавајући бојанку о храстовима учила зашто треба да штитимо исте.
- Завод је на позив Народног музеја из Аранђеловца, реализовао 22. септембра, образовни програм за предшколце из аранђеловачких вртића, поводом јубилеја од отварања пећине Рисоваче. Предшколци су имали прилику да са водичима из музеја обиђу пећину, а након тога су са орнитологом Завода посматрали птице које живе у окружењу пећине и имали прилику да испробају опрему за истраживање пећина и јама уз инструкције спелеолога из Завода.
- Завод је релизовао еко образовне играонице за предшколце на тему заштите ретких и угрожених биљних и животињских врста, као што су еко-образовне игре „Бојанка о природи“, „Еко скакалица“, „Пронађи моје станиште“, „Како хода меда“, „Да ли сам виши од меда“, и „Еко пузле и лавиринти“.

Програми за ученике основних школа

У оквиру програма за едукацију школске популације реализоване су акције у природним добрима, посете заводској изложбеној поставци, еко-биоскоп и радионице на тему заштита и очување природних вредности и реткости Србије.

1. У циљу учешћа у **програму посете изложбеној поставци „Заштита природе“**, који поред стручног вођења кроз изложбу, садржи и интерактивну радионицу „Еко асоцијација“ и пројекцију природњачких филомова, Завод већ традиционално посећују ученици београдских основних школа: „Милан Ракић“, „Иво Андрић“, „Арчибалд Рајс“, „Франц Прешерн“, „Бранко Радичевић“, „Јован Стерија Поповић“, „Аца Милосављевић“, „Младост“, „Краљ Петар I“.
2. Завод су и ове године посетили и ученици Америчке основне школе и Руске основне школе у Београду, како би сазнали које су то ретке и угрожене животињске врсте у Србији, и како се спроводи њихова заштита, уз обилазак изложбене поставке „Заштита природе у Србији“.
3. **Акције у природи** у циљу упознавања ученика са природним реткостима и вредностима у окружењу у којем живе, реализоване су у Споменику природе „Водопад Лисине“, ПИО „Велико ратно острво“ и Споменику природе „Рисовача“.
4. **Предавања и радионице стручњака Завода у школама и локалним установама** у циљу представљања заштићених природних добара на општини где се школа налази, заштићених врста и потреба и начина активног укључивања у заштиту природе.
5. Завод је реализовао образовни програм под називом **„Знањем против страха“**, који има за циљ да кроз представљање јавности особености и угрожености змија

утиче на смањење страха од ових врста указивањем на значај, правила понашања у њиховој близини и место у окружењу у којем живимо, у ОШ „Стојан Новаковић“ у Шапцу и у Ноћи музеја у Нишу, и за ученике из Владичиног Хана у Дому културе у сарадњи са НВО „Поскок“ из Ниша. Програм је релизован кроз презентацију, разговор са херпетолозима и могућност учесника да неке врсте неотровних змија виде и, уколико желе, држе у рукама под надзором стручњака.

6. Завод за заштиту природе подржао је и ове године одржавање **смотре истраживачких радова за ученике виших разреда основне школе** у организацији Удружења наставника „Доситеј Обрадовић“ из Београда кроз обезбеђивање публикација о заштити природе за награђене радове у области заштите животне средине.
7. Представници Завода у сарадњи са WWF-ом учествовали су у радионици која у фокусу има указивање на значај очувања јесетре – једне од најстаријих и најугроженијих риба на свету које потичу још из доба диносауруса. У том циљу, у дворишту ОШ „Павле Илић Вељко“ из Пахова, 29. јуна одржана је радионица у оквиру које су ученици имали прилику и да се опробају у образовним игрицама „Спаси јесетру“ и игру са моделом јесетре у природној величини кроз које су учили о овим рибама, значају река и начинима њиховог дугорочног очувања.
8. Сарадници Завода представили су значај заштите угрожених биљних и животињских врста ученицима основне школе „Свети Сава“ у Умци која припада групи „специјалних школа“. Школа као један од циљева ваннаставних активности има да кроз игру и радионичарски рад приближи деци животни образац који подразумева и сазнања и навике у области животне средине, које ће касније неговати и развијати.

Програми за ученике средњих школа

1. Током посете Заводу, за ученике средње медицинске школе из Београда одржано је предавање о заштити лековитог биља у Србији са циљем да се упознају са системом заштите природе, карактеристикама и значајем наше природне баштине, као и методама и акцијама заштите ретких и угрожених врста током обиласка изложбене поставке „Заштита природе у Србији“ у просторијама Завода.
2. Завод су посетили ученици Прве београдске гимназије када је реализована радионица о утицају ветропаркова на птице.
3. Ученици средње фармацеутске школе из Београда посетили су Завод када је одржано предавање на тему „Заштита флористичког диверзитета Србије“ и обилазак сталне изложбене поставке „Заштита природе у Србији“.

Програми за студенте

Завод је у току године, као део сарадње са научно-образовним институцијама које у оквиру својих студијских одсека и смерова имају предмете са темама из области заштите природе, реализовао програме за студенте факултета Универзитета у Београду и Новом Саду, и то, у форми предавања, презентација као дела редовног програма, стручне праксе, посета Заводу и студентских кампова.

1. Завод за заштиту природе Србије учествовао је у реализацији програма студентског Еко кампа „Сачувајмо Дунав“, који је одржан у периоду од 16. до 25.

јула у Специјалном резервату природе „Велико Ратно острво“ у Београду. Петог дана кампа - 20. јула, студентима су представници Завода одржали предавање и радионицу на тему „Принципи заштите природе“.

2. У просторијама Народног музеја у Аранђеловцу, 22. септембра представници Завода одржали су трибину за студенте туризма Више технолошке школе у циљу дискусије о опасностима масовног туризма на природне вредности Споменика природе „Рисовача“ и промоције туристичких активности које су одрживе и одговорне према природи. Уводна презентација на трибини била је на теме значај и заштита пећине Рисовача, концепту обилазака неуређених пећина, свет биљака у Споменику природе који такође може бити интересантан посетиоцима и могућности ширења програма посета и на посматрање света птица.
3. Завод је пружио подршку организацији III Конгреса студената биологије „Симпласт“, који је одржан од 09. до 12. новембра, под мотом „Истражи свет“, на Копаонику, у организацији Савеза студената Биолошког факултета уз подршку Биолошког факултета Универзитета у Београду. Посебан сегмент у овом делу програма представљало је програмско учешће Завода кроз поставку Студије случаја кроз коју су студенти добили задатке за које су требали да дају решење у савлађивању конкретних проблема у простору. Завод је за ову прилику представио Студију случаја: Утицај птица и сисара на рад аеродрома „Никола Тесла“ у Београду.
4. Студенти андрагогије посетили су Завод за заштиту природе Србије, као део наставног програма у оквиру изборног предмета Образовање за животну средину. Током посете студенти су имали прилику да упознају систем заштите природе у Србији кроз рад Завода, са акцентом на ангажовање у области образовања за заштиту природе и одрживи развој заштићених подручја, као и активности у области издаваштва и промоције. Овом приликом, студенти су обишли и сталну изложбну поставку у просторијама Завода.
5. Подршка организацији II Конференције студената биологије Департмана за биологију ПМФ-а „ЕкоБиоМорфа“ учешћем у панел дискусији на тему „Сарадња државних институција и организација цивилног сектора у заштити природе“ 25. новембра, у згради Ректората Универзитета у Новом Саду. О свим аспектима сарадње и могућностима за унапређење на овом пољу са акцентом на стручном ангажовању биолога и еколога, говорили су представници из Министарства заштите животне средине релевантних покрајинских институција, завода за заштиту природе и организација цивилног сектора. Тема конференције била је „Шесто масовно изумирање, које је прво масовно изумирање проузроковано активношћу једне врсте – човека“.
6. За студенте Шумарског факултета, смер пејсажна архитектура, организована су два предавања „Систем заштите природе“ и „Просторно планирање у заштити природе“ као и обилазак изложбене поставке Завода.
7. За студенте Фармацеутског факултета Универзитета у Београду, смер Заштита биља организовано је предавање на тему „Заштита флористичког диверзитета Србије“ и представљена изложбена поставка Завода.

8. У оквиру редовног наставног програма, студентима III године Географског факултета Универзитета у Београду, са студијске групе Туризам и заштита животне средине, представљен је систем заштите природе у Србији кроз основне делатности Завода. У оквиру посете Заводу, будући туримолози обишли су и сталну изложбenu поставку.
9. Завод је у оквиру Јесењег кампа за студенте који организује ЈКП „Зеленило Београд“ у ПИО „Велико Ратно острво“ одржао радионице о систему заштите природе.

4.3. Програми обуке за учеснике у заштити и коришћењу врста

У циљу развоја компетенција корисника природних ресурса, као и запослених у локалним институцијама на пословима који подразумевају рад са заштићеним врстама, реализована су два програма обуке.

Едукација берача лековитог биља у оквиру кога је Завод одржао предавања о заштићеним дивљим биљним врстама које се налазе на Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива и , врстама које се налазе на Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне којом је регулисан промет деловима лековитих биљака, њихово сакупљање на природним стаништима, условима под којим се конкурише за квоте манифестација „Свети Јован Биљобер“, се организује у циљу упознавање шире јавности са лековитим биљкама које расту на Озрену, Ртњу и околини.

Током одржавања манифестације „Дани боровнице 2017“ на Копаонику, Завод је учествовао у реализацији програма обуке у сакупљању боровнице на локалитету Сунчана падина у Националном парку „Копаоник“.

4.4 Програми за локалну заједницу

- Представници Завода за заштиту природе Србије представили су **потенцијале и значај заштићених подручја за развој одрживог и рекреативног туризма** на примеру бициклизма, у оквиру презентације **пројекта EuroVelo Парк - Царска бара**, 02. фебруара 2017. године у Градској кући у Зрењанину. EuroVelo Европска мрежа бицикличких рута, покренута је од стране Европске бицикличке федерације (ECF), са циљем да развије мрежу квалитетних бицикличких рута које повезују све земље у Европи.
- У оквиру Недеље заштите и унапређења животне средине „Зелена отворена врата“ у Параћину, Завод за заштиту природе Србије учествовао је на **трибини „Климатске промене“**, која је одржана у Градској галерији. Завод је одржао презентације на теме: „Климатске промене у свету и Србији“ и „Утицај климатских промена на геодиверзитет“. Трибина је изазвала велико интересовање, будући да су учествовали бројни представници општинских надлежних институција, наставници и професори, као и заинтересовани грађани. Након уводних излагања, учесници трибине постављали су питања везана за могућности предупређења одређених последица климатских промена, колико човек доприноси овој појави, како се ове промене одражавају на пољопривреду и сл.

- **Јавна расправа и јавна презентација** о нацрту Уредбе и Студије заштите о проглашењу **Предела изузетних одлика „Власина“** одржана је 22. маја 2017. године у скупштинској сали општине Сурдулица.
- **Јавна расправа и јавна презентација** о нацрту Уредбе и Студије заштите о проглашењу **Парк природе „Златибор“**, одржана је 01. јуна 2017. године у скупштинској сали општине Ужице и скупштинској сали Општине Чајетина.

4.5. Програми за најширу јавност

У циљу мотивисања и едукације најширег круга јавности о значају очувања природних вредности и ресурса, Завод је реализовао следеће образовне акције:

1. Представио се на овогодишњем Фестивалу науке „Наук није баук“, који је одржава у Нишу већ девет година, у организацији гимназије „Светозар Марковић“ са циљем да заинтересују најмлађе за науку и подрже њихове креативне идеје. На штанду Завода посетиоци су имали прилику да упознају ретке и угрожене врсте птица у Србији и да сазнају нешто више о њиховом понашању. Орнитолози Завода указали су на чињеницу да бројност, присуство, гнежђење и коришћење географских коридора као селидбених праваца птица указује на квалитет животне средине на Платети, али и то да птице значе пуно, како за природу, тако и за човека. Птице представљају извор хране, природни су регулатор бројности других штетних животињских врста, спречавају ширење заразних болести и имају естетски и економски значај. Највећу пажњу посетилаца изазвали су дермопластични препарати орла крсташа, сивог и степског сокола, модровране, патке крце и др. Штанд Завода за заштиту природе Србије био је један од најпосећенијих и ове године, који је током два дана трајања фестивала обишло преко 10.000 посетилаца.
2. Уз стручну подршку Завода за заштиту природе Србије, Градска општина Земун организовала је посету за заинтересоване грађане градском парку Земун и Земунском кеју у циљу представљања заштићених стабала на овом простору.

4.6. Образовни програми за запослене у Заводу

- У циљу развоја стручних компетенција у заштити природе, сарадници Завода учествовали су у раду стручних семинара, конференција, радионица и предавања на националном и међународном нивоу.
- Стручњаци за област заштите природе учествовали су на радионици и обуци за успостављање европске еколошке мреже Natura 2000, одржаном у периоду од 17. до 21. јула 2017. године у просторијама Министарства заштите животне средине. Обука је организована у оквиру програма Европске комисије преко ТАИЕХ инструмента (ТАИЕХ Експертска мисија за успостављање Natura 2000). Циљ ове експертске мисије је да се обезбеде стручни савети и обука у развоју и примени метода за мапирање станишта и истраживање појединачних група организама (за биљке, рибе и сисаре) како би се успоставила функционална еколошка мрежа Natura 2000 у Србији. У оквиру програма дати су и савети за изграђивање

капацитета у вези обезбеђивања података везаних за европску Директиву о стаништима. Основне теме радионице су се односиле на потребну транспозицију и имплементацију ЕУ директива о стаништима и птицама у национално законодавство, на објашњење структуре и улоге стандардног обрасца (Standard Data Form - SDF), на организацију прикупљања података и израду теренских образаца, на анализу и коришћење података и GAP анализу, на основне информације о биогеографским семинарима, на израду и намену приручника за инвентаризацију и праћење стања биолошке разноврсности, на поступке и процедуре у случају дерогација (изузећа) са појединих додатака Директиве о стаништима и укључивање (амандмани) појединих типова станишта и/или врста на додатке ове Директиве, на дефинисање граница Natura 2000 подручја итд. Обука је реализована у форми предавања, дискусија и теренског рада који је реализован у Прелуду изузетних одлика „Велико Ратно острво“ у Београду.

4.7. Издавачка делатност

Штампа нових издања:

- Црвена књига птица Србије (преломљено 380 страна текста, колико је добијено од Друштва за проучавање птица Србије, и чека се добијање преосталог текста како би био преломљен комплетан материјал и послат на штампу)
- Монографија Парк природе „Мокра Гора“
- Црвена књига оптопериодних инсекта Србије (финализован текст, на који је урађена рецензија, текст ће преведен, а потом лекторисан и преломљен за штампу)
- Стручни часопис „Заштита природе“ бр. 67/1 и 67/2 (прикупљају се текстови за први број часописа, за које се упоредо раде рецензије)
- Публикација Херпетофауна Хиландара (урађен је прелом текста за штампу)
- Водич за инвазивне врсте (припрема текста, илустрација и фото материјала)
- Приручник за плантажно гајење лековитог биља (припрема текста и фото материјала)

Промотивни материјали и издања:

- брошура о Резервату бисофере „Голија-Студеница“, на српском и енглеском језику;
- постер „Вилин девице“;
- постер Правокрилци Србије (идејни нацрт);
- лифлет Светски дан вода 2017;
- лифлет Светски дан шума 2017;
- лифлет Дан заштите природе 2017,
- урађене су дипломе за месечне и годишње победничке радове на фотоконкурсу „Природа Србије“ за 2016. годину,
- позивнице и промо постер поводом акције за обележавање манифестација Светског дан шума, Светског дана вода, Дана Завода, Дана заштите природе;
- припрема постера презентације Резерват биосфере „Голија-Студеница“;
- предат материјал ЈП „Србијамарка“ за издавање поштанских маркица у пригодне коверте са мотивима Споменик природе „Церјанска пећина“ и Споменик природе „Сопотница“ (текстови и фотографије) у оквиру серијала Европска заштита природе 2017;
- опремљена изложба фотографија „Заштићена подручја Србије“ и пропратни промотивни банери;

- дизајн и припрема четири плаката Кучај-Бељанице;
- дизајн и штампа мајица за потребе учешћа Завода на Парковијади у НП „Копаоник“;
- визелно опремање штандова Завода на фестивалу Нишвил и сајмовима ECO FAIR 2017. и Београдски сајам књига 2017;
- промотивни материјал: зидни и стони календар, честитка, фасцикла, роковник, блокчић, оловке, шоља, биоразградиви ранац, памучна торба;
- банери, лифлети и други промо материјал поводом реализације Првог фестивала спотова о природи „Green movie“.

Репринт издања:

- Монографија „Заштићена природна добра“ (треће допуњено и измељено издање);
- постер Дрвеће Србије;
- постер Рибе Србије;
- Материјал за кореспонденцију (меморандум, коверте, омот списа).

4.8. Послови инокореспонденције

- Превод текстова за потребе издавања стручног часописа „Заштита природе“.
- Превод текстова и радова за потребе стручног учешћа представника Завода на међународним конференцијама, конгресима, скуповима, радионицама, састанцима и слично.
- Превод текстова за потребе постављања вести на енглеску верзију интернет презентације Завода (континуирани рад на превођењу нових и коректура старих текстова редизајниране интернет презентације Завода: вести, саопштења за јавност и остали промотивни текстови).
- Превод за потребе кореспонденције са партнерима из иностранства (пројектна документација, уговори о сарадњи и слично).
- Превод презентација и промотивних брошура.
- Коректуре публикација Завода.

4.9. Библиотечка делатност

У току 2017. године оба одељења Завода повећала су свој фонд за значајан број књига, часописа, елабората и друге грађе. У фонду обе библиотеке налази се укупно 6.264 књига, 530 наслова часописа, 1.374 елабората и већи број друге грађе.

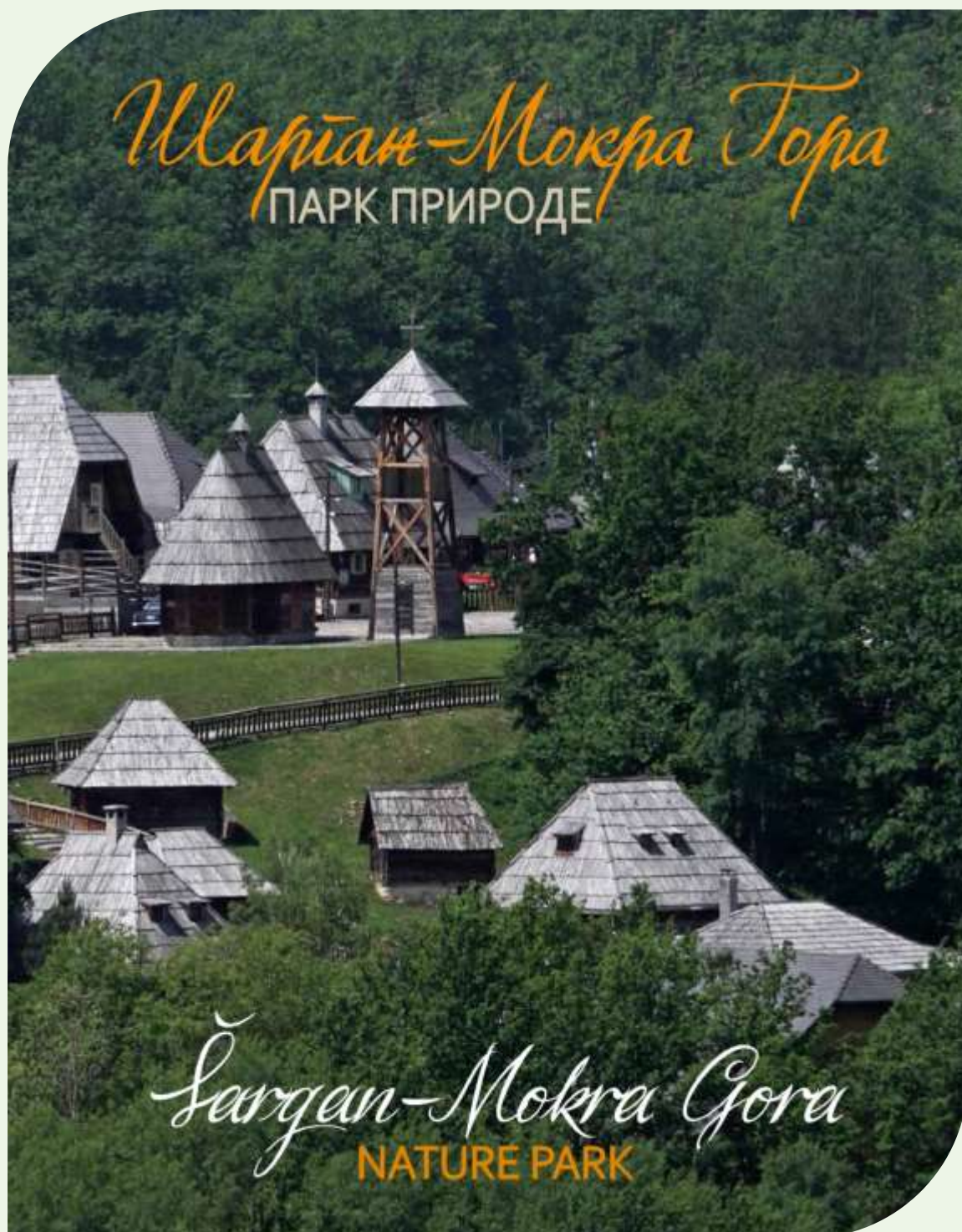
Библиотека Завода у Београду је повећала свој фонд за 44 књиге, 89 часописа, 27 елабората и другу грађу. Библиотека броји 5.569 књига, 1.120 наслова елабората, приближно 12.648 часописа (475 наслова), 346 семинара, 198 сепарата (не рачунајући легат који броји приближно 600 сепарата), 977 елабората других установа.

Библиотека Завода у Нишу садржи већи број часописа, елабората и друге грађе. Библиотека у Нишу поседује 695 књига, 55 наслова часописа и 254 елабората.

Библиотеку у Београду су поред стручних сарадника користили махом студенти и нешто ређе дипломци. Најчешћи корисници су студенти Географског факултета из Београда, са чијим факултетом Завод има вишегодишњу сарадњу.

Редовно се врши информисање о најновијим побољшањима КОБСОН сервиса и активностима Одељења за развој информатике Народне библиотеке Србије и праћење везано за „Open Access“, научних блогова као и редовна размена са домаћим и страним библиотекама и институцијама.

Унешен је већи број наслова у on-line програм за каталогизацију књига **Library Thing**. Тренутно се налази 4.974 наслова у каталогу. Ове године заводска библиотека је учлањена у Библиотекарско друштво Србије.

II ПРАТЕЋА ДЕЛАТНОСТ

1. Информациони систем
2. Картографија
3. Правни, општи, кадровски и послови јавних набавки
4. Финансијски послови

1. ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ

Током 2017. године вршена је стална контрола и одржавање компјутерске опреме у Београду и Нишу, сервера, надзор над базама података информационог система, као и израда резервних копија база података, одржавање и прилагођавање раду многобројних модула и апликација информационог система као и израда нових по потребама корисника. Одржавање укупно 86 радних станица на обе локације подразумева отклањање проблема у раду, како на рачунарима тако и на програмима, а посебно у апликацијама информационог система. Укупно 13 сервера на обе локације захтевају константно праћење њиховог рада и брзо реаговање на указане неправилности у раду, свакодневно прављење резервних копија конфигурација и база података уз инсталирање допуна оперативних система и база. Посебно се водило рачуна о несметаном раду сервера за размену електронске поште (mail сервер) који се налази у седишту Завода у Београду. Овај сервер захтева непрекидну везу са интернетом и кроз активну сарадњу са провајдером интернет услуга ефикасно су решавани проблеми у комуникационим каналима, како према интернету, тако и према канцеларији у Нишу, са којом седиште Завода има VPN конекцију. Нарочита пажња посвећена је безбедносној и антивирусној заштити, као и заштити локалних рачунарских мрежа на обе локације од нежељених приступа.

Урађена су бројна прилагођавања апликација информационог система према потребама запослених, а по њиховим сугестијама. Нарочита пажња усмерена је на део информационог система који се бави Централним регистром заштићених природних добара и он је пролагођаван новим законским прописима и потребама Завода.

Посебна пажња посвећена је подршци теренском раду запослених кроз одржавање опреме коју запослени користе на терену и каснијој обради података које запослени унесу у информациони систем (GPS координате, фото архива, итд.).

Локална рачунарска мрежа на обе локације је редовно администрирана уз тренутно решавање проблема у раду. Током 2017. године настављен је рад на централизацији апликација IS која подразумева централну базу података у Београду, док би у канцеларији у Нишу била база растерских података за потребе запослених у Нишу. Вршена је редовна инсталација нових верзија програма за потребе књиговодства и рачуноводства на обе локације, као и пуна техничка подршка свакодневном раду. Интернет презентација Завода је редовно ажурирана, а интерактивна карта заштићених природних добара са елементарним описом сваког добра је освежавана новим подацима.

У 2017. години извршено је комплетно структурално ЛАН каблирање канцеларије у Нишу као и инсталација новог ормана за активну и пасивну мрежну опрему (RACK орман), измештање телефонске централе и инсталација нових телефонских каблова. У канцеларији у Нишу је инсталирана опрема за видео надзор (две камере за паркинг и једна за ходник са степеништем) као и дигитални рекордер са могућношћу снимања од најмање два месеца. У седишту Завода је том приликом замењено девет унутрашњих камера новим ИП камерама и такође је инсталиран дигитални рекордер са могућношћу снимања од најмање два месеца. За обе локације омогућен је даљински приступ камерама и снимцима.

Крајем 2017. године урађена је промена начина приступа повезивања интернету и попречној вези између седишта у Београду и канцеларије у Нишу. Досадашњи АДСЛ приступ је замењен приступом преко оптичких каблова који је много безбеднији и стабилнији.

Више јавних набавки спроведено је током 2017. године (одржавање информационог система и израда нових модула, рачуарска опрема, штампачи, додатна опрема...). Посебна пажња посвећена је набавци ултра-брзих скенера за скенирање пословне документације и том приликом су набављени скенери који омогућују обострано скенирање 60 страна у минути и аутоматско чување у жељеном формату. Извршена је набавка лиценци за антивирус програм и инсталација на свим серверима и компјутерима на обе локације. Антивирус програм је лиценциран на три године (до 2020. године).

Пружана је техничка подршка свим састанцима и презентацијама, скуповима на националном и међународном нивоу у просторијама Завода.

Израђиване су презентације и филмови и омогућено је приказивање тих презентација и филмова, како у просторијама Завода, тако и на сајмовима и другим скуповима на којима је Завод активно учествовао.

Током 2017. године је одсек узео учешће на две конференције - једна у организацији ГИС Дата (Корисничка ГИС конференција) и друга INFOFEST – највећи регионални скуп информатичких технологија.

2. КАРТОГРАФИЈА

Послови из области картографије обухватају израду и измену целокупне картографске документације за потребе стручних сектора Завода, односно за потребу целокупне основне делатности Завода. У том смислу, ангажовање области картографије се односило на следеће послове:

За потребе израде студија заштите - Дефинисање граница и заштићених зона, опис граница, попис катастарских парцела и власништва, прорачуни површина и израда карата је израђено за 21 СТУДИЈУ ЗАШТИТЕ, и то:

- НП „Кучај-Бељаница“, МПС „Опленац“, СП „Пиратерија реке Завојшнице“, СП „Планина Цер“, ЗС „Сува Морава“, СП „Цер у Коњевићима, СП „Јасен у Жежевици“, СП „Китњак у Паковраћу“, СП „Сладун у Љубићу“, СП „Топола у Малом парку“, ПИО „Овчарко-Кабларска клисура“, ПИО „Долина Пчиње“, СП „Вражји камен“, ПИО „Власина“, ПП „Стара планина“, ПШ „Каменички вис“, СРП „Увац“, ПП „Златибор“, НП „Копачица“, СП „Цер у Четережу“, СП „Рајац“.

За потребе израде уредби - СРП „Гоч-Гвоздац”, СРП „Ђавоља Варош“, ПП „Долина Малог Рзава“, ПП „Радан“, ПП „Шарган-Мокра Гора“, СП „Машин Мајдан“, СП „Петрлашка пећина“, СП „Петничка пећина“, СРП „Ђавоља варош“, ПИО „Тршић – Троноша“, ПП „Златибор“.

Решења о заштити природе - Израда карата и анализа урађена је за 671 услов и мишљења за потребе израде Решења о заштити природе.

За потребе издавачке делатности израђен је картографски материјал за монографију Церјанске пећине и монографију Шарган-Мокра Гора.

Остале картографске активности

- Рад на попису и изради, као и свакодневном одржавању збирног share-а и карте свих заштићених природних добара и добара у поступку заштите, подручја за која су завршене студије, али нису покренути поступци заштите, студија у изради.
- Израда теренских карата и обрада осталих карата по потреби (геолошке, педолошке и сл.).
- Редовни послови скенирања докумената, штампаних материјала и карата и достављања дописа за потраживање податка од РГЗ-а.
- Редовни послови одржавања, уноса и исправки дигиталних података у информационом систему.
- Администрација Информационог система у сегменту заштићених природних добара.
- Извештај и share-ови припремљени за потребе Агенције за заштиту животне средине.
- Израда карата за Хиландар, прикупљање и уношење података за изграђене МХЕ и израда картографског приказа издатих мишљења и решења за МХЕ.
- Дефинисање и анализа граница Рибарских подручја Србије.
- Припрема извештаја о остваривању Просторног плана Републике Србије и стању просторног развоја за 2017. годину.
- Израда карте заштићених добара Србије А4 за потребе IUCN извештаја State of Nature Conservation Systems in South-Eastern Europe.
- Израда карте потенцијалног педонаслеђа Србије.
- За све предмете је вршен увид у смислу одређивања да ли су предметне локације у оквиру подручја еколошке мреже (IPA, IBA, RBA Емералд) и др.

Картограф у Нишу је осим наведених послова још био ангажован и на:

- Теренским истраживањима по пројектној теми Завода „Мониторинг ихтиофауне у сливу Тимока“.
- Прикупљању картографских података са терена и био ангажован као возач за потребе стручних надзора, теренских истраживања као и приликом транспорта повређених животиња.
- Заштити од пожара (преглед, контрола и одржавање ПП апарата, обележавање евакуационих путева и др.).
- Одржавању возила (месечни контролни преглед, евиденција пређених километара и потрошња горива, прање, поправка).
- Контроли забране пушења у просторијама Завода у Нишу.

3. ПРАВНИ, ОПШТИ, КАДРОВСКИ И ПОСЛОВИ ЈАВНИХ НАБАВКИ

У Одељењу за правне, кадровске и опште послове обављани су сви, како текући тако и повремено, ванредни послови из делокруга рада Одељења и то: правни, кадровски и нормативни послови везани за делатност Завода, општи послови и послови јавних набавки, послови припреме материјала и предлога одлука за седнице управног одбора, израда нацрта општих аката Завода, као и нацрта одлука које доноси директор, израда уговора, израда предлога уредби, одлука, правилника и других аката као правна помоћ и подршка запосленима у ресорном министарству и органима локалне самоуправе, правна подршка у изради решења о условима заштите природе и изради разноврсних мишљења, поступање по жалбама на решења, израда закључака и других дописа, у складу са Законом о општем управном поступку, као и други послови.

Основна делатност: Иако више није законска обавеза, на захтев Министарства или органа локалне самоуправе, Одељење и даље припрема предлоге (уредбе, одлуке) о заштити природних добара. Поред овога, помаже се органима локалне самоуправе достављањем модела одлука о заштити, прегледају се и исправљају нацрти аката који они сами сачине. У складу са Законом о заштити природе, Завод израђује предлоге аката о престанку заштите подручја.

Током 2017. године Одељење је интензивно радило на свим активностима везаним за израду мишљења/решења о условима заштите природе, по обједињеној процедури и без, поступало по жалбама, израђивало решења у складу са новим Законом о општем управном поступку, благовремено израђивало и достављало решења о условима заштите природе, прослеђивало подносиоцима захтева другостепена решења и друго.

Нормативна делатност: У складу са обавезом усаглашавања унутрашњих правних аката са Законом о раду, још 2015. године благовремено је донет нови Правилник о раду Завода. Исти још увек није ступио на снагу, јер ни до данас нису добијене све потребне сагласности. Донет је нови Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места, у јануару 2017. године. Донето је и више одлука и овлашћења директора у складу са потребама процеса рада и организације рада.

Јавне набавке: У одељењу за правне, кадровске и опште послове у току 2017. године правремено и квалитетно су обављени сви послови јавних набавки, у складу са Планом јавних набавки за 2017. годину, Законом о јавним набавкама и Правилником о ближем уређењу поступка јавне набавке.

У току 2017. године запослени (правници са положеним правосудним испитом) из Одељења за правне послове су, поред правних, кадровских, нормативних и општих послова, послова заступања, послова безбедности и здравља на раду и других послова из своје надлежности, са повећаним интензитетом радили и на пословима спровођења јавних набавки (од укупно 14 ЈН они су самостално спровели 10 ЈН и све набавке на које се не примењује Закон о јавним набавкама – укупно 8), при чему је само један од њих присуствовао само једном семинару и то из области набавки на које се не примењује Закон о јавним набавкама. Извештај о јавним набавкама спроведеним у 2017. години сачињава службеник за јавне набавке и саставни је део овог извештаја.

У току 2017. године одржано је укупно **шест седница Управног одбора**. Није одржана ниједна седница Надзорног одбора.

Послови вођења кадровске евиденције и остваривања права из радног односа запослених у Заводу су благовремено и успешно извршавани. На дан 15.12.2017. године у Заводу је запослено укупно 62 запослена, од којих 53 у седишту Завода, а 9 у Канцеларији у Нишу. Од укупног броја запослених, 59 је запослено на неодређено време, а 3 лица су у радном односу на одређено време. Током године закључена су 3 уговора о раду на одређено време, а 1 запослени је добио отказ уговора о раду. Закључени су уговори о волонтерском-стручном усавршавању са укупно 12 волонтера, уговор о делу са 2 посленика, као и 7 уговора о привременим и повременим пословима. Сви ови уговори, као и престанак радног односа су пријављивани код Националне службе за запошљавање и Фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених. Благовремено су спроведени и сви остали текући послови везани за остваривање права свих запослених у Заводу (израда решења о годишњем одмору, решења о плаћеном и неплаћеном одсуству, накнадама, јубиларним наградама, решења за службена путовања, послови везани за оверу здравствених књижица запослених и чланова њихових породица, послови евиденције присутних на раду и других евиденција).

Са новопримљеним запосленима и другим радно ангажованим лицима спроведен је поступак обуке и провере знања из области противпожарне заштите и обављено тестирање из материје безбедности и здравља на раду.

Ажурно је вођена евиденција о запосленима оспособљеним за безбедан и здрав рад.

У текућој години догодиле су се три повреде на раду, све појединачни случајеви, од којих две са лаком, а једна са тешком повредом.

Заступање Завода у судским поступцима и поступцима пред другим државним органима. У 2017. години одржано је укупно 13 рочишта, у споровима који се воде пред Трећим основним судом у Београду, по тужбама 7 бивших запослених за поништај решења о отказу уговора о раду у поступку рационализације. Један поступак је окончан доношењем пресуде којом се у целости одбија тужбени захтев тужиље.

Током 2017. године закључено је **више уговора/споразума** о пословној сарадњи из области заштите природе, и других уговора који нису директно везани за делатност заштите природе, а који су од значаја за укупну делатност Завода као нпр. уговор о куповини времена за емитовање прилога на РТС-у емисији „Од злата јабука“; Уговор о саиздаваштву са Манастиром Хиландар и споразум о сарадњи са Православном епархијом Врањском.

Завод је учествовао и као Понуђач у извесним јавним набавкама, те су закључени уговори о услугама мониторинга медведа у Парку природе „Голија“ за ШГ „Голија“ Ивањица; о мониторингу комплексних истраживања карста СРП „Јерма“; о мониторингу сова за потребе ПП „Стара планина“, са израдом публикација о совама и изради дрвене осматрачнице за посматрање птица и уговор о мониторингу колоније белоглавог супа на подручју СРП „Увац“.

Редовно се **прати доношење нових законских и подзаконских прописа** и њихових измена, који се достављају свим запосленима или појединим на њихов захтев. Израђују се правна мишљења и дају тумачења из различитих области права - почев од тумачења и мишљења у вези са применом општих аката Завода, радног права, јавних

набавки, Закона о општем управном поступку, до оних везаних за област екологије, односно примене Закона о заштити природе, Закона о заштити животне средине и других еколошких прописа.

Сви **административни и дактилографски послови** обављени су квалитетно и на време.

Сви послови експедиције решења која својим потписом оверава начелник Правног одељења у оквиру **Централне обједињене процедуре** су обављени квалитетно и на време.

Информације од јавног значаја: У одељењу се обављају и послови поступања по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја. У току 2017. године обављени су следећи послови: ажурирање података везаних за информације од јавног значаја; поступање по захтевима - укупно 16 захтева; информисање надлежних руководилаца, координација за достављање података, указивање на рок за поступање, сарадња са надлежним руководиоцима и стручним сарадницима, израда коначних одговора по захтевима, као и припрема и ажурирање Информатора о раду Завода.

У складу са Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места од 31.01.2017. године, у оквиру Одељења за правне, кадровске и опште послове обављају се и **послови вођења Централног регистра заштићених природних добара**. Извештај о вођењу Централног регистра заштићених природних добара за 2017. годину сачињава запослени на радном месту на вођењу Централног регистра заштићених природних добара и саставни је део овог извештаја.

4. ФИНАНСИЈСКИ ПОСЛОВИ

У 2017. години обављене су следеће пословне активности Одељења за финансијско-материјалне послове:

- Израда дневних финансијских извештаја о стању и променама стања на рачунима у систему консолидованог рачуна Управе за трезор;
- ликвидатура улазних и излазних рачуна, припрема електронских налога за плаћање, вођење евиденције магацинског пословања;
- евидентирање остварених службених путовања у земљи, обрада путних налога и достављање ликвидатору на реализацију, обрада девизних налога за плаћање по иностраним службеним путовањима;
- вођење евиденције добављача и купаца, као и контрола наплативости потраживања од дужника и измирења новчаних обавеза према повериоцима;
- извештавање Министарства финансија о стању доспелих, а неизмирених обавеза (доцњи) за сваки квартал текуће буџетске године;
- исплата и наплата динарских и девизних готовинских рачуна преко динарске и девизне благајне и други послови области из девизног пословања;
- састављање прописаних финансијских извештаја за Завршни обрачун претходне 2016. године;
- књиговодствено обухватање пословних промена, усаглашавање картице са дневником главне књиге;
- достављање извода отворених ставки дужницима и повериоцима;

- послови везани за обрачун и исплату трошкова и накнада по путним налозима, евиденција службених путовања и бонова за гориво и путарину;
- усаглашавање књиговодственог са стварним стањем по обављеном попису;
- старање о исправности основних средстава и имовине, као и вођење робно-материјалног књиговодства;
- вођење помоћне књиге основних средстава, ситног инвентара и ванбилансне евиденције;
- у складу са одредбама Закона о буџетском систему, Министарству финансија - Централна јединица за хармонизацију, у пописаном року достављају се Годишњи извештај о систему финансијског управљања и контроле за 2016. годину и Годишњи извештај о активностима интерне ревизије за 2016. годину;
- достављање захтева за дознаку финансијских средстава надлежном ресору, ради одвијања редовног пословања Завода;
- достављање Извештаја о евиденцији непокретности у јавној својини корисника за 2016. годину Републичкој дирекцији за имовину;
- достављање прописаних података Министарству финансија за потребе ажурирања Регистра запослених, изабраних, именованих и ангажованих лица, у законом прописаном року, до седмог у текућем месецу за претходни месец;
- у циљу контроле наменске потрошње средстава субвенција, до десетог у текућем месецу Министарству заштите животне средине доставља се Извештај са спецификацијом утрошених средстава за претходни месец;
- достављање кварталних и годишњег Извештаја о извршењу буџета надлежном ресору, у законом прописаном року;
- достављање кварталног Извештаја о учинку програма рада Завода по захтеву надлежног ресора;
- у законом прописаном року достављање М4 обрасца - Пријава за утврђивање стажа осигурања запослених ПИО фонду за 2016. годину;
- праћење Централизоване евиденције поступка обједињене процедуре за издавање локацијских услова посредством надлежног органа – Министарство грађевинарства / општинске или градске управе, као и контрола наплативости прописаних такси за издавање акта о условима заштите природе (Завод у наведеном поступку има статус имаоца јавних овлашћења);
- по основу поднетих захтева, Завод врши издавање Решења о условима заштите природе и наплату прописаних такси по издатим решењима, у складу са интерним општим актом;
- подношење појединачних пореских пријава Министарству финансија – Пореској управи, за све исплате прихода на које се обрачунава и плаћа порез по одбитку и доприноси за обавезно социјално осигурање;
- достављање података о измиреним обавезама према добављачима Министарству финансија, у складу са Законом о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама (РИНО);
- праћење реализације уговорних обавеза по спроведеним поступцима јавне набавке и вођење евиденције набавки на које се не примењује Закон о јавним набавкама;
- планирање и праћење реализације одобрених апропријација у складу са Упутством за припрему буџета, као и инструкцијама и смерницама из Фискалне стратегије за текућу 2017. и наредне две фискалне године;

- израда годиšnjeg finansijskog plana Zavoda, kontrola sprovođenja Finansijskog plana i Plana javnih nabavki, kao i praćenje aktuelnih propisa iz oblasti finansijsko - materijalnog poslovanja i racunovodstva;
- na osnovu pokrenutog procesa finansijskog planiranja Zavoda za zaštitu prirode Srbije za 2018. godinu kojim su bliže definisane aktivnosti, ovlašćenja i nadležnosti u postupku planiranja, kao i rokovi za obavljanje pojedinih aktivnosti procesa planiranja, predlagачи nabavki u okviru unutrašnjih organizacionih jedinica u kojima su raspoređeni, dostavljaju svoje finansijske zahteve i predloge u pogledu stvarnih potreba za nabavkama u 2018. poslovnoj godini, koje su predviđene planiranim aktivnostima iz Programa rada Zavoda;
- finansijsko praćenje definisanih projekata i realizacija projektnih aktivnosti u saradnji sa organizacijama iz oblasti zaštite prirode.

